ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

SİYER

10. Sınıf

Ders Kitabı

YAZARLAR

Fatih DİLEKÇİ

Firdevs EFE

İlknur APAK

Ankara, 2025

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.....: 10288
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ.....: 2281

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör
Prof. Dr. Adem APAK

Dil Uzmanı
Gülcan ÇETİNDAĞ CAN

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Sami KAYA

Program Geliştirme Uzmanları
Sinan SEÇKİN
Talip AYDEMİR

Rehberlik Uzmanı
Mevlüt SELVİ

Görsel Tasarımcı
Yahya ÖZTÜRK

Çoklu Ortam Tasarımcısı
Özkan ÖZGÜMÜŞ

ISBN 978-975-11-8968-4

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 07.07.2025 tarih ve 136118366 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

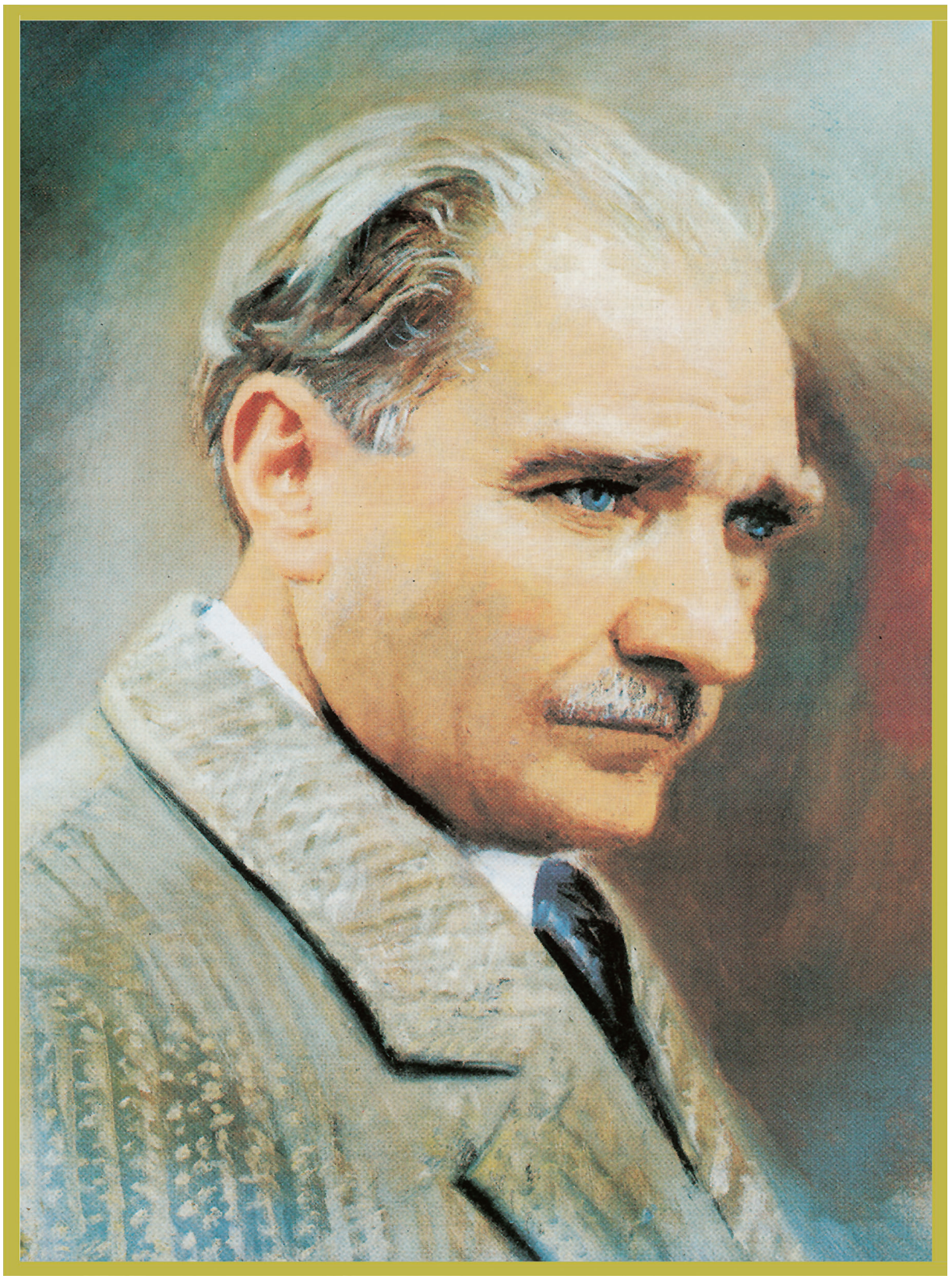

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KİTAP TANITIMI 9

1. ÜNİTE İSLAM ÖNCESİ DÖNEM: HİCAZ VE HZ. MUHAMMED 14

1.1. HZ. MUHAMMED'İN DOĞDUĞU ORTAM 16

1.1.1. Tarihî Yapı 17

1.1.2. Sosyal ve Kültürel Yapı 23

1.2. RİSALET ÖNCESİ HZ. MUHAMMED 29

1.2.1. Soyu ve Ailesi 29

1.2.2. Doğumu ve Çocukluk Dönemi 30

1.2.3. Gençlik Yılları 32

1.2.4. Evliliği ve Çocukları 33

1.2.5. Risalete Doğru 35

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI 38

2. ÜNİTE İSLAM'IN DOĞUŞU: MEKKE YILLARI 44

2.1. HZ. MUHAMMED'İN RİSALETİ 46

2.1.1. İlk Vahiy 46

2.1.2. İslam'a Davet 48

2.2. MÜŞRİKLERİN RİSALETE TEPKİLERİ 53

2.2.1. Tepkilerin Sebepleri 53

2.2.2. Tepkilerin Çeşitleri 56

2.3. HZ. PEYGAMBER'İN DAVET SÜRECİNDE İZLEDİĞİ YOL 60

2.3.1. Habeşistan'a Hicret 60

2.3.2. Taif Yolculuğu 62

2.3.3. Akabe Biatleri 64

2.3.4. Hicret Yolculuğu 66

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI 72

3. ÜNİTE İSLAM'IN YAYILIŞI: MEDİNE YILLARI 78

3.1. İSLAM TOPLUMUNUN OLUŞUMU 80

3.1.1. Mescid-i Nebevi'nin İnşası 81

3.1.2. Muhacir-Ensar Kardeşliği 81

3.1.3. Medine Sözleşmesi 82

3.1.4. Medine Pazarı'nın Kurulması 84

3.1.5. Namaza Davet: Ezan 84

3.1.6. Dinî Hükümlerin Teşrii 85

3.2. FARKLI İNANÇ GRUPLARI İLE İLİŞKİLER 86

3.2.1. Müşriklerle İlişkiler 87

3.2.2. Münafıklarla İlişkiler 96

3.2.3. Yahudilerle İlişkiler 97

3.2.4. Hristiyanlarla İlişkiler 99

3.3. İSLAM'IN YAYILIŞI 103
3.3.1. İslam'a Davet Mektupları 103
3.3.2. Heyetler Yılı 105
3.4. EN YÜCE DOST'A 107
3.4.1. Veda Haccı ve Veda Hutbesi 107
3.4.2. Hz. Peygamber'in Hastalık Süreci ve Vefatı 112
3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI 117

4. ÜNİTE PEYGAMBERİMİZİN AHLAKI: İNSANLIĞA MİRAS 128
4.1. HZ. PEYGAMBER'İN ÖRNEK OLUŞU 130
4.1.1. İbadet Hayatında En Güzel Örnek 130
4.1.2. Sosyal Hayatta En Güzel Örnek 132
4.1.3. Çalışma Hayatında En Güzel Örnek 135
4.1.4. Siyasi ve Askerî Alanda En Güzel Örnek 135
4.1.5. Eğitim Konusunda En Güzel Örnek 137
4.2. KÜLTÜRÜMÜZDE PEYGAMBER SEVGİSİ 140
4.2.1. Edebiyatta Peygamber Sevgisi 142
4.2.2. Musikide Peygamber Sevgisi 144
4.2.3. Hat Sanatında Peygamber Sevgisi 146
4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI 152

KRONOLOJİ 160
SÖZLÜK 164
KAYNAKÇA 168
CEVAP ANAHTARI KAREKODU 173
GÖRSEL KAYNAKÇA KAREKODU 173
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 174
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 175

KİTAP TANITIMI

Kitap genelinde kullanılan karekodları akıllı cihazlarla okutarak ya da kitabın dijital nüshasında karekod üzerine tıklayarak e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite numarası

Ünite adı

Ünite konu başlıkları

Ünitenin dijital nüshasına yönlendiren karekod

Ünite kavramları

Öğrenme çıktıları

Ünitenin sunusuna yönlendiren karekod

Konu ana başlıkları

Derse hazırlık ve ön değerlendirme yapılması için hazırlanmış bölümler

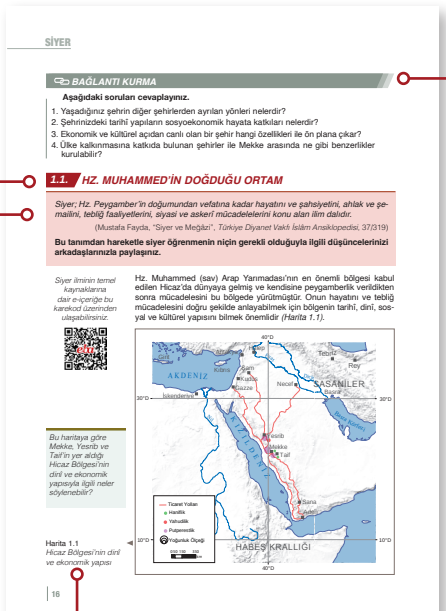

Öğrencinin önceki öğrenmeleri ile ünite arasında köprü kurması için hazırlanmış bölümler

İçeriği destekleyen haritalar

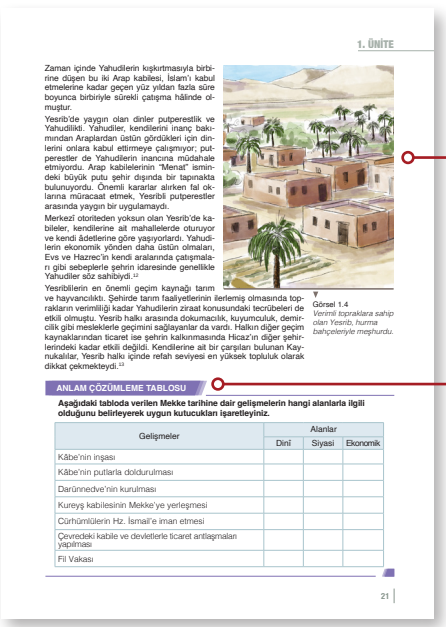

İçeriği destekleyen görseller

Öğrenme sürecini ölçmeye yönelik hazırlanmış etkinlikler

KİTAP TANITIMI

İçeriği destekleyen bilgilerin yer aldığı bölümler

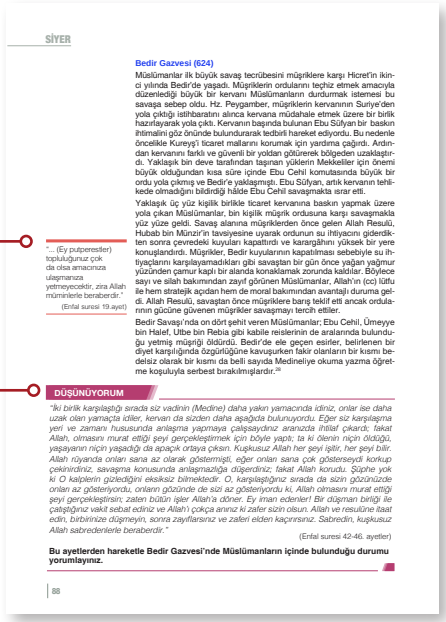
SİYER

Bedir Gazvesi (624)

Müslümanlar ilk büyük savaş tecrübesini müşriklere karşı Hicret'in ikinci yılında Bedir'de yaşadı. Müşriklerin ordularını teçhiz etmek amacıyla düzenlediği büyük bir kervanı Müslümanların durdurmak istemesi bu savaşa sebep oldu. Hz. Peygamber, müşriklerin kervanının Suriye'den yola çıktığı istihbaratını alınca kervana müdahale etmek üzere bir birlik hazırlayarak yola çıktı. Kervanın başında bulunan Ebu Süfyan bir baskın ihtimalini göz önünde bulundurarak tedbirli hareket ediyordu. Bu nedenle öncelikle Kureyş'i ticaret mallarını korumak için yardıma çağırdı. Ardından kervanını farklı ve güvenli bir yoldan götürerek bölgeden uzaklaştırdı. Yaklaşık bin deve tarafından taşınan yüklerin Mekkeller için önemi büyük olduğundan kısa süre içinde Ebu Cehil komutasında büyük bir ordu yola çıkmış ve Bedir'e yaklaşmıştı. Ebu Süfyan, artık kervanın tehlikede olmadığını bildirdiği hâlde Ebu Cehil savaşmakta ısrar etti.

Yaklaşık üç yüz kişilik birlikle ticaret kervanına baskın yapmak üzere yola çıkan Müslümanlar, bin kişilik müşrik ordusuna karşı savaşmakla yüz yüze geldi. Savaş alanına müşriklerden önce gelen Allah Resulü, Hubab bin Münzir'in tavsiyesine uyarak ordunun su ihtiyacını giderdikten sonra çevredeki kuyuları kapattırdı ve karargâhını yüksek bir yere konuşlandırdı. Müşrikler, Bedir kuyularının kapatılması sebebiyle su ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi savaştan bir gün önce yağan yağmur yüzünden çamur kaplı bir alanda konaklamak zorunda kaldılar. Böylece sayı ve silah bakımından zayıf görünen Müslümanlar, Allah'ın (cc) lütfu ile hem stratejik açıdan hem de moral bakımından avantajlı duruma geldi. Allah Resulü, savaştan önce müşriklere barış teklif etti ancak ordularının gücüne güvenen müşrikler savaşmayı tercih ettiler.

Bedir Savaşı'nda on dört şehit veren Müslümanlar; Ebu Cehil, Ümeyye bin Halef, Utbe bin Rebia gibi kabile reislerinin de aralarında bulunduğu yetmiş müşrigi öldürdü. Bedir'de ele geçen esirler, belirlenen bir diyet karşılığında özgürlüğüne kavuşurken fakir olanların bir kısmı bedelsiz olarak bir kısmı da belli sayıda Medineliye okuma yazma öğretme koşuluyla serbest bırakılmışlardır.[38]

"... (Ey putperestler) topluluğunuz çok da olsa amacınıza ulaşmanıza yetmeyecektir, zira Allah mü'minlerle beraberdir." (Enfal suresi 19.ayet)

Öğrenme çıktılarını desteklemek için hazırlanmış etkinlikler

DÜŞÜNÜYORUM

"İki birlik karşılaştığı sırada siz vadinin (Medine) daha yakın yamacında idiniz, onlar ise daha uzak olan yamaçta idiler, kervan da sizden daha aşağıda bulunuyordu. Eğer siz karşılaşma yeri ve zamanı hususunda anlaşma yapmaya çalışsaydınız aranızda ihtilaf çıkardı; fakat Allah, olmasını murat ettiği şeyi gerçekleştirmek için böyle yaptı; ta ki ölenin nişin öldüğü, yaşayanın nişin yaşadığı da apaçık ortaya çıksın. Kuşkusuz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir. Allah rüyanda onları sana az olarak göstermişti, eğer onları sana çok gösterseydi korkup çekinirdiniz, savaşma konusunda anlaşmazlığa düşerdiniz; fakat Allah korudu. Şüphe yok ki O kalplerin gizlediğini eksiksiz bilmektedir. O, karşılaştığınız sırada da sizin gözünüzde onları az gösteriyordu, onların gözünde de sizi az gösteriyordu ki, Allah olmasını murat ettiği şeyi gerçekleştirsin; zaten bütün işler Allah'a döner. Ey iman edenler! Bir düşman birliği ile çarpıştığınız vakit sebat edin(iz ve Allah'ı çokça anınız ki zafer sizin olsun. Allah ve resulüne itaat edin, birbirinize düşmeyin, sonra zayıflarsınız ve zaferi elden kaçırırsınız. Sabredin, kuşkusuz Allah sabredenlerle beraberdir."

(Enfal suresi 42-46. ayetler)

Bu ayetlerden hareketle Bedir Gazvesi'nde Müslümanların içinde bulunduğu durumu yorumlayınız.

88

Ara başlıklar

4. ÜNİTE

İlahi

Allah (cc) ve Hz. Peygamber sevgisini dile getiren manzumelerin Türk musikisi makam ve usulleriyle bestelenmiş şekline ilahi denir. İlahiler en fazla bestelenen musiki formlarının başında gelir. Önceleri tüm dinî şiirler ilahi olarak nitelendirilse de zamanla besteli dinî şiir formu olarak daha özel bir tür hâlinde musikiyle özdeşleşmiştir.[48]

Mevlit

Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat* adlı mesnevisi, besteli veya kendine has bir üslupla irticalen okunur. Bu eser özellikle Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü olan Mevlid Kandili ile diğer mübarek gün ve gecelerde okunagelmiştir. Ayrıca ölüm, doğum, sünnet, evlenme, hac ibadetini yerine getirme gibi önemli olayların ardından düzenlenen, sevinç ve üzüntülerin paylaşıldığı toplantılarda da mevlit okunması bir gelenek hâline gelmiştir.[49] Mevlidin bölümlerinin okunacağı makamlar ve aralarda uygulanacak geçişler, geleneksel okuyuş şekilleri olarak günümüze kadar ulaşmıştır.[50]

Kaside

Kaside, sözlü dinî formlardan biridir. Allah (cc) ve Hz. Peygamber'e yönelik övgülerle din büyüklerine duyulan sevgi ve saygıyı ifade eden dinî içeriğe sahip şiirlerin saz eşliği olmadan bir kişi tarafından okunmasıdır. Genellikle belirli bir usule bağlı olmaksızın makamlı bir şekilde irticalen icra edilir *(Görsel 4.9)*. Edebî bir tür olan kasideyle beyit sayısı ve övgü teması dışında doğrudan bir benzerlik göstermez. Zira musiki formu olarak kaside, çeşitli edebî türlerin bestelenmesiyle oluşur ve genellikle on on beş beyitten meydana gelir.[51]

Görsel 4.9
Cami musikisinin güzel bir örneği olan kasideler, mevlit bölümlerinin arasında okunagelmiştir.

Miraciye

Miraciye, Hz. Peygamber'in miraca yükselişini konu alan ve mesnevi tarzında kaleme alınan eserlerin genel adıdır. Bestelenerek Türk din musikisinin sanatlı ve görkemli örneklerini oluşturan bu eserlerin en ünlüsü Neyzen Osman Dede'ye aittir. Türkçe olarak yazılan bu miraciye; altı bölümden oluşmakta olup durak formunda, serbest ve usûlsûz bir şekilde bestelenmiştir.[52] Osmanlı kültüründe Miraç Kandili'nden başlayarak ramazan ayının başına kadar selatin camilerinde miraciye okunması âdetti.[53] Miraciyenin münacat kısmı okunurken dinleyicilere gül suyu serpilir, miraçta Hz. Peygamber'e sunulan içecekleri temsilen şerbet ve süt ikram edilir, mevlit törenlerindeki gibi şeker dağıtılırdı.[54]

İlahi okunuşuna ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Mevlit okunuşuna ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Miraciye okunuşuna ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

145

Konu alt başlıkları

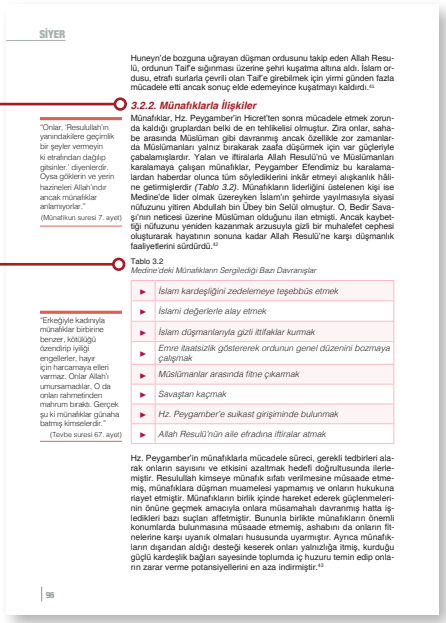
SİYER

Huneyn'de bozguna uğrayan düşman ordusunu takip eden Allah Resulü, ordunun Taif'e sığınması üzerine şehri kuşatma altına aldı. İslam ordusu, etrafı surlarla çevrili olan Taif'e girebilmek için yirmi günden fazla mücadele etti ancak sonuç elde edemeyince kuşatmayı kaldırdı.[41]

3.2.2. Münafıklarla İlişkiler

Münafıklar, Hz. Peygamber'in Hicret'ten sonra mücadele etmek zorunda kaldığı gruplardan belki de en tehlikelisi olmuştur. Zira onlar, saha-be arasında Müslüman gibi davranmış ancak özellikle zor zamanlarda Müslümanları yalnız bırakarak zaafa düşürmek için var güçleriyle çabalamışlardır. Yalan ve iftiralarla Allah Resulü'nü ve Müslümanları karalamaya çalışan münafıklar, Peygamber Efendimiz bu karalamalardan haberdar olunca tüm söylediklerini inkâr etmeyi alışkanlık hâline getirmişlerdir *(Tablo 3.2)*. Münafıkların liderliğini üstelenen kişi ise Medine'de lider olmak üzereyken İslam'ın şehirde yayılmasıyla siyasi nüfuzunu yitiren Abdullah bin Übey bin Selül olmuştur. O, Bedir Savaşı'nın neticesi üzerine Müslüman olduğunu ilan etmişti. Ancak kaybettiği nüfuzunu yeniden kazanmak arzusuyla gizli bir muhalefet cephesi oluşturarak hayatının sonuna kadar Allah Resulü'ne karşı düşmanlık faaliyetlerini sürdürdü.[42]

"Onlar, 'Resulullah'ın yanındakilere geçimlik bir şeyler vermeyin ki etrafından dağılıp gitsinler.' diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır ancak münafıklar anlamıyorlar." (Münafikun suresi 7. ayet)

İçeriği destekleyen ve tamamlayan tablolar

Tablo 3.2
Medine'deki Münafıkların Sergilediği Bazı Davranışlar

▸	*İslam kardeşliğini zedelemeye teşebbüs etmek*
▸	*İslami değerlerle alay etmek*
▸	*İslam düşmanlarıyla gizli ittifaklar kurmak*
▸	*Emre itaatsizlik göstererek ordunun genel düzenini bozmaya çalışmak*
▸	*Müslümanlar arasında fitne çıkarmak*
▸	*Savaştan kaçmak*
▸	*Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunmak*
▸	*Allah Resulü'nün aile efradına iftiralar atmak*

"Erkeğiyle kadınıyla münafıklar birbirine benzer, kötülüğü özendirip iyiliği engelleriler, hayır için harcamaya elleri varmaz. Onlar Allah'ı umursamadılar, O da onları rahmetinden mahrum bıraktı. Gerçek şu ki münafıklar günaha batmış kimselerdir." (Tevbe suresi 67. ayet)

Hz. Peygamber'in münafıklarla mücadele süreci, gerekli tedbirleri alarak onların sayısını ve etkisini azaltmak hedefi doğrultusunda ilerlemiştir. Resulullah kimseye münafık sıfatı verilmesine müsaade etmemiş, münafıklara düşman muamelesi yapmamış ve onların hukukuna riayet etmiştir. Münafıkların birlik içinde hareket ederek güçlenmelerinin önüne geçmek amacıyla onlara müsamahalı davranmış hatta işledikleri bazı suçları affetmiştir. Bununla birlikte münafıkların önemli konumlarda bulunmasına müsaade etmemiş, asıhabını da onların fitnelerine karşı uyanık olmaları hususunda uyarmıştır. Ayrıca münafıkların dışarıdan aldığı desteği keserek onları yalnızlığa itmiş, kurduğu güçlü kardeşlik bağları sayesinde toplumda iç huzuru temin edip onların zarar verme potansiyellerini en aza indirmiştir.[43]

96

İçeriği destekleyen ve tamamlayan grafik bilgiler

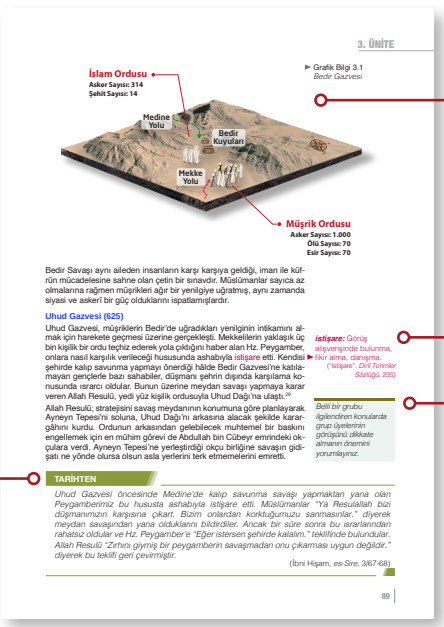
3. ÜNİTE

Grafik Bilgi 3.1
Bedir Gazvesi

Bedir Savaşı aynı aileden insanların karşı karşıya geldiği, iman ile küfrün mücadelesine sahne olan çetin bir sınavdır. Müslümanlar sayıca az olmalarına rağmen müşrikleri ağır bir yenilgiye uğratmış, aynı zamanda siyasi ve askerî bir güç olduklarını ispatlamışlardır.

Uhud Gazvesi (625)

Uhud Gazvesi, müşriklerin Bedir'de uğradıkları yenilginin intikamını almak için harekete geçmesi üzerine gerçekleşti. Mekkelilerin yaklaşık üç bin kişilik bir ordu teçhiz ederek yola çıktığını haber alan Hz. Peygamber, onlara nasıl karşılık verileceği hususunda asıhabıyla **istişare** etti. Kendisi şehirde kalıp savunma yapmayı önerdiği hâlde Bedir Gazvesi'ne katılamayan gençlerle bazı sahabiler, düşmanı şehrin dışında karşılama konusunda ısrarcı oldular. Bunun üzerine meydan savaşı yapmaya karar veren Allah Resulü, yedi yüz kişilik ordusuyla Uhud Dağı'na ulaştı.[39]

Allah Resulü; stratejisini savaş meydanının konumuna göre planlayarak Ayneyn Tepesi'ni soluna, Uhud Dağı'nı arkasına alacak şekilde karargâhını kurdu. Ordunun arkasından gelebilecek muhtemel bir baskını engellemek için en mühim görevi de Abdullah bin Cübeyr emrindeki okçulara verdi. Ayneyn Tepesi'ne yerleştirdiği okçu birliğine savaşın gidişatı ne yönde olursa olsun asla yerlerini terk etmemelerini emretti.

İstişare: Görüş alışverişinde bulunma, fikir alma, danışma. ("istişare", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 235)

Belli bir grubu ilgilendiren konularda grup üyelerinin görüşünü dikkate almanın önemini yorumlayınız.

TARİHTEN

Uhud Gazvesi öncesinde Medine'de kalıp savunma savaşı yapmaktan yana olan Peygamberimiz bu hususta asıhabıyla istişare etti. Müslümanlar "Ya Resulallah bizi düşmanımızın karşısına çıkart. Bizim onlardan korktuğumuzu sanmasınlar." diyerek meydan savaşından yana olduklarını bildirdiler. Ancak bir süre sonra bu ısrarlarından rahatsız oldular ve Hz. Peygamber'e "Eğer istersen şehirde kalalım." teklifinde bulundular. Allah Resulü "Zırhını giymiş bir peygamberin savaşmadan onu çıkarması uygun değildir." diyerek bu teklifi geri çevirmiştir.

(İbni Hişam, *es-Sire*, 3/67-68)

89

İçeriği destekleyen tarihî bilgi ve hatıraların yer aldığı bölümler

Ünite kavramlarının açıklamaları

Öğrencileri verilen görevleri yapmaya yönlendiren bölümler

KİTAP TANITIMI

Öğrenilenlerin pekiştirilmesine yönelik hazırlanmış bölümler

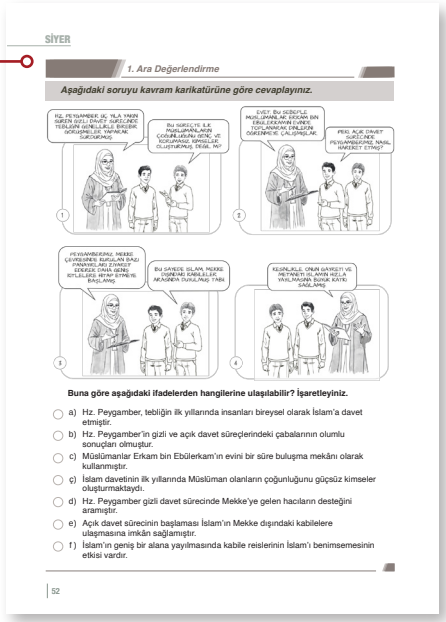

SİYER

1. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki soruyu kavram karikatürüne göre cevaplayınız.

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- a) Hz. Peygamber, tebliğin ilk yıllarında insanları bireysel olarak İslam'a davet etmiştir.
- b) Hz. Peygamber'in gizli ve açık davet süreçlerindeki çabalarının olumlu sonuçları olmuştur.
- c) Müslümanlar Erkam bin Ebülerkam'ın evini bir süre buluşma mekânı olarak kullanmıştır.
- ç) İslam davetinin ilk yıllarında Müslüman olanların çoğunluğunu güçsüz kimseler oluşturmaktaydı.
- d) Hz. Peygamber gizli davet sürecinde Mekke'ye gelen hacıların desteğini aramıştır.
- e) Açık davet sürecinin başlaması İslam'ın Mekke dışındaki kabilelere ulaşmasına imkân sağlamıştır.
- f) İslam'ın geniş bir alana yayılmasında kabile reislerinin İslam'ı benimsemesinin etkisi vardır.

52

Öğrenme çıktılarının gerçekleşmesine yönelik etkinlikler

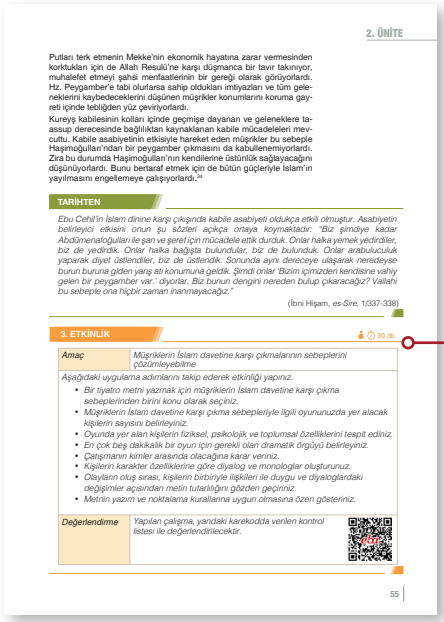

2. ÜNİTE

Putları terk etmenin Mekke'nin ekonomik hayatına zarar vermesinden korktukları için de Allah Resulü'ne karşı düşmanca bir tavır takınıyor, muhalefet etmeyi şahsi menfaatlerinin bir gereği olarak görüyorlardı. Hz. Peygamber'e tabi olurlarsa sahip oldukları imtiyazları ve tüm geleneklerini kaybedeceklerini düşünen müşrikler konumlarını koruma gayreti içinde tebliğden yüz çeviriyorlardı.

Kureyş kabilesinin kolları içinde geçmişe dayanan ve geleneklere taassup derecesinde bağlılıktan kaynaklanan kabile mücadeleleri mevcuttu. Kabile asabiyetinin etkisiyle hareket eden müşrikler bu sebeple Haşimoğulları'ndan bir peygamber çıkmasını da kabullenemiyorlardı. Zira bu durumda Haşimoğulları'nın kendilerine üstünlük sağlayacağını düşünüyorlardı. Bunu bertaraf etmek için de bütün güçleriyle İslam'ın yayılmasını engellemeye çalışıyorlardı.[44]

TARİHTEN

Ebu Cehil'in İslam dinine karşı çıkışında kabile asabiyeti oldukça etkili olmuştur. Asabiyetin belirleyici etkisini onun şu sözleri açıkça ortaya koymaktadır: "Biz şimdiye kadar Abdümenafoğulları ile şan ve şeref için mücadele ettik durduk. Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar halka bağışta bulundular, biz de bulunduk. Onlar arabuluculuk yaparak diyet üstlendiler, biz de üstlendik. Sonunda aynı dereceye ulaşarak neredeyse burun buruna giden yarış at konumuna geldik. Şimdi onlar 'Bizim içimizden kendisine vahiy gelen bir peygamber var.' diyorlar. Biz bunun dengini nereden bulup çıkaracağız? Vallahi bu sebeple ona hiçbir zaman inanmayacağız."

(İbni Hişam, *es-Sîre*, 1/337-338)

3. ETKİNLİK — 30 dk.

Amaç	*Müşriklerin İslam davetine karşı çıkmalarının sebeplerini çözümleyebilme*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

- *Bir tiyatro metni yazmak için müşriklerin İslam davetine karşı çıkma sebeplerinden birini konu olarak seçiniz.*
- *Müşriklerin İslam davetine karşı çıkma sebepleriyle ilgili oyunlarınızda yer alacak kişilerin sayısını belirleyiniz.*
- *Oyunda yer alan kişilerin fiziksel, psikolojik ve toplumsal özelliklerini tespit ediniz.*
- *En çok beş dakikalık bir oyun için gerekli olan dramatik örgüyü belirleyiniz.*
- *Çatışmanın kimler arasında olacağına karar veriniz.*
- *Kişilerin karakter özelliklerine göre diyalog ve monologlar oluşturunuz.*
- *Olayların oluş sırası, kişilerin birbiriyle ilişkileri ile duygu ve diyalogdaki değişimler açısından metin tutarlılığını gözden geçiriniz.*
- *Metnin yazım ve noktalama kurallarına uygun olmasına özen gösteriniz.*

Değerlendirme	*Yapılan çalışma, yandaki karekodda verilen kontrol listesi ile değerlendirilecektir.*

55

Üniteye ait performans görevleri

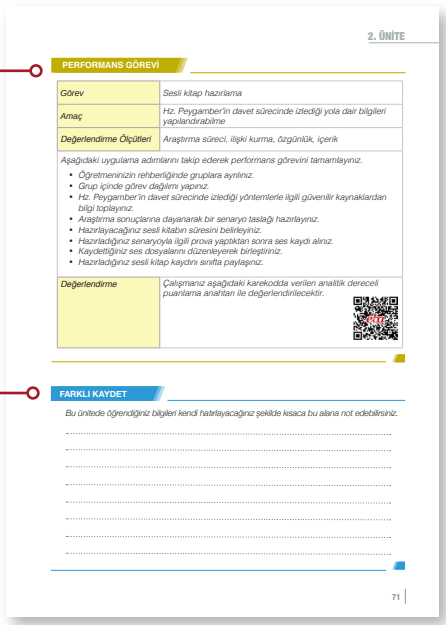

2. ÜNİTE

PERFORMANS GÖREVİ

Görev	*Sesli kitap hazırlama*
Amaç	*Hz. Peygamber'in davet sürecinde izlediği yola dair bilgileri yapılandırabilme*
Değerlendirme Ölçütleri	*Araştırma süreci, ilişki kurma, özgünlük, içerik*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek performans görevini tamamlayınız.

- *Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılınız.*
- *Grup içinde görev dağılımı yapınız.*
- *Hz. Peygamber'in davet sürecinde izlediği yöntemlerle ilgili güvenilir kaynaklardan bilgi toplayınız.*
- *Araştırma sonuçlarına dayanarak bir senaryo taslağı hazırlayınız.*
- *Hazırlayacağınız sesli kitabın süresini belirleyiniz.*
- *Hazırladığınız senaryoyla ilgili prova yaptıktan sonra ses kaydı alınız.*
- *Kaydettiğiniz ses dosyalarını düzenleyerek birleştiriniz.*
- *Hazırladığınız sesli kitap kaydını sınıfta paylaşınız.*

Değerlendirme	*Çalışmanız aşağıdaki karekodda verilen analitik dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.*

Öğrencinin öğrendiği bilgileri kendi hatırlayacağı şekilde kısaca not etmesi amacıyla hazırlanmış bölümler

FARKLI KAYDET

Bu ünitede öğrendiğiniz bilgileri kendi hatırlayacağınız şekilde kısaca bu alana not edebilirsiniz.

71

Ünite sonu ölçme ve değerlendirme soruları

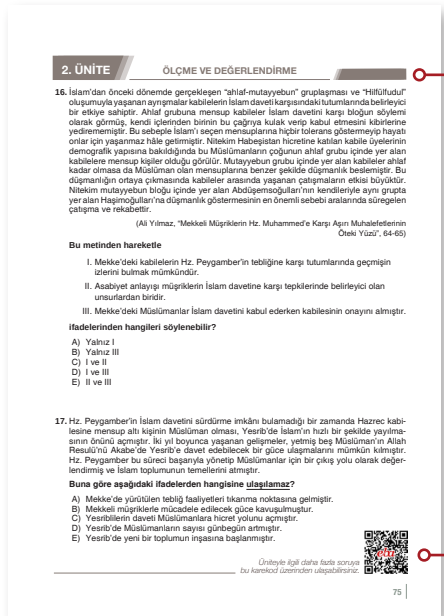

2. ÜNİTE — ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

16. İslam'dan önceki dönemde gerçekleşen "ahlaf-mutayyebun" gruplaşması ve "Hilfülfudul" oluşumuyla yaşanan ayrışmalar kabilelerin İslam daveti karşısındaki tutumlarında belirleyici bir etkiye sahiptir. Ahlaf grubuna mensup kabileler İslam davetini karşı bloğun söylemi olarak görmüş, kendi içlerinden birinin bu çağrıya kulak verip kabul etmesini kibirlerine yedirememiştir. Bu sebeple İslam'ı seçen mensuplarına hiçbir tolerans göstermeyip hayatı onlar için yaşanmaz hâle getirmiştir. Nitekim Habeşistan hicretine katılan kabile üyelerinin demografik yapısına bakıldığında bu Müslümanların çoğunun ahlaf grubu içinde yer alan kabilelere mensup kişiler olduğu görülür. Mutayyebun grubu içinde yer alan kabileler ahlaf kadar olmasa da Müslüman olan mensuplarına benzer şekilde düşmanlık beslemiştir. Bu düşmanlığın ortaya çıkmasında kabileler arasında yaşanan çatışmaların etkisi büyüktür. Nitekim mutayyebun bloğu içinde yer alan Abdüşemsoğulları'nın kendileriyle aynı grupta yer alan Haşimoğulları'na düşmanlık göstermesinin en önemli sebebi aralarında süregelen çatışma ve rekabettir.

(Ali Yılmaz, "Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü", 64-65)

Bu metinden hareketle

I. Mekke'deki kabilelerin Hz. Peygamber'in tebliğine karşı tutumlarında geçmişin izlerini bulmak mümkündür.

II. Asabiyet anlayışı müşriklerin İslam davetine karşı tepkilerinde belirleyici olan unsurlardan biridir.

III. Mekke'deki Müslümanlar İslam davetini kabul ederken kabilesinin onayını almıştır.

ifadelerinden hangileri söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

17. Hz. Peygamber'in İslam davetini sürdürme imkânı bulamadığı bir zamanda Hazrec kabilesine mensup altı kişinin Müslüman olması, Yesrib'de İslam'ın hızlı bir şekilde yayılmasının önünü açmıştır. İki yıl boyunca yaşanan gelişmeler, yetmiş beş Müslüman'ın Allah Resulü'nü Akabe'de Yesrib'e davet edebilecek bir güce ulaşmalarını mümkün kılmıştır. Hz. Peygamber bu süreci başarıyla yönetip Müslümanlar için bir çıkış yolu olarak değerlendirmiş ve İslam toplumunun temellerini atmıştır.

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangisine ulaşılamaz?

A) Mekke'de yürütülen tebliğ faaliyetleri tıkanma noktasına gelmiştir.
B) Mekkeli müşriklerle mücadele edilecek güce kavuşulmuştur.
C) Yesriblilerin daveti Müslümanlara hicret yolunu açmıştır.
D) Yesrib'de Müslümanların sayısı günbegün artmıştır.
E) Yesrib'de yeni bir toplumun inşasına başlanmıştır.

Üniteyle ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

75

Üniteye ait ek sorulara yönlendiren karekodlar

KİTAP TANITIMI

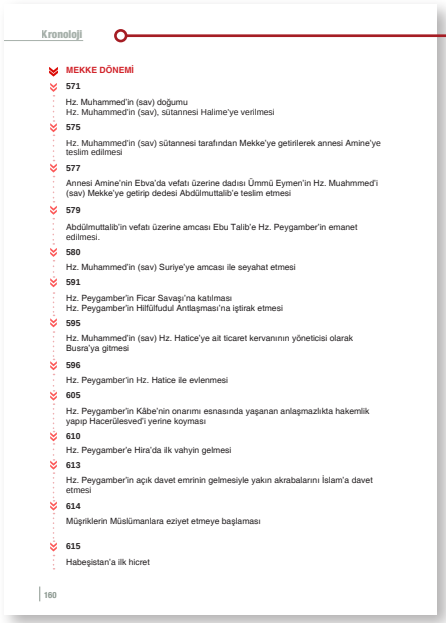

Kronoloji

MEKKE DÖNEMİ

571
Hz. Muhammed'in (sav) doğumu
Hz. Muhammed'in (sav), sütannesi Halime'ye verilmesi

575
Hz. Muhammed'in (sav) sütannesi tarafından Mekke'ye getirilerek annesi Amine'ye teslim edilmesi

577
Annesi Amine'nin Ebva'da vefatı üzerine dadısı Ümmü Eymen'in Hz. Muahmmed'i (sav) Mekke'ye getirip dedesi Abdülmuttalib'e teslim etmesi

579
Abdülmuttalib'in vefatı üzerine amcası Ebu Talib'e Hz. Peygamber'in emanet edilmesi.

580
Hz. Muhammed'in (sav) Suriye'ye amcası ile seyahat etmesi

591
Hz. Peygamber'in Ficar Savaşı'na katılması
Hz. Peygamber'in Hilfülfudul Antlaşması'na iştirak etmesi

595
Hz. Muhammed'in (sav) Hz. Hatice'ye ait ticaret kervanının yöneticisi olarak Busra'ya gitmesi

596
Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evlenmesi

605
Hz. Peygamber'in Kâbe'nin onarımı esnasında yaşanan anlaşmazlıkta hakemlik yapıp Hacerülesved'i yerine koyması

610
Hz. Peygamber'e Hira'da ilk vahyin gelmesi

613
Hz. Peygamber'in açık davet emrinin gelmesiyle yakın akrabalarını İslam'a davet etmesi

614
Müşriklerin Müslümanlara eziyet etmeye başlaması

615
Habeşistan'a ilk hicret

160

Peygamberimizin hayatındaki önemli olaylara dair kronoloji

Ünite sonunda verilen referanslar

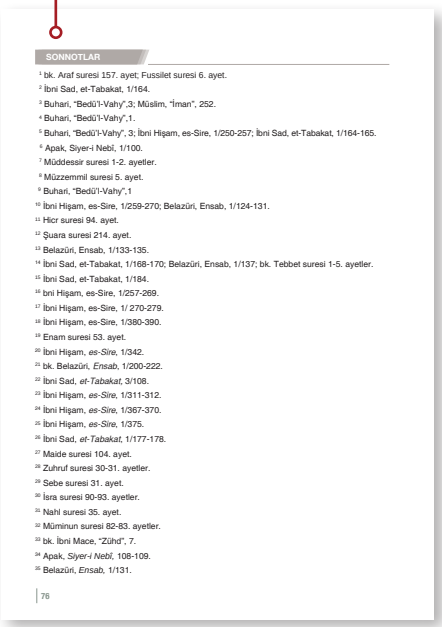

SONNOTLAR

[1] bk. Araf suresi 157. ayet; Fussilet suresi 6. ayet.
[2] İbni Sad, et-Tabakat, 1/164.
[3] Buhari, "Bedü'l-Vahy",3; Müslim, "İman", 252.
[4] Buhari, "Bedü'l-Vahy", 1.
[5] Buhari, "Bedü'l-Vahy", 3; İbni Hişam, es-Sire, 1/250-257; İbni Sad, et-Tabakat, 1/164-165.
[6] Apak, Siyer-i Nebî, 1/100.
[7] Müddessir suresi 1-2. ayetler.
[8] Müzzemmil suresi 5. ayet.
[9] Buhari, "Bedü'l-Vahy",1
[10] İbni Hişam, es-Sire, 1/259-270; Belazüri, Ensab, 1/124-131.
[11] Hicr suresi 94. ayet.
[12] Şuara suresi 214. ayet.
[13] Belazüri, Ensab, 1/133-135.
[14] İbni Sad, et-Tabakat, 1/168-170; Belazüri, Ensab, 1/137; bk. Tebbet suresi 1-5. ayetler.
[15] İbni Sad, et-Tabakat, 1/184.
[16] bni Hişam, es-Sire, 1/257-269.
[17] İbni Hişam, es-Sire, 1/ 270-279.
[18] İbni Hişam, es-Sire, 1/380-390.
[19] Enam suresi 53. ayet.
[20] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/342.
[21] bk. Belazüri, *Ensab*, 1/200-222.
[22] İbni Sad, *et-Tabakat*, 3/108.
[23] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/311-312.
[24] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/367-370.
[25] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/375.
[26] İbni Sad, *et-Tabakat*, 1/177-178.
[27] Maide suresi 104. ayet.
[28] Zuhruf suresi 30-31. ayetler.
[29] Sebe suresi 31. ayet.
[30] İsra suresi 90-93. ayetler.
[31] Nahl suresi 35. ayet.
[32] Müminun suresi 82-83. ayetler.
[33] bk. İbni Mace, "Zühd", 7.
[34] Apak, *Siyer-i Nebî*, 108-109.
[35] Belazüri, *Ensab*, 1/131.

76

Kaynakça

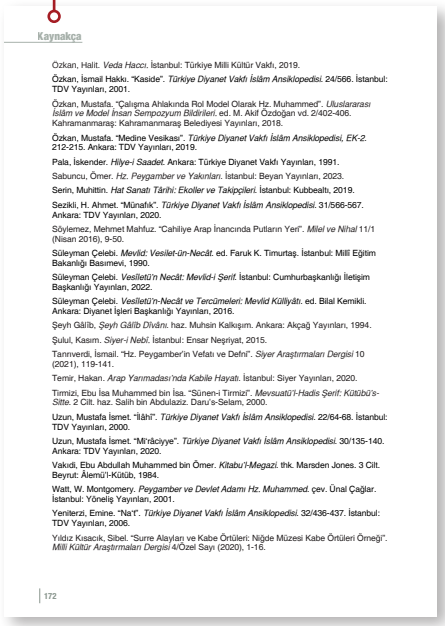

Kaynakça

Özkan, Halit. *Veda Hacc*ı. İstanbul: Türkiye Milli Kültür Vakfı, 2019.

Özkan, İsmail Hakkı. "Kaside". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/566. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Özkan, Mustafa, "Çalışma Ahlakında Rol Model Olarak Hz. Muhammed". *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyum Bildirileri*. ed. M. Akif Özdoğan vd. 2/402-406. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2018.

Özkan, Mustafa. "Medine Vesikası". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, EK-2*. 212-215. Ankara: TDV Yayınları, 2019.

Pala, İskender. *Hilye-i Saadet*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

Sabuncu, Ömer. *Hz. Peygamber ve Yakınları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2023.

Serin, Muhittin. *Hat Sanatı Tarihi: Ekoller ve Takipçileri*. İstanbul: Kubbealtı, 2019.

Sezikli, H. Ahmet. "Münafık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/566-567. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Cahiliye Arap İnancında Putların Yeri". *Milel ve Nihal* 11/1 (Nisan 2016), 9-50.

Süleyman Çelebi. *Mevlid: Vesilet-ün-Necât*. ed. Faruk K. Timurtaş. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1990.

Süleyman Çelebi. *Vesîletü'n Necât: Mevlid-i Şerîf*. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022.

Süleyman Çelebi. *Vesîletü'n-Necât ve Tercümeleri: Mevlid Külliyâtı*. ed. Bilal Kemikli. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Şeyh Gâlib, *Şeyh Gâlib Dîvânı*. haz. Muhsin Kalkışım. Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.

Şulul, Kasım. *Siyer-i Nebî*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

Tanrıverdi, İsmail. "Hz. Peygamber'in Vefatı ve Defni". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 10 (2021), 119-141.

Temir, Hakan. *Arap Yarımadası'nda Kabile Hayatı*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed bin İsa. "Sünen-i Tirmizi". *Mevsuatü'l-Hadis Şerîf: Kütübü's-Sitte*. 2 Cilt. haz. Salih bin Abdulaziz. Daru's-Selam, 2000.

Uzun, Mustafa İsmet. "İlâhî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/64-68. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Uzun, Mustafa İsmet. "Mi'râciyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/135-140. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Vakıdî, Ebu Abdullah Muhammed bin Ömer. *Kitabu'l-Megazi*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984.

Watt, W. Montgomery. *Peygamber ve Devlet Adamı Hz. Muhammed*. çev. Ünal Çağlar. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2001.

Yeniterzi, Emine. "Nat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/436-437. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Yıldız Kısacık, Sibel. "Surre Alayları ve Kabe Örtüleri: Niğde Müzesi Kabe Örtüleri Örneği". *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi* 4/Özel Sayı (2020), 1-16.

172

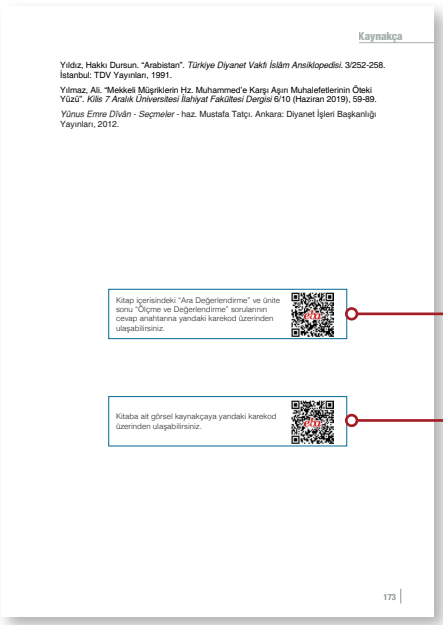

Kaynakça

Yıldız, Hakkı Dursun. "Arabistan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/252-258. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Yılmaz, Ali. "Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Haziran 2019), 59-89.

Yûnus Emre Dîvân - Seçmeler - haz. Mustafa Tatçı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Kitap içerisindeki "Ara Değerlendirme" ve ünite sonu "Ölçme ve Değerlendirme" sorularının cevap anahtarına yandaki karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Kitaba ait görsel kaynakçaya yandaki karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Cevap anahtarına yönlendiren karekod

Görsel kaynakçaya yönlendiren karekod

173

KİTAP TANITIMI

Kitap Genelinde Kullanılan Semboller ve Açıklamaları

Etkinliğin süresi

Bireysel etkinlik

Grup etkinliği

Öğretmen rehberliğinde etkinlik

KISALTMALAR

as	Aleyhisselam [Allah'ın (cc) selamı onun üzerine olsun.]
b.	Bin (oğlu)
bk.	Bakınız
cc	Cellecelalüh (O'nun şanı yücedir.)
çev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
km	Kilometre
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MÖ	Milattan Önce
ra	Radıyallahüanh/radıyallahüanha [Allah (cc) ondan razı olsun.]
sav	Sallallahü aleyhi vesellem [Allah'ın (cc) salat ve selamı onun üzerine olsun.]
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik eden
ts.	Tarihsiz
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	Ve devamı, ve diğerleri

Kitap genelinde

- temsilî görseller kullanılmış,
- DİB mealleri esas alınmış,
- terimlerin yazımında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kavramları Yazım Kılavuzu'ndan yararlanılmış,
- kısaltmalarda Türk Dil Kurumunun Kısaltmalar Dizini esas alınmış,
- referanslar ünite sonlarında sonnot olarak verilmiştir.

1. Ünite

İSLAM ÖNCESİ DÖNEM: HİCAZ VE HZ. MUHAMMED

1.1. HZ. MUHAMMED'İN DOĞDUĞU ORTAM

1.2. RİSALET ÖNCESİ HZ. MUHAMMED

Ünitenin dijital nüshasına ulaşabileceğiniz karekod

Anahtar Kavramlar

- *asabiyet*
- *cahiliye*
- *risalet*
- *şirk*
- *tevhit*

Bu ünitede sizlerden

- Hz. Muhammed'in (sav) doğduğu bölgenin tarihî yapısını özetleyebilmeyi,
- Hz. Muhammed'in (sav) doğduğu bölgenin sosyal ve kültürel yapısı ile ilgili eleştirel düşünebilmeyi,
- Hz. Muhammed'in (sav) risalet öncesindeki hayatı hakkında sorgulama yapabilmeyi öğrenmeniz beklenmektedir.

Ünitenin sunusuna ulaşabileceğiniz karekod

BAĞLANTI KURMA

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Yaşadığınız şehrin diğer şehirlerden ayrılan yönleri nelerdir?
2. Şehrinizdeki tarihî yapıların sosyoekonomik hayata katkıları nelerdir?
3. Ekonomik ve kültürel açıdan canlı olan bir şehir hangi özellikleri ile ön plana çıkar?
4. Ülke kalkınmasına katkıda bulunan şehirler ile Mekke arasında ne gibi benzerlikler kurulabilir?

1.1. HZ. MUHAMMED'İN DOĞDUĞU ORTAM

Siyer; Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar hayatını ve şahsiyetini, ahlak ve şemailini, tebliğ faaliyetlerini, siyasi ve askerî mücadelelerini konu alan ilim dalıdır.

(Mustafa Fayda, "Siyer ve Meğâzi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* 37/319)

Bu tanımdan hareketle siyer öğrenmenin niçin gerekli olduğuyla ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Siyer ilminin temel kaynaklarına dair e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Hz. Muhammed (sav) Arap Yarımadası'nın en önemli bölgesi kabul edilen Hicaz'da dünyaya gelmiş ve kendisine peygamberlik verildikten sonra mücadelesini bu bölgede yürütmüştür. Onun hayatını ve tebliğ mücadelesini doğru şekilde anlayabilmek için bölgenin tarihî, dinî, sosyal ve kültürel yapısını bilmek önemlidir *(Harita 1.1)*.

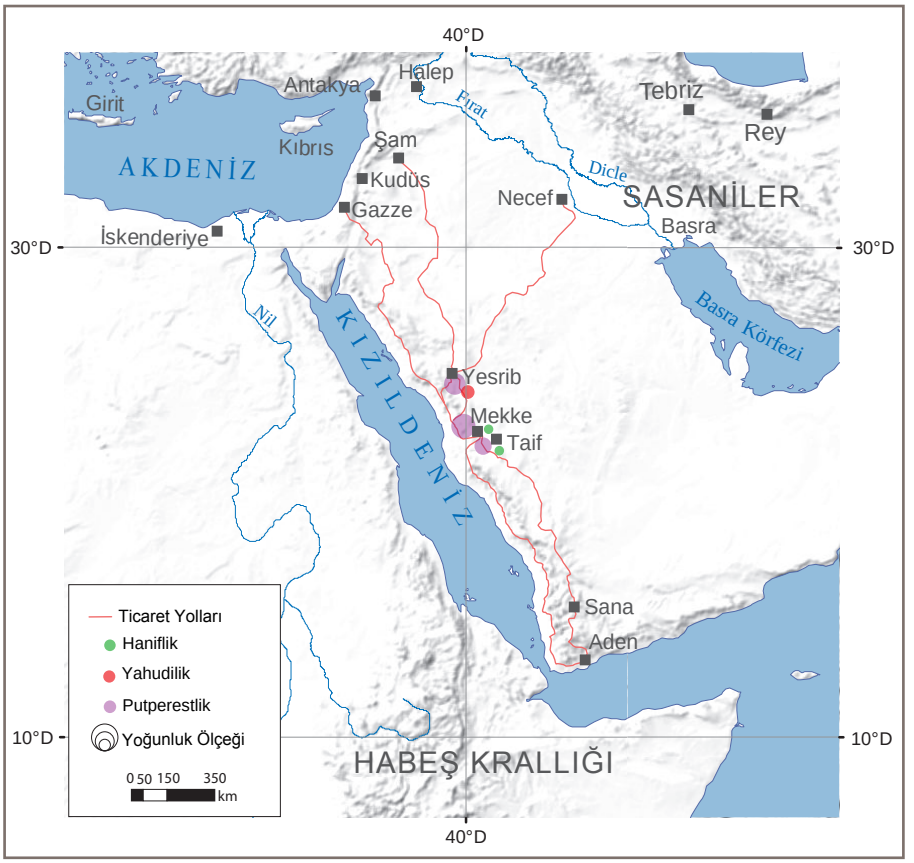

Bu haritaya göre Mekke, Yesrib ve Taif'in yer aldığı Hicaz Bölgesi'nin dinî ve ekonomik yapısıyla ilgili neler söylenebilir?

Harita 1.1
Hicaz Bölgesi'nin dinî ve ekonomik yapısı

1.1.1. Tarihî Yapı

Arap Yarımadası'nın orta batı bölümünde yer alan Hicaz, coğrafi şekiller ve iklim bakımından farklı özellikler taşıyan kısımlara sahiptir. Bu sebeple bölgenin bazı bölümlerinde tarım ve hayvancılık yapılabilirken bazı bölümlerinde ticaretten başka bir geçim kaynağı mümkün olmamıştır. Arap Yarımadası'nın kuzey ve güneyinde tarih boyunca çeşitli devletler kurulmuş olduğu hâlde Hicaz Bölgesi'nde devletleşme görülmemiş, bölge halkı kabile yaşantısına dayalı bir hayat sürmüştür. Pek çok açıdan bir merkez olma özelliği taşıyan Mekke bölgenin en önemli şehridir. Hicaz'ın diğer önemli şehirleri ise Taif ve Yesrib'dir.[1]

Mekke

Kur'an-ı Kerim'de "ekin bitmeyen bir vadi"[2] olarak nitelenen Mekke, kurak ve sıcak bir iklimin hâkim olduğu çöl özelliklerine sahip bir bölgede kurulmuştur. İklim özelliklerine bağlı olarak bitki örtüsü cılız ve seyrektir. Coğrafi konumu ve aldığı düzensiz yağışlar sebebiyle şehir birçok kez sel felaketleriyle karşı karşıya gelmiştir.

Mekke'nin bilinen tarihi, zemzem kaynağının bulunması ve Kâbe'nin Hz. İbrahim tarafından inşa edilmesiyle başlar *(Görsel 1.1)*. Kâbe'nin inşasından sonra Mekke'yi yurt edinip Hz. İsmail'le evlilik yoluyla akrabalık kuran Cürhümlüler şehre hâkim olan ilk kabile oldu. Onlardan sonra şehirde hâkimiyet kuran Huzaalılar üç asır kadar Mekke'yi idare etti. Daha sonra Mekke'ye yerleşerek Huzaalıları saf dışı bırakan Kureyşliler idareyi ele geçirdi ve Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesine kadar hâkimiyetini sürdürdü.[3]

Görsel 1.1
Kâbe ilk yapıldığında duvarları, üst üste konulan taşlarla harçsız olarak örülmüştü.

TARİHTEN

Hz. İbrahim, tevhit mücadelesi verirken Nemrut tarafından atıldığı ateşten kurtularak kendisine inananlarla birlikte Kudüs tarafına göç etmişti. Daha sonra gelişen olaylar neticesinde vahyin yol göstericiliğiyle eşi Hz. Hacer ve oğlu İsmail'i (as) o sıralarda ıssız ve kurak bir vadi olan Mekke'ye götürüp bıraktı. Hz. Hacer su ve erzakları tükenince oğlunun susuzluktan ölmesinden korktuğu için telaşla su aramaya başladı. Merve ve Safa tepeleri arasında çaresizce koşuştururken ilahi bir lütufla zemzem adı verilen suyu gördü ve suyun etrafını çevirerek akıp gitmesine engel oldu. Bundan bir süre sonra Hz. İbrahim, Allah Teala'nın emri üzerine oğlu İsmail'le (as) birlikte Kâbe'yi inşa etti ve insanları hac için burayı ziyarete davet etti. Hz. İbrahim'in "Rabb'im! Burayı güvenli bir şehir yap, halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları da çeşitli ürünlerle rızıklandır…" (Bakara suresi 126. ayet) şeklindeki duası neticesinde Kâbe ve çevresi, hiçbir canlıya zarar verilmeyecek dokunulmaz bir bölge kabul edildi ve "harem" olarak nitelendirildi.

(Ezraki, *Ahbaru Mekke*, 2/7-8)

tevhit: *Allah'ın (cc) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde tek ve eşsiz olduğuna inanma; O'na hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadeti yalnızca Allah (cc) için yapma.*

("tevhit", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 457)

Mekke, Kâbe'nin inşa edilmesiyle birlikte tevhit inancının merkezi oldu. Hz. İsmail, Hicaz halkına hac ibadetinin kurallarını öğreterek uzun yıllar peygamberlik vazifesini yerine getirdi. Hz. İsmail'e iman eden Cürhümlüler zamanla tevhit inancının gereklerinden uzaklaştılar. Mekke'ye putperestliğin girmesi ve yaygınlaşması ise Mekke'nin hâkimiyetini Huzaalıların ele geçirmesinden sonra gerçekleşti. Kabile reisi Amr bin Luhay, ticaret amacıyla gittiği Şam bölgesinden getirdiği putu Kâbe'ye yerleştirdi ve kabilesini bu puta tapmaya yönlendirdi. Kâbe'yi putlarla dolduran Mekke halkı tevhit inancından tamamen uzaklaştı. Mekke'deki putlardan en büyüğü şehre Şam'dan getirilen "Hübel"di. Mekkeliler bu put için kurbanlar keser ve önemli işlerini fal okları vasıtasıyla ona danışırdı. Şehirde bulunan diğer büyük putların dışında pek çok Mekkelinin kendine özel putu da vardı. Çoğunluğu şirk inancını benimsemiş olan Mekkeliler arasında Hristiyanlar ve Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği tevhit inancını sürdürmeye çalışan hanifler de bulunmaktaydı.[4]

şirk: *Allah'a (cc) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme.*

("şirk", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 427)

Merkezî otoritenin bulunmadığı bir bölgede yer alan Mekke'de kabilecilik sisteminin uygulamaları esas alınırdı. Kureyşlilerin şehre hâkim olduğu dönemde "Darünnedve" adıyla danışma kurulu niteliğinde bir meclis kurulmuştu. İhtiyaç duyulduğunda toplanan bu mecliste kabilenin her bir kolu temsil ediliyor ve genellikle şehrin güvenliğiyle ilgili konular ele alınıyordu. Mekke'ye hâkim olmak ve Kâbe'yle ilgili işleri yönetmek birbirinden ayrı düşünülemeyen iki unsurdu. Bu sebeple Kureyşliler Kâbe'yle ilgili hizmetler konusunda bir düzenleme yapmış ve kabilenin kolları arasında bu itibarlı görevleri paylaştırmıştı.[5]

Görsel 1.2
Mekke'nin ticari bir merkez olmasında şehrin coğrafi konumu, Kâbe'nin varlığı ve kurulan siyasi ilişkiler etkili olmuştur.

"Kureyş'in güvenliğini, onların kış ve yaz yolculuklarında güvenliğini sağlamak için (Allah lütuflarda bulundu). Onlar da kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabb'ine kulluk etsinler."

(Kureyş suresi 1-4. ayetler)

Coğrafi şartlarından dolayı tarım yapma imkânı çok kısıtlı olan Mekke'de en önemli geçim kaynağı ticaretti. Bölgede ticari hayatı canlı tutan en önemli faktör ise Kâbe'ydi. Çünkü dinî bir merkez olan Kâbe'yi ziyaret için gelenlerin faaliyetleri şehirdeki ticari hayatı hareketlendiriyordu. Peygamber Efendimiz'in atalarının civardaki kabile ve devletlerle kurduğu siyasi ve ekonomik ilişkiler de şehrin ticari bir merkez olmasına önemli katkılarda bulunmuştu *(Görsel 1.2)*. Genellikle küçük kervanlarla ticaret yapan Kureyşliler, karşılıklı antlaşmalar neticesinde kuzeye ve güneye olmak üzere yılda iki defa büyük kervanlar göndermeye başladılar.[6] Daha geniş bir alanda ticaret yapıp kazançlarını artıran Kureyşlilere bahşedilen bu nimetler, kendi kabilelerinin adını taşıyan surede Yüce Allah tarafından onlara hatırlatılmıştır.

Mekke, Kâbe'nin varlığı sebebiyle dinî, siyasi ve ekonomik açıdan bir merkez hâline gelmiş ve bu durum zaman zaman komşu ülkelerin dikkatini çekmiştir. Bölgeyi kontrol etmenin yolu Mekke'nin nüfuzunu azaltmaktan geçtiği için bazı hükümdarlar farklı dönemlerde çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de Habeşistan Krallığı'na bağlı Yemen şehrinin valisi olan Ebrehe'nin teşebbüsüydü. Ebrehe, Kâbe'nin yerine geçecek bir ziyaret mekânı olması için Sana şehrinde bir kilise yaptırdı. Amacı Hristiyanlığı yaymak ve insanların ilgisini bu kiliseye çekip Mekke'nin Kâbe vesilesiyle elde ettiği dinî, siyasi ve ekonomik avantajları ele geçirmekti. Ebrehe bütün çabalarına rağmen arzu ettiği sonucu elde edemeyince Kâbe'yi yıkmaya karar verdi. Bu amaçla fillerle güçlendirdiği büyük bir orduyla Mekke'ye kadar geldi ancak amacına ulaşamadı ve büyük bir hezimet yaşadı.[7] Tarihe "Fil Vakası" olarak geçen bu başarısız teşebbüs hem Mekke'nin hem de şehrin sakinleri olan Kureyş kabilesinin Arap Yarımadası'ndaki nüfuzunu daha da artırdı.

Taif

Taif; Mekke'nin güneydoğusunda, Irak-Yemen ticaret yolu üzerinde yer alır. Denizden oldukça yüksekte ve sık ormanlar arasında bulunan şehir, serin havası sebebiyle Mekkelilerin sayfiyesi olarak da bilinir *(Görsel 1.3)*.

Çok eski yerleşim yerlerinden Vec Vadisi'nde bulunan Taif'e Nuh Tufanı'ndan sonra Amalikalılar yerleşmiş, şehir onlardan sonra Semud kavminin hâkimiyetine geçmiştir. Daha sonra pek çok Arap kabilesi belli dönemlerde Taif'i yurt edinmiştir. Taif'e yerleştikten sonra şehri geliştiren ve önemli bir merkez hâline getiren ise Sakif kabilesi olmuştur.

Hicaz'ın diğer şehirleri gibi Taif'te de putperestlik hâkimdi. Sakiflilerin dört köşeli beyaz bir kaya parçası şeklinde olan "Lat" adlı putu özel bir yapı içinde bulunuyordu. Taifliler, Arap toplumu tarafından değer verilen bu yapıyı Kâbe'nin karşılığı sayıyor ve burayı bir nevi hac mekânı gibi görüyorlardı. Taif'te putperestlerden başka haniflik inancına sahip kimseler de bulunuyordu.[8]

Taifliler ile Mekkeliler arasında akrabalık bağlarının yanında ticari ve siyasi açıdan güçlü ilişkiler söz konusuydu. Bununla birlikte iki şehir arasındaki siyasi rekabet de her zaman canlılığını korumuştu. Sakiflilerin Kâbe'yi yıkmak üzere harekete geçen Ebrehe'ye Lat'ın bulunduğu mabede dokunmaması şartıyla yardım etmesi bu rekabetin bir sonucuydu.[9] Taifliler özellikle siyasi ve askerî bakımdan Mekke'nin gerisinde kalmıştı. Kureyş ve Sakif kabileleri arasında cereyan eden savaşlarda Mekkelilerin her zaman galip gelmesi de Kureyş'in Taif üzerindeki hâkimiyetini pekiştirmişti. Bu sebeple Taif halkı, Kureyş'ten bağımsız olarak herhangi bir siyasi faaliyette bulunma cesareti gösterememiştir.

Görsel 1.3
Taif, iklimin elverişli olmasından dolayı bağ ve bahçeleriyle öne çıkmıştı.

DÜŞÜNÜYORUM

Yemen, Suriye ve Irak bölgeleriyle bağlantıları bulunan ancak Mekkeliler gibi büyük ticari kafileler düzenleyemeyen Taifliler, ürettikleri malların pazarlanmasında büyük ölçüde Mekkeli tüccarlardan destek alıyordu. Taiflilerin şehirlerini ticaret kervanlarının uğrak yeri hâline getirme çalışmaları başarıyla sonuçlanınca Taif'te ticaret gelişti ve buna bağlı olarak halkın refah seviyesi yükseldi. Ancak Sakifliler daha sonra birbirine rakip iki gruba ayrılarak kendi aralarında üstünlük mücadelesine giriştiler. Kabile içindeki bu çekişme şehrin ekonomik gelişimini duraksattı. Diğer yandan Yemen ticaret güzergâhının Taif'e kaymasından dolayı ekonomik kayıplar yaşayan Mekkeliler; Sakiflilerin iktisadi gücünü kontrol etmek için şehrin ileri gelenlerine borç vermek, arazi ve su kaynağı satın almak gibi birtakım girişimlerde bulundular. Bu girişimlerin neticesinde Taif önemli ölçüde Mekke'ye bağımlı bir şehir hâline geldi.

(Mahmut Kelpetin, "İslâm'dan Önce Tâif", 54/90-91)

Bu metinden faydalanarak Taifliler ile Mekkeliler arasındaki ekonomik ilişkilerin sonuçları hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Taifliler, başlıca geçim kaynakları olan tarım yoluyla hem kendi ihtiyaçlarını hem de başta Mekke olmak üzere çevre şehirlerin sebze ve meyve ihtiyaçlarını karşılıyordu. Bununla birlikte el sanatları, hayvancılık ve ticarette de oldukça gelişmişlerdi. Deri üretiminden önemli bir gelir elde ediyorlar, kendi imal ettikleri ticari malları ve yetiştirdikleri tarım ürünlerini Kureyşli tüccarlar vasıtasıyla başka bölgelere ihraç ediyorlardı. Taif sakinleri de gerek sermaye ekleyerek gerek kervanlara katılarak bu ticari faaliyetlere ortak oluyordu. Şehrin ticaret yolları üzerinde bulunması ve arazilerin verimli olması sayesinde Taifliler, Mekke halkıyla yarışacak seviyede bir zenginliğe ulaşmıştı. Okuryazarların yanında şairlikte ün salmış kişilerin varlığı şehrin sahip olduğu ekonomik rahatlığın kültürel hayata olumlu yansıması olarak değerlendirilmiştir. İslam'dan önceki dönemde çok az hekimin bulunduğu Hicaz Bölgesi'nde özellikle Taifli hekimler ön plana çıkmıştı.[10]

Gelir kaynaklarının çeşitliliği şehirlerin ekonomik ve sosyokültürel kalkınmasını nasıl etkiler? Yorumlayınız.

Yesrib

Uhud ve Air dağlarının arasında kurulmuş olan Yesrib, volkanik oluşumların bulunduğu bir bölgede yer alır. Bu sebeple oldukça zengin su kaynaklarına ve tarıma elverişli arazilere sahiptir *(Görsel 1.4)*. Kurak bir iklimin görüldüğü şehirde kışlar genellikle serin ve yağışlıyken yazlar oldukça sıcak geçmektedir.

Kaynaklarda Yesrib'in kuruluşuna dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte şehrin eski dönemlerden beri bir yerleşim merkezi olduğu düşünülmektedir. Şehrin ilk sakinleri kabul edilen Amalikalılar dışında Yahudiler ile Evs ve Hazrec kabileleri de Yesrib'e yerleşen topluluklar arasında sayılmaktadır.[11]

Mekke, Taif ve Yesrib'in genel özellikklerine dair e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Yahudiler, Yesrib'e yerleştikten sonra burada kaleye benzeyen konaklar inşa etmiştir. Tarım ve ticaretle uğraşıp kısa sürede güçlenerek çoğalmışlar, Amalika ve Cürhümlüleri şehirden çıkarıp Yesrib'de hâkim duruma gelmişlerdir. Arim Seli adı verilen büyük bir afetin ardından Yemen'den gelip Yesrib'e yerleşen Evs ve Hazrec kabileleri, Yahudilere tabi olarak yaşamaya başlamıştır. Ancak burada maruz kaldıkları siyasi ve ekonomik baskılar nedeniyle bir süre sonra isyan etmişler ve Yahudilere karşı üstünlük sağlamışlardır. Zaman içinde Yahudilerin kışkırtmasıyla birbirine düşen bu iki Arap kabilesi,

yüz yıldan fazla süre boyunca birbiriyle sürekli çatışma hâlinde olmuştur.

Yesrib'de yaygın olan dinler putperestlik ve Yahudilikti. Yahudiler, kendilerini inanç bakımından Araplardan üstün gördükleri için dinlerini onlara kabul ettirmeye çalışmıyor; putperestler de Yahudilerin inancına müdahale etmiyordu. Arap kabilelerinin "Menat" ismindeki büyük putu şehir dışında bir tapınakta bulunuyordu. Önemli kararlar alırken fal oklarına müracaat etmek, Yesribli putperestler arasında yaygın bir uygulamaydı.

Merkezî otoriteden yoksun olan Yesrib'de kabileler, kendilerine ait mahallelerde oturuyor ve kendi âdetlerine göre yaşıyorlardı. Yahudilerin ekonomik yönden daha üstün olmaları, Evs ve Hazrec'in kendi aralarında çatışmaları gibi sebeplerle şehrin idaresinde genellikle Yahudiler söz sahibiydi.[12]

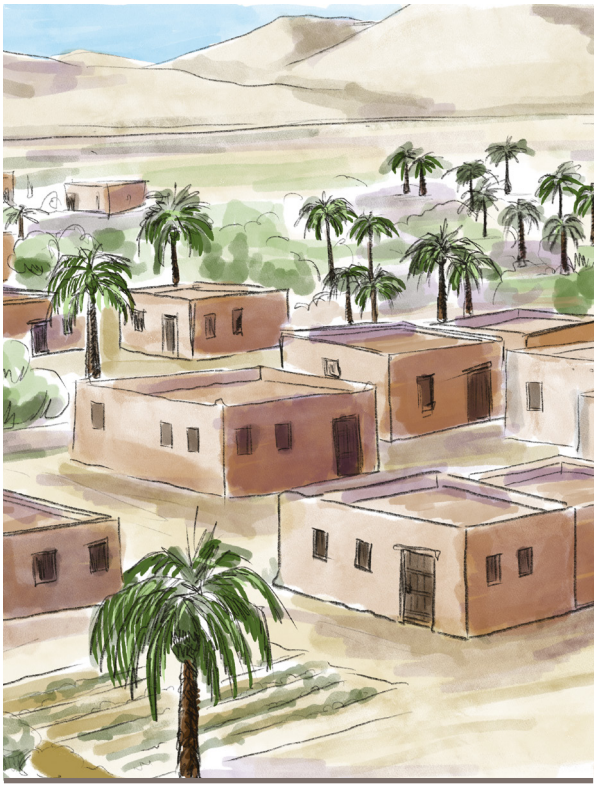

Görsel 1.4
Verimli topraklara sahip olan Yesrib, hurma bahçeleriyle meşhurdu.

Yesriblilerin en önemli geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktı. Şehirde tarım faaliyetlerinin ilerlemiş olmasında toprakların verimliliği kadar Yahudilerin ziraat konusundaki tecrübeleri de etkili olmuştu. Yesrib halkı arasında dokumacılık, kuyumculuk, demircilik gibi mesleklerle geçimini sağlayanlar da vardı. Halkın diğer geçim kaynaklarından ticaret ise şehrin kalkınmasında Hicaz'ın diğer şehirlerindeki kadar etkili değildi. Kendilerine ait bir çarşıları bulunan Kaynukalılar, Yesrib halkı içinde refah seviyesi en yüksek topluluk olarak dikkat çekmekteydi.[13]

ANLAM ÇÖZÜMLEME TABLOSU

Aşağıdaki tabloda verilen Mekke tarihine dair gelişmelerin hangi alanlarla ilgili olduğunu belirleyerek uygun kutucukları işaretleyiniz.

Gelişmeler	Alanlar		
	Dinî	Siyasi	Ekonomik
Kâbe'nin inşası			
Kâbe'nin putlarla doldurulması			
Darünnedve'nin kurulması			
Kureyş kabilesinin Mekke'ye yerleşmesi			
Cürhümlülerin Hz. İsmail'e iman etmesi			
Çevredeki kabile ve devletlerle ticaret antlaşmaları yapılması			
Fil Vakası			

1. ETKİNLİK

20 dk.

Amaç	*Mekke'nin tarihî önemini yorumlayabilme*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

- *Kuruluşundan itibaren Mekke'nin dinî, siyasi ve ekonomik konumuna dair bilgilerinizi gözden geçiriniz.*
- *Hangi özelliğinin Mekke'yi önemli bir şehir hâline getirdiği konusunda görüş belirleyiniz.*
- *Görüşünüzü arkadaşlarınızdan birinin görüşüyle karşılaştırınız.*
- *Arkadaşınızla vardığınız ortak görüşü diğer sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.*

Değerlendirme	*İfade edilen görüşleri evet-hayır kartları aracılığıyla değerlendiriniz.*

1. Ara Değerlendirme

Aşağıda verilen cümlelerdeki bilgiler doğruysa "D", yanlışsa "Y" yönlendirici oklarını takip ediniz ve ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

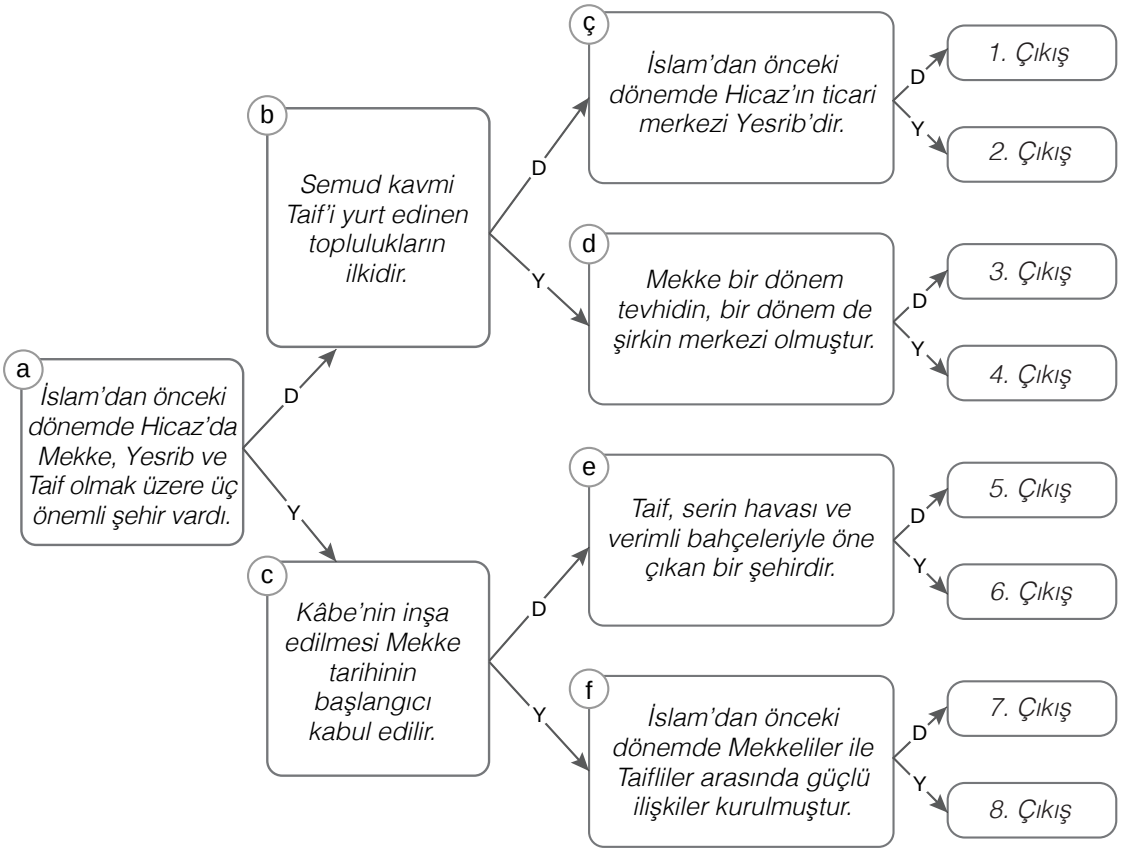

1.1.2. Sosyal ve Kültürel Yapı

Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

İslam öncesinde Araplar putlarını yegâne koruyucu olarak kabul ederlerdi. Savaşa gittiklerinde veya şehir dışına çıktıklarında da putlarını yanlarında taşırlardı. Savaşa götürülen putların kendilerine tapanları koruması gerekirken müşriklerin bu putları muhafaza etmek için büyük bir mücadele vermesi oldukça ironik bir görüntüye neden olurdu. Sefere çıkan bir tüccar yanında götürdüğü putu tüketebileceği bir malzemeden yapar, acıktığı zaman da ayaklarından başlamak suretiyle onu yerdi. Putunu yiyip bitirmişse de kendisini koruyacak başka bir şeyi aracı tayin ederdi. Çünkü putperest Araplara göre kutsalı temsil eden putun cisminin bir kutsiyeti yoktu. Onu yiyebildiği gibi kırılması durumunda onu atıp yerine kolaylıkla yenisini koyabilirdi. Kırılan putu için de defin gibi özel bir merasime ihtiyaç duymazdı.

(M. Mahfuz Söylemez, "Cahiliye Arap İnancında Putların Yeri", 11/28-29)

1. Putperestliğin toplum üzerindeki etkisine dair neler söylenebilir?

2. Putperestlik inancında dikkatinizi çeken unsurlar nelerdir?

Araplar yaşadıkları coğrafyanın etkisiyle kabile hayatını benimsemişlerdir. Uçsuz bucaksız çölde bir ailenin tek başına hayatta kalması mümkün olmadığından aileler bir araya gelerek kan bağına dayalı birlikler olan kabileleri oluşturmuşlardır. Böylece kabile zamanla çöl hayatının temelini teşkil etmiştir.[14] Arap toplumunun benimsediği bu kabile sisteminin belli kuralları ve herkes tarafından bilinen bir sosyal düzeni vardı *(Görsel 1.5)*. Kabile üyeleri de bu kurallara tereddütsüz ve gönülden tabi olurdu. Çünkü hayat hakkı başta olmak üzere sahip oldukları tüm hakları kabileleri sayesinde elde ettiklerinin ve koruyabildiklerinin farkındaydılar. Bu sistem gereğince kabilenin bekası için kişi kendi menfaatini terk etmeye hatta canını vermeye her zaman hazırdı.[15]

Görsel 1.5
Cahiliye toplumunda problemler kabilenin ileri gelenlerinin katıldığı istişare heyetinde görüşülürdü.

Genellikle ortak atanın ismiyle anılan kabileler; şeyh, reis veya seyit adı verilen güçlü ve dirayetli kişiler tarafından yönetilirdi. Yetkiden ziyade sorumluluklarıyla ön plana çıkan bu kabile reisleri, öncelikle kabilesini diğer kabilelere karşı en iyi şekilde temsil etmekle görevliydi. Gerektiğinde kabilesi adına savaş ilan etmek, barış anlaşması yapmak, elçileri kabul etmek ve kabilenin yükümlü olduğu diyeti ödemek de kabile reisinin görevleri arasındaydı.

Kabilenin ana yapısını aynı atadan gelen topluluk oluştururdu. Ancak dışarıdan gelen katılımlar yahut savaşlar sebebiyle zamanla kabile içinde çeşitlilik ve sosyal sınıflar oluşmuştur. Netice itibarıyla Cahiliye Dönemi Arap toplumunda üç farklı sosyal tabaka ortaya çıkmıştır. Bu tabakaların birinci sırasında kabilenin asıl üyeleri kabul edilen hürler yer alırdı. Aynı soydan gelen insanların oluşturduğu bu grupta bulunanlar her bakımdan diğerlerinden üstün kabul edilirdi. Mevali adı verilen ikinci tabakayı da genellikle azat edilmiş köle ve cariyeler ile onların çocukları ve çeşitli sebeplerle kabileye dışarıdan katılanlar oluştururdu. Hürlerden farklı bir statüye sahip oldukları için mevalinin muhatap olduğu hukuki uygulamalar da farklıydı.

cahiliye: *Arapların İslam'dan önceki dinî ve sosyal hayat anlayışlarını, kültürel yapılarını ve değerlerini ifade eden terim.*

(Mustafa Fayda, "Câhiliye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 7/17)

Kabile yapısının en alt tabakasında ise köleler bulunurdu. Arap sosyal hayatının önemli unsurlarından biri olan köleler günlük işlerde hizmetçi, ticari ve zirai faaliyetlerde işçi, savaşlarda da asker olarak kullanılırdı.[16]

Arap kabileleri, yaşayış tarzına göre bedevi (göçebe) ve hadari (şehirli) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu tasnifte iklimsel özellikler ve hayat şartları belirleyici olmuştur. Nitekim genellikle suyun ve yaşam kaynaklarının az olduğu bölgelerde yaşayan kabileler bedevi, yeşilliği ve suyu bol olan bölgelerde yaşayan kabileler ise hadari hayat tarzını sürdürmüştür[17] *(Görsel 1.6).*

Görsel 1.6
Deve veya keçi kılından yapılmış çadırlarda yaşayan bedeviler konargöçer hayat tarzını benimsemişti.

Akrabalık temeli üzerine örgütlenmiş siyasi ve ekonomik birlikler olarak kabul edilen kabileyi bir arada tutan, bölünüp parçalanmasına engel olan unsur asabiyettir. Asabiyet, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma bilincinin sağlanmasında önemli bir işlev görmesinin yanı sıra dışarıdan gelen tehlikelere karşı kabilenin hızlı bir şekilde kenetlenmesine de yardımcı olan bir duygudur. Kabilenin varlığını tehdit eden bir durum karşısında bütün üyelerin kabilenin güvenliğini sağlamak için birleşmesi bu duygu sayesinde mümkün olmaktadır. Bu sebeple asabiyet, kabile örgütlenmesinin bütün birimlerinde güçlü ve etkin bir şekilde yer almıştır. Diğer taraftan asabiyet duygusu taassup derecesinde soya düşkünlük, kabile övünmesi, kan davaları, intikam gibi olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir.[18]

asabiyet: *Aralarında kan bağı bulunan bir topluluğun bütün fertlerini birbirine bağlayan, dış tehditlere karşı birlikte hareket etmesini sağlayan birlik ve dayanışma ruhu.*
(Âdem Apak, *Erken Dönem İslam Tarihinde Asabiyet,* 39)

Cahiliye hayatının en önemli sosyal hadiselerinden biri kabile savaşlarıdır. Bu savaşlar Arap toplumunda o kadar sıradan bir hâl almıştır ki baskın ve yağma âdeta bir geçim vasıtası olarak görülmüştür. Bu tür saldırıların etkin olduğu şartlarda Araplar hac, ticaret gibi zorunlu faaliyetlerini sürdürmek için güvenli zaman dilimlerine ve mekânlara ihtiyaç duymuşlardır. Onlara bu imkânı Hz. İbrahim zamanında tespit edilen haram aylar (recep, zilkade, zilhicce ve muharrem) ile mevsimlik ticari panayırlar sağlamıştır. Nitekim kötülük yapmanın ve kan dökmenin yasak olduğu haram ayların gelişiyle insanlar kapsamlı bir barış ortamına kavuşuyor, bir süre savaştan el çekiyordu. Bu sayede Arap kabileleri hac için Mekke'ye gelip ibadetlerini yerine getiriyor, kurulan panayırlarda güven içinde alışverişlerini yapıyordu. Ancak bu düzenlemeler savaşları engellemeye yetmemiş ve haram aylarda gerçekleştiği için "ficar" olarak isimlendirilen savaşlar yaşanmıştır.[19]

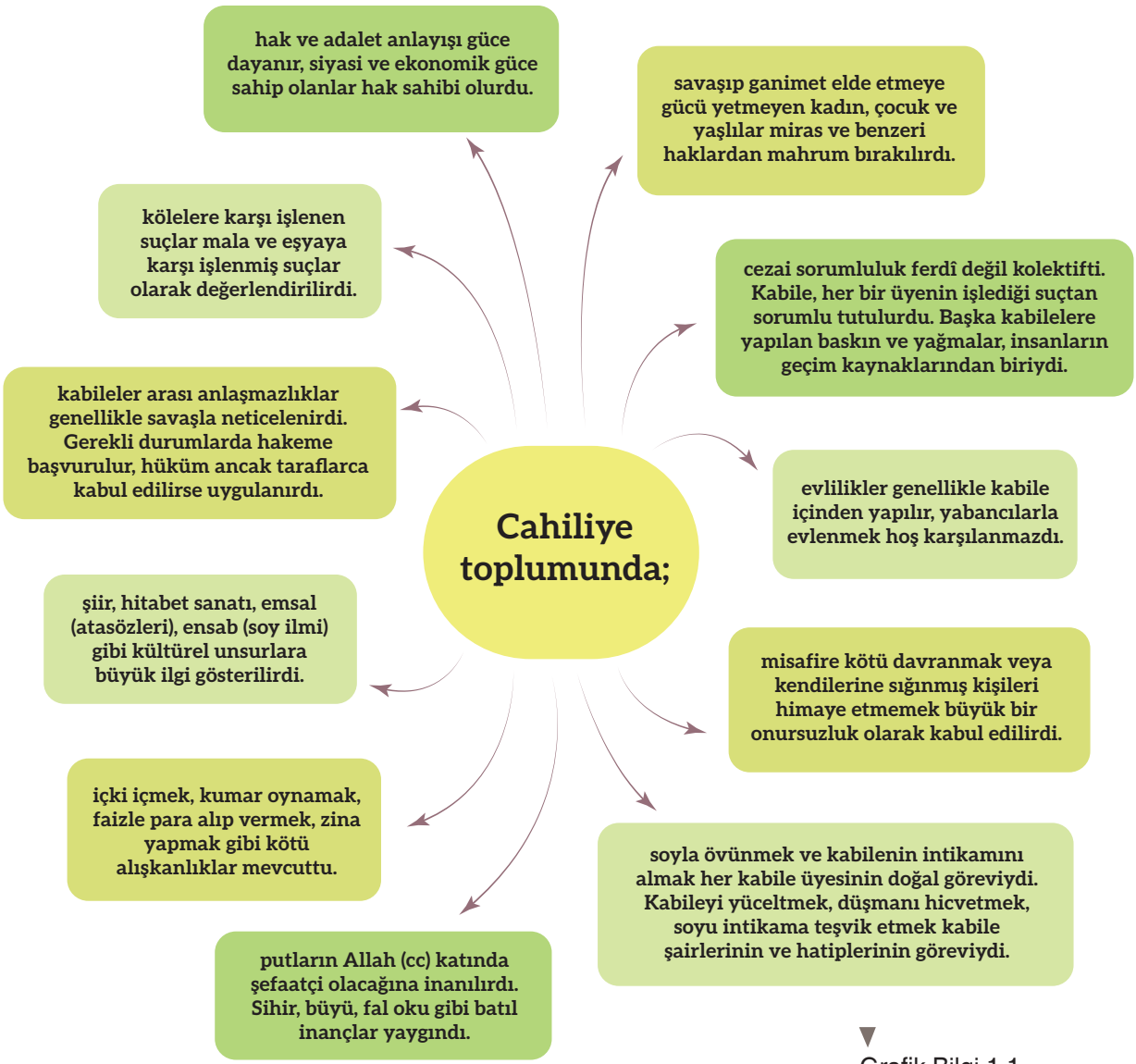

Grafik Bilgi 1.1
Cahiliye toplumunun genel özellikleri

DÜŞÜNÜYORUM

(...)
Yeryüzünde riyâ, inkâr, hiyanet
Altın devrini yaşıyor...
Diller, sayfalar, satırlar
(Ebû Leheb öldü). diyorlar:
Ebû Leheb ölmedi. yâ Muhammed;
Ebû Cehil, kıtalar dolaşıyor!
(...)

(Arif Nihat Asya, *Duâlar ve Âminler,* 64)

Bu dizelerden hareketle cahiliye zihniyetinin sürekliliği hakkında neler söylenebilir? Örnekler bularak açıklayınız.

Görsel 1.7
Arap toplumunda sosyal ve siyasi amaçları olan ittifaklar yaygındı.

Cahiliye kültüründe kabile içinde veya kabileler arasında hilf adı verilen ittifaklar mevcuttu *(Görsel 1.7)*. Kureyş içindeki hilflerin en meşhurları Kusay bin Kilab'ın çocukları arasındaki rekabet sonucunda ortaya çıkan "Hilfülahlaf" ve "Hilfülmutayyebun" ittifaklarıydı. Rekabet hâlindeki taraflardan birini desteklemeye karar veren Kureyş'e mensup kabileler, seçimlerinin sonuçlarına göre ahlaf (yeminliler) ve mutayyebun (güzel kokulular) şeklinde iki kabile bloğuna bölünmüştü.

Hz. Peygamber yirmili yaşlarındayken gerçekleşen Hilfülfudul (Erdemliler İttifakı) şehirde kurulan ittifaklardan bir diğeridir. Bu ittifak, Yemen'den Mekke'ye gelen bir tüccarın sattığı malın parasını alamaması üzerine Kureyşlilerden yardım istemesi neticesinde kurulmuştur. Tüccarın çağrısına ilk cevap, daha önce mutayyebun içinde yer alan Teym kabilesinin reisi Abdullah bin Cüdan'dan gelmiştir. Eski müttefikleri Haşimoğulları da Hilfülfudul oluşumunun içinde yer almış, kabileyi ise Peygamber Efendimiz'in amcası Zübeyr temsil etmiştir. Mutayyebun bloğu içindeki kabileler Mekke'de haksızlığa uğrayan herkese yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlar, ahlaf içinde yer alan kabileler ise onlarla birlikte hareket etmeyeceklerini ilan ederek önceki bloklaşmayı sürdürmüşlerdir.[20]

TARİHTEN

Cahiliye Dönemi'nde Hilfülfudul ismiyle bilinen ilk ittifak Mekke'nin ilk sakinlerinden Cürhüm kabilesine mensup Fadl bin Fedale, Fadl bin Vedaa ve Fadl bin Haris tarafından yapılmıştır. Bu üç kişi zalime karşı mazluma yardım etmek, zayıfın hakkını güçlüden almak amacıyla bir araya gelmiş ve oluşumları da isimlerinden hareketle "faziletliler ittifakı" olarak anılmıştır. Kureyşliler de daha sonra benzer mahiyetteki girişimlerine bu ismi vermiştir.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 1/140)

Haksızlık karşısında nasıl davranmak gerekir? Günlük hayattan örnek vererek açıklayınız.

Hilfülfudul'a destek verenlerden biri olan Resulullah, yeminine sadık kalmış ve mağduriyet yaşayan herkese yardım elini uzatmıştır. Nitekim bir gün Ebu Cehil, yabancı bir tüccardan deve satın almış ancak borcunu ödememişti. Adam, Kureyşlilerin yanına geldi ve kendisinin garip bir yolcu olduğunu söyleyerek Ebu Cehil'in yaptığı bu haksızlığı kimin giderebileceğini sordu. Müşriklerden biri, Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'e düşmanlığını bildiğinden biraz da alay etmek amacıyla tüccara o sırada Mescid-i Haram'da oturmakta olan Peygamberimizi işaret ederek "Ona git, hakkını o alır." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in yanına giden adam başından geçen olayı anlatıp ondan yardım istedi. Hz. Peygamber adamın uğradığı haksızlığı gidermek için harekete geçti ve onunla birlikte Ebu Cehil'in evine gitti. Ondan tüccara olan borcunu hemen ödemesini isteyerek meseleyi çözdü. Mağduriyeti giderilen tacir daha sonra Kureyşlilerin yanına gelerek "Allah, Muhammed'e karşılığını fazlasıyla versin. O, hakkımı Ebu Cehil'den kolayca aldı." deyip memnuniyetini dile getirdi.[21]

TARİHTEN

Resulullah bir gün Ebu Bekir (ra), Ömer bin Hattab ve Sad bin Ebu Vakkas'la Mescid-i Haram'da oturuyordu. Yemenli bir adam yanlarına gelerek "Topraklarınızda ticaret yapmaya gelen birine niye zulmediyorsunuz?" diye şikâyette bulundu. Bunun üzerine Resulullah "Sana kim zulmetti?" diye sordu. Adam, Ebu Cehil'in kendisinden üç deve istediğini fakat kıymetinin çok altında bir fiyat teklif ettiğini, başkalarının da Ebu Cehil'den korkarak fiyat yükseltemediğini dolayısıyla kendisinin zarar ettiğini söyledi. Bunun üzerine Resulullah pazarlık yaparak Yemenli tüccarın da razı olduğu bir fiyat karşılığında develeri satın aldı. Bu durumdan rahatsız olan Ebu Cehil Hz. Peygamber'in yanına gelip sesini yükseltince Resulullah ona Hilfülfudul'u hatırlattı ve bu adama yaptığı gibi başkalarına da haksızlık yaparsa yine olaya müdahil olacağını belirtti.

(Belazüri, *Ensab,* 1/146-147)

2. ETKİNLİK

25 dk.

Amaç	*Cahiliye anlayışının somut yansımalarını gösteren örnekler hakkında çıkarımda bulunabilme*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

- *Metinde verilen örnek olayı inceleyiniz.*

Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib görmüş olduğu bir rüyaya dayanarak kayıp zemzem kuyusunu bulmaya karar verdi. Bu sebeple tek oğlu Haris'le birlikte zemzemi bulmak için kazı faaliyetine başladı. Abdülmuttalib, kavminin kendisiyle alay etmesine aldırmaksızın üç gün boyunca kazmaya devam etti. Derken taşla örülmüş kısma ulaşıp zemzem suyunu ve altından yapılmış ceylan heykelleri ile çeşitli zırh ve kılıçları buldu. Abdülmuttalib'in suyu bulduğunu anlayan Kureyşliler yanına gelip "Bizi de ona ortak yap!" diyerek ganimeti paylaşmak istediler. Bu isteğe karşı çıkan Abdülmuttalib yeterince erkek çocuğa sahip olmadığı için kavminin kendisini savunmasız gördüğünün farkındaydı. Bu sebeple "Eğer Allah bana on tane erkek çocuk verirse onlardan birisini kurban edeceğim." diyerek bir adakta bulundu. Zaman geçip onuncu oğlu dünyaya geldiğinde Abdülmuttalib bu adağını yerine getirmek istedi. Bunun için isimlerini fal oklarına yazdırdığı oğulları arasında kura çekti. Kura en küçük oğlu Abdullah'a çıktı. Onu kurban etmek isteyince de kavmi ona engel oldu ve kendisini diyete razı etti. O zamanlar bir adamın diyeti on deveydi. Nihayetinde kurada develerin ismi çıkıncaya kadar Abdullah'la develer arasında fal oku çekilmesine karar verildi. Bunun için de kuranın on kez tekrarlanması gerekti. Dolayısıyla Abdullah'ın diyeti yüz deve olarak belirlendi. O günden sonra her insanın diyetinin yüz deve olması da âdet haline geldi.

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/65-70)

- *Örnek olaydan yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.*

1. *Kureyşlilerin Abdülmuttalib'in bulduğu zemzem kuyusuna ortak olmak istemesinin sebebi ne olabilir?*
2. *Abdülmuttalib niçin böyle bir adakta bulunmuştur?*
3. *Diyet uygulaması hangi durumlar sonucunda ortaya çıkmış olabilir?*

Değerlendirme	*Cahiliye toplumunun güç sahibi olma hususundaki algısına dair çıkarımınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.*

3. ETKİNLİK

30 dk.

Amaç	*Cahiliye kültürünün mahiyetini ve hayata yansımalarını kavrayabilme*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

- *Öğretmeninizin rehberliğinde biri cevap veren diğeri soru soran olmak üzere iki panel grubu oluşturunuz.*
- *Her gruba bir başkan seçiniz.*
- *Grupların gerekli hazırlıkları yapması için 10 dakikalık bir süre belirleyiniz.*
- *Cevap veren grubu olarak cahiliye kültürünün mahiyeti ve toplum hayatına yansımalarının neler olduğuyla ilgili size yöneltilebilecek tahminî sorulara uygun cevaplar hazırlayınız.*
- *Soru soran grubu olarak cahiliye kültürünün mahiyeti ve toplum hayatına yansımalarıyla ilgili sorular hazırlayınız ve cevap grubunda yer alanlara sorunuz.*
- *Soruların iyi cevaplandırılamadığı durumlarda grupların rollerini değiştirerek süreci yeniden başlatınız.*

Değerlendirme	*Yapılan çalışma, öğretmenin öğrencilere anlık dönütler vermesiyle değerlendirilecektir.*

2. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki 1-3. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

1. Cahiliye Dönemi'ndeki sosyal yapının genel özellikleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

2. Cahiliye toplumunda haram aylar uygulamasına niçin ihtiyaç duyulmuştur?

.....

.....

.....

.....

3. Cahiliye zihniyetinin eleştirilecek yönleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

1.2. RİSALET ÖNCESİ HZ. MUHAMMED

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. *Hz. Muhammed'in (sav) ailesinden kimlerin isimlerini hatırlıyorsunuz?*
2. *Peygamberimizin çocukluk ve gençlik yıllarında etkilendiği en önemli olay ne olabilir?*
3. *Hz. Peygamber'in gençlik yıllarını geçirdiği toplumun genel özellikleri hakkında neler biliyorsunuz?*
4. *Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlik görevinden önceki hayatını bilmek sizce neden önemlidir?*

1.2.1. Soyu ve Ailesi

Arapların soyu, Adnani ve Kahtani olmak üzere iki ana kola ayrılmıştır. Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'in (ra) soyundan gelen Adnan'ın torunları Adnani, Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın soyundan gelen Kahtan'ın torunları ise Kahtani olarak isimlendirilmiştir. Hz. Muhammed'in (sav) soyu da Hz. İsmail'in neslinden gelen Adnanilere dayanır. Kureyş kabilesinin Haşimoğulları koluna mensup olan Peygamberimizin ataları arasında Mekke tarihinde etkili olan önemli isimler vardır.

Hz. Peygamber'in baba tarafından atası Kusay bin Kilab, Mekke'yi Kahtanilere mensup Huzaalıların idaresinden kurtarmıştı. Dağınık hâlde yaşayan Kureyşlileri birleştirerek Mekke yönetimini üstlendi. Kabilesini Mekke ve çevresine yerleştirdikten sonra şehrin önemli meselelerini görüştükleri Darünnedve'yi yaptırıp bu binanın kapısını Kâbe'ye doğru açtırdı *(Görsel 1.8)*. Kusay, Kâbe'yi tamir ettirip hacla ilgili düzenlemeler yaptı.[22]

Hz. Peygamber'in mensup olduğu kabileye adını veren büyük dedesi Haşim bin Abdümenaf, komşu ülkelerle anlaşmalar yaparak ticaret kervanlarının güvenliğini sağladı ve yazın Suriye, kışın Yemen taraflarına olmak üzere yılda iki kez büyük ticaret kervanı gönderilmesi geleneğini başlattı.[23]

Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalib, babası Haşim bin Abdümenaf'ın vefatının ardından Kureyş kabilesinin liderliğini üstlenmiştir. Zekâsı ve liderlik özellikleriyle öne çıkan Abdülmuttalib, uzun zamandır kayıp olan zemzem kuyusunu bularak yeniden faaliyete geçirmiş ve Kâbe'yi koruma konusundaki kararlılığıyla dikkat çekmiştir. Ayrıca Fil Vakası'nda Kâbe'nin sahibinin Allah (cc) olduğunu ve onu mutlaka koruyacağını insanlara hatırlatmış, Ebrehe'nin ordusu mağlup olunca da Mekke'nin en önemli simalarından biri olmuştur.[24]

Peygamberimizin babası Abdullah, Abdülmuttalib'in en küçük oğludur. Nur yüzlü ve güzel huylu bir genç olarak tanınan Abdullah, evlilik çağına geldiğinde Kureyş'in Zühreoğulları kolundan Amine binti Vehb ile evlendi. Ancak kısa süre sonra çıktığı bir ticaret yolculuğunda rahatsızlanarak Medine'de vefat etti ve oraya defnedildi. O vefat ettiğinde Peygamberimiz henüz doğmamıştı.[25]

"Ben, Âdemoğullarının en hayırlı ve en temiz olanlarından devirden devire, aileden aileye geçerek nihayet içinde bulunduğum bu aileden vücuda getirildim."

(Buhari, "Menakıb", 23)

Görsel 1.8
Darünnedve önemli kararların alındığı ve çeşitli törenlerin gerçekleştirildiği bir mekândı.

1.2.2. Doğumu ve Çocukluk Dönemi

Peygamber Efendimiz; Fil Vakası'ndan elli veya elli beş gün sonra Rebiyülevvel ayının on ikinci gecesinde, miladi 571 yılında dünyayı teşrif etti. Mekke'de, Safa Tepesi'nin yakınındaki bir evde doğan Peygamberimize dedesi tarafından övülmeye değer olan, en güzel huylara sahip kimse anlamına gelen "Muhammed" ismi verildi.[26] Bu isim Abdülmuttalib'in ataları tarafından kullanılmayan bir isimdi. Bu sebeple Mekkeliler onun niçin Muhammed adını tercih ettiğini merak ettiler. O da torununu yer ve gök ehlinin övgü ile anmasını istediği için bu ismi seçtiğini söyledi.[27]

DERS DIŞI ETKİNLİK

Amaç	*Hz. Peygamber'in isimlerini ve anlamlarını araştırma*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Hz. Muhammed'in (sav) diğer isimlerini ve bu isimlerin anlamlarını öğrenmek için güvenilir kaynaklardan araştırma yapınız.* • *Araştırma sürecinizde öğretmenlerinizden yardım isteyiniz.* • *Farklı kaynaklardan edindiğiniz bilgileri karşılaştırarak bilgilerin doğruluğunu teyit ediniz.* • *Araştırma sonuçlarınızı kendi belirlediğiniz bir formatta düzenleyerek sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.*	
Değerlendirme	*Yapılan çalışma, yandaki karekodda verilen kontrol listesi ile değerlendirilecektir.*

OKUYORUM

(...)

Hutben okunur minber-i iklîm-i bekâda
Hükmün tutulur mahkeme-i rûz-ı cezâda
Gül-bâng-ı kudûmün çekilir Arş-ı Hudâda
Esmâ-i Şerîfin anılır arz u semâda

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

(...)

(Şeyh Gâlîb, *Şeyh Gâlîb Dîvânı,* 187)

Günümüz Türkçesiyle:

Ebediyet âleminin minberinde hutben okunur.
Büyük ceza gününde senin getirdiğin hüküm geçerli olur.
Göğün en yüksek katında senin için toplu hâlde salavat çekilir.
Yerde ve gökte senin güzel isimlerin anılır.

Sen Ahmet'sin, Mahmut'sun, Muhammed'sin efendim.
Hakk'ın bize gönderdiği güçlü bir sultansın efendim.

(Kitap yazarları tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiştir.)

Mekkeliler, sağlıklı bir iklimde ve Arapçanın en güzel şekilde konuşulduğu bir ortamda yetişmeleri için yeni doğmuş çocuklarını vahalarda yaşayan sütannelere verirdi[28] *(Görsel 1.9)*. Hz. Peygamber de doğumundan kısa süre sonra Mekke'ye sütanneliğini yapacağı bir çocuk almak üzere gelen Halime Hatun'a emanet edildi. İki yaşına kadar Sadoğulları yurdunda sütannesiyle yaşayan Peygamberimiz, bu sürenin sonunda ailesinin yanına dönmeyip sütannesiyle kalmaya devam etti. Çünkü Mekke ve çevresinde etkili olan veba salgınından endişe duyan ailesi, oğullarının bir süre daha Halime Hatun'un yanında kalmasını istemişti.[29]

Görsel 1.9
Vahalarda yaşayan kadınlar uzun yolculuklar yaparak sütannelik için Mekke'ye gelirdi.

TARİHTEN

Peygamber Efendimiz zaman zaman çocukluğuna dair hatıralar aktarmıştır. Bir gün de süt kardeşleri Abdullah, Üneyse ve Şeyma ile geçirdiği zamanlardan bahsetmiş ve ashabına "Ben sizin en fasih konuşanınızım. Kureyşliyim ama Sad bin Bekir yurdunda süt emzirildim." diyerek o günleri yâd etmiştir.

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/93)

Dört yaşındayken Mekke'ye dönen Hz. Peygamber iki yıl kadar annesiyle yaşadı. Altı yaşına geldiğinde annesi Amine ve dadısı Ümmü Eymen'le (ra) birlikte akrabalarını ve babasının kabrini ziyaret etmek için Yesrib'e gitti. Dönüş yolunda rahatsızlanarak vefat eden Amine Hatun, Ebva'ya defnedildi. Ümmü Eymen (ra), Hz. Peygamber'i Mekke'ye götürüp dedesine teslim etti.[30]

Abdülmuttalib, torununu himayesi altına aldı ve onu yanından ayırmamaya özen gösterdi. Hz. Muhammed'e (sav) her zaman ilgiyle, şefkatle ve müsamahayla davranan Abdülmuttalib, torununu gözetip korumaları hususunda çevresindeki insanlara da sıkı tembihlerde bulundu. Vefat etmeden hemen önce tüm çocuklarına Hz. Muhammed'i (sav) koruyup kollamalarını vasiyet etti ve onu oğullarından Ebu Talib'e emanet etti.

Babasının emanetine sahip çıkan Ebu Talib, ömrü boyunca Peygamberimizi koruyup gözetti. Ona öz evladı gibi ihtimam gösterdi. Eşi Fatıma binti Esed de Hz. Peygamber'i anne şefkatinden mahrum bırakmadı. Çocukluk yıllarında çobanlık yaparak amcasına yardımcı olmaya gayret eden Allah Resulü onların yakın ilgisinden duyduğu memnuniyeti her vesileyle dile getirmiştir.[31]

Aile büyüklerinden ilgi ve şefkat görmek çocukların hayatında niçin önemlidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 1.10
Busra, Şam ticaret yolu üzerindeki bir konaklama yeriydi.

Peygamberimizin çocukluk yıllarında gerçekleşen Şam yolculuğunda yaşananlar, Ebu Talib'in Hz. Peygamber'e gösterdiği özenin açık bir göstergesiydi. Ebu Talib, bir ticaret kervanıyla Şam'a giderken yanında yeğenini de götürmüştü. Katıldıkları kervan Busra'da konakladığı sırada oradaki manastırın rahibi, Ebu Talib'e yeğeninin emniyeti için onu Şam'a götürmemesini tavsiye etti. Ebu Talib, bu tavsiyenin sebebini anlayamadı ama yine de endişeye kapılarak Şam'a gitmekten vazgeçti ve mallarını Busra'da satarak Mekke'ye döndü[32] *(Görsel 1.10)*.

Peygamberimiz sekiz yaşındayken Ebu Talib'in evine yerleşmişti. Burada on yedi sene boyunca kendisine annelik eden Fatıma binti Esed'in ilgi ve şefkati altında yaşadı. Hz. Peygamber, yengesinin kendisi için ne kadar değerli olduğunu *"Sen benim annemden sonraki annemdin. Karnımı doyurur, beni giydirir ve bana bakardın. Kendin yemez bana yedirirdin."* sözleriyle ifade etmiştir.[33]

1.2.3. Gençlik Yılları

Dürüst davrandığınızda veya davranmadığınızda çevrenizden ne gibi tepkiler alıyorsunuz? Günlük yaşamınızdan örnekler vererek açıklayınız.

Yüce Allah tarafından risalet görevi için seçilen Hz. Muhammed (sav) Cahiliye Dönemi'nin çirkin âdetlerinden uzak durmuş, gençlik yıllarından itibaren üstün ahlakıyla dikkat çekmiştir. Mekke toplumu içinde doğru sözlü ve güvenilir olmasından dolayı Mekkeliler tarafından kendisine "el-Emin" lakabı verilmiştir.[34]

Kâbe hakemliği Hz. Peygamber'in toplum içindeki güvenirliğini ortaya koyan güzel bir örnektir. Hz. Muhammed (sav) otuz beş yaşına geldiğinde Kureyşliler bir sel felaketinde zarar gören Kâbe'yi onarmaya karar vermişti. Sıra Hacerülesved'in yerine yerleştirilmesine gelince aralarında bir tartışma yaşandı. Çünkü hiçbir kabile bu işin şerefini diğerlerine bırakmak istemiyordu. Sonunda anlaşmazlığı çözmek için Benî Şeybe kapısından Kâbe'ye ilk giren kimsenin vereceği karara uymaya razı oldular. Gelecek kişiyi beklemeye koyulan Kureyşliler, kapıdan Hz. Muhammed'in (sav) girdiğini görünce hep bir ağızdan "İşte el-Emin, işte Muhammed geldi!" diyerek ona duydukları güveni ortaya koydular. Bunun üzerine Resulullah getirttiği bir örtünün içine kendi elleriyle Hacerülesved'i koyarak her kabileden bir kişinin örtünün ucundan tutmasını istedi. Bu şekilde taşınan Hacerülesved, Allah Resulü tarafından yerine yerleştirildi. Bu çözüm sayesinde çıkması muhtemel bir çatışma da önlenmiş oldu. Hakem Olayı adı verilen bu hadisede Hz. Peygamber'in üstlendiği rol ve Mekkelilerin ona dair izlenimleri, Allah Resulü'nün güvene dayalı bir saygınlık kazandığının apaçık bir göstergesiydi.[35]

Günlük hayatınızda çözmeniz gereken bir sorunla karşılaştığınızda nasıl bir yol izlersiniz? Tecrübelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Muhammed (sav) ailesinin geçimine katkıda bulunmak amacıyla gençlik çağından itibaren Mekkelilerin temel geçim kaynağı olan ticaretle uğraştı. Tahıl ve kumaş tüccarı olan amcası Ebu Talib'in yanında mesleği öğrenen Peygamberimiz, Yemen'e ve çevre şehirlerdeki panayırlara ticaret amacıyla seyahatler yaptı.[36]

Resulullah, cahiliye toplumundaki en yaygın inanç şekli olan putperestlikten her zaman uzak durdu. Putlarla ilgili tören ve toplantılara hiçbir zaman katılmadı, ticari faaliyetlerinde ve günlük hayatında putlar adına yemin etmedi.[37]

İş hayatında da vefalı, uyumlu ve dürüst bir ortak olarak kabul gördü. Onun ticaret yaparken titizlikle uyguladığı ilkeler, Müslümanlar için nesiller boyunca paha biçilemez bir örneklik teşkil etti.

1.2.4. Evliliği ve Çocukları

Mekke'de ticaretle uğraşan Hz. Hatice güvendiği kişilerle ticari ortaklıklar kurardı *(Görsel 1.11)*. Tanıdıklarının da tavsiyesiyle yirmili yaşlarda güvenilir bir genç olan Hz. Muhammed'le de (sav) iş anlaşması yaptı. Hz. Peygamber, emek ve sermaye katılımına dayalı bu ortaklıkta Hz. Hatice adına ticaret kervanlarıyla yola çıktı ve yüksek kârlarla geri döndü. Bu başarı üzerine güveni daha da artan Hatice (ra) Peygamberimize daha büyük sermayeyle oluşturulan ve Suriye bölgesine gidecek olan müstakil bir kervanın idaresini verdi. Hz. Muhammed (sav), Hatice (ra) adına çıktığı bu ticari seferde de çok büyük bir kazanç elde etti.[38]

► Görsel 1.11
Mekkeli tüccarlar kervanlar vasıtasıyla ticari faaliyetlerini yürütürdü.

Allah Resulü ile Hz. Hatice arasında ticari olarak başlayan birliktelik daha sonra evlilik bağıyla devam etti. İzdivaç teklifi daha önce iki evlilik yapmış olan Hz. Hatice'den geldi. Hz. Hatice, ticari ortaklık vesilesiyle Hz. Muhammed'in (sav) üstün ahlakına yakından şahit olmuştu. Allah Resulü'nün iffetli, dürüst ve güvenilir biri olması Hatice'nin (ra) onu eş olarak seçmesindeki en önemli etkendi. Hz. Peygamber, yaptığı istişareler neticesinde bu evlenme teklifini kabul etti ve amcalarıyla birlikte Hz. Hatice'yi ailesinden istedi. Nikâh akdinden sonra Allah Resulü, Ebu Talib'in evinden kendi evine taşındı.[39]

Yirmi beş yaşındayken Hz. Hatice ile evlenen Allah Resulü, eşinin vefatına kadar yaklaşık çeyrek asır boyunca onunla evli kaldı. Hz. Muhammed'in (sav) bu evlilikten altı çocuğu dünyaya geldi. Henüz iki yaşındayken vefat eden ilk çocuğu Kasım'dan hareketle Hz. Peygamber'e "Ebülkasım" künyesi verildi. Daha sonra Hz. Hatice ile Peygamber Efendimiz'in Zeynep, Rukıyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma adlı dört kızı ve Abdullah isimli bir oğlu dünyaya geldi. Ancak Abdullah da Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğinden önce vefat etti. Kız çocukları ise Müslüman olarak Medine'ye hicret edenler arasında yer aldı. Allah Resulü'nün Hz. Fatıma dışındaki kızları kendisinden önce vefat etti, soyunun devamı ise Fatıma'nın (ra) çocukları üzerinden gerçekleşti.[40]

3. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki 1-9. cümlelerde boş bırakılan yerleri, verilen sözcüklerden doğru olanlarla tamamlayınız.

Abdullah | Adnani | altı | Ebülkasım | el-Emin | Fatıma binti Esed | Haşimoğulları | Hz. Hatice | Ümmü Eymen (ra) | Kahtani | Kasım | Sadoğulları | sekiz | Zühreoğulları

1. Hz. Peygamber'in soyu Hz. İsmail'in soyundan gelen ..... koluna dayanmaktadır.
2. Peygamberimizin annesi Amine, Kureyş kabilesinin ..... koluna mensuptur.
3. Peygamberimiz çocukluğunun ilk dört yılını ..... yurdunda geçirmiştir.
4. Hz. Peygamber'in ilk oğluna ..... adı verilmiştir.
5. Hz. Muhammed (sav) …….. yaşındayken amcası Ebu Talib'in evinde yaşamaya başlamıştır.
6. Peygamberimizin annesiyle birlikte gerçekleştirdiği Medine ziyaretinde onlara ..... eşlik etmiştir.
7. Hz. Peygamber'in yengesi ..... ona yıllar boyunca annelik yapmıştır.
8. Hz. Peygamber'e gençliğinde "güvenilir" anlamına gelen ..... ünvanı verilmiştir.
9. Peygamber Efendimiz ilk evliliğini ..... ile yapmıştır.

1.2.5. Risalete Doğru

Peygamber Efendimiz, gençlik yıllarından itibaren cahiliye toplumundaki adaletsizlik, zulüm, kan davaları ve putperestlik gibi yanlış tutum ve geleneklerden uzak durmuştu. Putperestliğin anlamsızlığını fark eden Peygamberimiz, zamanla bu yozlaşmış toplum düzeninden derin bir rahatsızlık duymaya başladı. Hz. Hatice ile kurduğu huzurlu aile ortamı ve evlilikle gelen maddi güvence, onun çevresindeki ahlaki çöküşü daha açık bir zihinle değerlendirmesine ve varoluşla ilgili sorulara daha yoğun şekilde yönelmesine imkân sağladı. Gençlik yıllarında Kâbe'nin bir sel felaketinden zarar görmesi nedeniyle yapılan onarım sırasında içeride gördüğü putlar, onu insanın varlık amacı, evrenin yaratılışı gibi derin konular üzerinde düşünmeye sevk etmişti. Toplumun içinde bulunduğu çarpıklıklardan uzaklaşmak isteyen Peygamberimiz, bir süre yalnız kalarak tefekküre yöneldi.

TARİHTEN

Allah Resulü'ne bir gün "Hiç puta taptın mı?" diye soruldu. Resulullah bu soruya "Hayır." cevabını verdi. Ardından "Hiç içki içtin mi?" diye sorulunca Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Hayır. Ben henüz kitap ve imanın ne olduğunu bilmediğim zamanlarda da müşriklerin yanlış yolda olduğunu biliyordum."

(Şami, *Sübülü'l-Hüda,* 2/149)

Haniflik inancına sahip bazı Mekkeliler gibi Peygamber Efendimiz'in dedesi Abdülmuttalib de yılın belli zamanlarında Hira'da inzivaya çekilirdi.[41] Hz. Muhammed de (sav) risaletten önce otuz dört, otuz beş yaşlarındayken ramazan ayında Hira'da inzivaya çekilmeye başladı *(Görsel 1.12)*. O, putlara tapmanın anlamsızlığını idrak etmiş olmakla birlikte cahiliye zihniyetinin ortadan kaldırılması için nasıl bir çözüm gerektiğini bilmiyordu. Bu nedenle tefekkür etmek ve sorularına cevap aramak amacıyla yalnız kalmayı tercih etti.[42]

risalet: *Allah'ın (cc) emir ve yasaklarını insanlara duyurup söz ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.*

("risalet", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 287)

Görsel 1.12
Cebelinur (Nur Dağı) adıyla da bilinen Hira, Mekke'nin kuzeydoğusunda yer alır ve Kâbe'ye yaklaşık 5 km uzaklıktadır.

Allah (cc), peygamberine yalnız kalmayı sevdirerek insanlardan ve onların kötü alışkanlıklarından uzaklaşmasını sağlamıştır. *"... Bana yalnızlık sevdirildi..."*[43] buyuran Allah Resulü inziva hayatını tercih ederek bir nevi dedesinin yolunu takip etmiştir. Peygamber Efendimiz bu uzlet sürecinde yanına bir miktar azık alarak Kâbe'nin uzaktan göründüğü Hira'ya gitmiş, orada derin düşüncelere dalmış ve ruhunu mutmain kılmanın yollarını aramıştır. Hz. Hatice de daima eşini desteklemiş, zaman zaman dağın sarp yollarını aşarak Hz. Muhammed'e (sav) yiyecek götürmüştür.[44]

Peygamberimiz, ramazan ayında geçirdiği bu tefekkür süreci boyunca fakirlere daha fazla ikramda bulunmuş ve Mekke'ye döndüğünde evine uğramadan önce Kâbe'yi tavaf etmiştir.[45]

Hz. Peygamber, Hira'da uzlete çekildiği dönemde olağandışı bazı olaylar yaşadı. Öyle ki gece gördüğü bazı rüyalar gün içinde gerçekleşiyor, bazen de çevresinde sadece ağaçlar ve taşlar bulunduğu hâlde bir sesin kendisine selam verdiğini işitiyordu.[46] Yaşadığı bu tecrübeler, Resulullah'ın ruhunu ve zihnini vahye hazırlayan ilahi yardımlar olarak değerlendirilmiştir.

Aile içi iletişim ve dayanışma aile fertlerini hangi yönlerden etkiler? Kendi hayatınızdan örnek vererek açıklayınız.

4. ETKİNLİK

30 dk.

Amaç	Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatıyla ilgili öğrenilen bilgileri pekiştirebilme

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

- Öğretmeninizin rehberliğinde eşit sayıda kişiden oluşan dört gruba ayrılınız.
- Grup sözcülerini belirleyiniz.
- Grup olarak aşağıdaki sorular çerçevesinde fikir alışverişinde bulununuz.

Birinci grup	Annesinin vefatından sonra Peygamberimizin bakımını üstlenen kişi ya da kişiler, onun şahsiyetini ve gelişimini nasıl etkilemiştir?
İkinci grup	Hz. Muhammed (sav) gençlik yıllarında Cahiliye Dönemi'nin adaletsizliklerine karşı nasıl bir duruş sergilemiştir?
Üçüncü grup	Evlilik hayatı, Peygamberimizin ahlaki ve düşünsel gelişimine ne gibi katkılar sağlamıştır?
Dördüncü grup	Peygamber Efendimiz'in Hira'da inzivaya çekilmesinin başlıca sebepleri nelerdir?

- Ulaştığınız sonuçları grup sözcüleri aracılığıyla diğer gruplarla paylaşınız.
- Diğer grupların konularıyla ilgili merak ettiğiniz başka hususlar varsa sorunuz ve size sorulan soruları cevaplayınız.
- Doğru cevabı alamadığınız takdirde gruplarla istişare ederek doğru cevabı bulmaya çalışınız.
- Cevapların doğruluğunu öğretmeninizin rehberliğinde gözden geçiriniz.

Değerlendirme	Verilen cevaplar ve ulaştığınız çıkarımlardan hareketle aşağıdaki çıkış kartına Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatıyla ilgili doğru bilgiler içeren kısa ve etkileyici bir cümle yazınız.

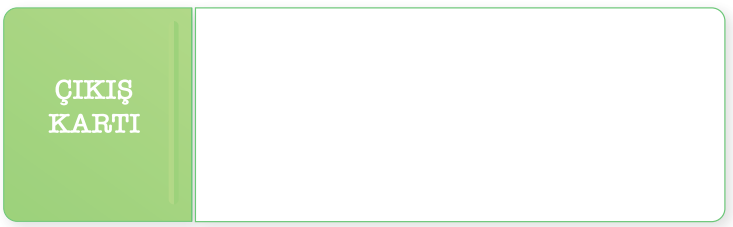

PERFORMANS GÖREVİ

Görev	*Blog yazısı yazma*
Amaç	*Cahiliye anlayışının etkilerini sorgulayabilme*
Değerlendirme Ölçütleri	*Bilgi toplama, çıkarım yapma, özgünlük, doğruluk, dil ve anlatım*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek performans görevini tamamlayınız.

- *"Cahiliye anlayışının günümüzdeki izleri ve bu izlerin toplumsal hayata etkileri" hakkında güvenilir kaynaklardan bilgi toplayınız.*
- *Günlük hayattan konuyla ilgili örnekler ve görseller bulunuz.*
- *Ulaştığınız bilgi ve örnekler üzerinden bir çıkarımda bulunarak blog yazınızın çerçevesini oluşturunuz.*
- *Yazınıza cahiliye anlayışının günümüzdeki izlerini yansıtan dikkat çekici bir başlık koyunuz.*
- *Yazınızın uzunluk ya da kısalığıyla ilgili bir standart belirleyiniz.*
- *Yazınızın özgün bir üsluba sahip olmasına ve anlamlı bir bütün oluşturmasına dikkat ediniz.*
- *Yazma sürecinizde yazım ve noktalama kurallarına riayet ediniz.*
- *Bulduğunuz görselleri de kullanarak uygun bir mecrada blog yazınızı yayımlayınız.*

Değerlendirme	*Çalışmanız aşağıdaki karekodda verilen analitik dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.*

FARKLI KAYDET

Bu ünitede öğrendiğiniz bilgileri kendi hatırlayacağınız şekilde bu alana kısaca not edebilirsiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. soruyu aşağıdaki tabloya göre cevaplayınız.

Aşağıda cahiliye zihniyetinin hayata yansımalarıyla ilgili bir tablo verilmiştir.

Fiziksel güç önemsenir, kabileye ancak bu yönde katkı sağlayanlara değer verilirdi. Kadın ve çocuklara mirastan pay verilmemesinde bu anlayışın büyük etkisi vardı.
İnsanlar dış görünüşlerinden dolayı alay konusu yapılır, kusurları yüzlerine vurulurdu.
Bireysel çıkarlara göre hareket edilir, çıkara dayalı bu davranışların diğer insanlar üzerindeki olumsuz etkisinden rahatsızlık duyulmazdı.
Yıldızlara bakılarak gelecek hakkında tahmin yürütülür, hurafeler ve batıl inançlarla hareket edilirdi.
Asabiyetin ortaya çıkardığı kan davaları önemli sosyal hadiseler arasında yer alırdı. Kişinin soyuyla ve kabilesiyle övünmesi de asabiyet anlayışının bir gereğiydi.
Ataların yolundan gitmek taassup derecesinde bağlı olunan toplumsal bir kabuldü.
Toplumsal hayatta hukuk kuralları güçlü olanların lehine işlerdi.

1. Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- ◯ a) Toplumun gelenekleri o dönemin zihniyetini ortaya koymaktadır.
- ◯ b) Toplumsal hayatta soy temelli bir anlayışın hâkimiyeti söz konusudur.
- ◯ c) Toplumda dinî inanç bakımından çeşitlilik bulunmaktadır.
- ◯ ç) Kadınlar ve çocuklar fiziksel güce sahip olmadıkları için değersiz görülmüştür.
- ◯ d) Kabile hayatı insanlara bazı sorumluluklar yüklemektedir.
- ◯ e) Asabiyetin etkisini birçok alanda görmek mümkündür.
- ◯ f) Atalarına körü körüne bağlılık cahiliye insanının özelliklerindendir.
- ◯ g) Çöl şartlarının etkisiyle göçebe hayat tarzı benimsenmiştir.
- ◯ ğ) Asabiyet duygusu nedeniyle kan davaları görülmüştür.
- ◯ h) Güneşe ve yıldızlara tapmak dinî bir inanç olarak kabul edilmiştir.

2-8. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

2. Kâbe'nin varlığının Mekke'nin ekonomik hayatına etkisini açıklayınız.

……

……

……

……

3. Kureyşliler ile Sakifliler arasındaki ekonomik ve siyasi rekabeti sonuçları bakımından yorumlayınız.

.....
.....
.....
.....

4. Yesrib'in idaresinde Yahudilerin daha baskın olmasının sebepleri nelerdir?

.....
.....
.....
.....

5-7. soruları aşağıdaki metinden hareketle cevaplayınız.

Asabiyet düşüncesi, ferdiyetçiliği tanımaması sebebiyle diğer kabilelerle ilişkilerdeki hukuki anlaşmazlıklarda ferdî ceza ve mükâfat uygulamasını kabul etmeyip kolektif sorumluluğu esas almaktadır. Dolayısıyla bir ferdin işlediği suç o kişiye değil onun bütün kabilesine ait kabul edilmektedir. Buna göre herhangi bir kabile mensubunun başka kabileden birisini öldürmesi durumunda katilin kabilesi maktulün diyetini ödemek başta olmak üzere cinayetin tüm sonuçlarına katlanmak zorundadır. Maktulün ailesi de asabiyetin bir gereği olarak intikam almak üzere harekete geçmekle yükümlü olduğu için suçlunun kabilesinden onu kendilerine teslim etmelerini ister. Ancak bu gibi durumlarda suçlunun teslim edildiği çok nadir görülür. Zira her kabile kendi üyesini karşı tarafa teslim etmektense onun cezasını kabile içinde vermeyi tercih eder.

5. Asabiyet anlayışının cahiliye toplumunda etkili olmasının sebepleri nelerdir?

.....
.....
.....
.....

6. Sizce kabile sisteminde kolektif ceza uygulanmasının sonuçları neler olmuştur?

.....
.....
.....
.....

7. Kabilenin suçluyu karşı tarafa teslim etmemesinin gerekçeleri neler olabilir?

……..
……..
……..
……..

8. Cahiliye Dönemi'nin tanınmış şairlerinden İmrülkays'ın babası Esedoğulları tarafından öldürülmüştü. İmrülkays, babasının intikamını almaya niyetlenmiş ve onay için Zülhalasa putunun yanına gitmişti. Putun önünde bulunan fal oklarını birkaç kez çekmesine rağmen her seferinde niyetinin kendisi için hayırlı olmadığı anlamında "hayır" oku çıkmıştı. Çıkan kararı beğenmeyen İmrülkays fal oklarını kırıp Zülhalasa'ya fırlatmış, ardından da "Öldürülen senin baban olsaydı beni engellemeye çalışmazdın." diyerek ona hakaret etmişti.

(İbnülkelbi, *Kitabü'l-Esnam,* 76-77)

Bu metinden hareketle cahiliye toplumundaki putperestlik algısını yorumlayınız.

……..
……..
……..
……..

9-12. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

9. Aşağıdaki anlam çözümleme tablosunda verilen özelliklerin hangi şehre ait olduğu işaretlenmiştir.

Özellikler		Şehirler		
		Mekke	Taif	Yesrib
I.	Bilinen tarihi Hz. İsmail'in faaliyetleriyle başlar.	✓		
II.	Tarım ve hayvancılık önemli geçim kaynaklarıdır.		✓	✓
III.	Yahudiler ile putperest Arapların hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur.		✓	
IV.	Cahiliye Dönemi'nde ticari ve dinî bir merkez konumundadır.	✓		
V.	Sakiflilerin faaliyetleri sonucunda önemi artmıştır.			✓

Bu tablonun doğru olabilmesi için hangi satırlardaki işaretlemelerin yerleri değiştirilmelidir?

A) I ve III
B) I ve V
C) II ve III
D) II ve IV
E) III ve V

10. İslam'dan önceki dönemde hacıların su ve yemek ihtiyacının karşılanması (sikaye ve rifade), Kâbe'nin bakımı ve anahtarlarının muhafazası (hicabe), Mekke'nin imarının planlanması (imaret), kumandanlık (kıyade), sancaktarlık (liva), danışma meclisi başkanlığı (nedve) gibi bazı görevler belirlenmişti. Kusay bin Kilab bu görevlerin tamamını kendi sorumluluğuna almış, vefat etmeden önce bunları Kureyş'in iki kolu arasında paylaştırmıştı. Ancak bu görevleri yerine getirme konusunda kendilerinin daha liyakatli olduğunu düşünen bazı kabile üyeleri arasında ihtilaflar çıktı ve bu nedenle kabile içi çatışmalar yaşandı.

Buna göre

I. Kusay bin Kilab, Mekke'nin idaresini tek başına yürütmüştür.
II. Kâbe hizmetleri Kusay bin Kilab zamanında belirlenmiştir.
III. Kâbe'yle ilgili görevler üstünlük vesilesi sayılmıştır.

ifadelerinden hangileri söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

11. Aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı Hz. Peygamber'in şahsiyeti hakkında fikir verir?

A) Abdülmuttalib, Peygamberimizi kime emanet etmiştir?
B) Peygamberimiz ilk ticari yolculuğuna ne zaman çıkmıştır?
C) Hz. Hatice, Peygamberimizle niçin evlenmek istemiştir?
D) Peygamberimizin Hz. Hatice ile evliliğinden kaç çocuğu olmuştur?
E) Hz. Peygamber inzivaya çekilmek için hangi mekânı tercih etmiştir?

12. Cahiliye Arapları, putlarını memnun etmek için onlara çeşitli hediyeler takdim ederdi. Bir derdi veya üzüntüsü olan kişiler de putlara hediye getirirdi. Bu hediyeler putların bakımı ve korunmasıyla ilgilenen "sadin" adlı kişilere verilir, onun aracılığıyla puttan taleplerde bulunulurdu. Putun önünde çekilen fal okundan istenen sonuç çıkmazsa daha güzel ve göz alıcı başka hediyeler getirilir, putun yeni kararı sorulurdu. Müşrikler istedikleri sonucu alana kadar bu eylemi tekrar eder, amaçlarına ulaştıklarında ise teşekkür etmek amacıyla yeni bir hediye daha takdim ederdi. Verilen hediyelerin tamamı sadine ve onun mensup olduğu kabileye kalırdı.

(Söylemez, "Cahiliye Arap İnancında Putların Yeri", 11/20)

Bu parçaya göre cahiliye toplumu ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Putlar Allah (cc) ile kul arasında aracı sayılır.
B) Putlarla ilgilenen özel görevliler vardır.
C) Hediye sunularak putlara ibadet edilir.
D) Tavır ve davranışlar tutarsızdır.
E) Putlara büyük değer verilir.

Üniteyle ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

SONNOTLAR

[1] Küçükaşcı, “Hicaz”, 17/432.

[2] bk. İbrahim suresi 37. ayet.

[3] Bozkurt - Küçükaşcı, “Mekke”, 28/555-556.

[4] Bozkurt - Küçükaşcı, “Mekke”, 28/555-556.

[5] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/52.

[6] Yıldız, “Arabistan”, 3/254

[7] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/71-73.

[8] Küçükaşcı, “Tâif”, 39/443.

[9] İbni Hişam, *es-Sire,*1/49.

[10] Küçükaşcı, “Tâif”, 39/443-444.

[11] Kelpetin, “İslâm Öncesi Medine”, 99-101.

[12] Bozkurt - Küçükaşcı, “Medine”, 28/306.

[13] Kelpetin, “İslâm Öncesi Medine”, 106.

[14] Watt, *Peygamber ve Devlet Adamı Hz. Muhammed,* 54-58.

[15] Özaydın, “Arap”, 3/321.

[16] Apak, *Kabile,* 17-29.

[17] Temir, *Arap Yarımadası’nda Kabile Hayatı,* 144-145.

[18] Duman - Dindi, *Cahiliye Döneminde Sosyal Hayat,* 16-25.

[19] Apak, *Kabile,* 24.

[20] Apak, *Kabile,* 27-28.

[21] İbni Hişam, es-Sire, 2/29–30; Belazüri, Ensab, 1/145.

[22] Çağatay, “Hz. Muhammed’in Soyu, Çocukluğu ve Gençliği”, 25.

[23] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/60; Çağatay, “Hz. Muhammed’in Soyu, Çocukluğu ve Gençliği”, 26.

[24] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/51.

[25] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/75, 79.

[26] Buhari, “Menakıb”, 17.

[27] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/103; Beyhaki, *Delâil,* 1/113.

[28] Çubukçu, “Halîme”, 15/338.

[29] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/91.

[30] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/177.

[31] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/96-98, 103.

[32] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/99.

[33] İbnülesir, *Üsdü’l-Ğabe,* 7/213.

[34] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/130.

[35] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/204-210.

[36] Hamidullah, “Hz. Peygamber’in İslâm Öncesi Seyahatleri”, 327-338.

[37] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/129,131.

[38] Kılıç, “Peygamberimizin Risâlet Öncesi Geçim Durumu”, 198-201.

[39] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/198-201; İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/131-133.

[40] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/202; İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/133.

[41] Belazüri, *Ensab,* 1/92.

[42] bk. Buhari, “Bedü’l-Vahy”, 3.

[43] bk. Buhari, “Bedü’l-Vahy”, 3.

[44] bk. Buhari, “Menakıbu’l-Ensar”, 20; Müslim, “Fedailu’s-Sahabe”, 71.

[45] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/252.

[46] Buhari, “Bedü’l-Vahy”, 3.

2. Ünite

İSLAM'IN DOĞUŞU: MEKKE YILLARI

2.1. HZ. MUHAMMED'İN RİSALETİ

2.2. MÜŞRİKLERİN RİSALETE TEPKİLERİ

2.3. HZ. PEYGAMBER'İN DAVET SÜRECİNDE İZLEDİĞİ YOL

Ünitenin dijital nüshasına ulaşabileceğiniz karekod

Anahtar Kavramlar

- *biat*
- *himaye*
- *sahabi*
- *tebliğ*
- *vahiy*

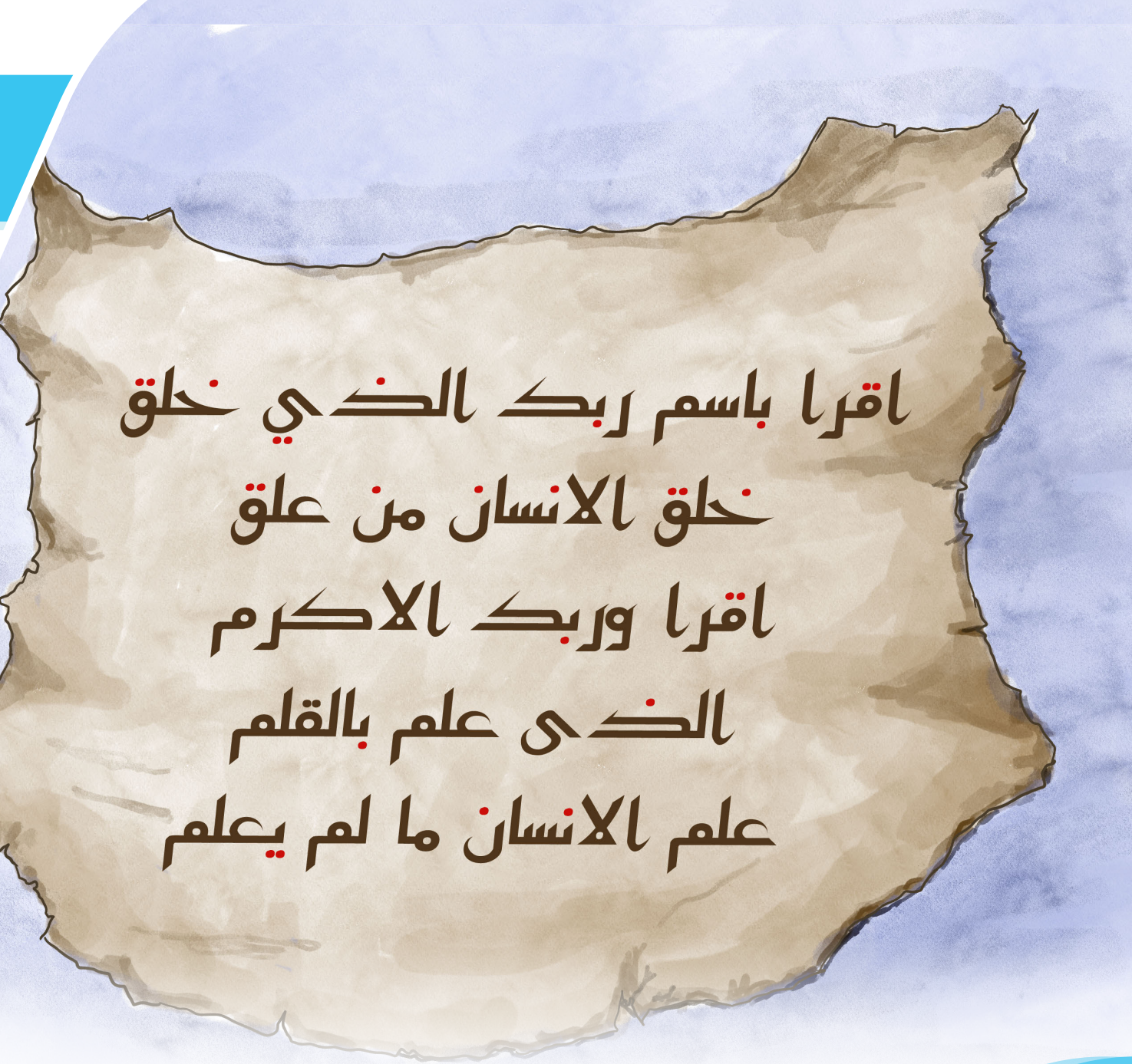

Bu ünitede sizlerden

- gizli ve açık davet süreçleri arasında mukayese yapabilmeyi,
- müşriklerin İslam davetine karşı tutumlarını çözümleyebilmeyi,
- Hz. Peygamber'in davet sürecinde izlediği yol konusunu yapılandırabilmeyi öğrenmeniz beklenmektedir.

Ünitenin sunusuna ulaşabileceğiniz karekod

BAĞLANTI KURMA

Aşağıdaki soruları metinden yararlanarak cevaplayınız.

Birleşmiş Milletler raporlarına göre Sincan Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan), Myanmar, Filistin gibi dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan bazı Müslüman halklar; inançları nedeniyle yaşama haklarının ellerinden alınmasına varan çeşitli baskılar ve sistematik ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Bu coğrafyalarda yaşayan Müslümanlar; dinî inançları ve etnik kimlikleri nedeniyle zorunlu göç, toplu gözaltılar, dinî ibadet ve kültürel pratiklerini yerine getirememe, ekonomik ambargolar gibi insan hakları ihlallerine maruz kalmakta ve topraklarının işgal edilmesi sebebiyle pek çoğu mülteci kamplarında insanlık dışı koşullarda hayatta kalma mücadelesi vermektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Farklı coğrafyalarda dinî ayrımcılığa maruz kalan Müslümanların yaşadıkları ile Mekke'de baskı gören ilk Müslümanların yaşadıkları arasında ne tür benzerlikler bulunmaktadır?
2. Günümüzde dinî, siyasi, ekonomik ve kültürel baskılara maruz kalan Müslüman toplumların ilk Müslümanların sabır ve dirayetini örnek alması niçin önemlidir?

2.1. HZ. MUHAMMED'İN RİSALETİ

İslam'ın ilk yıllarına dair merak ettiğiniz konuları not kâğıtlarına yazınız. Yazılanlar içinde benzer konuları gruplandırarak bir ön bilgi panosu hazırlayınız.

Allah (cc) Hz. Âdem'den itibaren asıl gayesi insanları dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmak olan peygamberler göndermiştir. Önceki mukaddes kitaplarda geleceği haber verilen Hz. Muhammed (sav), nübüvvet zincirinin son halkasıdır. Herkes gibi bir beşer olan Hz. Muhammed'i (sav) diğer insanlardan ayıran en önemli özelliği Allah'tan (cc) vahiy almasıdır.[1]

Görsel 2.1
Peygamber Efendimiz'e ilk vahyin indirildiği mağara aslında üst üste yığılan kaya blokları arasında kalmış, iki tarafı açık, tünele benzer düzensiz bir boşluktan ibarettir.
(Fuat Günel, "Hira", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18/121)

vahiy : Peygamber Efendimiz'e bildirilen ve Kur'an-ı Kerim'de bir araya getirilen ilahi bilgiler, ayetler.
("vahiy", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 377)

2.1.1. İlk Vahiy

Hz. Peygamber'in Hira'da tefekkürle başlayan ve sadık rüyalarla devam eden vahye hazırlık süreci, Cebrail'in (as) kendisine ilk vahyi getirmesine kadar devam etti. Nitekim 610 yılı Ramazan ayının yirmi yedinci gecesinde Cebrail (as) Hira'da bulunan Hz. Muhammed'e (sav) Allah'ın (cc) "Oku!" emrini ulaştırdı[2] *(Görsel 2.1)*.

Peygamberimiz ilk vahyi aldığı anı şöyle anlatmıştır: *"Melek bana gelerek 'Oku!' dedi. 'Ben okuma bilmem.' dedim. O, beni gücüm tükenene kadar sıktı. Sonra bırakarak yine 'Oku!' dedi. Ben tekrar aynı cevabı verdim. Nihayet üçüncü kez sıkıp bıraktıktan sonra şöyle söyledi:* **'Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı bir embriyodan yarattı. Oku! Rabb'in kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini O öğretti.'** (Alak suresi 1-5. ayetler)*"* Bu büyük olay karşısında duyduğu korku ve heyecanla evine varan Hz. Peygamber, eşine *"Beni örtün, beni örtün!"* dedi. Hz. Hatice hiçbir şey sormadan eşinin isteğini yerine getirdi.

Beklenmedik bir durumla karşılaşıldığında soğukkanlı davranmak niçin önemlidir? Yorumlayınız.

Hz. Peygamber, sakinleştikten sonra başına gelenleri Hz. Hatice'ye anlatarak *"Hatice, bana ne oluyor? Helak olmaktan korkuyorum."* dedi. Bunun üzerine Hz. Hatice "Öyle deme! Yemin ederim ki Allah, seni hiçbir zaman yüzüstü bırakmaz. Çünkü sen akrabanı gözetirsin, doğru konuşursun, zor durumda olanların yardımına koşarsın, yoksulları gözetirsin, misafirlerini ağırlarsın ve haksızlığa uğrayanların yanında olursun."[3] sözleriyle Peygamberimizin korku ve endişelerini yatıştırdı.[4]

1. ETKİNLİK

20 dk.

Amaç	*Beklenmedik bir durum karşısındaki muhtemel duygu ve düşüncelerini empati kurarak değerlendirebilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Öğretmeninizin rehberliğinde sınıfta ayakta durarak çember şekli oluşturunuz.* • *Aşağıdaki sorulara sırayla cevap veriniz.* *1. İlk vahiy karşısında Hz. Hatice'nin sakin ve destekleyici tutumu, Hz. Peygamber'in yaşadığı süreci nasıl etkilemiştir?* *2. Beklenmedik bir olay ya da durumla karşılaşsanız nasıl davranırsınız?* • *Arkadaşlarınız konuşurken görüşlerine müdahale etmeyiniz.* • *Arkadaşlarınızı duygu ve düşüncelerinden dolayı eleştirmeyiniz.* • *Söz almak istemeyen arkadaşlarınızı konuşmaya zorlamayınız.*	
Değerlendirme	*Etkinlik sonunda edindiğiniz birikimin kendinizi geliştirmenize nasıl katkı sağlayabileceğini sözlü olarak ifade ediniz.*

Hz. Hatice, hâlâ ilk vahyin etkisinde olan Peygamberimizi İncil ve Tevrat hakkında bilgi sahibi olan akrabası Varaka bin Nevfel'e götürdü. Varaka, anlatılanları dikkatle dinledi ve Peygamberimizin Hira'da gördüğü varlığın tüm peygamberlere vahiy getiren Cebrail (as) olduğunu anladı. Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğini müjdeleyen Varaka; kavminin ona karşı çıkacağını, onunla savaşacaklarını ve onu şehirden sürmek isteyeceklerini söyledi. O günlere erişmesi durumunda ise kendisine yardımcı olacağını belirtti. Hz. Hatice de "Senin Allah'ın resulü olduğuna şehadet ederim." diyerek Peygamberimize inanan ilk kimse oldu.[5]

"Allah 'Benden başka ilah olmadığı hususunda insanları uyarın ve bana saygıda kusur etmeyin.' hükmünü bildirmeleri için kullarından dilediğine, emri uyarınca vahyi taşıyan melekler indirir."

(Nahl suresi 2. ayet)

Hz. Peygamber, ilk vahyi aldıktan sonra Cebrail'le (as) bir kez daha karşılaşma arzusuyla Hira Mağarası'na defalarca gittiği hâlde vahiy meleği bir türlü gelmedi. Uzun süren bu bekleyiş sırasında vahiy alamamaktan dolayı oldukça üzgün olan Allah Resulü, Rabb'inin kendisini terk ettiği düşüncesiyle derin bir endişeye kapıldı. Fetretülvahiy olarak adlandırılan bu dönemde Hz. Peygamber'in yaşadıkları onu risaletin ağır sorumluluğuna hazırlaması açısından büyük bir öneme sahiptir.[6]

2.1.2. İslam'a Davet

Allah Resulü'nün vahyin kesildiği süreçteki bekleyişi Cebrail'i (as) tekrar görünceye kadar sürdü. Peygamberimiz vahiy meleği karşısında yine büyük bir heyecan yaşayarak bir kez daha evine kapandı. Ardından indirilen **"Ey örtüsüne bürünen (Peygamber)! Kalk ve uyar!.."[7], "... Doğrusu biz sana taşınması zor bir söz vahyedeceğiz."[8]** şeklindeki ayetlerle kendisine ilk görevi olan tebliğ emredildi.[9]

tebliğ: Allah'ın (cc) kendilerine indirmiş olduğu vahiyleri insanlara eksiksiz olarak bildirmesi anlamında peygamberlerin sıfatlarından biri. ("tebliğ", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 354)

İlahi tebliğin insanlara ulaştırılma zamanının geldiğini haber veren ayetlerin nazil olması üzerine Hz. Peygamber çevresindeki insanları İslam'a davet etmeye başladı. Tebliğ sürecinin ilk yıllarında genellikle ferdî girişimlerde bulunan Hz. Peygamber, daveti kabul edeceğini düşündüğü kişilerle irtibat kurdu. Bu yöntemi başarılı oldu ve davette bulunduklarının neredeyse tamamı İslam dinini kabul etti. Hz. Peygamber, müşriklerin bulunduğu yerlerde davetini kabul edenlerle bir araya gelmemeye özen gösteriyordu. Çoğunluğu gençlerden oluşan Müslümanlarla evinde veya ıssız yerlerde buluşarak ibadet ediyor, nazil olan ayetleri onlara okuyordu. Gizlilik içerisinde yürütülen bu süreçte Müslümanların en önemli buluşma mekânı ise Erkam bin Ebülerkam'ın Safa Tepesi'nin eteklerinde bulunan eviydi *(Görsel 2.2)*. Zamanla Darülerkam adıyla anılan bu mekân, İslam'ın ilk davet merkezi kabul edilmiş ve buradan yürütülen faaliyetler Hz. Ömer'in Müslüman olmasına kadar devam etmiştir.[10]

Görsel 2.2
Darülerkam, Safa Tepesi yakınlarında ve Kâbe'nin harem sınırları içinde yer alıyordu. Bu konum, Mekkeliler ve dışarıdan gelen hacılarla kolayca temas kurmaya imkân sağlıyordu.

Nübüvvetin dördüncü yılında inen **"Sen, sana buyurulanı açıkça duyur; müşriklere aldırış etme!"[11]** ayeti Hz. Peygamber'e gizli davet döneminin sona erdiğini ve artık açıkça tebliğ yapma zamanının geldiğini bildiriyordu. Daha sonra inen **"Yakın akrabanı da uyar."[12]** ayeti ise açık davete öncelikle yakın akrabalardan başlanması gerektiğini vurgulamaktaydı. Bunun üzerine Peygamberimiz, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları'ndan yaklaşık kırk beş kişinin katıldığı bir toplantı düzenledi. Ancak amcası Ebu Leheb, Peygamber Efendimiz'i kabilesine kötülük getirmekle suçlayarak konuşmasına izin vermedi ve davetini engelledi. Bir buluşma daha düzenlemek durumunda kalan Hz. Peygamber; yakınlarını Allah'ın (cc) birliğine inanmaya, risaletini tasdik edip kendisine destek olmaya çağırdı. Ancak bu toplantıda da Ebu Leheb olumsuz tavrını sürdürerek yeğenini yalnız bıraktı. Buna karşın amcası Ebu Talib, onu koruyup destekleyeceğini ancak atalarının dininden vazgeçmeyeceğini ifade etti. Davete katılanlar tebliğe olumlu

cevap vermemiş olsa da Ebu Talib'in Peygamberimize verdiği bu koruma sözü önemli bir destek kabul edilmiştir. Zira bu sahip çıkış, Hz. Muhammed'in (sav) Mekke'deki tebliğ faaliyetlerini sürdürebilmesi için ona büyük bir güvence sağlamıştır.[13]

TARİHTEN

Hz. Peygamber, akrabalarını İslam'a davet etmek için tertip ettiği toplantıda onlara şöyle seslenmiştir: "Ben size ve insanlara gönderilmiş olan Allah elçisiyim. Allah'a yemin ederim ki uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi de diriltileceksiniz. Yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. İyilikleriniz karşısında iyilik, kötülükleriniz karşılığında da ceza göreceksiniz. Cennet de cehennem de ebedîdir. İlk uyardığım da sizlersiniz…"

(Belazüri, *Ensab,* 1/135)

Hz. Peygamber, Haşimoğulları'nı İslam'a davet ettikten sonra ikinci adım olarak kabilesi dışındaki Mekkelilere davetini duyurmak istedi. Bunun için şehrin ileri gelenlerini Safa Tepesi'ne çağırdı. Onlara *"Ey Kureyşliler! Şu dağın arkasında bir düşman birliği var, desem bana inanır mısınız?"* diye sordu. Muhatapları da "Evet, inanırız. Çünkü senin yalan söylediğine hiç şahit olmadık." cevabını verdiler. Bunun üzerine Allah Resulü *"O hâlde büyük bir azaba uğrayacağınızı size haber veriyorum. Allah bana akrabamı uyarmamı emretti. Allah'tan başka ilah yoktur, demediğiniz müddetçe size ne dünyada ne de ahirette bir faydam dokunur."* diyerek Mekkelilere risaletini tebliğ etti. Bir kez daha yeğenine engel olmaya çalışan Ebu Leheb, ona "Ellerin kurusun!" diyerek bedduada bulundu. Onun bu düşmanca tavrını devam ettirmesi üzerine de Tebbet suresi nazil oldu.[14]

Resulullah, Allah'tan (cc) aldığı emir ve yasakları insanlara açıklamak ve daveti daha geniş kitlelere duyurmak amacıyla Mekke çevresinde kurulan panayırları ziyaret etmeye başladı. Bu gayeyle insanların toplu hâlde bulunduğu Ukaz, Mecenne, Zülmecaz gibi panayırlarda tebliğ faaliyetleri yürüttü. Hz. Peygamber, burada görüştüğü insanlara Allah'ın (cc) birliğini ve kendisinin risaletini tasdik etmeleri için çağrıda bulundu. Peygamberimiz, gizli ve açıktan davet süreçlerinde planlı bir şekilde hareket ederek tebliğini daha geniş bir alana yaymayı başarmış ve onun gayretiyle İslam dini Mekke dışındaki kabileler arasında da duyulmuştur.[15]

Bir hedef için düzenli ve planlı çalışmak insana neler kazandırabilir? Yorumlayınız.

İslam'a davete ilk olarak ailesinden başlayan Hz. Peygamber'e eşi ve kızları tereddüt etmeden iman etmişti. Aile içinde amcasının oğlu Hz. Ali'den sonra Müslümanlığı seçen diğer kişi de Hz. Peygamber tarafından hürriyetine kavuşturulup evlat edinilen Zeyd bin Harise oldu. Allah Resulü'ne ailesi dışından iman eden ilk kişi ise en yakın arkadaşı Hz. Ebu Bekir'di. Hz. Ebu Bekir'in gayretleriyle Osman bin Affan, Zübeyr bin Avvam, Abdurrahman bin Avf, Talha bin Ubeydullah, Sad bin Ebu Vakkas, Ebu Ubeyde bin Cerrah gibi sahabiler İslam'ı kabul etmişlerdir.[16]

sahabi: Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Hz. Peygamber'i çok kısa bir süre de olsa görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse.
("sahabi", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 318)

Risaletin ilk yıllarında Müslüman olanlar arasında Ebu Seleme (ra) ve hanımı Ümmü Seleme (ra), Said bin Zeyd ve hanımı Fatıma binti Hattab, Hz. Ebu Bekir'in kızları Esma (ra), henüz küçük bir kız olan Aişe (ra) ile Cafer bin Ebu Talib ve hanımı Esma binti Umeys yer almaktadır. Hz. Peygamber'in tebliğine Ebu Zer Gıfari, Suheyb bin Sinan, Ammar bin Yasir gibi Kureyş dışındaki kabilelere mensup isimler de olumlu cevap vermiştir.[17]

Olumsuz bir durumla karşılaştığınızda metanetli ve kararlı davranmak size neler kazandırır?

Hz. Peygamber'in davetine ilk başlarda kayıtsız kalan Kureyşliler, zamanla şehirde yaşayan hemen her kesimden insan arasında İslam'ın yayıldığını ve toplumda Müslümanların etkisinin arttığını görmeye başladılar. Bu durum, onların tepki göstermeye başlamasına neden oldu. Müslümanların sayısı ve gücü müşriklerle mücadele edebilecek seviyede olmadığı için Hz. Peygamber başta olmak üzere baskı gören diğer Müslümanlar, müşriklerin tepkilerine karşılık vermediler. Her çeşit tahrik ve eziyet karşısında duruşlarını bozmadan sabır ve kararlılık içerisinde hareket ettiler[18] *(Görsel 2.3)*. Hz. Peygamber bir gün himayesi olmayan dolayısıyla güçsüz durumda bulunan bazı Müslümanlarla oturuyordu. Bu kişiler, Kureyşlilerin "Onunla oturan şu gördükleriniz var ya! Güya Allah'ın aramızdan seçip lütufta bulunduğu kimseler onlarmış!" şeklindeki küçümseyici alaylarına maruz kaldılar. Bu hadise üzerine **"Aramızdan 'Allah'ın kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu kimseler bunlar mı?' demeleri için onların bir kısmını diğerleriyle işte böyle imtihan ettik. Allah şükredenleri bilmez mi?"**[19] ayeti nazil oldu.

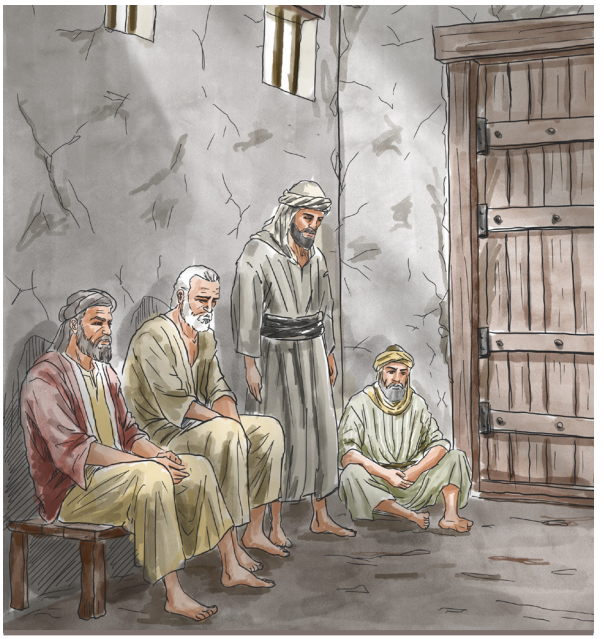

Görsel 2.3
Müslümanlar maruz kaldıkları baskılar karşısında zor zamanlar geçirmiş ancak metanetlerini daima korumuşlardır.

Mekke'de Müslümanlara karşı yürütülen psikolojik, ekonomik ve fiilî işkencenin öncülüğünü yapan kişi Ebu Cehil olmuştur. O, herhangi birinin Müslüman olduğunu duyduğunda hemen onun yanına giderdi. Şayet muhatabı şehrin önemli bir kişisiyse onu babalarının dinini terk etmekle suçlar, itibar ve şerefinin düşürüleceği yönünde ona tehditlerde bulunurdu. Eğer Müslüman olan kişi bir tüccarsa onu ticari faaliyetlerini engellemekle korkutmaya çalışırdı. Şayet İslam'ı kabul eden zayıf bir köle veya himayesi olmayan fakir ve güçsüz biriyse ona karşı da fiilî saldırıda bulunmaktan çekinmezdi.[20]

Fiziki saldırıların işkenceye dönüştüğü süreçte Sümeyye (ra) ve kocası Yasir (ra) İslam'ın ilk şehitleri olmuşlar; Habbab bin Eret, Suheyb bin Sinan, Bilal Habeşi, Ammar bin Yasir gibi korumasız Müslümanlar korkunç eziyetlere maruz kalmışlardı. Bu durumdaki kişilerin çoğu, servetini ve Kureyş içindeki nüfuzunu İslam yolunda kullanan Hz. Ebu Bekir tarafından özgürlüğüne kavuşturulmuştur.[21] Bazı Müslümanlar bizzat ailelerinden eziyet görmüş, Mekke'nin zengin ve gözde gençlerinden olan Musab bin Umeyr imanından vazgeçmesi için ailesi tarafından günlerce hapsedilmiştir.[22]

Müslümanların müşriklere karşı zayıf olduğu bir dönemde İslam'ı kabul eden bazı isimler, onlara büyük bir güç ve cesaret kazandırmıştır. Bu isimlerden biri Peygamberimizin amcası Hz. Hamza'dır. O, bir gün avdan döndüğü sırada yeğenine Ebu Cehil'in hakaretlerde bulunup eziyet ettiğini öğrendi. Bunun üzerine öfkeyle Ebu Cehil'in karşısına çıktı ve kendisinin de Hz. Peygamber'in sözlerini onayladığını söyleyerek Müslüman olduğunu ilan etti.[23]

Hz. Hamza'nın İslam'ı kabul etmesinden kısa bir süre sonra Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz'i öldürmek için yola çıkmıştı. Ancak yolda kız kardeşi Fatıma (ra) ve eniştesi Said bin Zeyd'in Müslüman olduğunu öğrenince onların evine yöneldi. Bu sırada Habbab bin Eret onlara

Taha suresinin ilk ayetlerini okumaktaydı. Hz. Ömer Kur'an sözlerini duyunca onlardan okudukları sayfayı kendisine vermelerini istedi. İsteği kabul edilmeyince kardeşi ve eniştesine oldukça sert davrandı. Daha sonra yaptıklarından pişman olan Ömer (ra) onlara ne okuduklarını sordu. Duydukları karşısında "Bu ne güzel ve ne değerli söz!" demekten kendini alamadı. Habbab (ra) onun ruhundaki değişimi fark edince Peygamberimizin *"Ya Rabbi! İslam'ı Ömer bin Hattab veya Amr bin Hişam (Ebu Cehil) ile kuvvetlendir."* diye dua ettiğini ona haber verdi. Gönlünde iman ateşi yanan Hz. Ömer hemen yola koyuldu ve Allah Resulü'nün huzuruna giderek Müslüman oldu. Hz. Hamza'dan sonra Hz. Ömer'in de İslam'ı benimsemesi Müslümanlara cesaret vermiş, sahabiler ilk defa Kâbe'de toplu olarak namaz kılmıştır. Bu iki güçlü şahsiyetin İslam'a girmesi müşriklerin baskılarını da bir süre zayıflatmış ve Müslümanlara rahat bir nefes aldırmıştır.[24]

"Biz Kur'an'ı sana mutsuz olasın diye indirmedik. Ancak Allah korkusu taşıyanlar için öğüt olsun diye indirdik. O, yeri ve yüce gökleri yaratan Allah katından peyderpey gönderilmiştir."

(Taha suresi 2-4. ayetler)

Bütün baskılara rağmen Müslümanların direncinin kırılmamış olması müşrikleri farklı arayışlara yönlendiriyordu. Kureyşliler, defalarca görüşmelerine rağmen Ebu Talib'in Peygamber Efendimiz'i himaye etmekten vazgeçmemesi üzerine Hz. Muhammed'i (sav) öldürmek için fırsat kollamaya başladılar. Bu niyeti fark eden Ebu Talib, yeğenini korumak için kabilesinin desteğini arkasına alarak yeni tedbirlere başvurdu. Mekkeliler ise Ebu Talib'in himayesini etkisiz kılmak için Haşimoğulları'nın tamamını sosyal ve iktisadi yönden baskı altına alacak birtakım kararlar aldılar. Uygulayacakları ambargoya ait kararları içeren yemin metnini de Kâbe'ye astılar.[25] Mekkelilerin bu hamlesi üzerine Ebu Leheb dışında bütün kabile üyeleri ve Müslümanlar Ebu Talib'in yaşadığı mahallede toplandılar.

Ambargo sürecinde Haşimoğulları ve Müslümanlar çok zor günler yaşadı. Zira müşrikler aç ve susuz kalan bu insanların diğer insanlarla görüşmelerine, evlenmelerine ve ticaretlerine mâni oldu. Akrabalarının açlık çekmesine gönülleri el vermeyen bazı yakınlarının zaman zaman gizlice yaptığı yardımlar da yeterli olmadı. 616 yılında başlayan ve üç yıl devam eden bu dönemde hasta ve zayıf düşenlerden vefat edenler oldu.[26]

2. ETKİNLİK

25 dk.

Amaç	*Gizli ve açık davet süreçlerini mukayese edebilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Gizli ve açık davet süreçlerinin benzer ve farklı yönlerini belirleyiniz.* • *Bu süreçlerde kullanılan tebliğ yöntemlerini sonuçları bakımından değerlendiriniz.* • *Değerlendirme sonunda bir çıkarımda bulununuz.* • *Çıkarımınızı arkadaşlarınızdan birinin çıkarımıyla karşılaştırınız.* • *Belirlediğiniz ortak çıkarımı diğer sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.*	
Değerlendirme	*İfade edilen çıkarımları evet-hayır kartları aracılığıyla değerlendiriniz.*

1. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki soruyu kavram karikatürüne göre cevaplayınız.

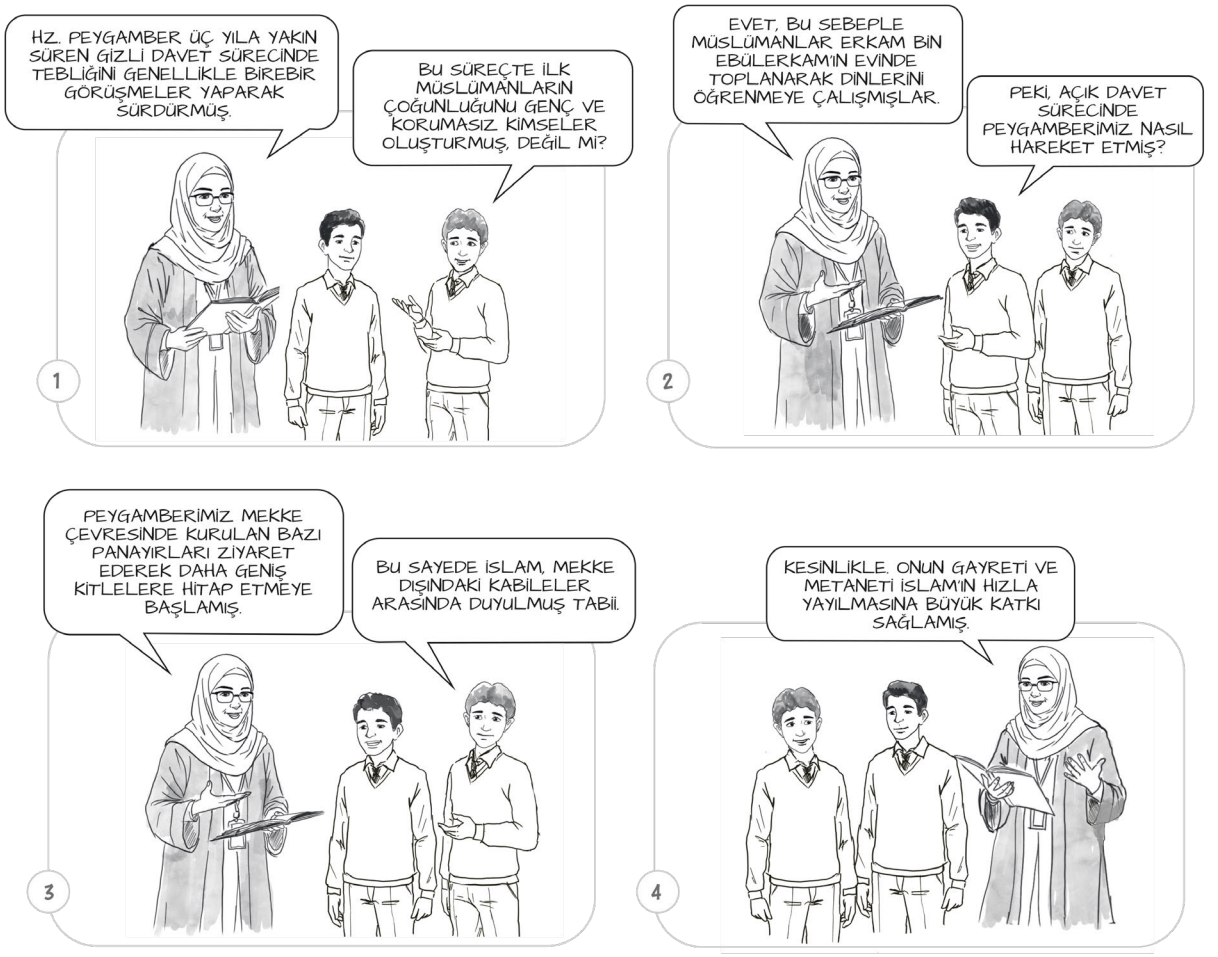

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- ◯ a) Hz. Peygamber, tebliğin ilk yıllarında insanları bireysel olarak İslam'a davet etmiştir.
- ◯ b) Hz. Peygamber'in gizli ve açık davet süreçlerindeki çabalarının olumlu sonuçları olmuştur.
- ◯ c) Müslümanlar Erkam bin Ebülerkam'ın evini bir süre buluşma mekânı olarak kullanmıştır.
- ◯ ç) İslam davetinin ilk yıllarında Müslüman olanların çoğunluğunu güçsüz kimseler oluşturmaktaydı.
- ◯ d) Hz. Peygamber gizli davet sürecinde Mekke'ye gelen hacıların desteğini aramıştır.
- ◯ e) Açık davet sürecinin başlaması İslam'ın Mekke dışındaki kabilelere ulaşmasına imkân sağlamıştır.
- ◯ f) İslam'ın geniş bir alana yayılmasında kabile reislerinin İslam'ı benimsemesinin etkisi vardır.

2.2. MÜŞRİKLERİN RİSALETE TEPKİLERİ

"Ant olsun biz Musa'ya kitabı verdik. Ondan sonra da art arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da açık kanıtlar verdik ve onu Ruhulkudüs ile destekledik. Ama ne zaman size bir peygamber nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirdiyse büyüklendiniz, kimini yalanladınız, kimini de öldürdünüz, doğru değil mi?"

(Bakara suresi 87. ayet)

"Bunlardan önce Nuh'un kavmi de (peygamberlerini) yalancılıkla itham etmişti. O kulumuzu yalancı saydılar. 'Delinin biri!' dediler ve o görevinden alıkonuldu."

(Kamer suresi 9. ayet)

Bu ayetlerden hareketle peygamberlerin davet sürecinde yaşamış olduğu zorluklar hakkında neler söylenebilir?

2.2.1. Tepkilerin Sebepleri

Atalarından kalan inanç ve geleneklerine körü körüne bağlı olan müşrikler, puta tapmayı eleştiren ayetlerin nazil olmasıyla birlikte Hz. Peygamber'e tepki göstermeye başladılar. Çünkü bu inanç ve geleneklerine çok değer veriyor, bunları mutlak hakikat kabul ettikleri için de terk etmek istemiyorlardı. Bu körü körüne bağlılık Kur'an'da **"Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve peygambere gelin.' dendiğinde 'Atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter.' derler. Ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolda gitmeyen kimseler olsa da mı?"**[27] ifadesiyle eleştirilmiştir.

Görsel 2.4
Mekkeli müşrikler kibirleri sebebiyle yoksul ve güçsüz Müslümanları küçük görmüşlerdir.

Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri, kibirleri sebebiyle kendilerini herkesten daha üstün görüyorlardı *(Görsel 2.4)*. Dolayısıyla büyüklük taslayarak Hz. Peygamber'i küçümsüyor, onun davetine uymayı içlerine sindiremiyorlardı. Kendi içlerinden birine değil de Hz. Muhammed'e (sav) risalet görevi verilmiş olmasından duydukları rahatsızlığı açıkça ifade etmekten çekinmiyorlardı. Onların içinde bulunduğu durum **"Gerçeğin bilgisi gelince 'Bu bir büyü, biz bunu kabul etmiyoruz.' dediler. 'Bu Kur'an, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!' diye de eklediler."**[28] ayetleriyle açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Müşrikler inandıkları şeye sıkı sıkıya bağlı olmalarından dolayı yeniliklere kapalıydılar. Bu sebeple Hz. Peygamber'in tebliği karşısında inkârcı bir tavır sergileyip **"... Biz ne bu Kur'an'a inanırız ne de bundan öncekilere!.."**[29] diyerek inat etmekten geri durmamışlardır.

İnatla İslam'a karşı duran müşrikler, önceki milletlerin peygamber kıssalarından etkilenerek karmaşık bir peygamberlik anlayışı geliştirmişlerdi. Onların yargılarına göre bu görevi alan kişi artık insanüstü bir varlık hâline gelmeliydi ve olağanüstü bir güce sahip olmalıydı. Bu nedenle müşrikler Hz. Peygamber'e **"Sen bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı, içlerinden de çağıl çağıl nehirler akıtmalısın. Yahut -iddia ettiğin gibi- göğü üzerimize parça parça düşürmelisin veya Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Veya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın. Bize okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece oraya çıktığına da asla inanmayacağız..."**[30] diyerek karşı çıkmışlardır.

Hz. Peygamber'in davetini kabul etmemek için direnen Mekkeliler müşrik olmalarını Allah'ın (cc) bir takdiri olarak görüyorlardı. Bu düşünce sebebiyle ortaya çıkan inkârlarını temellendirmek için de **"... Allah isteseydi ne biz ne de atalarımız O'ndan başkasına tapardık. Hiçbir şeyi O'na rağmen haram da saymazdık..."**[31] şeklinde bir savunma geliştirmişlerdir.

Görsel 2.5
Putperestliğin sonucu olarak müşrikler, put evleri şeklinde tapınaklar inşa ettikleri gibi evlerinin önünde de putlar bulundururlardı.

Putperest inancın hâkim olduğu bir yaşam tarzını benimsemiş olan müşrikler ahireti inkâr ediyor, iyi ve kötüyü dünya hayatıyla sınırlı tutuyordu *(Görsel 2.5)*. Bu sebeple onların tebliğ boyunca anlamakta en çok zorlandıkları husus öldükten sonra dirilme ve ahiret inancı olmuştur. Nitekim müşrikler ahiret inancını **"... Gerçekten biz, ölüp bir toprak ve kemik yığını hâline geldikten sonra mı tekrar diriltileceğiz? Ant olsun biz de bizden önce atalarımız da bununla tehdit edildik. Bu öncekilerin uydurduğu masallardan başka bir şey değildir."** [32] sözleriyle dillerine dolayıp alaya almıştır.

Mekke'nin ileri gelenlerinin İslam davetine karşılık vermemesinin diğer bir sebebi İslam'ın kendilerini yoksullar, kimsesizler ve kölelerle bir tutan anlayışıydı. Nitekim bir gün müşrikler, yoksul ve kimsesiz bazı sahabilerle oturmakta olan Allah Resulü'ne kendisiyle görüşmek istediklerini ama önce yanındaki Müslümanları oradan uzaklaştırması gerektiğini söylediler. Kölelerle ve yoksullarla bir arada bulunmayı kendilerine yakıştıramayan müşriklerin bu talebi Hz. Peygamber tarafından kabul edilmemiştir.[33]

Mekkeli müşrikler İslam'ın yayılmasına bağlı olarak putperestliğin ortadan kalkması durumunda Kâbe'nin kutsiyetini kaybedeceğine, böylece Araplar nazarındaki itibarlarının azalacağına dair bir endişe taşıyorlardı.

Putları terk etmenin Mekke'nin ekonomik hayatına zarar vermesinden korktukları için de Allah Resulü'ne karşı düşmanca bir tavır takınıyor, muhalefet etmeyi şahsi menfaatlerinin bir gereği olarak görüyorlardı. Hz. Peygamber'e tabi olurlarsa sahip oldukları imtiyazları ve tüm geleneklerini kaybedeceklerini düşünen müşrikler konumlarını koruma gayreti içinde tebliğden yüz çeviriyorlardı.

Kureyş kabilesinin kolları içinde geçmişe dayanan ve geleneklere taassup derecesinde bağlılıktan kaynaklanan kabile mücadeleleri mevcuttu. Kabile asabiyetinin etkisiyle hareket eden müşrikler bu sebeple Haşimoğulları'ndan bir peygamber çıkmasını da kabullenemiyorlardı. Zira bu durumda Haşimoğulları'nın kendilerine üstünlük sağlayacağını düşünüyorlardı. Bunu bertaraf etmek için de bütün güçleriyle İslam'ın yayılmasını engellemeye çalışıyorlardı.[34]

TARİHTEN

Ebu Cehil'in İslam dinine karşı çıkışında kabile asabiyeti oldukça etkili olmuştur. Asabiyetin belirleyici etkisini onun şu sözleri açıkça ortaya koymaktadır: "Biz şimdiye kadar Abdümenafoğulları ile şan ve şeref için mücadele ettik durduk. Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar halka bağışta bulundular, biz de bulunduk. Onlar arabuluculuk yaparak diyet üstlendiler, biz de üstlendik. Sonunda aynı dereceye ulaşarak neredeyse burun buruna giden yarış atı konumuna geldik. Şimdi onlar 'Bizim içimizden kendisine vahiy gelen bir peygamber var.' diyorlar. Biz bunun dengini nereden bulup çıkaracağız? Vallahi bu sebeple ona hiçbir zaman inanmayacağız."

(İbni Hişam, *es-Sire,* 1/337-338)

3. ETKİNLİK

30 dk.

Amaç	*Müşriklerin İslam davetine karşı çıkmalarının sebeplerini çözümleyebilme*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

- *Bir tiyatro metni yazmak için müşriklerin İslam davetine karşı çıkma sebeplerinden birini konu olarak seçiniz.*
- *Müşriklerin İslam davetine karşı çıkma sebepleriyle ilgili oyununuzda yer alacak kişilerin sayısını belirleyiniz.*
- *Oyunda yer alan kişilerin fiziksel, psikolojik ve toplumsal özelliklerini tespit ediniz.*
- *En çok beş dakikalık bir oyun için gerekli olan dramatik örgüyü belirleyiniz.*
- *Çatışmanın kimler arasında olacağına karar veriniz.*
- *Kişilerin karakter özelliklerine göre diyalog ve monologlar oluşturunuz.*
- *Olayların oluş sırası, kişilerin birbiriyle ilişkileri ile duygu ve diyaloglardaki değişimler açısından metin tutarlılığını gözden geçiriniz.*
- *Metnin yazım ve noktalama kurallarına uygun olmasına özen gösteriniz.*

Değerlendirme	*Yapılan çalışma, yandaki karekodda verilen kontrol listesi ile değerlendirilecektir.*

2.2.2. Tepkilerin Çeşitleri

Mekkeli müşrikler Allah Resulü'nün davetini engellemek için çeşitli yollara başvurdular. Alay ve iftirayla başlattıkları mücadele zamanla şiddetlendi ve Hz. Peygamber'e suikast düzenleyecek boyuta ulaştı. Müşriklerin ilk başlardaki alaycı tutumu aslında Allah Resulü'nün toplumdaki itibarını azaltmaya yönelikti. Nitekim onlar Hz. Muhammed'i (sav) gördükleri yerde alaycı bir şekilde "İşte Abdülmuttalipoğulları'nın kendisiyle gökten konuşulan oğlu!" diyerek onu itibarsızlaştırmaya çalıştılar.[35] Bu durum öyle bir boyuta ulaştı ki Allah Resulü'nü kastederek birbirlerine kaş göz işareti yapmayı alışkanlık hâline getirmeleri sebebiyle haklarında sure nazil olmuştur.[36]

Müşrikler kendileri gibi bir insanın Allah (cc) tarafından görevlendirilmiş olması fikrini bir türlü kabul edemediler. Akıllarına yatmayan bu konuyla ilgili de Hz. Peygamber'le daima münakaşa ve münazara içinde oldular. Peygamberimizden, ölmüş olan ataları Kusay bin Kilab'ı diriltmesi, Mekke'yi kuşatan dağları kaldırması, şehri içinden ırmaklar akan bir beldeye dönüştürmesi gibi mucizeler istediler. Ancak Peygamberimiz kendisini zor durumda bırakmayı, toplum içinde etkisiz hâle getirmeyi amaçlayan bu gibi taleplere daima vahyin ışığında karşılık vermiştir.[37]

TARİHTEN

Hz. Peygamber'in risaletine karşı çıkan Kureyş'in ileri gelenleri Resulullah'a gelip şöyle dediler: "Bizim için bir şey yapmıyorsan bari kendin için yap. İddia ettiğin gibi sen bir peygambersen Rabb'inden seninle gezen, senin dediklerini doğrulayacak bir melek göndermesini talep et. O'ndan seni zengin edecek hazineler ve köşkler iste. Çünkü sen de bizler gibi geçimini temin etmek için çarşılarda uğraşıp durmaktasın. Böyle yap ki bu sayede Rabb'inin yanındaki makamını bilelim." Bu sözler üzerine Allah Resulü onlara "Ben bunu yapacak değilim. Çünkü bunlar için gönderilmedim. Allah beni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak görevlendirdi. Eğer davetimi kabul ederseniz bu sizin hem dünyada hem de ahirette hayrınıza olur. Şayet reddederseniz de Allah sizinle benim aramda hükmünü verinceye kadar sabırla beklerim." demiştir.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 1/317-318)

Müşrikler, Kur'an'ın Allah (cc) kelamı olmadığı yönünde zihinlerde bir şüphe meydana getirmek için çeşitli iftiralar ortaya attılar. Meseleyi Hz. Peygamber'in vahyi Allah'tan (cc) değil bir insandan aldığını iddia edecek kadar ileri götürdüler.[38] Bununla yetinmeyip Peygamberimizin şahsiyetine yönelik akıl almaz iftiralarda da bulundular. Onu kâhin, mecnun ve şair olmakla itham ettiler. Ancak bu iftiralarına kendileri bile inanmayınca uzun tartışmalardan sonra ona sihirbaz demeyi kararlaştırıp bu iddialarını yaymaya başladılar.[39]

Hz. Peygamber'in davetini tartışma, alay ve iftira ile engelleyemeyeceklerini gören müşrikler, farklı bir taktik uygulamaya karar verdiler. Hz. Peygamber'e dünyevi menfaatler içeren bazı önerilerle gelip onunla uzlaşmayı denediler. Ancak bu tekliflerin hiçbiri Allah Resulü tarafından kabul edilmedi. Mekkeli müşrikler bu kez kendi putlarına da tapılması kaydıyla İslam dinini kabul edeceklerini belirterek bir inanç ortaklığı önerisi sundular. Fakat tevhit anlayışına aykırı olan bu talepler bizzat vahiy aracılığıyla reddedilmiştir.[40]

4. ETKİNLİK

25 dk.

Amaç	*Müşriklerin İslam davetine karşı çıkmaları konusunda Kur'an-ı Kerim meallerine başvurabilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Yasin suresi 30, Hud suresi 12, Lokman suresi 6, Ankebut suresi 50, Enam suresi 109, Enbiya suresi 5, Sad suresi 4 ve Furkan suresinin 5. ayetlerinin meallerini bulunuz.* • *Ayet mealleri doğrultusunda müşriklerin İslam davetine tepkileriyle ilgili çıkarımda bulununuz.* • *Ulaştığınız çıkarımdan yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.* *1. Günümüzde İslam karşıtlarının gerçekleştirdiği faaliyetlere örnekler bulunuz.* *2. Bu faaliyetlere karşı nasıl bir tavır takınmak gerektiğini tartışınız.*	
Değerlendirme	*"Siyer konularında başvurulması gereken ilk kaynak Kur'an-ı Kerim'dir." çıkarımına katılıp katılmadığınızı aşağıdaki tabloda işaretleyerek cevabınızın gerekçesini karşısındaki boşluğa yazınız.* ☐ *Katılıyorum.* ..... ☐ *Katılmıyorum .* .....

TARİHTEN

Müşriklerin ileri gelenlerinden Utbe bin Rebia, bir gün Hz. Peygamber'in yanına gelerek "Sana bazı tekliflerim olacak. Umarım bunlar üzerinde düşünür ve bazılarını kabul edersin." dedi. Hz. Peygamber "Söyle de dinleyeyim." deyince anlatmaya başladı: "Ey kardeşimin oğlu! Eğer senin bu işten kastın zenginlikse mallarımızdan sana verelim. Böylece aramızda en çok malı olan sen olursun. Eğer muradın şan ve şerefse seni başımıza yönetici tayin edelim. Böylece senin kabul etmediğin hiçbir kararı uygulamayız. Eğer istediğin saltanatsa seni başımıza kral yapalım." Muhatabının sözünü kesmeden sabırla dinleyen Hz. Peygamber "Söylediklerin bitti mi?" diye sordu. "Evet" cevabını alınca da "Şimdi sen beni dinle!" diyerek Fussilet suresinin ilk ayetlerini okudu. Duyduklarından etkilenen Utbe bin Rebia kendisinden haber bekleyen Mekkelilerin yanına gelip "Vallahi ben öyle bir söz işittim ki o ne şiirdir ne de kehanet. Beni dinleyin ve onu rahat bırakın. Eğer o Araplara üstün gelirse bu sayede insanların en üstünü siz olursunuz. Şayet Arap ona galip gelirse bu sayede onlar vasıtasıyla ondan kurtulmuş olursunuz." dedi.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 1/313-316)

Motivasyonu korumanın ve sebat etmenin bir işin sonucuna etkisi nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Müşrikler, Hz. Muhammed'in (sav) faaliyetlerine engel olması talebiyle Haşimoğulları'nın reisi Ebu Talib'e defalarca müracaat edip yeğenini şikâyet ettiler. İman etmemiş olsa da kabile reisi sıfatıyla Peygamberimize kol kanat geren Ebu Talib ise bu şikâyetleri hep güzel bir şekilde savuşturmayı başardı. Fakat müşriklerin Hz. Peygamber'in durdurulmasına yönelik istekleri zamanla bir tehdide dönüştü. Bunu bariz bir şekilde hisseden Ebu Talib, yeğenine artık bu baskılara direnemeyeceğini söyleyip davasından vazgeçmesi imasında bulundu. Bu ima üzerine Peygamberimiz amcasına *"Güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler davamdan vazgeçmem. Ya Allah bu dini üstün kılar ya da ben bu uğurda ölürüm."* cevabını verdi. Allah Resulü'nün bu kararlı ve kesin tavrını gören Ebu Talib de bedeli ne olursa olsun kendisini korumaya devam edeceğine dair yeğenine söz verdi.[41]

Görsel 2.6
Mekkelilerin ambargo kararı sonrasında Ebu Leheb dışındaki Haşimoğulları ve Müslümanlar, Ebu Talib'in mahallesine taşınarak üç yıl boyunca toplumdan tecrit edilmiş bir şekilde yaşamak zorunda kaldılar.

Haşimoğulları'nın kabile dayanışması gereği Hz. Peygamber'i himaye ettiğinin farkında olan müşrikler yeni bir taktik geliştirerek Haşimoğulları'na baskı uygulamaya karar verdiler. Böylece kabilenin Hz. Muhammed'e (sav) verdiği desteği kesmesini umuyorlardı. Bu amaçla kabileyi sosyal hayattan koparan ambargo kararını alıp uygulamaya koydular[42] *(Görsel 2.6).*

Mekkeli müşrikler her türlü baskı yöntemini kullanmalarına rağmen Hz. Peygamber'in davetini engellemeyi başaramamıştı. Hedeflerini gerçekleştiremeyince de Allah Resulü'ne karşı fiilî saldırılarda bulunmaya başladılar. Nitekim müşriklerden bazıları Hz. Peygamber'e Kâbe'yi tavaf ettiği esnada saldırmış, hadiseye tanık olan Ebu Bekir (ra) araya girerek "Rabb'im Allah'tır, diyen bir adamı mı öldüreceksiniz?" deyip saldırganlara engel olmuştu.[43]

TARİHTEN

Ebu Cehil Kureyşlilere dinlerini ayıpladığı, atalarını kötülediği için Hz. Peygamber'i öldürmek istediğini söyledi. Ertesi gün büyük bir taş alıp Resulullah'ı beklemeye başladı. Kureyşliler ise Ebu Cehil'in ne yapacağını görmek için erkenden gelmişti. Hz. Peygamber de sabah vakti namaz için Kâbe'ye vardı. Ebu Cehil secde edip selam veren Peygamberimizin üzerine taşı bırakmak için ona doğru gelmeye başladı. Ona çok yaklaştığı anda ise birdenbire durdu. Yüzünün rengi değişti. Korkuyla taşı yere bırakıp kaçtı. Durumu şaşkınlıkla izleyen Kureyşliler kendisine neden öyle davrandığını sorduğunda Ebu Cehil "Tam kayayı atmak üzereyken daha önce görmediğim irilikte vahşi bir hayvanla karşılaştım ve korktum." dedi.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 1/319-320)

2. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki soruyu şemaya göre cevaplayınız.

Aşağıdaki şemada müşriklerin İslam davetine tepkileriyle ilgili bazı ayetler verilmiştir.

Alaya alma

"Onlar ne zaman seni görseler 'Bu mu Allah'ın resul olarak gönderdiği adam?' diyerek mutlaka seninle alay ederler."
(Furkan suresi 41. ayet)

"Kuşkusuz senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti ama sonunda o alay konusu ettikleri şey onlarla alay edenlerin tepelerine iniverdi."
(Enbiya suresi 41. ayet)

Anlaşma teklif etme

"De ki: Ey kafirler! Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk etmem. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk edecek değilim. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz size benim dinim de banadır."
(Kâfirun suresi 1-6. ayetler)

İftirada bulunma

"Şimdi bunlar da kendilerine aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşıyorlar ve bu inkârcılar şöyle diyorlar: Bu adam bir sihirbazdır, tam bir yalancıdır."
(Sad suresi 4. ayet)

"Dediler ki: Ey kendisine vahiy gelen adam! Sen kesinlikle cinlere kapılmış birisin."
(Hicr suresi 6. ayet)

Münazara ve münakaşa etme

"Doğru söyleyenlerden isen bize melekleri getirseydin ya!"
(Hicr suresi 7. ayet)

"Sen de yalnız bizim gibi bir insansın. Eğer doğru sözlü isen haydi bize bir mucize getir."
(Şuara suresi 154. ayet)

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- ◯ a) Müşrikler kendileri gibi bir insanın Allah'tan (cc) haber getirmesini kabullenmekte zorlanmıştır.
- ◯ b) Müşrikler birtakım dünyevi menfaatler teklif ederek Hz. Peygamber'i davasından vazgeçirmek istemiştir.
- ◯ c) Müşrikler, Hz. Peygamber'e olan güveni sarsmak için onu olumsuz bazı sıfatlarla itham etmiştir.
- ◯ ç) Müşrikler sahip oldukları karmaşık peygamberlik algısı sebebiyle Allah Resulü'ne karşı çıkmıştır.
- ◯ d) Hz. Peygamber'e inançları birleştirme teklifiyle gelen müşriklerin önerisi vahiy yoluyla reddedilmiştir.
- ◯ e) Müşrikler iftiralarını Kur'an'ın ilahi kaynaklı olmadığını söyleyecek kadar ileri götürmüştür.
- ◯ f) Hz. Peygamber'in şahsiyeti kadar vahyin kendisi de müşrikler tarafından alay konusu yapılmıştır.
- ◯ g) Müşrikler Ebu Talib ve Haşimoğulları'na baskı kurarak İslam davetine engel olmak istemiştir.
- ◯ ğ) Müşrikler, Hz. Peygamber'den mucize beklentilerini sürekli dile getirip davete karşı çıkmıştır.

2.3. HZ. PEYGAMBER'İN DAVET SÜRECİNDE İZLEDİĞİ YOL

İnsanları, vatanlarını terk etmeye zorlayan insan hakları ihlalleri neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Peygamber, Mekkelilerin büyük direnç gösterdiği tebliğ faaliyetlerini yürütebilmek ve Müslümanlara uygulanan şiddetli baskıyı kırabilmek için daima bir çıkış yolu arayışında olmuştur. Bu zorlu ve uzun süreçte yılgınlık göstermeyip sabırlı ve kararlı davranarak tebliğ faaliyetlerinin önündeki engelleri kaldırmayı ve Müslümanlara bir çıkış yolu bulup İslam'ı geniş kitlelere ulaştırmayı başarmıştır.

2.3.1. Habeşistan'a Hicret

Müşriklerin günbegün artan baskıları neticesinde Müslümanların Mekke'de can güvenliği kalmamıştı. Bunun farkında olan ve ashabı için bir çözüm arayan Hz. Peygamber onlara şöyle bir öneride bulundu: *"Habeşistan'da, ülkesinde hiç kimseye zulmedilmeyen bir kral vardır. Allah size bu durumdan bir çıkış ve kurtuluş yolu gösterinceye kadar orada kalın..."*[44] Bunun üzerine aralarında Hz. Osman, Musab bin Umeyr, Ebu Seleme gibi sahabilerin de bulunduğu on bir erkek ve dört kadından oluşan bir kafile önce Şuaybe Limanı'na gitti, oradan da deniz yoluyla Habeşistan'a ulaştı. İslam'ın ilk hicreti olan bu yolculuk 615 yılında gerçekleşti. Habeşistan'a gidenlerin orada yeni bir hayat kurma imkânı bulmaları üzerine ilk hicretten bir yıl sonra seksen iki erkek ve on sekiz kadından oluşan ikinci bir grup daha Habeşistan'a ulaştı.[45]

Grafik Bilgi 2.1
Hicret yurdu olarak Habeşistan'ın tercih edilmesinde etkili olan unsurlar

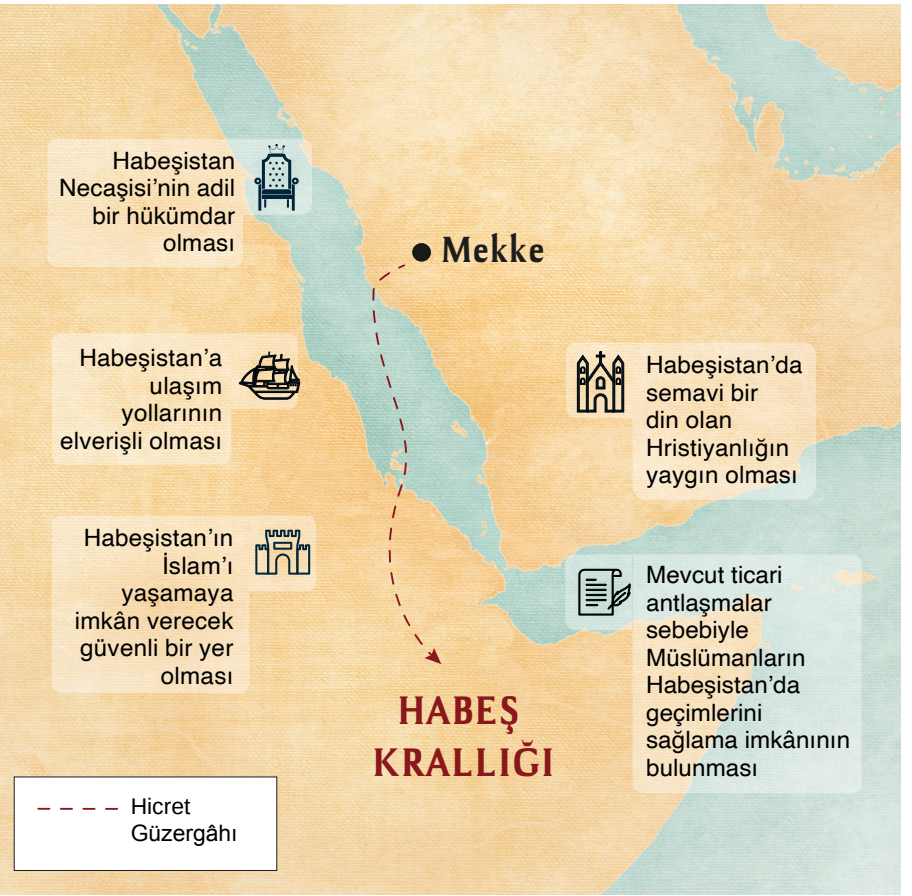

Habeşistan'a hicret edenlerin orada iyi karşılanmasını kabullenemeyen Mekkeli müşrikler, Müslümanların iadesini istemek üzere Habeşistan'a elçiler gönderdiler. Necaşi'nin huzuruna çıkan elçiler, dinlerini terk eden asiler olarak niteledikleri Müslümanların kendilerine teslim edilmesini istedi. Mekkeli elçilerin kıymetli hediyelerle etkilediği Habeşistanlı birçok yönetici ve din adamı da onları destekledi. Ancak Necaşi Ashame, ülkesine sığınan insanları dinlemeden herhangi bir karar vermeyeceğini söyleyerek Müslümanlardan bir temsilcinin huzuruna getirilmesini emretti *(Görsel 2.7)*. Müslümanlar adına söz alan Cafer bin Ebu Talib, Necaşi'nin huzurunda etkileyici bir konuşma yaptı. Cafer'in (ra) Meryem suresinin ilk ayetlerini okuması üzerine gözyaşlarına hâkim olamayan Ashame, bu ayetlerin Hz. İsa'ya gelenlerle aynı kaynaktan olduğunu söyleyerek Mekkelilerin iade talebini geri çevirdi.[46]

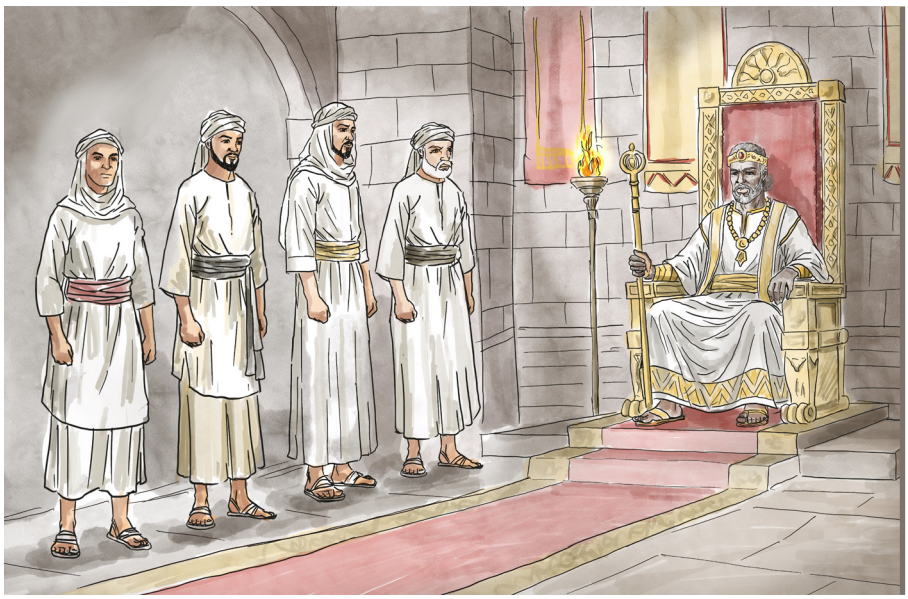

► Görsel 2.7
Habeşistan Necaşisi Ashame, ülkesine sığınan Müslümanları dinlemeden haklarında karar vermemiştir.

TARİHTEN

Cafer bin Ebu Talib, Necaşi Ashame'nin huzurunda şu konuşmayı yapmıştır: "Ey hükümdar! Yüce Allah aramızdan birini seçip de onu kendisi için elçi olarak gönderene kadar biz cahillerdendik; putlara tapar, ölü hayvan eti yer ve çirkin işler yapardık. Akrabalarımızı gözetmez, komşuluk haklarını tanımazdık. Güçlü olanlarımız zayıf olanlarımızı ezerdi. Uzun bir müddet bu hâlde yaşadıktan sonra Allah bize aramızdan soyunu, doğruluğunu, güvenilirliğini ve iffetini bildiğimiz bir peygamber gönderdi. O bizi Allah Teala'nın birliğini tanımaya ve O'na ibadet etmeye çağırdı. Putlara tapmaktan, Allah'a ortak koşmaktan bizi uzaklaştırdı. Doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeyi, komşularla güzel geçinmeyi, haramdan, kan dökmekten sakınmayı emretti. Çirkin işlerden, yalandan, yetim malı yemekten, namuslu kadına iftira etmekten menetti. O, bize diğer insanlara kötülük yapmaktan çekinmeyi, sadece Allah'a ibadet etmeyi, sadaka vermeyi ve her çeşit iyi ve güzel ameller işlemeyi öğretti. Bütün bunlar bize hoş ve cazip geldi ve biz bunları yapmaya başladık. Fakat bunun üzerine insanlarımız bize düşman oldu ve işkence etti. Onların bize yaşattıklarından dolayı vatanımızı terk etmek zorunda kaldık. Bize zulmettikleri, kötülükte bulundukları ve bizimle dinimiz arasına girdiklerinde memleketinize gelerek sizi tercih ettik. Komşuluğunuzu istedik ve yanınızda bize zulmedilmeyeceğini ümit ettik."

(İbni Hişam, *es-Sire,* 1/359-360)

Habeşistan'a hicret, Müslümanlara dinlerini yaşamaları için rahat bir ortam sunmanın yanı sıra farklı kültürlerle etkileşim kurma imkânı da vermiştir. Bu hicret, Hz. Peygamber'in henüz risaletinin başlarındayken Afrika ile temasa geçmesini sağlamış böylece İslam, Arap Yarımadası dışında yayılma imkânı bulmuştur.

3. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki 3-2-1 kartında verilen boşlukları sizden istenen bilgilere göre doldurunuz.

3 Müslümanların Habeşistan'a hicret etmesinin sebeplerinden üç tanesini yazınız.

-
-
-

2 Habeşistan'a hicretin sonuçlarından iki tanesini yazınız.

-
-

1 Habeşistan Necaşisi'nin hicret eden Müslümanlara yönelik tutumunu bir cümleyle özetleyiniz.

-

2.3.2. Taif Yolculuğu

Müslümanlara uygulanan ambargonun kaldırılmasından bir süre sonra Hz. Hatice ve Ebu Talib'in kısa aralıklarla vefat etmesi sebebiyle o sene "Hüzün Yılı" olarak isimlendirildi. Zira peş peşe yaşanan bu iki kayıp Peygamberimizi derinden üzmüştü. Ebu Talib'in vefatıyla kendisini müşriklerin her türlü taarruzuna karşı koruyup kollayan amcasının himayesinden yoksun kalan Allah Resulü, açık hedef hâline geldi. Diğer taraftan bütün çabalarına rağmen Mekke'deki tebliğ faaliyetleri tıkanma noktasına gelmişti. Bu sebeple kendisi için himaye, İslam daveti için yeni bir çevre arayışına giren Resulullah yanına Zeyd bin Harise'yi alarak gizlice Taif'e gitti. Bu şehri tercih etmesinde annesi tarafından akrabalarının burada bulunması ve önceden tanıdığı bir yer olması da etkili oldu. Hz. Peygamber Taif'e ulaştığında risaletin onuncu yılıydı.[47]

himaye: Cahiliye Dönemi'nde ve İslam'ın ilk yıllarında yaygın olan ve birini herhangi bir saldırıya karşı koruma işlevi bulunan müessese.
(Nebi Bozkurt, "Himaye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18/56)

Taif'in ileri gelenleriyle görüşmeler yapan Allah Resulü ne himaye talebine ne de İslam davetine olumlu bir cevap alabildi. Mekkelilerle yakın ilişkileri bulunan Taiflilerin Hz. Peygamber'e tepkileri bir hayli sert oldu.

Allah Resulü, alay ve hakaretlere maruz kaldığı gibi bir de saldırıya uğradı. Yaralanan ve büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Peygamberimiz, Mekkeli iki kardeşe ait bir bahçeye sığınarak saldırganlardan kurtulabildi. Onun burada Rabb'ine yakarırken kullandığı şu ifadeler yaşadığı sıkıntının büyüklüğünü ve sabrını göstermesi bakımından önemlidir: *"İlahî! Kuvvetimin yetersizliğini, çarelerimin tükenişini ve insanlarca horlanışımı sana havale ediyorum! Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen sıkıntıya ve zulme uğrayanların Rabb'isin. Sen benim Rabb'imsin. Beni kimlere emanet ediyorsun? Bana sert ve kaba davranan bir yabancıya mı? Yoksa davamda bana üstün kılacağın bir düşmana mı? Senin katından bana bir gazap ve öfke olmadığı sürece ben bu başıma gelenlere hiç aldırmayıp katlanırım. Ama senin katından gelecek bir himaye her zaman çok daha hoştur. İnecek gazabına karşı karanlıkları aydınlatan, dünya ve ahiretteki işleri düzene sokan nuruna sığınıp himaye isterim. Sadece senin rızanı isterim. Kuvvet ve kudret ancak sendedir."*[48]

Taif'ten umduğu desteği göremeyen ve Mekke'ye dönmeye karar veren Peygamber Efendimiz'in şehre girebilmesi kolay olmadı. Çünkü Peygamberimiz aralarındaki görüşmeyi gizli tutmalarını rica ettiği hâlde Sakifliler durumu derhâl Mekkelilere bildirmiş, bu da onların öfkesini daha da artırmıştı. Mekke'ye salimen girebilmek için birkaç kişiye haber göndererek himaye talep eden Resulullah, üç gün süren bekleyişin ardından Mutim bin Adiy'in himayesi sayesinde şehre girdi.[49]

Yaşanan zorluklar karşısında çabalamaktan vazgeçmemek niçin önemlidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

TARİHTEN

Hz. Peygamber ve Zeyd bin Harise Taif'te sığındıkları bahçede dinlenirken bahçe sahipleri onlara köleleri Addas aracılığıyla bir tabak üzüm ikram etti. Peygamberimizin üzüme uzanırken besmele çekmesi üzerine köle "Bu memleketin halkı böyle bir söz söylemez." diyerek şaşkınlığını dile getirdi. Peygamber Efendimiz ona nereli olduğunu sorunca Addas "Hristiyanım, Ninovalıyım." diye cevap verdi. Hz. Peygamber ona "Sen salih bir adamın, Yunus'un (as) memleketindensin." dedi. Addas yine şaşkınlıkla onu nereden tanıdığını sorunca Peygamberimiz "O benim kardeşimdir. O bir nebiydi, ben de bir nebiyim." buyurdu. Bunun üzerine Addas hemen orada İslam'ı kabul etti.

(İbni Hişam, *es-Sire*, 2/62)

5. ETKİNLİK

20 dk.

Amaç	*Peygamberimizin Taif yolculuğunun duygusal boyutunu yansıtabilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Öğretmeninizin rehberliğinde dörder kişilik gruplara ayrılınız.* • *Peygamberimizin Taif yolculuğu sırasında yaşadıklarının onda bıraktığı duygusal etkileri düşününüz.* • *Grup içinde sırayla Taif yolculuğunun duygusal boyutunu yansıtan birer dize yazınız.* • *Şiirinizi tamamladıktan sonra grup olarak bir başlık bulunuz.* • *Grup sözcüsü aracılığıyla şiirinizi sınıf arkadaşlarınıza yüksek sesle okuyunuz.*	
Değerlendirme	*Okunan şiirlere yumruktan beşe tekniğiyle birden beşe kadar puan veriniz.*

Miraç mucizesinin ilahi bir teselli olarak kabul edilmesinin sebepleri nelerdir? Yorumlayınız.

Cenab-ı Hak, Taif'ten büyük bir kederle dönen Allah Resulü'nü kısa süre sonra isra ve miraç mucizeleriyle şereflendirdi. Resulullah, Recep ayının yirmi yedinci gecesinde Mekke'den Mescid-i Aksa'ya götürüldü; oradan da göğe yükseltildi. Kur'an-ı Kerim'de isra hadisesinden **"Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir..."**[50] şeklinde bahsedilmektedir. İlahi bir teselli olarak nitelenen miraç esnasında Rabb'inin huzuruna kabul edilen Peygamberimize cennet ve cehennem gösterilmiş, müminlere ilahi bir hediye mahiyetinde olan Bakara suresinin son iki ayeti vahyedilmiştir. En önemlisi de risaletin başlarında iki vakit olarak emredilen namaz ibadeti miraçta beş vakit olarak farz kılınmıştır.[51]

DÜŞÜNÜYORUM

Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Resulullah semavi yolculuk esnasında yaşadığı tecrübeyi etrafındakilere anlattığında kendisini dinleyenler değişik şekillerde tepki göstermişlerdir. Bunlardan bazıları kendisini alaya almışlar ve ondan Kudüs şehrinin görünüş ve durumunu anlatmasını istemişlerdi. Diğer bir kısmı ise günlerdir gelmesini bekledikleri ticaret kervanlarının şimdi nerede olduğunu söylemesini talep etmişlerdi. Müşriklerden biri de Ebu Bekir'e koşmuş ve bu hadise karşısında şüphe duyacağından emin olarak olayı ona haber vermek istemişti. Ancak bu mümin yüce şahsiyet, bir an bile tereddüt etmeksizin "Şehadet ederim ki Muhammed'in söylediği her şey gerçektir, doğrudur." dedi. İşte o günden itibaren Müslümanlar arasında Ebu Bekir, her devirde gıpta edilen "Sıddîk" lakabına nail oldu.

(Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi,* 1/147)

1. *Hz. Ebu Bekir'in Peygamber Efendimiz'e bu derece güvenmesinin sebepleri neler olabilir?*
2. *Çevrenizdeki güvenilir kişiler hangi özelliklere sahiptir?*
3. *Arkadaşlarınızın hakkını onların gıyabında savunmak niçin önemlidir?*

2.3.3. Akabe Biatleri

Mekkeliler davete karşı sert tavırlarını sürdürünce Peygamberimiz, tebliğ faaliyetlerini şehir dışından gelen insanlar üzerinde yoğunlaştırdı. Müşriklerin Hz. Peygamber aleyhine yürüttükleri iftiraya dayalı yoğun propaganda sebebiyle bu faaliyetlerden bir süre olumlu bir netice çıkmadı. Ancak Hz. Peygamber yılgınlık göstermeyerek çalışmalarını sürdürdü. Bu ısrarlı çaba sonunda Yesrib'den gelen altı kişilik bir grup Akabe denilen yerde Hz. Peygamber'le görüşüp İslam'ı kabul etti. Hazrec kabilesine mensup bu kişiler, yıllardır mücadele hâlinde oldukları Evs kabilesine karşı Kureyşlilerle ittifak kurmak için Mekke'ye gelmişti. Müslüman olunca ittifak arayışından vazgeçen Hazrecliler, bir yıl sonra aynı yerde buluşmak üzere Allah Resulü'ne söz verip Yesrib'e döndüler. İslam Yesrib topraklarına ulaştıktan sonra burada hızlı bir şekilde yayıldı. Hazrecli Müslümanların tebliğ faaliyetine Evslilerin de katılması sonucunda şehirde İslam'dan haberdar olmayan kimse neredeyse kalmadı.[52]

Söz verdikleri gibi bir yıl sonra on Hazrecli ve iki Evsliden oluşan bir kafile gizlice Akabe'ye gitti. Burada Allah Resulü'yle buluşup onu

Yesrib'deki gelişmelerden haberdar ettiler ve Hz. Peygamber'e dinî konularda bazı sözler vererek biat ettiler. 621 yılında gerçekleşen ve Birinci Akabe Biati olarak anılan bu gelişmenin ardından Resulullah, oradaki tebliğ faaliyetlerini organize etmesi için Musab bin Umeyr'i Yesrib'e gönderdi.[53] Musab (ra) İslam'ı iyi bilmesi ve hitabetinin güçlü olması sayesinde verimli bir tebliğ süreci yürüttü. Kabile reisleriyle görüşüp onların İslam'ı kabul etmelerine vesile oldu. Reislerinin kararları kabile üyelerini doğrudan etkilediğinden Müslümanların sayısı bir hayli arttı.

► ***biat:*** Birinin hâkimiyetini kabul etme ve emirlerine bağlılığını bildirme.
(Cengiz Kallek, "Biat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 6/120)

Birinci Akabe Biati'nden bir yıl sonra hac mevsiminde ikisi kadın yetmiş beş Yesribli Müslüman'dan oluşan bir kafile Mekke'ye geldi. Hz. Peygamber'le bir gece Akabe'de buluşmak üzere sözleşen Yesribliler, küçük gruplar hâlinde oraya gittiler. Onları bekleyen Allah Resulü'nün yanında henüz Müslüman olmayan fakat kabilesinin büyüğü olarak Hz. Peygamber'i yalnız bırakmayan amcası Abbas vardı. Burada yapılan görüşme sırasında Yesribliler, Peygamber Efendimiz'i ailelerini korudukları gibi koruyacaklarına söz vererek şehirlerine davet ettiler. Allah Resulü, onların Kureyş kabilesinin düşmanlığını göze alarak yaptıkları bu tekliften büyük memnuniyet duydu. Onlardan siyasi yönleri de bulunan bazı konularda biat aldı *(Tablo 2.1)*. İkinci Akabe Biati adı verilen bu sözleşmenin ardından Hz. Peygamber'in şehre gelişine kadar Yesrib'de sorumluluğu üstlenmek üzere on iki temsilci seçildi ve Esad bin Zürare de başkanları tayin edildi.[54]

Akabe Biatlerinin en önemli sonuçları birbirine düşman olan Yesribli Arapların İslam paydasında birleşmesi, baskı altındaki Mekkeli Müslümanlar için sığınılacak bir yurt bulunması, tıkanma noktasına gelen tebliğ faaliyetleri için yepyeni bir imkân doğması olmuştur.

Tablo 2.1
Yesriblilerin Akabe Biatlerinde Hz. Peygamber'e Verdiği Sözler

BİRİNCİ AKABE BİATİ	İKİNCİ AKABE BİATİ
► *Allah'a (cc) hiçbir şeyi ortak koşmayacaklar.*	► *Resulullah'ı ailelerini korudukları gibi koruyacaklar.*
► *Hırsızlık ve zinadan uzak duracaklar.*	► *Hz. Peygamber'e her şartta itaat edecekler.*
► *Çocuklarını öldürmeyecekler.*	► *Bollukta ve darlıkta mali yardımda bulunacaklar.*
► *Kimseye iftira atmayacaklar.*	► *İyiliği emredip kötülüğü önlemeye çalışacaklar.*
► *Hz. Peygamber'e karşı gelmeyecekler.*	► *Hiç kimseden çekinmeden hak üzere bulunacaklar.*

2.3.4. Hicret Yolculuğu

622 yılında başlayan Yesrib'e hicret, gizlice yürütülen bir süreçte ve küçük gruplar hâlinde gerçekleşti *(Görsel 2.8)*. Müslümanlar, vatanlarını terk etmek zorunda olmanın güçlüğü yanında müşriklerin çeşitli zorbalıklarıyla da baş etmek durumunda kaldılar. Hicret etmek isteyen kimi Müslümanlar aileleri tarafından hapsedildi, kimileri çeşitli yalanlarla yoldan döndürüldü, kimileri de ancak tüm malını bırakmak şartıyla Mekke'den ayrılabildi.

Görsel 2.8
Mekkeli müşrikler Müslümanların şehirden ayrılmasını engellemeye çalıştığı için sahabilerin hicret yolculuğu zor şartlar altında gerçekleşmiştir.

İlk muhacir kabul edilen Seleme (ra), karısı ve oğluyla çıktığı hicret yolculuğunu ailelerinden gelen müdahale sebebiyle tek başına tamamlayabildi. Kabilesi Ümmü Seleme'nin (ra) hicret etmesine izin vermemiş, Ebu Seleme'nin (ra) ailesi de çocuğun kendilerine ait olduğunu ileri sürerek anne ile oğlunu birbirinden ayırmıştı. Ümmü Seleme'nin (ra) bir yıl süren gözü yaşlı ısrarları karşısında insafa gelen aileler onun oğluyla birlikte hicret etmesine izin verdiler.[55]

Suheyb bin Sinan Mekke'ye köle olarak gelmiş, azat edildikten sonra da yaşamını burada sürdürmüş bir sahabiydi. Hicret yolculuğuna çıkmak istediğinde müşrikler, sahip olduğu mallarını dışarı çıkarmasına izin vermeyeceklerini söyleyerek onu engellediler. Onlar Suheyb'in (ra) Mekke'ye gelirken hiçbir malı olmadığını, tüm servetini burada kazandığını gerekçe olarak öne sürüyorlardı. Suheyb bin Sinan bu tavır karşısında tüm mal varlığını Mekke'de bırakarak hicret etti. Allah Resulü onun bu davranışını haber alınca *"Suheyb kârlı bir alışveriş yapmıştır!"* buyurarak takdirlerini belirtti.[56] **"İnsanlardan öylesi de vardır ki kendisini Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya adamıştır. Allah, kullarına çok şefkatlidir."**[57] ayeti de bu olay üzerine nazil oldu.[58]

Hz. Peygamber'in Mekke'deki hayatına dair e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

TARİHTEN

Hz. Ömer, Ayyaş bin Ebu Rebia ve Hişam bin As birlikte hicret etmeye karar vermişler ancak Hişam bin As'ın yol hazırlıkları fark edilince ailesi onu hapsetmişti. Hz. Ömer'le birlikte yola çıkan Ayyaş bin Ebu Rebia'ya Kuba'da yetişen üvey kardeşi Ebu Cehil "Yaşlı annen senin ayrılığınla perişan oldu. Seni tekrar görünceye kadar yas tutacağına, kavurucu güneşin altından kalkmayacağına ve saçlarını taramayacağına yemin etti." diyerek ondan Mekke'ye dönmesini istedi. Bunun bir hile olduğunu söyleyen Hz. Ömer'i dikkate almayan Ayyaş bin Ebu Rebia, kalan bir miktar malını almak ve annesinin gönlünü yapmak için dönmeye ikna oldu. Ancak Mekke'de hapsedildi ve oradan ayrılmasına yıllarca izin verilmedi. Böylece üç kişilik planlanan hicret yolculuğunu yalnızca Hz. Ömer tamamlayabildi.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 2/118-119)

Hicret eden Müslümanların Hz. Peygamber liderliğinde güçlenip kendileri için bir tehdit oluşturmasından çekinen müşrikler bu konuda tedbirler düşünmeye başladılar. Darünnedve'de toplanarak tek çarenin Hz. Peygamber'i öldürmek olduğuna karar verdiler. Hiçbir kabile tek başına Haşimoğulları'nı karşısına almaya cesaret edemediği için de farklı bir yönteme başvurdular. Buna göre her kabileden bir temsilcinin yer aldığı bir grup oluşturulacak, bunlar topluca Hz. Peygamber'e saldıracaktı. Haşimoğulları da bütün kabilelerle savaşmayı göze alıp kan davası güdemeyeceği için diyete razı olmak zorunda kalacaktı.

Müşriklerin planından vahiy yoluyla haberdar olan Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir'den yola çıkmak için hazır olmasını istedi. Bir süredir bu haberi bekleyen Ebu Bekir (ra) oldukça zor geçecek tehlikeli hicret yolculuğu için bazı planlamalar yaptı. Peygamber Efendimiz de Hz. Ali'yi kendisinde bulunan emanetleri sahiplerine teslim etmek üzere görevlendirdi. Hz. Ali'nin diğer bir görevi, Hz. Peygamber'in yatağına yatarak müşriklere onun evde olduğunu düşündürtmekti. Allah Resulü'nün yola çıkmak üzere olduğu gece saatlerinde suikast için görevlendirilen gençler onu öldürmek üzere kapısında bekliyordu. Ancak Resulullah onların arasından Yasin suresinin ilk ayetlerini okuyarak geçip giderken hiçbiri onu göremedi. Hz. Peygamber yol arkadaşı Hz. Ebu Bekir ile buluştu ve Yesrib'in bilinen güzergâhının aksi yönündeki Sevr Mağarası'na doğru yola çıktılar.

Müşrikler Hz. Peygamber'in evden ayrıldığını ancak gün ağarınca anlayabildiler. Hz. Ali'den ve Hz. Ebu Bekir'in ailesinden bilgi alamayınca da etrafa haber salıp peşlerine düştüler. Büyük ödüller vaadederek maharetli iz sürücülerden destek aldılar. Hz. Peygamber ve yol arkadaşının saklandığı mağaranın girişine kadar gelseler de içeride kimsenin olmadığına kanaat getirip geri döndüler.[59]

Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebu Bekir Sevr Mağarası'nda üç gün gizlendi. Bu süreçte önceden planlandığı gibi Ebu Bekir'in (ra) oğlu Abdullah (ra) Mekke'den haber getiriyor, azatlısı Amir bin Füheyre çobanlığını yaptığı sürüyü mağara civarında otlatarak hem Abdullah'ın (ra) izlerini siliyor hem de onlara süt veriyordu. Esma binti Ebu Bekir ise onlara yemek hazırlayıp getiriyordu. Üç günün sonunda da kılavuz olarak tuttukları Abdullah bin Uraykıt ile buluşup binek olarak kullanacakları develere kavuştular. Amir bin Füheyre'yi de yanlarına alan kafile, dört bir yanda kendilerini arayan iz sürücülerin tehdidi altında yola devam etti.[60]

"Siz peygambere yardımcı olmasanız da önemli değil. Nitekim inkârcılar onu, iki kişiden biri olarak yurdundan çıkardıklarında Allah ona yardım etmişti. Hani onlar mağaradaydılar, arkadaşına 'Tasalanma! Allah bizimle beraberdir.' diyordu..."

(Tevbe suresi 40. ayet)

▲
Grafik Bilgi 2.2
Hz. Peygamber'in hicret yolculuğundaki bazı durakları

Peygamber Efendimiz'in zorlu şartlar altında günlerce süren hicret yolculuğu sırasında Yesribli Müslümanlar da heyecanla onun gelişini bekliyordu. Zaman geçtikçe endişeli bir hâl alan bu bekleyiş, Hz. Peygamber'in kafilesinin ufukta görünmesiyle büyük bir sevince dönüştü.

622 yılında gerçekleşen ve Mekkeli Müslümanları özgürce yaşayacakları bir ortama kavuşturan Hicret, İslam tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Zira Hicret'ten sonra elde edilen imkânlar sayesinde gerçekleştirilen faaliyetlerle ileride zirveye ulaşacak bir medeniyetin temelleri atılmıştır.

Peygamberimizin hicret güzergâhını gösteren videoya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

Aşağıdaki öğrenme günlüğünü üzerinde yazan ifadeler doğrultusunda doldurunuz.

Konu: Hz. Peygamber'in davet sürecinde izlediği yöntemler

Konuyla ilgili önceden bildiklerim:

Benim için yeni olan bilgiler:

Hz. Peygamber'in davet sürecinde izlediği yöntemlere dair çıkarımlarım:

4. Ara Değerlendirme

Aşağıda verilen 1-5. ifadelerin başına bu gelişmelerin sebebine ait harfi yazarak gelişmelerle sebepleri eşleştiriniz.

	I.	II.
1. ( )	Müslümanlardan kalabalık bir grubun daha Habeşistan'a hicret etmesi	**a)** Hz. Peygamber'in Taif'ten olumsuz bir sonuçla dönmesi
2. ( )	Hz. Peygamber'in Taif yolculuğuna çıkması	**b)** Vahyin bir süre kesintiye uğraması
3. ( )	Hz. Peygamber'in Mekke'ye gelen yabancılarla görüşmelerini yoğunlaştırması	**c)** Yesriblilerin İkinci Akabe Biati'nde verdiği sözler
4. ( )	Hz. Peygamber'in Akabe'de Yesriblilerle buluşması	**ç)** Habeşistan'a hicret edenlerin orada himaye bulması
5. ( )	Müslümanların Yesrib'e hicret etmesi	**d)** Hz. Peygamber'in Mekke'ye gelen yabancıları İslam'a davet etmesi
		e) Ebu Talib'in vefatıyla Hz. Peygamber'in himayesiz kalması

6-8. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

6. Müşrikler Müslümanların Habeşistan'da kalmasını niçin engellemek istemiştir?

.....
.....
.....
.....

7. Akabe Biatleri Müslümanlara hangi imkânları sağlamıştır?

.....
.....
.....
.....

8. Yesrib'e hicret etmek isteyen Müslümanlar hangi zorluklarla karşılaşmıştır?

.....
.....
.....
.....

PERFORMANS GÖREVİ

Görev	*Sesli kitap hazırlama*
Amaç	*Hz. Peygamber'in davet sürecinde izlediği yola dair bilgileri yapılandırabilme*
Değerlendirme Ölçütleri	*Araştırma süreci, ilişki kurma, özgünlük, içerik*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek performans görevini tamamlayınız.

- *Öğretmeninizin rehberliğinde sınıf içinde gruplara ayrılınız.*
- *Grup içinde görev dağılımı yapınız.*
- *Hz. Peygamber'in davet sürecinde izlediği yöntemlerle ilgili güvenilir kaynaklardan bilgi toplayınız.*
- *Araştırma sonuçlarına dayanarak bir senaryo taslağı hazırlayınız.*
- *Hazırlayacağınız sesli kitabın süresini belirleyiniz.*
- *Hazırladığınız senaryoyla ilgili prova yaptıktan sonra ses kaydı alınız.*
- *Kaydettiğiniz ses dosyalarını düzenleyerek birleştiriniz.*
- *Hazırladığınız sesli kitap kaydını sınıfta paylaşınız.*

Değerlendirme	*Çalışmanız aşağıdaki karekodda verilen analitik dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.*

FARKLI KAYDET

Bu ünitede öğrendiğiniz bilgileri kendi hatırlayacağınız şekilde kısaca bu alana not edebilirsiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. soruyu aşağıdaki şemaya göre cevaplayınız.

1. Aşağıdaki boş bırakılan yerleri şemada istenenlere uygun olarak doldurunuz.

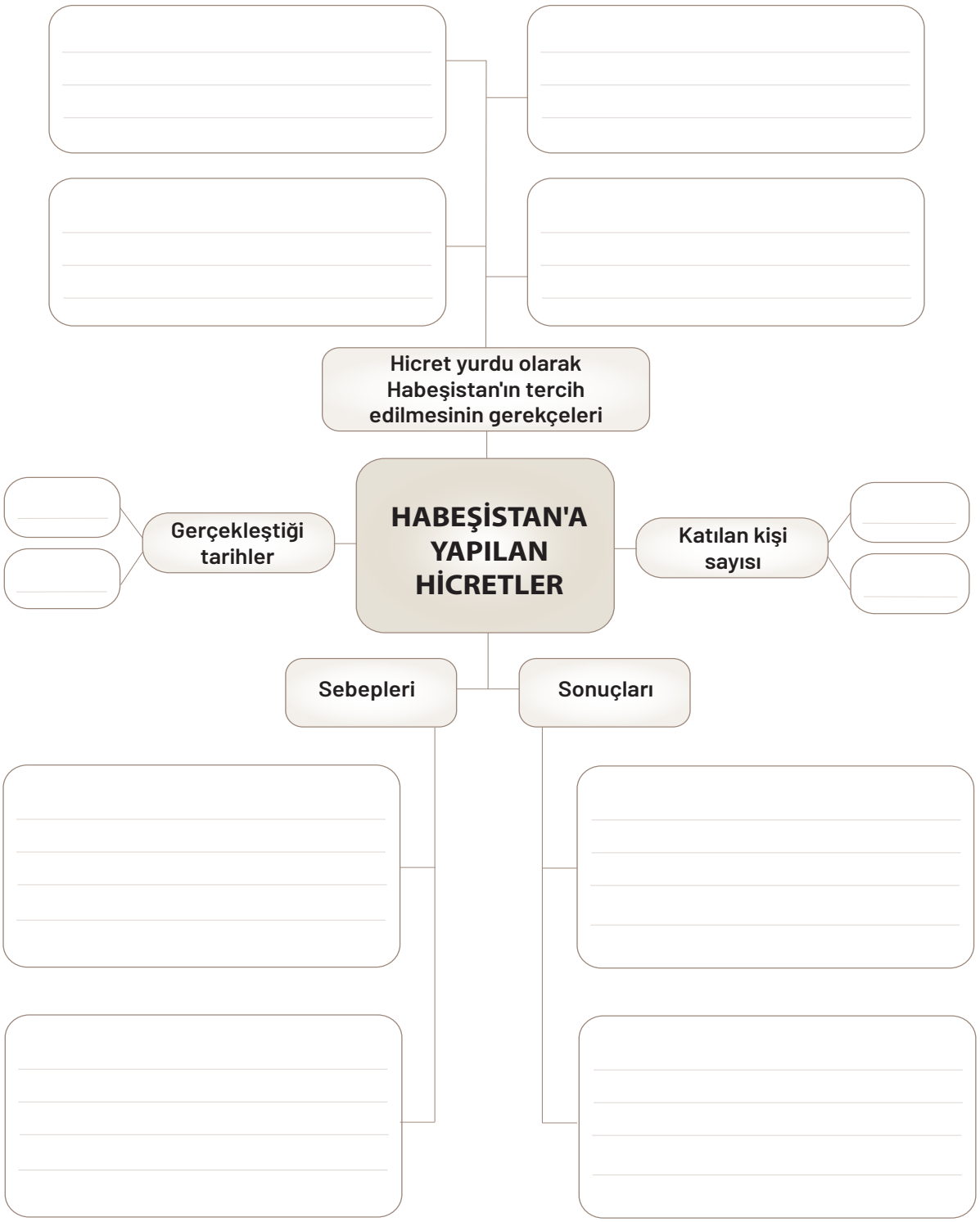

Aşağıdaki kutucuklarda ilk Müslümanlardan bazılarının isimleri verilmiştir. 2-10. soruları kutucuklardaki harfleri kullanarak cevaplayınız. Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.

a. Ammar bin Yasir	b. Bilal Habeşi	c. Cafer bin Ebu Talib	ç. Ebu Seleme (ra)
d. Erkam bin Ebülerkam	e. Esma binti Ebu Bekir	f. Habbab bin Eret	g. Hz. Ali
ğ. Hz. Ebu Bekir	h. Hz. Hamza	ı. Hz. Osman	i. Hz. Ömer
j. Hz. Ümmü Seleme	k. Musab bin Umeyr	l. Suheyb bin Sinan	m. Zeyd bin Harise

2. **Hangileri müşriklerin fiziki işkencelerine maruz kalan sahabilerdir?**

   .....

3. **Hangileri Habeşistan'a hicret eden sahabilerdir?**

   .....

4. **Hangileri İslam'ı kabul etmeleriyle Müslümanlara güç ve moral kazandıran sahabilerdir?**

   .....

5. **Hangileri Hz. Peygamber'in hicret yolculuğunda bir görev üstlenen sahabilerdir?**

   .....

6. **Hangisi İslam'ın ilk yıllarında evini tebliğ faaliyetleri için Müslümanlara açan sahabidir?**

   .....

7. **Hangisi Birinci Akabe Biati'nden sonra Yesriblilere İslam'ı öğretmek için görevlendirilen sahabidir?**

   .....

8. **Hangileri Medine'ye hicret için ailece yola çıkıp yolda ayrılmak zorunda kalan sahabilerdir?**

   .....

9. **Hangileri Hz. Peygamber'in ev halkı arasında yer alan sahabilerdir?**

   .....

10. **Hangisi Hz. Peygamber Taif'e giderken ona yol arkadaşı olan sahabidir?**

    .....

11-14. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

11. İslam'a karşı çıkmalarında müşriklerin hangi özellikleri etkili olmuştur?

.....
.....
.....
.....

12. Müşriklerin İslam'a karşı çıkışları ile asabiyet anlayışı arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

13. Hz. Peygamber İslam'a daveti açıktan sürdürdüğü dönemde nelere dikkat etmiştir?

.....
.....
.....
.....

14. Allah Resulü'nü Taif'e gitmeye sevk eden sebepler nelerdir?

.....
.....
.....
.....

15-17. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

15. I. Hz. Peygamber genellikle ferdî girişimlerde bulunmuştur.
II. Erkam bin Ebülerkam'ın evi önemli bir mekân işlevi kazanmıştır.
III. Hz. Peygamber'in hanımı ve çocukları Müslüman olmuştur.
IV. Kureyşliler Safa Tepesi'nde İslam'a davet edilmiştir.

Numaralandırılmış gelişmelerden hangileri gizli davet dönemine aittir?

A) Yalnız II
B) Yalnız IV
C) I ve III
D) I, II ve III
E) II, III ve IV

16. İslam'dan önceki dönemde gerçekleşen "ahlaf-mutayyebun" gruplaşması ve "Hilfülfudul" oluşumuyla yaşanan ayrışmalar kabilelerin İslam daveti karşısındaki tutumlarında belirleyici bir etkiye sahiptir. Ahlaf grubuna mensup kabileler İslam davetini karşı bloğun söylemi olarak görmüş, kendi içlerinden birinin bu çağrıya kulak verip kabul etmesini kibirlerine yedirememiştir. Bu sebeple İslam'ı seçen mensuplarına hiçbir tolerans göstermeyip hayatı onlar için yaşanmaz hâle getirmiştir. Nitekim Habeşistan hicretine katılan kabile üyelerinin demografik yapısına bakıldığında bu Müslümanların çoğunun ahlaf grubu içinde yer alan kabilelere mensup kişiler olduğu görülür. Mutayyebun grubu içinde yer alan kabileler ahlaf kadar olmasa da Müslüman olan mensuplarına benzer şekilde düşmanlık beslemiştir. Bu düşmanlığın ortaya çıkmasında kabileler arasında yaşanan çatışmaların etkisi büyüktür. Nitekim mutayyebun bloğu içinde yer alan Abdüşemsoğulları'nın kendileriyle aynı grupta yer alan Haşimoğulları'na düşmanlık göstermesinin en önemli sebebi aralarında süregelen çatışma ve rekabettir.

(Ali Yılmaz, "Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü", 64-65)

Bu metinden hareketle

I. Mekke'deki kabilelerin Hz. Peygamber'in tebliğine karşı tutumlarında geçmişin izlerini bulmak mümkündür.

II. Asabiyet anlayışı müşriklerin İslam davetine karşı tepkilerinde belirleyici olan unsurlardan biridir.

III. Mekke'deki Müslümanlar İslam davetini kabul ederken kabilesinin onayını almıştır.

ifadelerinden hangileri söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

17. Hz. Peygamber'in İslam davetini sürdürme imkânı bulamadığı bir zamanda Hazrec kabilesine mensup altı kişinin Müslüman olması, Yesrib'de İslam'ın hızlı bir şekilde yayılmasının önünü açmıştır. İki yıl boyunca yaşanan gelişmeler, yetmiş beş Müslüman'ın Allah Resulü'nü Akabe'de Yesrib'e davet edebilecek bir güce ulaşmalarını mümkün kılmıştır. Hz. Peygamber bu süreci başarıyla yönetip Müslümanlar için bir çıkış yolu olarak değerlendirmiş ve İslam toplumunun temellerini atmıştır.

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangisine ulaşılamaz?

A) Mekke'de yürütülen tebliğ faaliyetleri tıkanma noktasına gelmiştir.
B) Mekkeli müşriklerle mücadele edilecek güce kavuşulmuştur.
C) Yesriblilerin daveti Müslümanlara hicret yolunu açmıştır.
D) Yesrib'de Müslümanların sayısı günbegün artmıştır.
E) Yesrib'de yeni bir toplumun inşasına başlanmıştır.

Üniteyle ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

SONNOTLAR

[1] bk. Araf suresi 157. ayet; Fussilet suresi 6. ayet.
[2] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/164.
[3] Buhari, "Bedü'l-Vahy",3; Müslim, "İman", 252.
[4] Buhari, "Bedü'l-Vahy",1.
[5] Buhari, "Bedü'l-Vahy", 3; İbni Hişam, *es-Sire*, 1/250-257; İbni Sad, *et-Tabakat*, 1/164-165.
[6] Apak, *Siyer-i Nebî,* 1/100.
[7] Müddessir suresi 1-2. ayetler.
[8] Müzzemmil suresi 5. ayet.
[9] Buhari, "Bedü'l-Vahy",1.
[10] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/259-270; Belazüri, *Ensab,* 1/124-131.
[11] Hicr suresi 94. ayet.
[12] Şuara suresi 214. ayet.
[13] Belazüri, Ensab, 1/133-135.
[14] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/168-170; Belazüri, *Ensab,* 1/137; bk. Tebbet suresi 1-5. ayetler.
[15] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/184.
[16] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/257-269.
[17] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/ 270-279.
[18] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/380-390.
[19] Enam suresi 53. ayet.
[20] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/342.
[21] bk. Belazüri, *Ensab*, 1/200-222.
[22] İbni Sad, *et-Tabakat,* 3/108.
[23] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/311-312.
[24] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/367-370.
[25] İbni Hişam, *es-Sire*, 1/375.
[26] İbni Sad, *et-Tabakat*, 1/177-178.
[27] Maide suresi 104. ayet.
[28] Zuhruf suresi 30-31. ayetler.
[29] Sebe suresi 31. ayet.
[30] İsra suresi 90-93. ayetler.
[31] Nahl suresi 35. ayet.
[32] Müminun suresi 82-83. ayetler.
[33] bk. İbni Mace, "Zühd", 7.
[34] Apak, *Siyer-i Nebî,* 108-109.
[35] Belazüri, *Ensab,* 1/131.
[36] bk. Hümeze suresi 1-9. ayetler.
[37] bk. Rad suresi 31. ayet; Fussilet suresi 6. ayet; Ankebut suresi 50. ayet.
[38] bk. Furkan suresi 5. ayet.
[39] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/288-289.

[40] bk. Belazüri, *Ensab,* 1/151; bk. Kâfirun suresi 1-6. ayetler.
[41] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/283-285.
[42] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/375.
[43] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/309-310.
[44] Beyhaki, *es-Sünen,* 9/16.
[45] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/344-345.
[46] İbni Hişam, *es-Sire,* 1/356-362.
[47] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/179-180
[48] İbni Hişam, *es-Sire,* 2/61-62.
[49] İbni Hişam, *es-Sire,* 2/20.
[50] İsra suresi 1. ayet.
[51] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/181.
[52] İbni Hişam, *es-Sire,* 2/70-73.
[53] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/187.
[54] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/188-190.
[55] Önkal, "Hicret", 17/460.
[56] İbni Sad, *et-Tabakat,* 3/209
[57] Bakara suresi 207. ayet.
[58] İbni Sad, *et-Tabakat,* 3/209.
[59] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/194-195.
[60] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/196.

3. Ünite

İSLAM'IN YAYILIŞI: MEDİNE YILLARI

3.1. İSLAM TOPLUMUNUN OLUŞUMU

3.2. FARKLI İNANÇ GRUPLARI İLE İLİŞKİLER

3.3. İSLAM'IN YAYILIŞI

3.4. EN YÜCE DOST'A

Anahtar Kavramlar

- *cihat*
- *gazve*
- *istişare*
- *Medine Vesikası*
- *muahat*

Ünitenin dijital nüshasına ulaşabileceğiniz karekod

Bu ünitede sizlerden

- İslam toplumunun oluşum sürecini sentezleyebilmeyi,
- Hz. Peygamber'in farklı inanç gruplarıyla ilişkilerini değerlendirebilmeyi,
- İslam'ın yayılmasında etkili olan faaliyetleri müşahede edebilmeyi,
- Veda Hutbesi'ni tahkik edebilmeyi,
- Peygamberimizin hastalığı ve vefatı sırasında yaşananlarla tarihsel empati kurabilmeyi öğrenmeniz beklenmektedir.

Ünitenin sunusuna ulaşabileceğiniz karekod

BAĞLANTI KURMA

Verilen görseli ve metni inceleyerek aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Görsel 3.1: *Çanakkale Savaşı'nda esir alınan ve Türkler tarafından tedavi edilen İngiliz askerler*

Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'nde Mekke müşriklerine karşı zafer kazandıktan sonra esirlere iyi davranmalarını ashabına emretmiş ve sahabilerinden onlara kendilerinin yediklerinden yedirmelerini istemişti. Bunun yanı sıra esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılmalarını istemiş, mali gücü olmayanların karşılıksız olarak serbest bırakılmasını sağlamıştı. Okuma yazma bilenlerin ise on Müslüman'a okuma yazma öğretmeleri şartıyla özgür bırakılmalarını emretmiştir.

(Fatih Açık, "Hicret Sonrası İlk İslam Medeniyetinin İnşa Sürecinde Toplumsal Kurumların Yapısı", 295)

Bedir Gazvesi ile Çanakkale Savaşı'nda esir alınanlara yapılan muamelelerin benzer yönleri nelerdir?

3.1. İSLAM TOPLUMUNUN OLUŞUMU

Hz. Peygamber ve Müslümanlar, Medine'yi bir yurt hâline getirmek için neler yapmış olabilirler?

Yesrib, Müslümanların hicretinden sonra Resulullah'ın teşrifiyle "nurlanmış şehir" anlamında Medine-i Münevvere ismini almış, daha sonra ise yalnızca Medine olarak anılmıştır.[1] Sınırları Hz. Peygamber tarafından çizilerek harem ilan edilen şehir ve çevresi kutsal kabul edilmiştir.[2]

Hicret, önemli toplumsal değişimlerin başlangıcı olduğu için İslam toplumunun temelleri burada atılmıştır. Hicret'le birlikte soy ve kabile birliği yerine inanç merkezli bir birliktelik oluşturulması hedeflenerek bu doğrultuda bir "ümmet" inşası süreci başlamıştır. Bu değişim, toplumsal kurumların yeniden yapılandırılmasıyla devam etmiştir. [3]

3.1.1. Mescid-i Nebevi'nin İnşası

Hz. Peygamber Medine'ye ulaştığında kendisini misafir etmek için yarışan Müslümanları kırmamak maksadıyla farklı bir yola başvurdu. Devesini serbest bırakarak onun çöktüğü yere en yakın evde misafir olacağını söyledi. Buna uygun olarak Ebu Eyyüb Ensari'nin evine yerleşen Allah Resulü, daha sonra Mescid-i Nebevi'nin inşasını başlattı. Sade bir yapıda inşa edilen mescit yaklaşık yedi ayda tamamlandı[4] *(Görsel 3.2).*

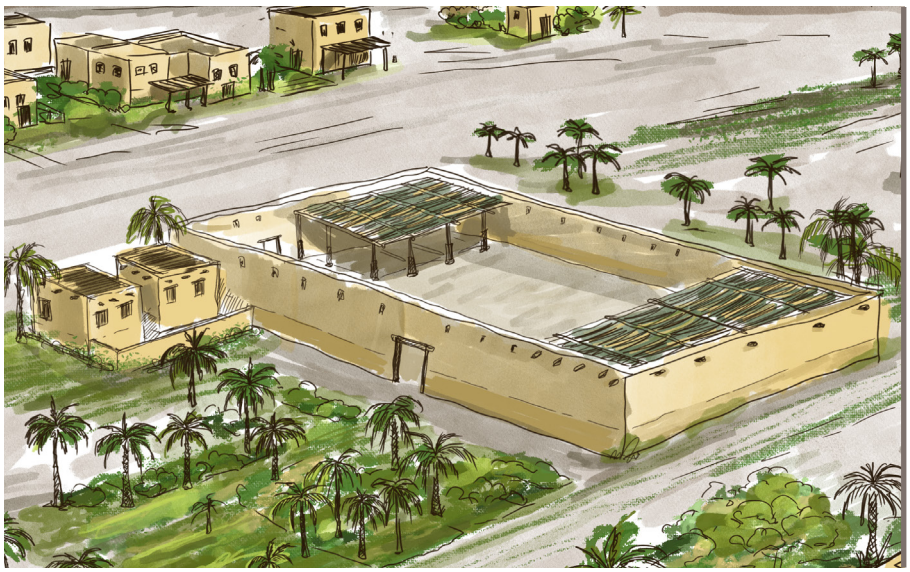

► Görsel 3.2
Mescid-i Nebevi'nin direkleri için hurma ağacının gövdesi, çatısı için de aynı ağacın dalları kullanılmıştı. Mescidin bitişiğine Hz. Peygamber'in ailesi için odalar yapılmıştı.
(İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/205-206)

Mescid-i Nebevi, ibadet mekânı olmasının yanında idari ve toplumsal açıdan birçok işleve sahipti. Okuma yazma ve Kur'an-ı Kerim dersleri verilen mescitte Hz. Peygamber, zaman zaman ashabı ile bir araya gelip onların sorularını yanıtlıyordu. Devlet yönetimiyle alakalı meselelerin de konuşulduğu Mescid-i Nebevi aynı zamanda yabancı elçilerin kabul edildiği idari bir merkez konumundaydı. Bunun yanında adli davaların görülmesi, çeşitli kamu hizmetlerinin yürütülmesi, savaşta yaralanan askerlerin tedavi edilmesi gibi farklı amaçlarla da kullanılıyordu.

Mescid-i Nebevi'nin arka tarafına yoksul, kimsesiz ya da bekâr sahabilerin kalabilmesi için bir barınma alanı yapıldı. Arapçada gölgelik anlamına gelen suffe kelimesine atıfla burada kalanlara "Ashabısuffe" dendi. Maddi ihtiyaçları Hz. Peygamber ve zengin Müslümanlar tarafından karşılanan Ashabısuffe, İslam'ı öğrenme yolunda Allah Resulü'nün yanından ayrılmamaya özen gösteriyordu. Ondan öğrendikleri bilgileri paylaşarak Müslümanların eğitiminde önemli bir rol üstlendiler. Nitekim Hz. Peygamber, İslam'ı tebliğ için çeşitli bölgelere göndereceği elçileri bizzat eğittiği Ashabısuffe arasından seçmiştir. Suffe ashabı, İslami birçok ilmin ortaya çıkışı ve gelişiminde doğrudan etkili olmuştur.[5]

3.1.2. Muhacir-Ensar Kardeşliği

Hz. Peygamber, sağlam bir toplum yapısı kurmak için Hicret'ten hemen sonra Evs ve Hazreclilerden oluşan ensarla Mekkeli muhacirleri kaynaştıracak uygulamaları hayata geçirdi. Her iki kesimden kırk beşer kişiyi bir araya getirerek *"Allah için ikişer ikişer kardeş olunuz."*[6] buyurdu. Muahat denilen bu uygulama gereği ensar, kardeş ilan edildiği muhacirle evini ve kazancını paylaşmış böylece muhacirlerin barınma sorunu geçici olarak çözülmüştür.[7]

muahat: Peygamber Efendimiz'in muhacirlerle ensar arasında yaptığı kardeşlik antlaşması. ("muahat", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 305)

TARİHTEN

Ensardan Sad bin Rebi, kendisiyle kardeş ilan edilen Abdurrahman bin Avf'a, "Mallarımın yarısını sana veriyorum." dediğinde Abdurrahman bin Avf ona şöyle karşılık vermişti: "Allah, malını sana bereketli kılsın. Sen bana Medine çarşısının yolunu göster, kâfi!"

(Buhari, "Menakıbu'l-Ensar", 3)

Mescid-i Nebevi tamamlandıktan sonra muhacirlerin barınma sorununu kalıcı şekilde çözmek için yapılacak evlerin yerlerinin tespiti gündeme gelmiştir. Bu aşamada Hz. Peygamber birçok konutun yerini belirlemiş, şehir planlamasında ve bazı evlerin inşasında aktif bir rol oynamıştır. Böylece hazırlanan şehir planlaması çerçevesinde uygun arazilerde muhacirler için yeni evler inşa edilmiştir.[8]

Savaşlar, doğal afetler, toplumsal ahlakın zayıflaması gibi sebeplerle maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duyan insanlar için günümüzde neler yapılabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Muahat uygulaması, vatanlarını ve maddi imkânlarını bırakıp gelen ve gurbette olmanın zorluklarıyla başa çıkmaya çalışan muhacirler için bir nevi can suyu oldu *(Görsel 3.3)*. Bu uygulama ensarın sorumluluklarını belirlediği gibi muhacirlerin yardımlar karşısında mahcubiyet hissetmesinin de önüne geçti. Zira muahat sebebiyle alınan her türlü yardım, kardeşliğin bir gereği ve resmen duyurulmuş bir hak olarak kabul edildi. Muhacir kardeşleriyle topraklarını yarı yarıya paylaşarak büyük bir cömertlik örneği sergileyen ensar, Allah (cc) yolunda infak etmenin en güzel şeklini ortaya koymuştur. Ancak muhacirler, bakımını üstlenmek şartıyla mahsullerin paylaşılmasının daha uygun olduğunu belirterek durumu suistimal etmeyeceklerini açıkça gösterdiler.[9] Muahat uygulaması, toplumda yerleşik hâldeki kabilecilik anlayışının yerine ümmet bilincinin ikame edilmesi yolunda önemli bir adım olmuştur.[10]

Görsel 3.3
Ensarın gönülden ve cömertçe yardımları, muhacirlerin yeni yurtlarındaki hayatını kolaylaştıran en önemli etken olmuştur.

3.1.3. Medine Sözleşmesi

Medine Vesikası Medine'deki farklı grupların katılımıyla hazırlanan siyasi-hukuki belge. (Mustafa Özkan, "Medine Vesikası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ek 2/212)

Hz. Peygamber, Medine'de yeni bir toplum inşa etmek için şehirdeki tüm kesimleri kapsayan bir sözleşme hazırlattı. Medine Sözleşmesi veya Medine Vesikası adı verilen bu metin, İslam devletinin ilk anayasası kabul edilmiştir. Bu sözleşmeyle Medine'de yaşayan farklı kültür ve inançlara sahip herkes vatandaşlık paydasında birleştirilmiş ayrıca tarafların hak ve sorumlulukları açıkça ortaya konmuştur.[11]

Medine Sözleşmesi sayesinde Müslümanlar arasında din kardeşliği tesis edilirken şehirde yaşayan Yahudilerin inanç hakları güvence

altına alınmıştır. Sözleşmede şehrin savunması ve savaş masrafları konusundaki sorumlulukların yanında Müslümanlara karşı müşrik Kureyşlilerle olası bir iş birliğinin önüne geçecek hükümlere de yer verilmiştir. Hz. Peygamber'in ordu komutanı olması ve ihtilaf durumlarında karar mercii olarak belirlenmesi, onun devlet başkanı olarak kabul edildiğini dolayısıyla bir devlet yapısına kavuşulduğunu göstermektedir.[12]

Farklı inanç, kültür ve kimliklere saygı gösterilmesi neden önemlidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

OKUYORUM

MEDİNE SÖZLEŞMESİ'NİN BAZI MADDELERİ

- *Bu vesika; Peygamber Muhammed tarafından Kureyş ve Yesribli müminler, bunlara tabi olan, sonradan onlara katılan ve birlikte cihat edenler için düzenlenmiştir.*
- *Vesikayı imzalayanlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet teşkil eder.*
- *Takva sahibi müminler saldırganlara, haksız bir fiil tasarlayanlara, suç işleyenlere, bir hakka tecavüz edenlere ve müminler arasında fitne çıkarmak isteyenlere karşı olacaktır. Bu kişiler, kendilerinden biri veya bir müminin evladı bile olsa hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.*
- *Savaşa katılan bütün askerî birlikler nöbetleşe görev yapacaktır.*
- *Üzerinde ihtilafa düşülen konular Allah'a ve resulü Muhammed'e götürülecektir.*
- *Yahudilerin dinleri kendilerine, Müslümanların dinleri de kendilerinedir.*
- *Yahudiler, Müslümanların yanında savaştıkları sürece savunma harcamalarına katılacaklardır.*
- *Bu vesikada zikredilen kişiler, Yesrib'e saldıracak olanlara karşı yardımlaşacaktır.*
- *Yahudilerden hiç kimse Hz. Muhammed'in izni olmadan Müslümanlarla birlikte savaşa katılamayacaktır.*
- *Ne Kureyşliler ne de onlara yardım edenler himaye altına alınacaktır.*
- *Bu vesika, haksız bir icraatta bulunan veya suç işleyenlere ayrıcalık sağlamaz yahut onların cezalandırılmasına engel olmaz.*
- *Bu sahifede adı geçenler için konulan şartlar hem Evs Yahudilerine hem de onların mevlalarına sahifede adı geçen kimseler tarafından tavizsiz bir şekilde uygulanır. Kurallara mutlaka uyulacak ve asla aykırı hareket edilmeyecektir. Haksız kazanç sağlayanlar sadece kendilerine zarar vermiş olurlar. Allah, bu sahifede gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel şekilde riayet edenlerle beraberdir.*

(Mustafa Özkan, "Medine Vesikası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* Ek 2/213-214)

İslam devletinin kurumsallaşma sürecindeki önemli adımlardan biri, Hicret'in birinci yılında Hz. Peygamber'in yaptırdığı nüfus sayımıdır. Müslümanların sayısını yaklaşık 1500 kişi olarak belirleyen bu sayım, yeni bir devletin temelleri atılırken Müslümanların askerî ve toplumsal gücünü belirlemeyi amaçlamıştır. Bu hem toplumsal yapı hem de devletin askerî potansiyelinin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından büyük bir adım olmuştur.[13]

3.1.4. Medine Pazarı'nın Kurulması

Hz. Peygamber, Medine'de İslam devletinin temellerini atarken ekonomik yapıyı güçlendirmek ve ticareti teşvik etmek için bir pazar yeri oluşturmuştur *(Görsel 3.4)*. Müslümanların ticari faaliyetlerini kolaylaştırmak ve ekonomik düzeni sağlamak amacı da taşıyan bu pazar, İslami hükümlere göre işletilmiş; sağlanan vergi muafiyeti gibi teşviklerle tüccarların ilgisini çekmiştir. Pazarda sabit bir tezgâh kurmaya izin verilmemesi sayesinde tekelleşmenin önüne geçilmiş, isteyen herkesin ticaret yapmasına da olanak sağlanmıştır.[14]

Peygamberimiz, pazarın düzenini korumak için görevliler tayin ederek ticarette güven ortamını sağlamıştır. Yahudi tüccarların şehirdeki ekonomik hâkimiyetini kırarak Müslümanların da ticarette söz sahibi olmasını sağlayan pazar, şehrin ekonomik hayatında önemli bir rol oynamıştır.[15]

Görsel 3.4
Müslüman tüccarlara eşit şartlarda ticaret yapma imkânı tanıyan Medine Pazarı, İslam ekonomisinin ilk kurumsal örneklerinden biridir.

Medine Pazarı'nın kurulması, Hz. Peygamber'in ekonomi alanındaki önemli hamlelerinden sadece biridir. Bunun yanında faiz kaldırılmış, haksız kazanç sağlayan alışveriş türleri yasaklanmış, stokçuluk önlenerek piyasa dengesi korunmuştur. Tarım faaliyetleri teşvik edilmiş, ürünlerin kalitesine önem verilmiştir. Müslümanların ekonomik bağımsızlıklarını elde etmelerine zemin hazırlayan bu düzenlemeler, yalnızca ekonomik değil toplumsal istikrar açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur.[16]

3.1.5. Namaza Davet: Ezan

Hicret sonrası Medine'de Müslümanların sayısının artması ve şehrin farklı bölgelerine dağılması, namaz vakitlerinde cemaatin bir araya gelmesini zorlaştırmıştı. Mescitte tam zamanında toplanmak için bir işarete ihtiyaç duyuldu. İlk olarak cemaat, sokaklarda "es-sala" veya "es-salatü'l-câmia" şeklinde nida edilerek toplanmaya çağrıldı. Ancak bu yöntem kullanışlı ve kalıcı bir çözüm olarak görülmedi. Hz. Peygamber, bu konuyu ashabıyla istişare ederek onlardan gelen farklı önerileri değerlendirdi. Çan çalma, boru üfleme veya ateş yakma gibi teklifler başka dinlerin ibadet çağrısı yöntemleriyle benzerlik taşıdığı için kabul görmedi. Bu süreçte Abdullah bin Zeyd, Hz. Peygamber'e gördüğü bir rüyada ezanın sözlerinin kendisine öğretildiğini bildirdi. Benzer bir rüyayı Hz. Ömer de görmüştü. Hz. Peygamber, bu rüyaların sadık rüyalar olduğunu belirterek ezanın sözlerinin Bilal Habeşi'ye öğretilmesini emretti. Daha sonra Bilal (ra), yüksek bir yere çıkarak ilk ezanı okudu. Hicretin ikinci yılında başlayan bu uygulama, namaz vakitlerinin duyurulması için kalıcı bir yöntem hâline geldi.[17]

3.1.6. Dinî Hükümlerin Teşrii

Müslümanların Medine Dönemi'nde kurumsal bir yapıya kavuşmasıyla bireysel ve toplumsal hayata yön veren dinî hükümler aşamalı olarak teşri kılınmıştır. Bu süreçte ibadetler, sosyal ilişkiler ve ahlaki değerlerle ilgili temel hükümler belirlenmiş; İslam toplumunun hukuki ve ahlaki çerçevesi inşa edilmiştir.

Medine Dönemi'ndeki bazı teşri hükümler:

- Müslümanların kendilerini savunabilmeleri için Hicret'in ikinci yılında savaşa izin verilmiştir.[18]
- Hicret'in ikinci yılında Müslümanlara ramazan ayında oruç tutmaları farz kılınmıştır.[19]
- Hicret'in ikinci yılına kadar Mescid-i Aksa olan kıble değiştirilmiş, Müslümanların kıblesi Kâbe olmuştur.
- Toplumun ekonomik dayanışmasını sağlamak ve sosyal adaleti temin etmek amacıyla zenginlerin mallarının belirli bir kısmını ihtiyaç sahiplerine vermesini zorunlu kılan zekât ibadeti, Hicret'in ikinci yılında farz kılınmıştır.[20]
- İçki aşamalı olarak yasaklanmıştır. Öncelikle içkinin zararları konusunda uyarılarda bulunulmuş, ardından sarhoşken namaza yaklaşmamak gerektiği bildirilmiş ve Hicret'in dördüncü yılında içki kesin olarak haram kılınmıştır.[21]
- Hicret'in beşinci yılında Müslüman kadın ve erkeklerin örtünmesi, mahremiyet kurallarının belirlenmesi ve toplumda ahlaki düzenin sağlanması ile ilgili hükümler belirlenerek Müslümanlara tesettür farz kılınmıştır.[22]
- Hicret'in dokuzuncu yılında İslam'ın beş temel şartından biri olan hac ibadeti farz kılınmıştır.[23]

FRAYER DİYAGRAMI

Hicret'ten sonra Medine'deki ilk faaliyetlere ilişkin istenenlere göre tabloyu doldurunuz.

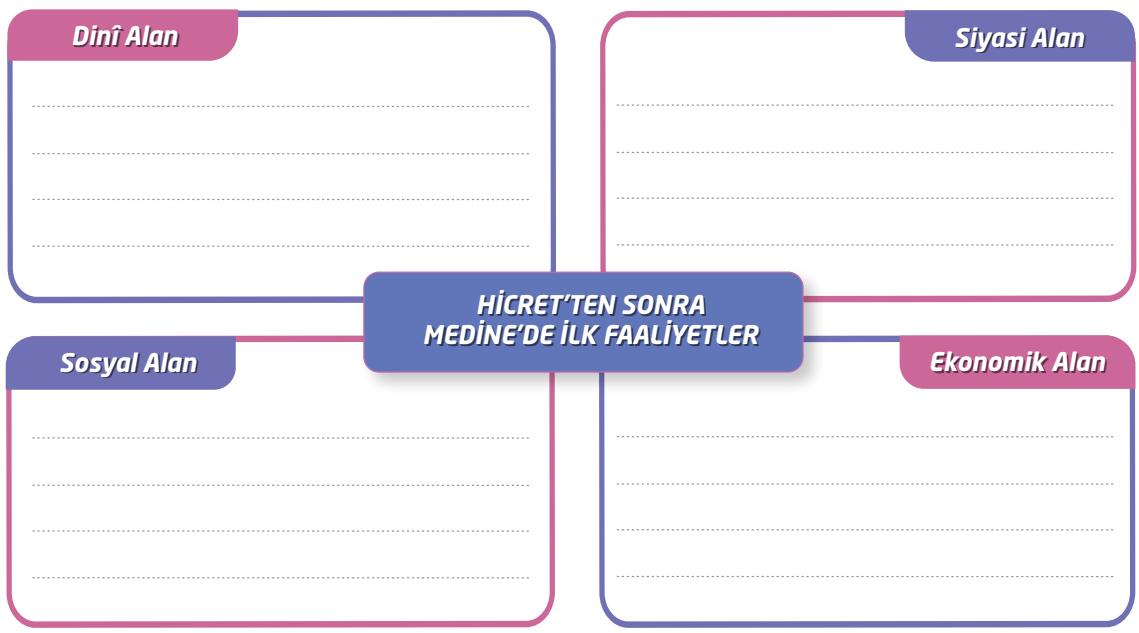

Medine'ye hicretten sonra gerçekleştirilen faaliyetler, İslam devletinin kuruluş ve devletleşme sürecinin temelini oluşturmuştur. Medine Vesikası'yla toplumsal birlik ve hukuki düzen sağlanırken Mescid-i Nebevi devletin idari merkezi hâline gelmiş, ensar-muhacir kardeşliği sosyal ve ekonomik uyumu güçlendirmiştir. Askerî teşkilatlanma ve güvenliği tesis eden uygulamalar, devletin varlığını korumuş; Medine Pazarı'nın kurulması, zekât ve ganimet gibi mali kaynaklar ekonomik yapıyı desteklemiştir. Ayrıca hukuki düzenlemelerle adalet ve yönetim sistemi güçlendirilmiştir. Tüm bu faaliyetlerle İslam devletinin siyasi, sosyal, ekonomik ve hukuki temelleri atılmış böylece devletleşme süreci tamamlanmıştır. Dolayısıyla Hicret'le başlayan süreç İslam devletinin kuruluşunu ve teşkilatlanmasını sağlayan bir dönüm noktası olmuştur.

1. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki bilgi kartlarına üzerinde yazan konularla ilgili öğrendiklerinizi yazınız.

Medine Sözleşmesi'nin toplumsal birliğe katkıları	.....
Ensar ve muhacir arasında gerçekleştirilen muahat uygulamasının sonuçları	.....
Medine'de bir pazar kurulmasının Müslümanlar açısından önemi	.....

3.2. FARKLI İNANÇ GRUPLARI İLE İLİŞKİLER

Hz. Peygamber'in katıldığı savaşlarla ilgili hatırladığınız bilgileri arkadaşlarınızla paylaşarak ortak bir liste oluşturunuz.

Müslümanların Mekke Dönemi'nde muhatap olduğu kesim yalnızca müşriklerdi. Hicret'ten sonra onlara münafıklar, Yahudiler ve Hristiyanlar da eklendi. Mekke Dönemi'nde müşriklere karşı pasif bir direniş hâlinde olan Müslümanlar, Medine Dönemi'nde elde ettikleri siyasi güç sayesinde muhataplarıyla diplomatik ilişkiler kurdular ve gerektiğinde de askerî alanda karşı karşıya geldiler.

3.2.1. Müşriklerle İlişkiler

Hicret'ten sonra muhacirlerin Medine'de himaye edilmesini engellemek isteyen müşrikler, Medinelilere savaş tehdidi içeren mektuplar göndermeye başlamıştı. Hz. Peygamber de Müslümanları tamamen ortadan kaldırmak için planlar yapan Mekkeli müşriklere karşı gereken tedbirleri alıyor, müşriklerin düşmanca tutumları karşısında ashabını teyakkuz hâlinde bekletiyordu. Hicret'in akabinde Müslümanların geride bırakmaya mecbur kaldıkları malların yağma ve talan edilmiş olması, bir devlet başkanı olarak hareket eden Hz. Peygamber'e misliyle mukabele etme hakkı da veriyordu. Ancak Müslümanlara savaş izni henüz verilmediğinden herhangi bir girişimde bulunmuyordu. Hicret'in ikinci yılında **"Saldırıya uğrayanlara zulme maruz kaldıkları için savaş izni verildi. Allah onları muzaffer kılmaya elbette kadirdir."**[24] ayeti nazil oldu. Cihat kapsamındaki sorumluluklardan birine işaret eden bu ayetin nüzulünden sonra Hz. Peygamber, çeşitli bölgelere irili ufaklı askerî birlikler gönderdi.[25]

cihat: İyiliğin yerleşmesi, kötülüğün ortadan kalkması için maddi ve manevi tüm imkânlarını kullanarak Allah (cc) yolunda mücadele etme; düşmanlara karşı ülkeyi savunmak amacıyla silahlı mücadele verme. ("cihat", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 63)

Savaş izni, Müslümanlara baskılardan kurtularak dinlerini özgürce yaşama ve İslam'ın yayılmasına engel olan unsurları ortadan kaldırmak için mücadele etme imkânı veriyordu. Bu kapsamda ticaret yollarını kontrol altına alarak Mekkelileri ekonomik açıdan zayıflatmayı hedefleyen Resulullah, Kureyş'e ait ticaret kervanlarını engellemek istiyordu. Bu hedefini gerçekleştirmek, Medine'ye yapılması muhtemel baskınlardan haberdar olmak ve Kureyş'in çevre kabilelerle iş birliğini önlemek için bazı tedbirler alıyordu. Bu kapsamda civar bölgelere bizzat kendisinin idare etmediği, sahabilerinden birinin emrine verdiği "seriyye" adı verilen birlikler gönderiyordu *(Görsel 3.6)*. Hz. Peygamber'in gönderdiği ilk seriyye, Hz. Hamza komutasındaki otuz sahabiden oluşan ve amacı Kureyş'e ait bir kervanı engellemek olan Sifülbahr Seriyyesi'dir. Abdullah bin Cahş komutasında Medine civarına istihbarat toplamak için gönderilen seriyyede Müslümanlar ilk kez ganimet elde etmiştir.[26]

Peygamber Efendimiz Müslümanların güvenliğini sağlamak ve İslam'ın yayılmasının önündeki engelleri kaldırmak için çeşitli gazveler gerçekleştirmiştir. Onun ilk gazvesi Kureyş'in ticari alanını daraltmak amacıyla düzenlenen Ebva Gazvesi olmuştur. Hz. Peygamber, meşru bir zeminde yürütülen bu askerî faaliyetlerde kan dökülmemesi ve yağmacılık yapılmaması için özel bir gayret sarf etmiştir.[27]

gazve: Peygamber Efendimiz'in bizzat kendisinin sevk ve idare ettiği savaşlar. ("gazve", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 106)

Görsel 3.5
Birçok bölgeye gönderilen seriyyelerin İslam toplumunun güvenliğini sağlama konusunda önemli bir işlevi olmuştur.

Bedir Gazvesi (624)

Müslümanlar ilk büyük savaş tecrübesini müşriklere karşı Hicret'in ikinci yılında Bedir'de yaşadı. Müşriklerin ordularını teçhiz etmek amacıyla düzenlediği büyük bir kervanı Müslümanların durdurmak istemesi bu savaşa sebep oldu. Hz. Peygamber, müşriklerin kervanının Suriye'den yola çıktığı istihbaratını alınca kervana müdahale etmek üzere bir birlik hazırlayarak yola çıktı. Kervanın başında bulunan Ebu Süfyan bir baskın ihtimalini göz önünde bulundurarak tedbirli hareket ediyordu. Bu nedenle öncelikle Kureyş'i ticaret mallarını korumak için yardıma çağırdı. Ardından kervanını farklı ve güvenli bir yoldan götürerek bölgeden uzaklaştırdı. Yaklaşık bin deve tarafından taşınan yüklerin Mekkeliler için önemi büyük olduğundan kısa süre içinde Ebu Cehil komutasında büyük bir ordu yola çıkmış ve Bedir'e yaklaşmıştı. Ebu Süfyan, artık kervanın tehlikede olmadığını bildirdiği hâlde Ebu Cehil savaşmakta ısrar etti.

Yaklaşık üç yüz kişilik birlikle ticaret kervanına baskın yapmak üzere yola çıkan Müslümanlar, bin kişilik müşrik ordusuna karşı savaşmakla yüz yüze geldi. Savaş alanına müşriklerden önce gelen Allah Resulü, Hubab bin Münzir'in tavsiyesine uyarak ordunun su ihtiyacını giderdikten sonra çevredeki kuyuları kapattırdı ve karargâhını yüksek bir yere konuşlandırdı. Müşrikler, Bedir kuyularının kapatılması sebebiyle su ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi savaştan bir gün önce yağan yağmur yüzünden çamur kaplı bir alanda konaklamak zorunda kaldılar. Böylece sayı ve silah bakımından zayıf görünen Müslümanlar, Allah'ın (cc) lütfu ile hem stratejik açıdan hem de moral bakımından avantajlı duruma geldi. Allah Resulü, savaştan önce müşriklere barış teklif etti ancak ordularının gücüne güvenen müşrikler savaşmayı tercih ettiler.

"... (Ey putperestler) topluluğunuz çok da olsa amacınıza ulaşmanıza yetmeyecektir, zira Allah müminlerle beraberdir."

(Enfal suresi 19.ayet)

Bedir Savaşı'nda on dört şehit veren Müslümanlar; Ebu Cehil, Ümeyye bin Halef, Utbe bin Rebia gibi kabile reislerinin de aralarında bulunduğu yetmiş müşriği öldürdü. Bedir'de ele geçen esirler, belirlenen bir diyet karşılığında özgürlüğüne kavuşurken fakir olanların bir kısmı bedelsiz olarak bir kısmı da belli sayıda Medineliye okuma yazma öğretme koşuluyla serbest bırakılmışlardır.[28]

DÜŞÜNÜYORUM

"İki birlik karşılaştığı sırada siz vadinin (Medine) daha yakın yamacında idiniz, onlar ise daha uzak olan yamaçta idiler, kervan da sizden daha aşağıda bulunuyordu. Eğer siz karşılaşma yeri ve zamanı hususunda anlaşma yapmaya çalışsaydınız aranızda ihtilaf çıkardı; fakat Allah, olmasını murat ettiği şeyi gerçekleştirmek için böyle yaptı; ta ki ölenin niçin öldüğü, yaşayanın niçin yaşadığı da apaçık ortaya çıksın. Kuşkusuz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir. Allah rüyanda onları sana az olarak göstermişti, eğer onları sana çok gösterseydi korkup çekinirdiniz, savaşma konusunda anlaşmazlığa düşerdiniz; fakat Allah korudu. Şüphe yok ki O kalplerin gizlediğini eksiksiz bilmektedir. O, karşılaştığınız sırada da sizin gözünüzde onları az gösteriyordu, onların gözünde de sizi az gösteriyordu ki, Allah olmasını murat ettiği şeyi gerçekleştirsin; zaten bütün işler Allah'a döner. Ey iman edenler! Bir düşman birliği ile çatıştığınız vakit sebat ediniz ve Allah'ı çokça anınız ki zafer sizin olsun. Allah ve resulüne itaat edin, birbirinize düşmeyin, sonra zayıflarsınız ve zaferi elden kaçırırsınız. Sabredin, kuşkusuz Allah sabredenlerle beraberdir."

(Enfal suresi 42-46. ayetler)

Bu ayetlerden hareketle Bedir Gazvesi'nde Müslümanların içinde bulunduğu durumu yorumlayınız.

► Grafik Bilgi 3.1
Bedir Gazvesi

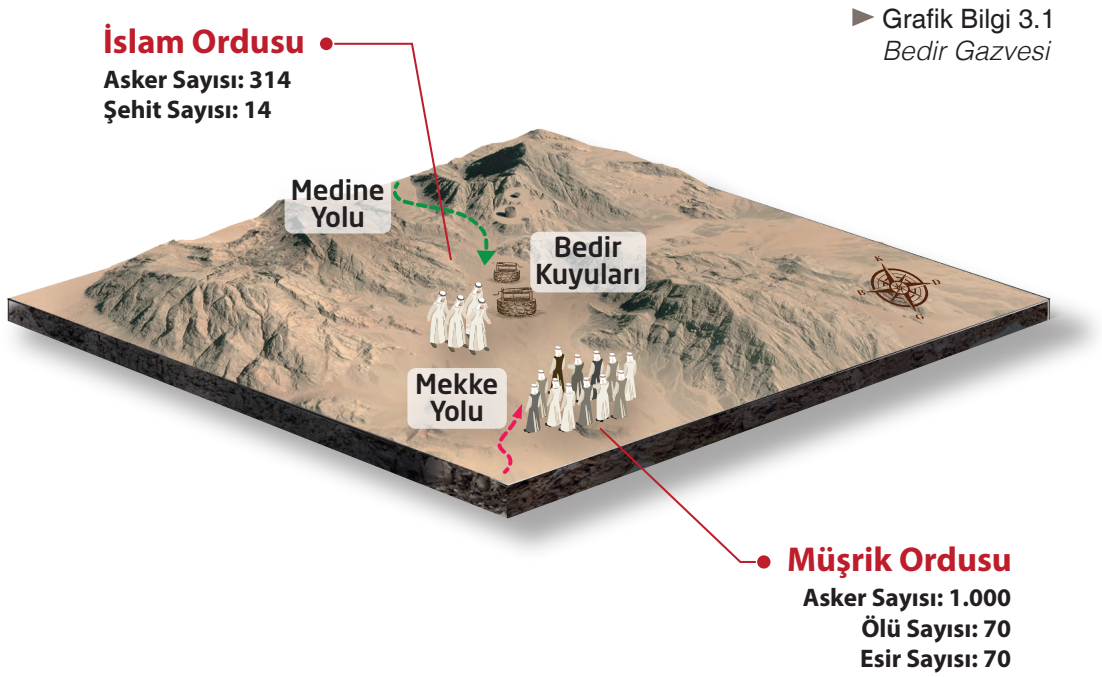

Bedir Savaşı aynı aileden insanların karşı karşıya geldiği, iman ile küfrün mücadelesine sahne olan çetin bir sınavdır. Müslümanlar sayıca az olmalarına rağmen müşrikleri ağır bir yenilgiye uğratmış, aynı zamanda siyasi ve askerî bir güç olduklarını ispatlamışlardır.

Uhud Gazvesi (625)

Uhud Gazvesi, müşriklerin Bedir'de uğradıkları yenilginin intikamını almak için harekete geçmesi üzerine gerçekleşti. Mekkelilerin yaklaşık üç bin kişilik bir ordu teçhiz ederek yola çıktığını haber alan Hz. Peygamber, onlara nasıl karşılık verileceği hususunda ashabıyla istişare etti. Kendisi şehirde kalıp savunma yapmayı önerdiği hâlde Bedir Gazvesi'ne katılamayan gençlerle bazı sahabiler, düşmanı şehrin dışında karşılama konusunda ısrarcı oldular. Bunun üzerine meydan savaşı yapmaya karar veren Allah Resulü, yedi yüz kişilik ordusuyla Uhud Dağı'na ulaştı.[29]

► ***istişare:*** Görüş alışverişinde bulunma, fikir alma, danışma.
("istişare", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 235)

Allah Resulü; stratejisini savaş meydanının konumuna göre planlayarak Ayneyn Tepesi'ni soluna, Uhud Dağı'nı arkasına alacak şekilde karargâhını kurdu. Ordunun arkasından gelebilecek muhtemel bir baskını engellemek için en mühim görevi de Abdullah bin Cübeyr emrindeki okçulara verdi. Ayneyn Tepesi'ne yerleştirdiği okçu birliğine savaşın gidişatı ne yönde olursa olsun asla yerlerini terk etmemelerini emretti.

Belli bir grubu ilgilendiren konularda grup üyelerinin görüşünü dikkate almanın önemini yorumlayınız.

TARİHTEN

Uhud Gazvesi öncesinde Medine'de kalıp savunma savaşı yapmaktan yana olan Peygamberimiz bu hususta ashabıyla istişare etti. Müslümanlar "Ya Resulallah bizi düşmanımızın karşısına çıkart. Bizim onlardan korktuğumuzu sanmasınlar." diyerek meydan savaşından yana olduklarını bildirdiler. Ancak bir süre sonra bu ısrarlarından rahatsız oldular ve Hz. Peygamber'e "Eğer istersen şehirde kalalım." teklifinde bulundular. Allah Resulü "Zırhını giymiş bir peygamberin savaşmadan onu çıkarması uygun değildir." diyerek bu teklifi geri çevirmiştir.

(İbni Hişam, *es-Sire*, 3/67-68)

Üstlendiğiniz bir sorumluluğu zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmediğiniz takdirde ne gibi sonuçlarla karşılaşabilirsiniz? Görüş ve tecrübelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Savaşın başlarında Müslümanlar düşman ordusunun hücumunu püskürtmeyi başardı ve kaçan düşmanı takip etmeye başladı. Bu manzarayı gören okçuların büyük bir kısmı, düşmanın tamamen bozguna uğradığını düşünerek ganimet toplamak arzusuyla mevzilerini terk etti. Onların bu hareketi savaşın seyrini bütünüyle değiştirdi. Halid bin Velid komutasındaki müşrik süvari birliği, arkadan dolaşarak Ayneyn Tepesi'ni terk etmeyen Abdullah bin Cübeyr ve az sayıdaki Müslüman okçuyu şehit etti. Toparlanıp geri dönen müşrikler Müslümanları iki taraftan kuşatmış oldu. Meydana gelen şiddetli çarpışmalardan sonra kesin bir sonuç alınamadan savaş sona erdi. Hz. Hamza, Musab bin Umeyr, Abdullah bin Cahş gibi birbirinden değerli yetmiş sahabinin şehit düştüğü Uhud'da Resulullah da yüzünden yaralandı.[30]

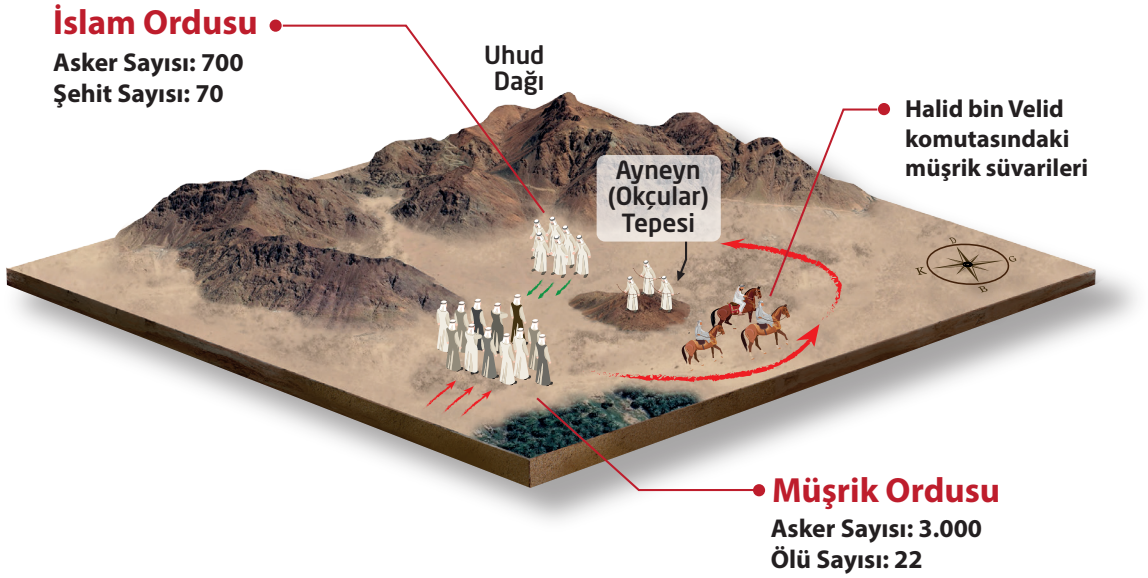

Grafik Bilgi 3.2
Uhud Gazvesi

Uhud Savaşı'nda yaşananlar Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde anlatılmaktadır: "**Ant olsun ki Allah size verdiği sözü yerine getirdi. Hatırlayın ki O'nun izniyle kâfirleri öldürüyordunuz ama Allah size istediğiniz zaferi gösterdikten sonra gevşediniz, emre itaat hususunda birbirinizle tartıştınız ve emre aykırı hareket ettiniz. İçinizden kimi dünyayı istiyordu, kiminiz de ahireti istiyordunuz. Derken Allah denemek için onların karşısında sizi bozguna uğrattı. Sonunda yine de sizi bağışladı. Allah, müminlere karşı lütufkârdır. O zaman siz dönüp hiç kimseye bakmadan yukarı doğru çekiliyordunuz, peygamber ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Kaybettiklerinizin ve başınıza gelenlerin üzüntüsüne katlanabilmeniz için (söz tutmamanıza karşılık) Allah size tasa üstüne tasa verdi. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**"[31]

TARİHTEN

Ebu Süfyan, Uhud Gazvesi'nde savaş meydanından ayrılmadan önce yüksek bir yere çıkarak Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in orada olup olmadıklarını sordu. Cevap alamayınca hayatta olmadıklarını düşünerek Bedir'in intikamını aldıklarını söyledi. Hz. Ömer, Peygamberimizin talimatıyla ona "Hiçbir zaman Bedir ile Uhud bir değildir. Bizim ölülerimiz cennette, sizin ölüleriniz ise cehennemdedir." diye karşılık verdi.

(Vakıdi, *Megazi*, 1/296-297)

Hendek Gazvesi (627)

Müşrikler, Bedir ve Uhud'da Müslümanları ortadan kaldırma hedefine ulaşamadığı gibi onların bölgedeki askerî varlığı sebebiyle kervan ticaretini de sürdüremez hâle gelmişti. Bu sebeple Medine'ye yeni bir saldırı hazırlığı içine girdiler. Nadiroğulları kabilesinin teşviki ve Gatafan, Fezare, Esed, Süleym gibi kabilelerin maddi destek sözüyle oluşan ittifak sonucunda Kureyşliler; sayısı on iki bin kişiye ulaşan büyük bir orduyla Medine'ye doğru yola çıktı.

Hz. Peygamber, müşriklerin durumunu haber alınca uygulanacak strateji konusunda ashabıyla istişare etti. Medine'nin diğer tarafları kaleler ve kayalıklarla korunduğu için kuzeydeki savunmayı güçlendirmek gerekiyordu. Selman Farisi'nin teklifi üzerine şehrin kuzeyine hendek kazılmasına karar verildi. Genişliği yer yer dokuz metreyi, derinliği ise dört buçuk metreyi bulan beş buçuk kilometre uzunluğundaki hendek; Hz. Peygamber'in ve Müslümanların büyük gayretleri neticesinde müşrikler Medine'ye ulaşmadan tamamlandı.

Müşrikler kuzeyde, güneyde ve doğuda yaşayan kabilelerin desteğini alarak Medine'yi üç taraftan kuşattı. Ancak daha önce aşina olmadıkları bir savunma biçimi olan hendeklerle karşılaştıkları için başlangıçta Medine'ye karşı ciddi bir saldırı gerçekleştiremediler. Müslümanlar düşmanın daha sonraki süvari saldırılarını ise hendeklerin yardımıyla engellemeyi başardı. Bu süreçteki yoğun saldırılar ve Kurayzalıların müşriklerle iş birliği yapması sebebiyle Müslümanlar çok zorlu zamanlar yaşadı. Ancak alınan tedbirlerle düşmanın şehre sızması engellendi ve şehir muhafaza edildi.

Düşman kuvvetleri Kur'an-ı Kerim'de gruplar anlamına gelen "ahzab" kelimesiyle ifade edildiği için bu savaş Ahzab Gazvesi olarak da bilinir.

(Muhammed Hamidullah, "Hendek Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17/194)

Problemlerin çözümünde alternatif yollar aramak hangi açılardan önemlidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

► Grafik Bilgi 3.3
Hendek Gazvesi

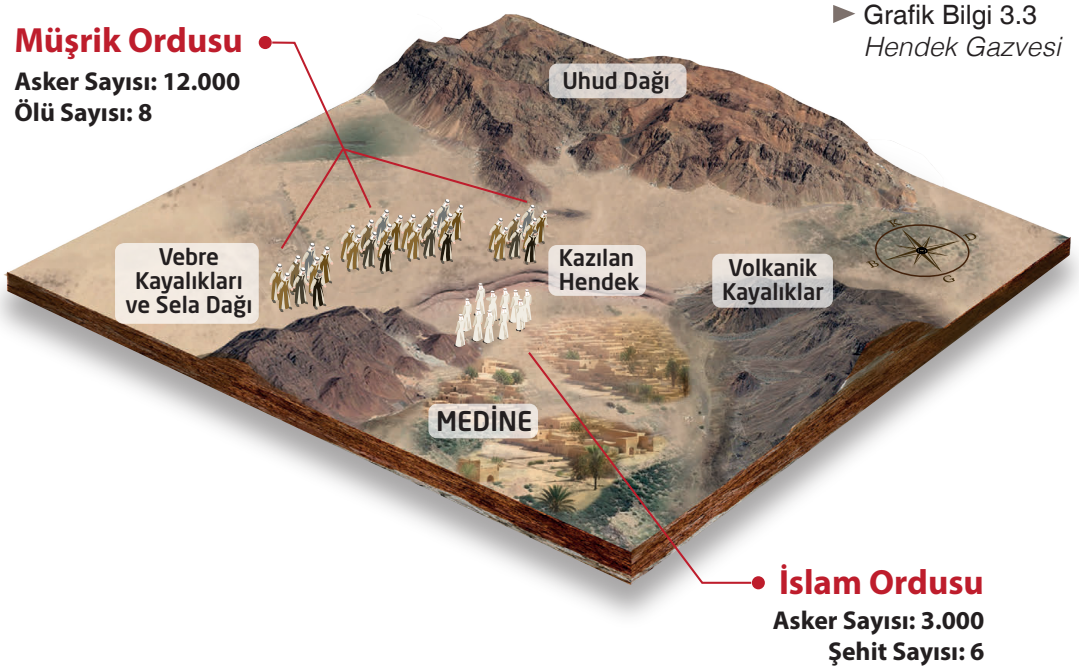

Savaşın günlerce süreceğini ön göremedikleri için erzaklarının tükenme noktasına gelmesi ve Medine'nin soğuk havası müşriklerin direncini kırmıştı. Çıkan bir fırtına sebebiyle karargâhlarının alt üst olması ise onları kuşatmayı kaldırmaya mecbur bıraktı. Böylece Müslümanların zaferiyle sonuçlanan Hendek Gazvesi, Mekke'nin fethine giden yolu açmış oldu.[32]

"Allah inkârcıları hiçbir şey elde edemeden kin ve öfkeleri ile geri çevirdi..."

(Ahzab suresi 25. ayet)

Hudeybiye Antlaşması (628)

Medine'de iç güvenliğin temini ve müşriklerle yapılan savaşlardan başarı elde edilmesiyle oluşan müspet ortamı değerlendirmek isteyen Allah Resulü, umre niyetiyle Mekke'yi ziyarete karar verdi. Bu amaçla ihrama giren Hz. Peygamber ve yaklaşık bin altı yüz Müslüman, 628 yılında silahsız olarak Medine'den yola çıktı. Müslümanlar Mekke'nin 17 km batısında bulunan Hudeybiye mevkisinde konakladılar. Savaş için yola çıkmadıklarının bir işareti olarak yanlarında kurbanlık develer getirmişlerdi. Müslümanların Mekke'ye doğru ilerlediğini öğrenen müşrikler, bir taraftan savaş için müttefiklerini toplarken diğer taraftan Halid bin Velid komutasındaki iki yüz süvariyi Müslümanların şehre girmesini engellemek üzere görevlendirdiler. Mekkeli müşriklerin Kâbe'yi ziyaret hususunda Müslümanlara gösterdiği bu katı tutum Peygamber Efendimiz'i derinden üzdü.

Hz. Peygamber, Kureyşlilere niyetinin sadece Kâbe'yi ziyaret etmek olduğunu bildiren elçiler gönderdi. Ancak müşrikler Müslümanların Mekke'ye girmelerine engel olmakta kararlıydılar. Resulullah son olarak Kureyşliler nezdinde itibarı bulunan Hz. Osman'ı elçi olarak Mekke'ye yolladı. Kureyşliler, Hz. Osman'a kendisinin tavaf edebileceğini ancak Müslümanların şehre girmelerine izin vermeyeceklerini bildirdiler. Osman'ın (ra) bu teklifi reddetmesi üzerine onu üç gün boyunca alıkoydular. Bu süreçte Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberleri yayılınca Hz. Peygamber, müşriklerle savaşmaya karar verdi ve ashabından savaşmaktan kaçmayacaklarına dair biat aldı. Bir ağacın altında gerçekleşen bu biate "Rıdvan Biati" denildi.

"O ağacın altında sana bağlılık sözü verdikleri sırada o müminlerden Allah razı olmuştur, gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur ve güven vermiş, pek yakın bir fetihle ve elde edecekleri birçok ganimetle de kendilerini ödüllendirmiştir. Allah, izzet ve hikmet sahibidir."

(Fetih suresi 18-19. ayetler)

Mekkeliler, Müslümanların savaş hazırlığı içinde olduğunu duyunca Hz. Osman'ı serbest bıraktılar. Sonra da bir heyet gönderip sulh yapmayı teklif ettiler. Peygamber Efendimiz, Mekkelilerin bu önerisini olumlu karşılayarak İslam tarihinin dönüm noktalarından biri kabul edilen Hudeybiye Antlaşması'nı imzaladı[33] *(Tablo 3.1)*.

Tablo 3.1
Hudeybiye Antlaşması'nın Maddeleri

▶	*Müslümanlar ile Mekkeliler arasında on yıl savaş yapılmayacaktır.*
▶	*Müslümanlar bu yıl Mekke'ye girmeden geri döneceklerdir. Gelecek yıl ise şehirde üç günden fazla kalmama koşuluyla Kâbe'yi ziyaret edebileceklerdir.*
▶	*Kâbe'yi ziyaret esnasında Müslümanların yanlarında sadece yolcu kılıçları bulunacak, Mekkeliler ise o sırada şehri boşaltacaklardır.*
▶	*Antlaşmadan sonra Mekkelilerden biri Müslümanlara sığınırsa geri çevrilecek ancak Müslümanlardan biri Mekke'ye geri dönerse iade edilmeyecektir.*
▶	*Arap kabileleri diledikleri tarafla ittifak yapabileceklerdir.*
▶	*Taraflardan herhangi birinin üçüncü bir tarafla çatışmaya girmesi durumunda diğeri bu çatışmaya müdahil olmayacaktır.*

TARİHTEN

Hudeybiye Antlaşması'nı müşrikler adına imzalayan Süheyl bin Amr'ın oğlu Ebu Cendel Müslüman olmuş ancak babası tarafından Mekke'de hapsedilmişti. Antlaşmanın imzalandığı sırada tutulduğu yerden kaçarak Müslümanların yanına geldi. Ancak antlaşma şartlarına göre Hz. Peygamber'in onu babasına teslim etmesi gerekiyordu. Ebu Cendel'in "Eziyet görmem için mi beni onlara teslim ediyorsunuz?" diye yakarması Allah Resulü ve Müslümanları çok üzse de Hz. Peygamber verdiği sözden dönmedi. Ebu Cendel'e hitaben "Sabret! Şüphesiz Allah bir çare gösterecektir! Biz vermiş olduğumuz söze vefasızlık edemeyiz!" buyurdu.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 3/332-333)

Umre yapamamanın hüznünü yaşayan Müslümanlar, antlaşmanın bazı maddelerinin aleyhlerine olduğunu düşündükleri ve yeni Müslüman olan Ebu Cendel'i antlaşma gereği ailesine teslim edip döndükleri için de oldukça üzgündüler. Allah Resulü, kurbanlarını kesip ihramdan çıkmalarını emrettiği hâlde bu konuda gönülsüz davrandılar. Fakat Hz. Peygamber kurbanını kesip ihramdan çıkınca sahabiler de ona tabi oldular ve ardından Hudeybiye'den ayrıldılar. Dönüş yolunda nazil olan ve fethi müjdeleyen **"Senin geçmiş gelecek bütün günahını Allah'ın bağışlaması, sana nimetini eksiksiz vermesi, seni dosdoğru yolda yürütmesi ve Allah'ın sana güçlü bir şekilde yardım etmesi için sana apaçık bir fetih ihsan ettik."**[34] ayetiyle ferahlayıp ümitlendiler.[35]

Hudeybiye Antlaşması, İslam devletinin resmen tanınmasına sebep olmasının yanında Müslümanların Arabistan'da güç ve itibar kazanmasına vesile olması bakımından da oldukça önemlidir. Allah Resulü, antlaşmanın sağladığı barış ortamını fırsat bilerek Arap Yarımadası'nın dört bir yanına İslam'a davet mektupları göndermiş; bu sayede İslam hızla yayılmıştır. Bu antlaşma aynı zamanda Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesinin de önünü açacaktır.

Mekke'nin Fethi (630)

Hudeybiye Antlaşması'nda Arap kabilelerinin Mekkeli müşriklerle ya da Müslümanlarla ittifak kurmasına izin veren bir madde bulunuyordu. Bu maddeye dayanarak Benî Bekir kabilesi Kureyş'le, Huzaa kabilesi ise Müslümanlarla ittifak kurmuştu. Antlaşmanın imzalanmasından on sekiz ay sonra Benî Bekir, Müslümanların müttefiki olan Huzaa kabilesine saldırdı. Bunun üzerine Allah Resulü, Mekke'ye haber gönderip Kureyşlilerden ya öldürülenlerin diyetlerini ödemelerini ya da Benî Bekir ile ittifakı bozmalarını istedi. Müşrikler her iki talebi de reddederek Hudeybiye Antlaşması'nı ihlal etmiş oldular. Sonrasında pişman olup Ebu Süfyan aracılığıyla antlaşmayı yenilemeye çalıştılarsa da bu girişimden bir sonuç alamadılar.[36]

Yaşanan gelişmeler üzerine Hz. Peygamber, Mekke'yi fethetmek için sefer planlamasına başladı. Müşriklerin hazırlık yapmasına fırsat vermemek için de gideceği yeri gizli tuttu. Nihayet 630 yılının ramazan ayında on bin kişilik ordusuyla yola çıkarak Mekke yakınlarında karargâh kurdu. Müslümanların gelişinden henüz haberdar olmayan Mekkeliler, Peygamberimizin geceleyin yaktırdığı binlerce meşalenin ışığını görünce neye uğradıklarını şaşırdılar. Ebu Süfyan başkanlığında bir heyeti hemen Hz. Peygamber'e gönderdiler. Heyet üyeleri görüşmenin ardından İslam'ı kabul etmiş olarak Mekke'ye döndüler.

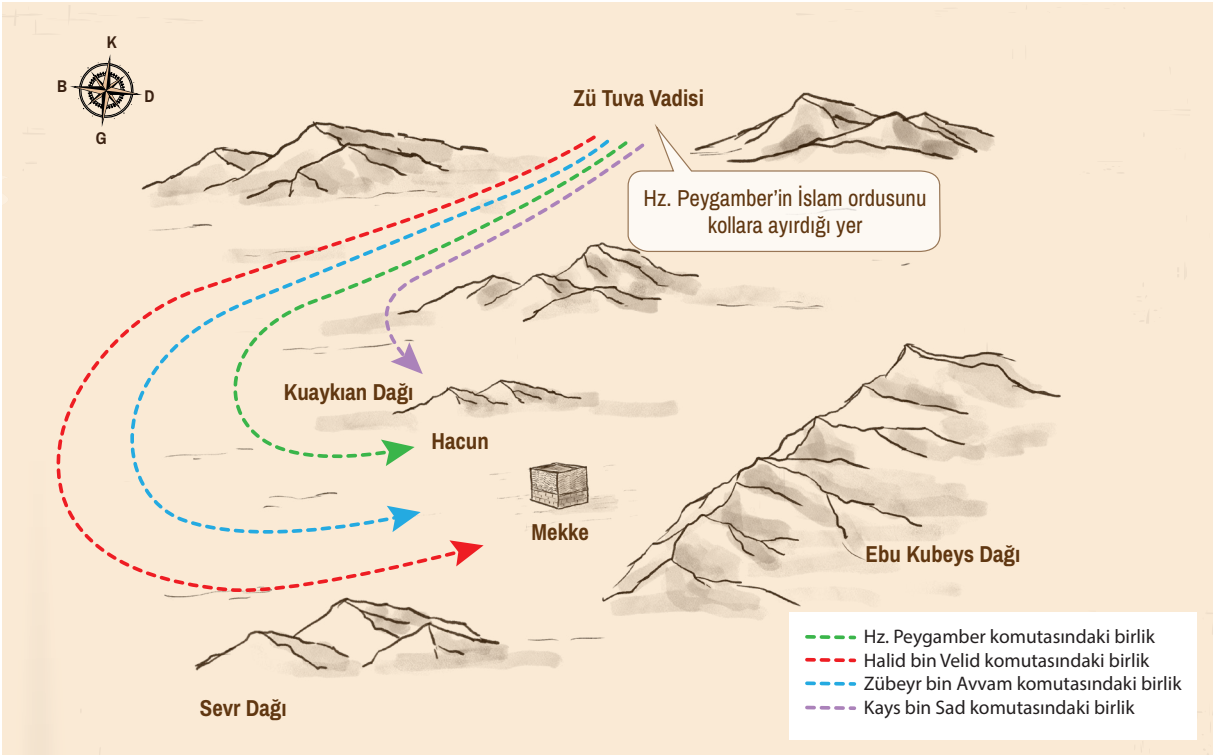

Grafik Bilgi 3.4
Mekke'nin fethi sırasında İslam ordusunun şehre girişi

Ebu Süfyan, Mekke'ye ulaşınca şehir halkına Peygamber Efendimiz'in *"Mescid-i Haram'a giren emniyettedir. Evinden çıkmayan emniyettedir. Ebu Süfyan'ın evine sığınan emniyettedir."* şeklindeki sözlerini iletti. Ayrıca teslim olmaktan başka çareleri bulunmadığını söyleyen Ebu Süfyan'a birkaç kişi dışında itiraz eden olmayınca herkes evlerine çekildi. Allah Resulü hazırlıklar tamamlanınca tespit ettiği dört ayrı noktadan şehre girilmesini istedi ve askerlerine *"Sakın savaşa girmeyin, saldırıya uğrayıp mecbur kalmadıkça kan dökmeyin..."*[37] emrini verdi. Şehre girişte küçük bir çatışma dışında hiçbir mukavemetle karşılaşılmadı. Hz. Peygamber, Fetih suresini okuyarak büyük bir tevazu ile Mekke'ye girip ashabıyla birlikte Kâbe'yi tavaf etti. Ardından **"Hak geldi, batıl yıkılıp gitti! Zaten batıl yıkılmaya mahkumdur."**[38] ayetini okuyarak Kâbe'yi putlardan temizledi ve tüm Mekkeliler için genel af ilan edildiğini bildirdi. Bu fetihle birlikte Müslümanlar ile Kureyşliler arasındaki savaşlar sona ermiş ve Arap Yarımadası'nda İslam'ın yayılması hızlanmıştır.[39]

TARİHTEN

Resulullah Mekke'nin fethinden sonra bir grup Mekkeliye "Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz Allah sizden cahiliyenin kibir, böbürlenme ve atalarla övünüp büyüklenme huylarını giderdi. İnsanların hepsi Âdem'den, Âdem ise topraktandır." dedikten sonra şu ayeti okudu: "Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır." (Hucurat suresi 13. ayet) Ardından onlara "Ey Kureyşliler, şu anda size ne yapacağımı sanıyorsunuz?" diye sordu. Topluluk ona "İyilik umuyoruz. Sen, kerim bir kardeşsin ve kerim bir kardeşin oğlusun." dediler. Bunun üzerine Allah Resulü onlara "Haydi gidiniz. Hepiniz serbestsiniz." buyurdu.

(İbni Hişam, *es-Sire*, 4/45-46)

Huneyn Gazvesi (630)

Cahiliye Dönemi'nden beri Kureyş'e ve onun soyundan gelen Hz. Peygamber'e düşmanlık besleyen Hevazinliler, Mekke'nin fethinden sonra sıranın kendilerine geleceği endişesiyle harekete geçmeye karar verdiler. Fetihten sonra Hz. Peygamber'in Mekke'deki Uzza putunu yıktırmasından dolayı kendi putları Lat'ın da tehlikede olduğunu düşünüyorlardı. Bu sebeple savaş hazırlığı yapan Hevazinliler, çevredeki kabilelerin desteğini alarak Huneyn'de karargâh kurdular. Müslümanlar da Mekke'nin fethinden sonra iki bin kişinin daha katılmasıyla sayısı on iki bine ulaşan büyük bir orduyla yola çıktı.

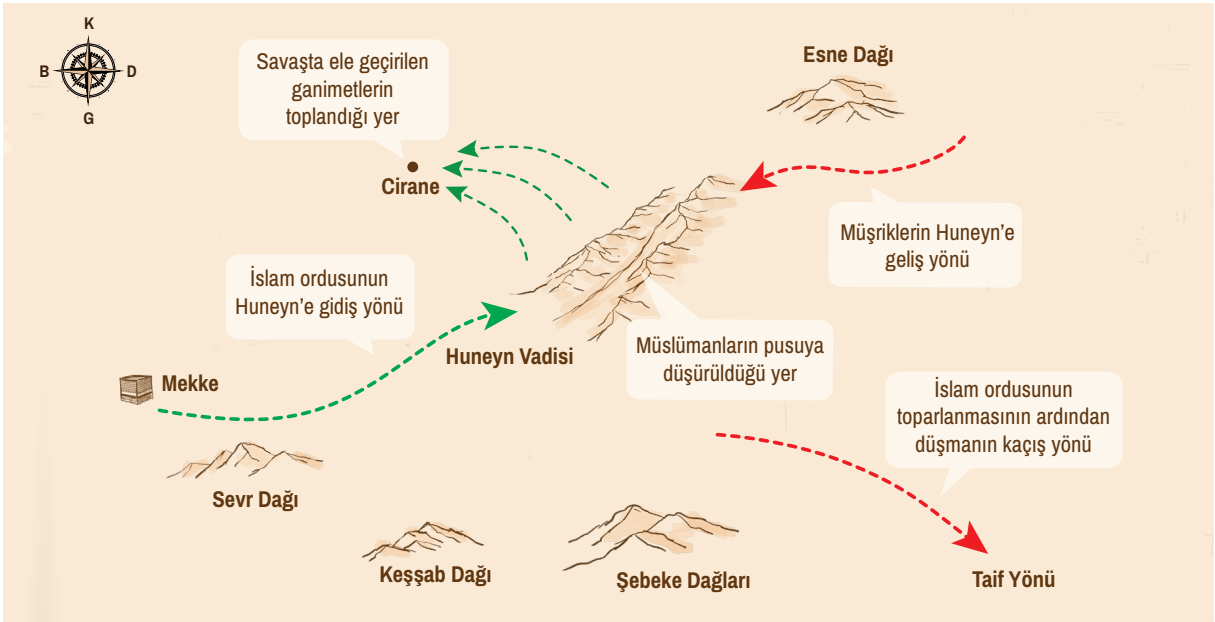

Grafik Bilgi 3.5
Huneyn Gazvesi

Ulaştıkları güç karşısında kendilerinin asla yenilmeyeceği zannına kapılan Müslümanlar, Huneyn'e vardıklarında pusu kurmuş olan düşmanın ani saldırısıyla büyük bir bozgun yaşadılar. Ordu neredeyse dağılmak üzereyken Hz. Abbas'ın gür sesiyle yaptığı uyarılar etkili oldu. İslam ordusu toparlanarak saldırıya geçti ve neticede düşman püskürtüldü. Mekke'nin fethinden on altı gün sonra gerçekleşen bu savaşta Müslümanlar birçok esir ve ganimet elde etmişlerdir.[40]

DÜŞÜNÜYORUM

Aşağıdaki soruları ayetten hareketle cevaplayınız.

"Allah birçok yerde, bu arada Huneyn Savaşı'nda gerçekten size yardım etmiştir. O gün çokluğunuz sizi böbürlendirmiş fakat bunun size hiçbir yararı olmamıştı, o yer geniş olmasına rağmen size dar gelmiş, nihayet geriye çekilmeye başlamıştınız."

(Tevbe suresi 25. ayet)

1. *Müslümanların içinde bulunduğu ruh hâlinin sebep ve sonuçlarını yorumlayınız.*
2. *Benzer bir ruh hâline sahip olsanız ne gibi duygusal tepkiler verebileceğinizi değerlendiriniz.*
3. *Bu ruh hâlinin olumsuz etkilerinden kurtulabilmek için neler yapılabilir? Düşüncelerinizi paylaşınız.*

Huneyn'de bozguna uğrayan düşman ordusunu takip eden Allah Resulü, ordunun Taif'e sığınması üzerine şehri kuşatma altına aldı. İslam ordusu, etrafı surlarla çevrili olan Taif'e girebilmek için yirmi günden fazla mücadele etti ancak sonuç elde edemeyince kuşatmayı kaldırdı.[41]

3.2.2. Münafıklarla İlişkiler

"Onlar, 'Resulullah'ın yanındakilere geçimlik bir şeyler vermeyin ki etrafından dağılıp gitsinler.' diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır ancak münafıklar anlamıyorlar."
(Münafikun suresi 7. ayet)

Münafıklar, Hz. Peygamber'in Hicret'ten sonra mücadele etmek zorunda kaldığı gruplardan belki de en tehlikelisi olmuştur. Zira onlar, sahabe arasında Müslüman gibi davranmış ancak özellikle zor zamanlarda Müslümanları yalnız bırakarak zaafa düşürmek için var güçleriyle çabalamışlardır. Yalan ve iftiralarla Allah Resulü'nü ve Müslümanları karalamaya çalışan münafıklar, Peygamber Efendimiz bu karalamalardan haberdar olunca tüm söylediklerini inkâr etmeyi alışkanlık hâline getirmişlerdir *(Tablo 3.2)*. Münafıkların liderliğini üstelenen kişi ise Medine'de lider olmak üzereyken İslam'ın şehirde yayılmasıyla siyasi nüfuzunu yitiren Abdullah bin Übey bin Selül olmuştur. O, Bedir Savaşı'nın neticesi üzerine Müslüman olduğunu ilan etmişti. Ancak kaybettiği nüfuzunu yeniden kazanmak arzusuyla gizli bir muhalefet cephesi oluşturarak hayatının sonuna kadar Allah Resulü'ne karşı düşmanlık faaliyetlerini sürdürdü.[42]

Tablo 3.2
Medine'deki Münafıkların Sergilediği Bazı Davranışlar

▶	*İslam kardeşliğini zedelemeye teşebbüs etmek*
▶	*İslami değerlerle alay etmek*
▶	*İslam düşmanlarıyla gizli ittifaklar kurmak*
▶	*Emre itaatsizlik göstererek ordunun genel düzenini bozmaya çalışmak*
▶	*Müslümanlar arasında fitne çıkarmak*
▶	*Savaştan kaçmak*
▶	*Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunmak*
▶	*Allah Resulü'nün aile efradına iftiralar atmak*

"Erkeğiyle kadınıyla münafıklar birbirine benzer, kötülüğü özendirip iyiliği engellerler, hayır için harcamaya elleri varmaz. Onlar Allah'ı umursamadılar, O da onları rahmetinden mahrum bıraktı. Gerçek şu ki münafıklar günaha batmış kimselerdir."
(Tevbe suresi 67. ayet)

Hz. Peygamber'in münafıklarla mücadele süreci, gerekli tedbirleri alarak onların sayısını ve etkisini azaltmak hedefi doğrultusunda ilerlemiştir. Resulullah kimseye münafık sıfatı verilmesine müsaade etmemiş, münafıklara düşman muamelesi yapmamış ve onların hukukuna riayet etmiştir. Münafıkların birlik içinde hareket ederek güçlenmelerinin önüne geçmek amacıyla onlara müsamahalı davranmış hatta işledikleri bazı suçları affetmiştir. Bununla birlikte münafıkların önemli konumlarda bulunmasına müsaade etmemiş, ashabını da onların fitnelerine karşı uyanık olmaları hususunda uyarmıştır. Ayrıca münafıkların dışarıdan aldığı desteği keserek onları yalnızlığa itmiş, kurduğu güçlü kardeşlik bağları sayesinde toplumda iç huzuru temin edip onların zarar verme potansiyellerini en aza indirmiştir.[43]

3.2.3. Yahudilerle İlişkiler

Hz. Peygamber Medine'de yaşayan Yahudi toplumuyla ilişkilerinde öncelikle anlaşmaya dayalı bir siyaset takip etmiştir. Hicret'ten sonra ilk adım olarak Yahudi kabileleriyle temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan bir antlaşma imzalayıp onlarla birlikte yaşamanın kuralları-nı belirlemesi, bunun en önemli göstergesidir. Ne var ki Hz. Peygamber'in şehirdeki konumundan ve İslam'ın güçlenmesinden rahatsızlık duyan Yahudiler, tarafı oldukları bu antlaşmaya sadık kalmayıp müşrik ve münafıklarla ortaklaşa hareket ederek Müslümanlar aleyhine faaliyetler yürüttüler.[44]

Kaynuka, Nadir ve Kurayza kabilelerinden oluşan Yahudi toplumunda Medine Sözleşmesi'ne aykırı hareket eden ilk kabile Kaynukalılar oldu. Bir süredir düşmanlıklarını belli eden Kaynukalılarla Müslümanlar arasında çıkan bir olayda karşılıklı kan dökülmesi üzerine Hz. Peygamber Kaynukalıları kuşatma altına aldı. Başlangıçta askerî güçlerine güvenen Kaynukalılar, Müslümanlara direnemeyeceklerini anlayınca on beş günün sonunda teslim olmak zorunda kaldılar. Hz. Muhammed (sav), silahlarını ganimet olarak bırakmaları şartıyla Kaynukalıların mallarıyla birlikte Şam bölgesine gitmelerine izin verdi. Böylece Kaynukalılar Hicret'in ikinci yılında Medine'den uzaklaştırıldı.[45]

TARİHTEN

Kaynukalıların sürgün edilmesiyle sonuçlanan süreci tetikleyen olay, Kaynukaoğulları'na ait çarşıda alıveriş yapan Müslüman bir kadının tacize uğramasıdır. Bu hadiseye şahit olan bir Müslüman, duruma müdahale ederken olayın müsebbibi Yahudi'yi öldürmüş, bu arada taraflar arasında çıkan arbedede Yahudiler de kendisini şehit etmiştir.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 3/451)

Nadiroğulları, Medine Sözleşmesi gereği sorumlu oldukları bir diyeti ödemeyi reddetmişti. Daha sonra bu konuyla ilgili gönderilen elçiye diyet ödemeye razı olduklarını söyleyerek Hz. Peygamber'i mahallelerine davet ettiler. Bu davete icabet eden Hz. Peygamber, Yahudilerin suikast planladığını öğrenince hemen oradan ayrılarak savaş hazırlıklarına başladı. On gün içinde şehri terk etmeleri istenen Nadiroğulları, münafıkların yardım vaadine kanarak bu isteğe karşı çıktı. Bunun üzerine Allah Resulü, Nadiroğulları'nı muhasara etti. Kendilerine herhangi bir yardım gelmediğini gören Nadiroğulları on beş günün sonunda Müslümanlara teslim olmak zorunda kaldı. 625 yılında gerçekleşen bu olay neticesinde onların savaş malzemeleri hariç taşıyabildikleri malları alarak aileleriyle birlikte Hayber'e gitmesine izin verildi.[46]

Kurayzalılar, Medine Sözleşmesi gereği Hendek Savaşı'nda Müslümanların safında olmaları gerekirken müşriklerle anlaşarak Müslümanları iki ateş arasında bırakmıştı. Bu ihaneti öğrenen Allah Resulü, bir askerî birlik göndererek onları kontrol altında tuttu ve daha sonra Kurayzalılarla müşriklerin arasını bozmayı başardı. Hendek Savaşı'nın hemen ardından da Kurayzalılar'ı kuşattı. Kuşatmanın uzaması üzerine zor durumda kalan Kurayzalılar teslim oldular. Onlar hakkındaki hüküm, Kurayzalıların eski müttefiki olan Evs kabilesinin reislerinden Sad bin Muaz tarafından verildi. Buna göre yetişkin erkeklerin öldürülmesi, kadın ve çocukların esir alınması, mallarının da ganimet sayılması hükmü uygulandı.[47]

"Allah, Ehlikitaptan onlara destek verenleri kalelerinden indirdi, kalplerine korku saldı..."
(Ahzab suresi 26. ayet)

TARİHTEN

Benî Eşca Kabilesi'nin reisi Nuaym bin Mesud, Hendek Savaşı sırasında Hz. Peygamber'e İslam'ı kabul ettiğini ancak kimsenin bundan haberdar olmadığını söyleyerek Müslümanlar için ne yapabileceğini sordu. Hz. Peygamber ona harbin bir hile olduğunu söyledi ve ondan Kurayzalılarla müşriklerin ittifakını bozmasını istedi. Bunun üzerine o, Kurayzalılara savaş bitip herkes yurduna dönünce Medine'de yalnız kalacaklarını hatırlatarak güvence için Kureyş'ten rehine istemelerini tavsiye etti. Sonra da müttefik ordugâhlarına giderek Yahudilerin gizlice Hz. Peygamber'le anlaştıklarını, Kureyş'in bazı ileri gelenlerini rehin alıp ona götürmeye karar verdiklerini söyledi. Onun bu girişimleri neticesinde Müslümanlar için son derece tehlikeli olan bu düşman ittifakı bozuldu.

(İbni Hişam, *es-Sire,* 3/240-241)

Hayber'de yaşayan Yahudiler, en başından beri Mekkeli müşriklerle iş birliği içinde hareket ettiğinden Müslümanlar için doğrudan bir tehdit oluşturuyordu. Hendek Savaşı'ndan sonra düşmanlıklarını daha da artıran Hayberliler, Medine civarındaki müşrik Arap kabileleriyle ittifak kurup Müslümanlar üzerine saldırı hazırlığına giriştiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Medine'yi tehdit eden bu Yahudi tehlikesini etkisiz hâle getirmek için hazırlıklara başladı. Hudeybiye Antlaşması'nın hemen ardından hazırladığı bin beş yüz kişilik kuvvetle 628 yılında Medine'den hareket etti. Gizlilik içerisinde yürütülen üç günlük bir yolculuktan sonra Hayber'e ulaştı. Müslüman ordusunu karşılarında gören Hayberliler korku içinde kalelerine kapandılar *(Görsel 3.6)*. Yirmi gün boyunca direnseler de müstahkem kalelerinin peş peşe teslim alınmasına engel olamadılar.

Hz. Peygamber fethin ardından Hayber halkının canını bağışladı ve yanlarına bir şey almamaları şartıyla gitmelerine izin verdi. Yahudiler ise yurtlarından sürülmemeleri karşılığında işledikleri ürünün yarısını Müslümanlara vermeyi teklif ettiler. Bu teklifi kabul eden Peygamberimiz, Hayber arazisinin mülkiyet hakkını cihat eden sahabilere taksim etti. Bu şekilde toprağın mülkiyet hakkı Müslümanlarda olacak, Yahudiler de ürün karşılığında toprağı işleyecekti.[48] Hayber'in fethinden sonra çevredeki Yahudi kabileleri de Müslümanlarla savaşmak yerine cizye karşılığında anlaşmak için Hz. Peygamber'e müracaat ettiler. Böylece Medine'yi kuzeyden tehdit eden Yahudi tehlikesi ortadan kaldırılmış oldu.[49]

Görsel 3.6
Hayber Kalesi, sağlam yapısı ve stratejik konumu sebebiyle şehrin savunmasında önemli bir yere sahipti.

3.2.4. Hristiyanlarla İlişkiler

Habeşistan'a yapılan hicretler Hristiyan dünyasıyla dolaylı da olsa temasa geçilmesine vesile olmuştu. Doğrudan siyasi ilişkiler ise dönemin Hristiyan devletleri olan Bizans, Mısır ve Habeşistan'ın liderlerine gönderilen İslam'a davet mektupları vasıtasıyla gerçekleşti. Bu ilişki Müslüman bir elçinin Bizans topraklarında öldürülmesiyle askerî alana kaydı. Zira Hz. Peygamber, Gassan Emîri'nin beynelmilel hukuka aykırı şekilde İslam elçisini öldürmesini savaş sebebi sayarak Zeyd bin Harise komutasındaki üç bin kişilik bir orduyu Şam bölgesine doğru harekete geçirdi. Gassan Emîri, siyasi hamisi Bizans'a durumu bildirince yaklaşık yüz bin kişilik bir Hristiyan ordusu hazırlandı. Taraflar 629 yılında Mute'de karşı karşıya geldiler. Güç dengesinin Müslümanların aleyhine olduğu bu çetin savaşta Allah Resulü'nün tayin ettiği üç komutan peş peşe şehit oldu. Müslüman olduktan sonra ilk kez İslam ordusunda yer alan Halid bin Velid, savaşın Müslümanlar açısından tehlikesini görünce ordunun idaresini ele alarak başarılı bir ricat hareketiyle İslam ordusunu bölgeden uzaklaştırdı.[50]

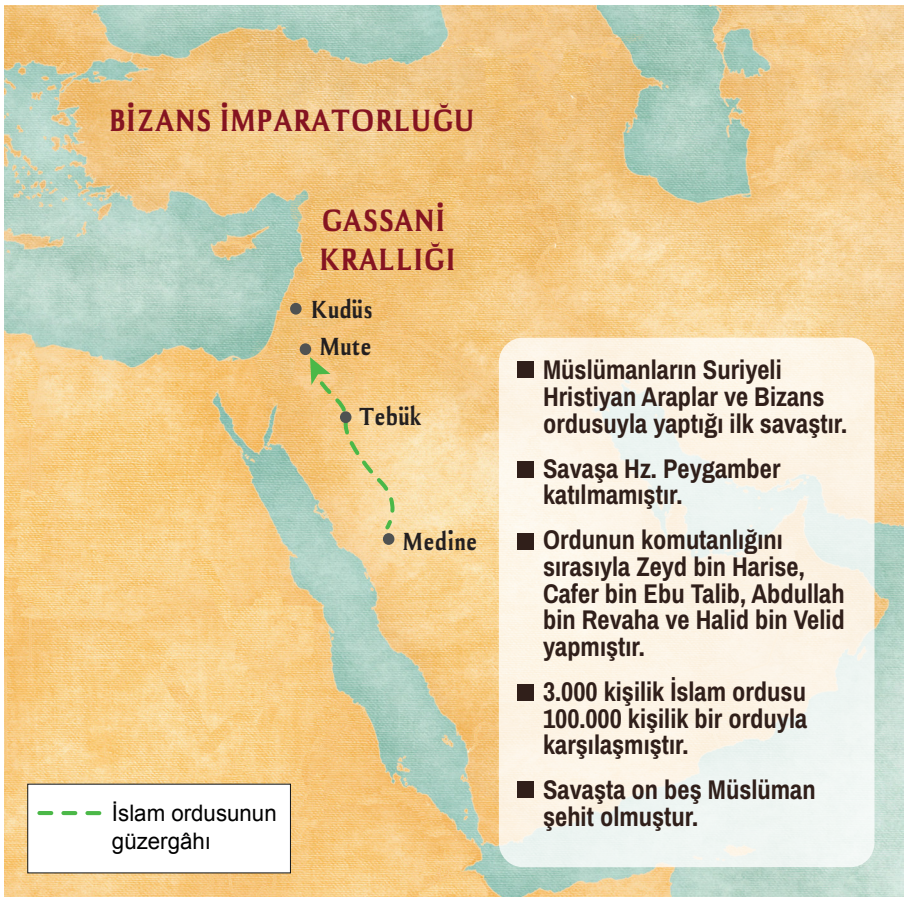

► Grafik Bilgi 3.6
Mute Savaşı

Hz. Peygamber'in davet mektupları aracılığıyla ilişki kurduğu bir diğer grup Güney Arabistan'da Hristiyanlığın merkezi olma özelliğini sürdüren Necranlılardı. Onlar; Hz. Peygamber'den İslam'a girmek, cizye vermek veya savaşmak tercihlerini içeren mektubu aldıktan sonra Medine'ye bir heyet gönderdi. Yapılan görüşmeler neticesinde imzalanan antlaşmaya göre Necran halkı senelik vergi verecek, Müslümanlar bir savaşa girerse onlara ayni yardımda bulunacak ve yurtlarından geçen Müslümanların güvenliklerini temin edeceklerdi.[51]

Savaş, doğal afet, salgın hastalık gibi olağanüstü durumlarda herkesin üstüne düşeni yapması niçin önemlidir? Güncel örnekler üzerinden açıklayınız.

Hicret'in dokuzuncu yılında Bizans'ın kendisine bağlı Arap kabilelerinin desteğiyle Hicaz'a bir saldırı planladığı haberini alan Allah Resulü, Tebük Seferi için hazırlıklara başladı. Medine'de kıtlık yaşanması, havanın çok sıcak olması, hasat zamanının yaklaşması, gidilecek yolun uzun ve zorlu olması gibi sebeplerle Müslümanlar hem hazırlık hem de iştirak konusunda oldukça zorlandı.

Tebük Seferi için büyük bir ordu hazırlandığından askerlerin ihtiyaçlarını karşılama hususunda Müslümanların maddi desteğine ihtiyaç duyuluyordu. Tüm bu zorlukların yanında münafıkların fitne çabalarıyla da baş etmek zorunda kalan Allah Resulü'nün hazırladığı otuz bin kişilik bir ordu, Medine ile Şam arasında yer alan Tebük'e ulaştı. Bizans'la ilgili haberlerin aslı olmadığının anlaşılması üzerine yirmi gün sonra Medine'ye döndü.

Hz. Peygamber, Tebük'te konakladığı esnada civardaki Arap kabilelerine birlikler göndermiş ve onları İslam'a çağırmıştı. Onlar da cizye ödemek şartıyla barışa razı olup Müslümanların hâkimiyetini kabul etmişlerdi. Bu şekilde bölgede yaşayan ve Bizans'a bağlı olan Arap kabileleri resmen İslam devletine bağlanmış oldu.[52]

TARİHTEN

Peygamber Efendimiz "Gazvetülusre" (zorluk gazvesi) diye nitelendirilen Tebük Seferi için imkânı olanlardan sadaka vermelerini istediğinde Hz. Ömer malının yarısını, Hz. Ebu Bekir malının tamamını getirdi. Talha bin Ubeydullah, Abdurrahman bin Avf, Sad bin Ubade gibi isimler de büyük miktarlarda bağışta bulundular. En büyük destek ise ordunun üçte birinin masraflarını karşılayan Hz. Osman'dan geldi. Mali bakımdan çok iyi durumda olmayan ancak hayırda yarışmak isteyen insanlar da orduyu desteklediler. Kadınlar ise güçleri nispetinde yüzük, küpe ve bilezikleriyle katkıda bulundular.

(Vakıdi, *Megazi,* 3/991-992)

Risaletin Medine yıllarına dair e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz

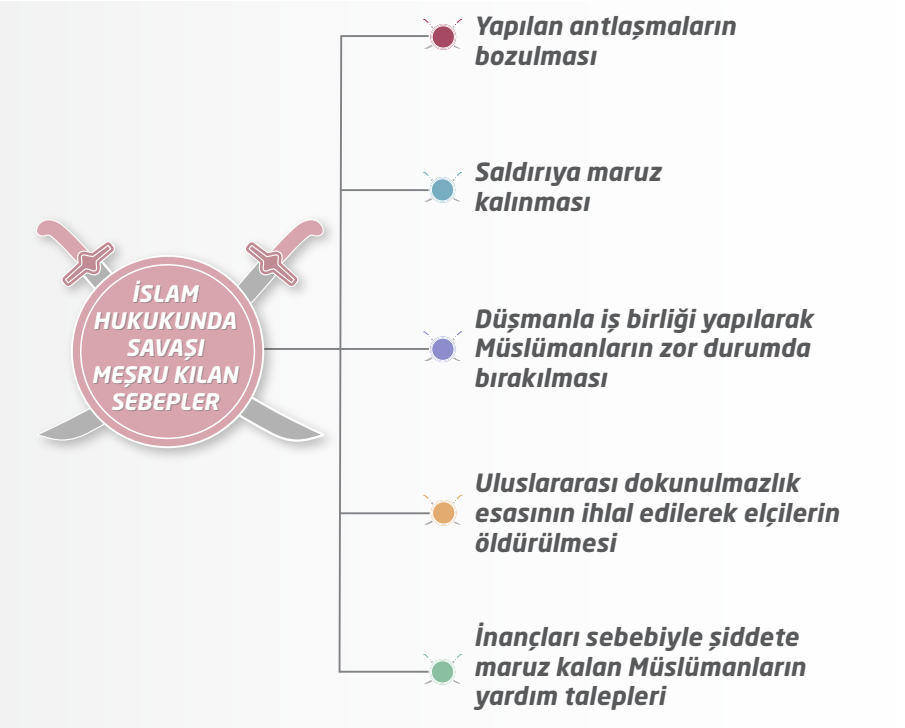

Grafik Bilgi 3.7
İslam hukukuna göre meşru savaş sebepleri

1. ETKİNLİK

25 dk.

Amaç	*Savaşı meşru kılan sebepler konusunda Kur'an-ı Kerim meallerine başvurabilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Bakara suresi 190, Nisa suresi 75 ve 89, Mümtehine suresi 9, Tevbe suresinin 13 ve 29. ayetlerinin meallerini bulunuz.* • *Bu ayetlerde savaşı meşru kılan sebeplerden hangilerine değinildiğini belirleyiniz.* • *Hz. Peygamber'in gerçekleştirdiği savaşların bu ayetlerdeki meşru sebeplerden hangilerine dayandığını tespit ediniz.* • *Ulaştığınız sonucu kendi cümlelerinizle ifade ediniz.*	
Değerlendirme	*Edindiğiniz bilgilerden ve ulaştığınız çıkarımdan yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.* *1. "İslam'da barış esas, savaş istisnadır." sözünü yorumlayınız.* *2. Müslümanların düşmanlarına karşı her an teyakkuzda olmasının önemini açıklayınız.*

2. ETKİNLİK

25 dk.

Amaç	*Hz. Peygamber'in savaş ahlakının günümüze yansıtılmasına dair görüş bildirebilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. *Yaşlı, kadın, çocuk, din adamları gibi fiilen savaşmayan kimselere dokunmamak, yerleşim yerlerini ve doğal yaşamı tahrip etmemek, yağma yapmamak ve esirlere kötü muamelede bulunmamak Hz. Peygamber'in savaşta uyulmasını istediği prensiplerdendir. Allah Resulü, savaşlarda işkenceye ve intikam almaya yönelik davranışlara da kesinlikle izin vermemiştir.* (bk. Müslim, "Cihad ve Siyer", 138; Tirmizi, "Siyer" 17) • *Hz. Peygamber'in savaşla ilgili prensiplerine uygun davranmak için hangi erdemlere sahip olmak gerektiğini belirleyiniz.* • *Belirlediğiniz erdemleri aşamalı olarak önce iki, sonra dört ve daha sonra sekiz kişilik gruplarda paylaşınız.* • *Grup olarak oluşturduğunuz listeyi tüm sınıfla paylaşınız.*	
Değerlendirme	*Aşağıdaki soruları cevaplayınız.* *1. Listelenen erdemlere sahip bir toplum oluşturabilmek için neler yapılabilir?* *2. Bu erdemlere sahip olmak günümüzdeki savaşları hangi yönlerden etkiler?*

2. Ara Değerlendirme

Aşağıda Hz. Peygamber'in gazveleriyle ilgili bir grafik verilmiştir.

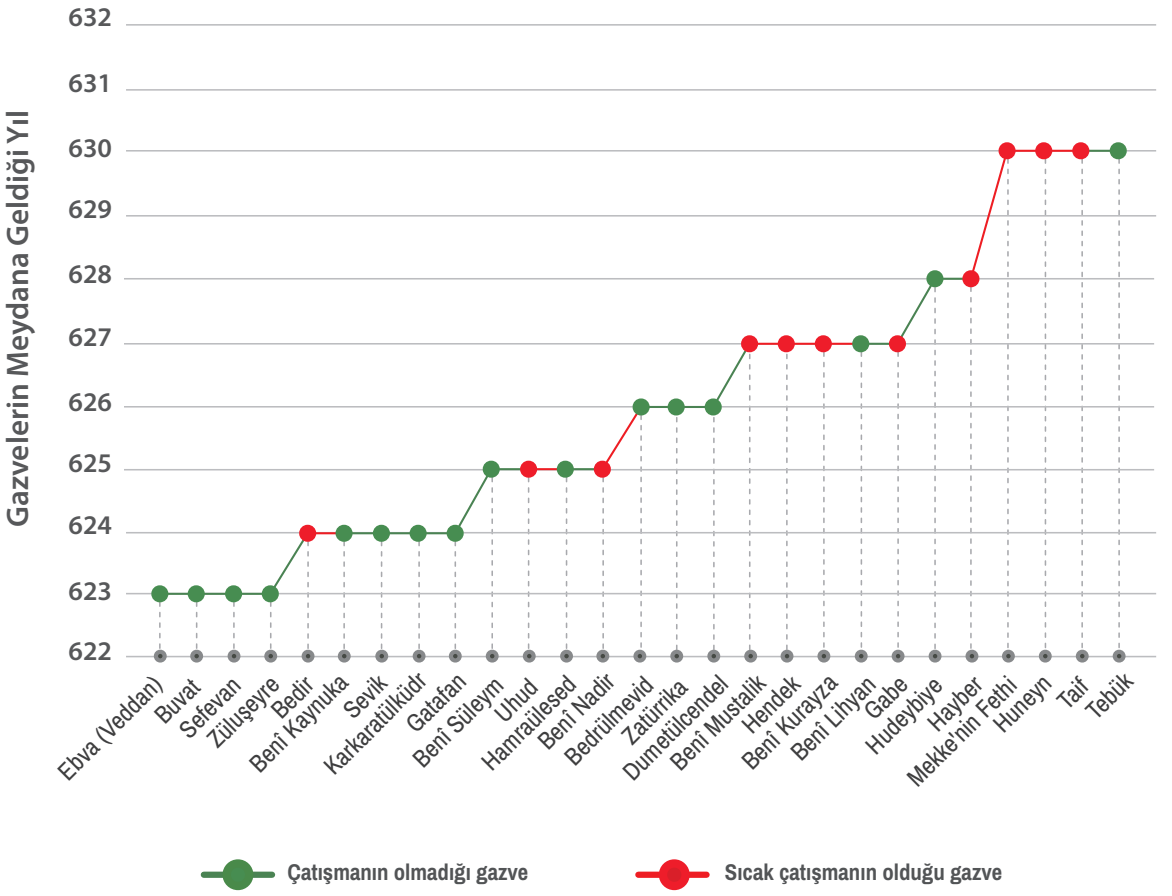

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- ◯ a) Ebva Gazvesi, Hz. Peygamber'in ilk seferidir.
- ◯ b) Hudeybiye Gazvesi ile daha az çatışmanın olduğu bir barış dönemine girilmiştir.
- ◯ c) Müslümanlar en çok kaybı Uhud Gazvesi'nde vermiştir.
- ◯ ç) Hz. Peygamber'in katıldığı savaşların asıl amacı kan dökmek değildir.
- ◯ d) En çok çatışma 627 yılında olmuştur.
- ◯ e) Hz. Peygamber Veddan Gazvesi'nden önce askerî birlik görevlendirmemiştir.
- ◯ f) Hicret'in birinci yılında hiç şehit verilmemiştir.
- ◯ g) Hz. Peygamber'in son seferi Tebük Gazvesi'dir.

3.3. İSLAM'IN YAYILIŞI

Medine'ye hicretle birlikte Hz. Peygamber'in dinî rehberliğinin yanında siyasi liderliği de görünür olmaya başlamıştı. Medine Sözleşmesi'nde belgenin Allah Resulü'nün isteğiyle düzenlendiğinin belirtilmesi, şehirde meydana gelebilecek her türlü anlaşmazlığın kendisine getirilmesinin hükme bağlanması Hz. Peygamber'in tüm taraflarca devlet başkanı olarak tanındığının bir göstergesidir. Zamanla Müslümanların farklı düşmanlarına karşı kazandıkları başarılarla da Allah Resulü'nün Arabistan çerçevesinde siyasi liderliği tartışmasız hâle gelmiş, Medine'nin yeni güç merkezi olması sebebiyle Yarımada'daki pek çok kabile Hicaz'ın yeni başkentine gelip itaatlerini bildirmek durumunda kalmışlardır.

(Âdem Apak, "Hz. Peygamber ve Liderlik", 54)

Buna göre Hz. Peygamber'in siyasi otorite kabul edilmesini sağlayan etkenler nelerdir?

Medine'ye hicretten sonra gerçekleşen siyasi, askerî ve toplumsal gelişmeler neticesinde İslam; Arap Yarımadası'nda daha hızlı bir şekilde yayılmaya başladı. Zira Müslümanlar artık devlet fonksiyonlarına sahip bir yapıya kavuşmuş durumdaydı. Devlet başkanı konumundaki Allah Resulü de hüküm verme, savaş ilan etme, barış akdi yapma, ganimet taksiminde bulunma, zekât toplama, toplumsal hukuku sağlama gibi hususlarda tek otorite kabul ediliyordu.[53]

3.3.1. İslam'a Davet Mektupları

Hz. Peygamber daha çok Medine Dönemi'nde gerçekleşen diplomatik ilişkilerini genellikle mektuplar ve elçiler vasıtasıyla kurmuştur. Nitekim Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra oluşan barış ortamından faydalanarak İslam'a davet için dönemin önemli merkezlerine çok sayıda elçiler göndermiştir *(Görsel 3.7)*. Bu elçilerin her biri diplomatik yeterliliğe sahip kişilerdir. Hz. Peygamber onların akıllı, cesur, sabırlı, gittiği yerin dilini, örf ve âdetlerini bilen, söz söyleme kabiliyetine ve güzel ahlaka sahip kişiler olmasına özen göstermiştir. Mektupların mühürsüz olması sebebiyle dikkate alınmaması ihtimaline karşı özel bir yüzük yaptırmış ve mektupları bununla mühürlemiştir.[54]

► Görsel 3.7
Hz. Peygamber İslam davetini daha geniş kitlelere duyurmak için davet mektupları taşıyan elçiler göndererek diplomatik kanalları kullanmıştır.

Hz. Peygamber Hicret'in yedinci yılında altı elçisini gidecekleri yerlere aynı gün içerisinde uğurlamıştır. Müjdeleyici bir dil kullanmaları, kolaylık ilkesine göre hareket etmeleri, gittikleri yere gece girmeyip sabahı beklemeleri, temizliğe dikkat etmeleri gibi hususlarda onlara tavsiyelerde bulunmuştur.

Grafik Bilgi 3.8
Hz. Peygamber'in görevlendirdiği elçiler, davet yerleri ve elçilerin karşılanma şekilleri

Aldıkları talimatlar doğrultusunda hareket eden elçiler, kabul edildikleri saraylarda İslam'a aykırı hiçbir protokol kuralına uymamış ve hiçbir şahsın önünde eğilmemişlerdir. Kendilerine sorulan soruları nezaketle cevaplamış, yaptıkları görüşmeler esnasında İslam dininden ve Müslümanlardan bahsetmiş, İslam devletinin durumuna dair bilgiler vermişlerdir. Allah Resulü'nün gayrimüslimlere gönderdiği mektupların muhataplarından Kisra, Mecusilik inancına sahipken diğerleri Hristiyanlığa mensuptu. Kısa ve öz bir şekilde kaleme alınan bu mektuplarda Peygamber Efendimiz ortak bir dil kullanarak muhataplarından tevhit inancını kabul etmelerini istemiş, İslam davetini reddetmelerinin sorumluluğunu ise onlara yüklemiştir[55] *(Tablo 3.3).*

TARİHTEN

Peygamber Efendimiz'in Bizans İmparatoru'na gönderdiği mektupta şunlar yazmaktadır: Bağışlaması bol ve merhameti çok olan Allah'ın adıyla söze başlarım. Allah'ın kulu ve resulü Muhammed'den Bizans'ın lideri Heraklius'a! Hidayet yoluna tabi olanlara selam olsun. Seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman olursan barış ve esenlik bulursun ve Allah mükâfatını iki kat verir. Eğer bu davetimi kabul etmezsen Bizans halkının günahı senin boynunadır. "Ve (Resulüm) de ki 'Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin: Yalnız Allah'a tapalım. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi ilahlaştırmayalım.' Eğer yine yüz çevirirlerse 'Şahit olun ki biz Müslümanlarız.' deyiniz." (Al-i İmran suresi 64. ayet)

(Müslim, "Cihad ve Siyer, 74)

Tablo 3.3
Davet Mektuplarının Özellikleri ve Muhtevası

▶	*Yazışmalara besmele ve Hz. Peygamber'in ismiyle başlanmıştır.*
▶	*Edebî incelikler taşımakla birlikte diplomasi dili hâkim kılınmıştır.*
▶	*Usul ve içeriği, muhatap alınan devletlere göre farklılık arz etmiştir.*
▶	*Muhatapların inanç ve kültürleri göz önünde bulundurulmuştur.*
▶	*Ele alınan meselelerin başında İslam'a davet, dinî emir ve yasakları tebliğ ile ahlaki esaslar yer alır.*
▶	*Savaş yahut barış hâli, gayrimüslim toplumla ilişkiler gibi diplomasi alanına yönelik hususlar üzerinde durulmuştur.*
▶	*Cizyeyle ilgili ayetin nazil olmasından sonra gönderilen mektuplarda Müslüman olmayı kabul etmeyenlerden cizye ödemek şartıyla İslam hâkimiyetine girmeleri istenmiştir.*

3.3.2. Heyetler Yılı

Mekke'nin fethiyle Kureyş'in itaat altına alınması, Hayber'in ele geçirilmesiyle de Yahudi tehlikesinin bertaraf edilmesi sonuncunda Müslümanlar Arap Yarımadası'nın en büyük gücü; Medine ise Hicaz'ın yeni siyasi merkezi hâline gelmişti. Hz. Peygamber'in dinî ve siyasi otoritesinin güçlü bir şekilde hissedilmesi sebebiyle yeni dini öğrenmek ve Resulullah'ı tanımak için Arap Yarımadası'nın farklı bölgelerinden yetmişin üzerinde heyet, Medine'ye peş peşe gelmeye başladı. Heyetlerin çoğu Hicret'in dokuzuncu yılında geldiği için bu yıla "Senetülvüfut" (Heyetler Yılı) adı verilmiştir. Heyetlerin büyük çoğunluğu Medine'ye İslam'ı kabul ettiklerini bildirmek için geliyordu. Fakat aralarında kendi dinlerinde kalmayı tercih eden, zimmilik antlaşması yaparak Medine'nin siyasi otoritesini kabul edenler de bulunuyordu.[56]

Görsel 3.8
Müslümanlar Medine'ye gelen heyetleri Mescid-i Nebevi'de karşılamıştır.

Müslümanlar Medine'ye gelen heyetleri misafirperverlikle karşılamış onlarla yakından ilgilenmiştir *(Görsel 3.8)*. Heyetler, Medine'de kaldıkları süre boyunca Müslümanları gözlemleme imkânı bularak İslam'ın temel esasları hakkında bilgi sahibi olmuş ve gelenlerin birçoğu kendi istekleriyle İslam'ı seçmişlerdir. Müslüman olmayı kabul etmeyenler ise Allah Resulü'nün siyasi otoritesine boyun eğdiklerini açıklamışlardır. Hz. Peygamber Medine'ye gelen heyetleri bazen kendi evinde bazen de sahabilerin bu iş için uygun olan evlerinde konuk ederdi. Heyetlerin Mescid-i Nebevi'nin avlusunda kurulan çadırlarda misafir edildiği de olurdu. Allah Resulü elçileri kabul merasiminde özel kıyafetler giyer, Mescid-i Nebevi'de heyetler sütunu adı verilen yerde kendilerini karşılar ve onlarla görüşürdü. Diplomatik temsilcilerin getirdiği mektupları okutur, gönderilen hediyeleri kabul eder, elçilerle yakından ilgilenirdi. Kendi görüşlerini açıklamadan önce gelen heyetlerin taleplerini dinler, İslam'a girmeleri için onları zorlamazdı. Sert ve kaba davranışlar karşısında bile zarif bir üslup kullanırdı. Nitekim Temim'den gelen kalabalık bir heyetin Mescid-i Nebevi'de bağırarak kendisini çağırmaları karşısında bile nezâketini korumuştur. Allah Resulü ayetlerle ikaz edilen bu kaba tabiatlı insanlara sabırla yaklaşmış, ilgiyle karşılık vermiştir. Bu tavrı sayesinde de onların İslam'a girmelerine vesile olmuştur. Hz. Peygamber yurtlarına dönme zamanı geldiğinde heyetlere hediyeler takdim etmiş, onları yurtlarına eli boş göndermemiştir. Heyetin içinde bulunan çocuk ve hizmetliler bile bu hediyelerden nasibini alarak Medine'den memnun ayrılmıştır.[57]

TARİHTEN

Rifa bin Zeyd, Hudeybiye Antlaşması'nın yürürlükte olduğu barış döneminde Medine'ye geldi. Yanında getirdiği hediyeleri kabilesi adına Allah Resulü'ne takdim edip Müslüman oldu. Hz. Peygamber de ona içinde şöyle yazan bir mektup verdi: "Bu, Allah Resulü Muhammed'den Rifa bin Zeyd'e ve onunla birlikte İslam'a giren kavmine yazılan ve onları Allah'a inanmaya davet eden mektuptur. Kim daveti kabul ederse Allah'ın tarafındadır. Kabul etmeyenlere ise iki ay mühlet tanınmıştır." Rifa bin Zeyd'in kabilesi Allah Resulü'nün bu davetini kabul edip Müslüman oldu.

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/305)

3. ETKİNLİK

15 dk.

Amaç	*İslam'a davet mektupları ve Heyetler Yılı'nın İslam'ın yayılışına etkisini fark edebilme*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

- *İslam'a davet mektupları ve Heyetler Yılı hakkında merak ettiğiniz hususlara dair sorular oluşturunuz.*
- *Oluşturduğunuz soruları cevaplamak için bu faaliyetler hakkında bilgi toplayınız.*
- *Ulaştığınız bilgilerden hareketle bu faaliyetlerin İslam'ın yayılmasındaki etkisine dair bir çıkarımda bulununuz.*
- *Ulaştığınız çıkarımı bir arkadaşınızın çıkarımıyla karşılaştırınız.*
- *Ortak bir çıkarım üzerinde anlaşarak bunu sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.*

Değerlendirme	*İfade edilen çıkarımları evet-hayır kartları aracılığıyla değerlendiriniz.*

3. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki çıkış kartına İslam'ın yayılışına dair doğru bilgiler içeren kısa ve etkileyici bir cümle yazınız.

ÇIKIŞ KARTI

3.4. EN YÜCE DOST'A

Hz. Peygamber'in Arafat'ta yapmış olduğu konuşmanın Veda Hutbesi ismiyle anılmasının sebebi ne olabilir?

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Resulullah kendisinden önceki peygamberler gibi risalet görevini en güzel şekilde yerine getirmiş, Veda Hutbesi'nde de bütün Müslümanları buna şahit tutmuştur. Allah'ın (cc) rızasına uygun bir hayat yaşayan Peygamberimiz, ömrünü "En Yüce Dost'a!" diyerek tamamlamıştır.

3.4.1. Veda Haccı ve Veda Hutbesi

Allah Resulü, Hicret'in onuncu yılında hacca gideceğini ilan ederek imkânı olan herkesin bu yolculuk için hazırlıklarını tamamlamasını istedi. Onunla bu yolculuğa çıkma şerefine erişmek isteyen Medineli Müslümanlar hazırlanmaya ve hac için toplanmaya başladılar.

Medine ve çevresinde kısa zamanda binlerce Müslüman bir araya geldi. Medine'den yola çıkıldıktan sonraki konak yerlerinde de birçok kafile onlara katıldı. Yola çıktıktan dokuz gün sonra Mekke'ye giren Hz. Peygamber'in yanındaki Müslümanların sayısı böylece on binleri buldu.[58]

TARİHTEN

Hac yapmak niyetiyle Mekke'ye ulaştığında Benî Şeybe kapısından Mescid-i Haram'a giren Hz. Peygamber Kâbe'yi görür görmez ellerini kaldırdı ve şöyle dua etti: "Allah'ım bu evin azametini, faziletini, şerefini ve insanlar nazarındaki kıymetini artır. Bu eve layıkıyla hürmet gösterip hac veya umre için gelenlerin de iyiliğini, azametini, şerefini ve saygınlığını artır."

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/157)

Zilhicce'nin dördünde Pazar günü Mekke'ye ulaşan Hz. Peygamber doğruca Mescid-i Haram'a gitti. Tavaf ve say yaparak umresini tamamladı. Cahiliye inanışı sebebiyle say yapmakta tereddüt eden bazı gruplar, Resulullah'ın say yaptığını görünce ona katıldılar. Allah Resulü umresini tamamladıktan sonra Ebtah'ta bulunan konak yerine geldi. Veda Hutbesi adıyla bilinen konuşmalarının ilkini Çarşamba günü burada yaptı. Resulullah, Perşembe gününe kadar kaldığı Ebtah'da zamanını Müslümanlarla hac ibadeti hakkında konuşarak ve onların sorularını cevaplayarak geçirdi.[59]

Zilhicce'nin sekizinci günü Allah Resulü, umre yapıp ihramdan çıkanların tekrar ihrama girmelerini ve Mina'ya hareket etmelerini emretti. Hep birlikte Mina'ya gittiler ve o günün öğle namazından Arefe gününün sabah namazına kadar burada kaldılar. Güneş doğduktan sonra Arafat'a doğru yola çıkan Hz. Peygamber, Arafat'ın Nemire bölgesinde kurulan bir çadıra yerleşti. Cahiliye uygulamasına göre Mekke dışından gelenler vakfe yapmak için Arafat'a gitmek zorundaydı ancak kendilerini ayrıcalıklı gören Mekkelilerin Arafat'a kadar gitmeyip yol üstündeki Müzdelife'de vakfe yapmaları yeterli oluyordu. Bu sebeple Mekkeli Müslümanlar, Hz. Peygamber'i herkesle birlikte Arafat'ta vakfe yaparken görünce şaşırdılar. Fakat Hz. Peygamber'in hac için Arafat vurgusu yapması[60] ve bu yöndeki uygulaması sebebiyle yeni duruma onlar da uydular. Hz. Peygamber öğle namazından önce Arafat'ta İslam'ın temel prensipleri, uygulamasına son verilen cahiliye âdetleri, temel haklar ve dokunulmazlıklar gibi konuların yer aldığı bir konuşma yaptı. Veda hutbelerinin en çok bilinen kısmını oluşturan bu hitabın ardından Hz. Peygamber vakfe yerine geldi. Gün boyu süren vakfe sırasında Müslümanlar onun yanına gelip hacla ilgili sorular sordular. Hz. Peygamber kendisine sorulan soruları tek tek cevapladı. Dinin tamama erdirildiğini haber veren ayet de burada nazil oldu.[61]

"… Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim…"

(Maide suresi 3. ayet)

Akşam vaktine kadar Arafat'ta kalan Allah Resulü daha sonra Müzdelife'ye döndü ve istirahate çekildi. Bayram günü sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğmadan Mina'ya doğru hareket etti. Bu davranışıyla da bir cahiliye âdetini daha ortadan kaldırmış oluyordu. Nitekim cahiliye uygulamasında Mina'ya güneş doğduktan ve gün iyice aydınlandıktan sonra geçiliyordu. Hz. Peygamber daha sonra haccın şeytan taşlama, kurban kesme ve tıraş olma vazifelerini bitirip ihramdan çıktı. Ardından Mina'da Arafat'takine benzer bir konuşma yaptı. Ashabın bazısı oturduğu yerde bazısı ayakta onu dinliyordu. Çocuklar onu görebilmek için

babalarının omuzlarına çıkmışlardı. Hutbesini bitirdikten sonra Hz. Peygamber, ziyaret tavafını yapmak üzere Kâbe'ye gitti. Öğle namazını Mescid-i Haram'da kıldırdıktan sonra Mina'ya döndü. Bayramın ikinci gününde de insanlara bir konuşma yaptı. Bayramın üçüncü günü nazil olan Nasr suresinin ashabıyla vedalaşma anlamına geldiğini fark eden Allah Resulü, Mina'daki Akabe mevkiine gidip orada toplanmış olanlara uzun bir konuşma daha yaptı.[62]

Veda Hutbesi'yle ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

OKUYORUM

VEDA HUTBESİ

Ey insanlar! Bilmiyorum, belki de bugünden sonra burada sizinle bir daha buluşamayacağım. Allah'ın rahmeti bugün sözümü işitip onu iyice kavrayanların üzerine olsun! Benim bu sözlerimi burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunandan daha iyi anlar ve itaat eder.

Ey insanlar! Biliniz ki Rabb'iniz birdir, atanız da birdir. Bütün insanlar Âdem'den gelmiş, Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takva iledir. Biliniz ki bu şehriniz Mekke, bugününüz arefe ve bu ayınız zilhicce nasıl mukaddes ve dokunulmaz ise mallarınız ve canlarınız da aynı şekilde dokunulmazdır. Cahiliye Devri'ndeki her türlü faiz kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Fakat anaparanız sizindir. Ne haksızlık edin ne de haksızlığa uğrayın. Kaldırdığım ilk faiz, amcam Abbas bin Abdülmuttalib'in faizidir. Cahiliye Devri'nin kan davaları da kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası, akrabalarımdan Amir bin Rebia bin Haris'in kan davasıdır.

Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetini Allah adına söz vererek helal edindiniz. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Kadınlar hususunda Allah'tan korkun ve onlara en iyi şekilde davranın. Ashabım! Bugün şeytan, sizin şu topraklarınızda yeniden saltanat ve nüfuz kurma ümidini ebediyen kaybetmiştir. Fakat size yasakladığım şeyler dışında küçük gördüğünüz şeylerde şeytana uyarsanız bu da onu sevindirir ve ona cesaret verir. Sözümü iyi dinleyin ve belleyin. Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Bir Müslüman'ın malı, rızası olmadan diğer bir Müslüman'a helal olmaz. Sakın zulmetmeyin. Herkes ancak kendi işlediği suçtan sorumludur. Baba oğlunun, oğul da babasının suçundan sorumlu tutulamaz. Allah her vârisin mirastan payını tayin etmiştir. Artık bir vârisin diğer mirasçıları mahrum edecek şekilde vasiyette bulunması helâl değildir. Çocuklar babalarından başkasına nispet edilemez. Ödünç alınan şeyler sahibine geri verilmelidir. Yararlanılmak üzere alınan şeyler de sahiplerine iade edilmelidir. Borçlar ödenmelidir. Birinin borcunu üstlenen kefil de o borcu ödemelidir. Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine iade etsin. Rabb'iniz olan Allah'tan sakının, O'na kulluk edin. Beş vakit namazınızı kılın. Ramazan ayında oruç tutun, hac ibadetini yerine getirin, mallarınızın zekâtını gönül hoşluğuyla verin. Yöneticilerinize Allah'ın kitabına uydukları sürece itaat edin ve böylece Rabb'inizin cennetine girin. Benden sonra küfre ve sapkınlığa düşüp birbirinizin boynunu vurmayın. Benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir.

Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız takdirde bir daha asla yolunuzu şaşırmazsınız. Bunlar Allah'ın kitabı Kur'an'la peygamberinin sünnetidir. Daha sonra Resulullah "Ey insanlar! Yarın beni sizden soracaklar. O zaman ne diyeceksiniz?" deyince ashap "Allah'ın risaletini tebliğ ettin, görevini yaptın, bize nasihatte bulundun, diye şahitlik ederiz." dediler. Bunun üzerine Resulullah şehadet parmağını semaya doğru kaldırdı, sonra da insanlara doğru çevirip indirerek "Şahit ol ya Rab, şahit ol ya Rab, şahit ol ya Rab!" dedi.

(Bünyamin Erul, "Vedâ Hutbesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42/592)

Resulullah, bayramın son günü Mina'dan ayrılarak Ebtah bölgesinde kurulan çadırına geldi. Ertesi gün, Zilhicce'nin on dördüncü günü, veda tavafını yaptıktan sonra Mekke'den ayrıldı. Dönüşünde de aynı güzergâhı takip eden Hz. Peygamber geceyi Zülhuleyfe'de geçirdi. Sabah da tekbirler eşliğinde Medine'ye girdi ve Mescid-i Nebevi'de iki rekât namaz kıldıktan sonra evine geçti.[63]

Veda Haccı sırasında yüz binden fazla Müslüman, Hz. Peygamber'le birlikte hac görevini yerine getirmiştir. Allah Resulü ilk defa bu kadar büyük bir kalabalığa hitap etmiş ve Müslümanlara hac vazifelerini öğretmiştir.

4. ETKİNLİK

20 dk.

Amaç	*Veda Hutbesi'nde geçen dinî kavramları bağlamına uygun olarak kullanabilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Veda Hutbesi'nde geçen dinî kavramları tespit ediniz.* • *Tespit ettiğiniz kavramların ilgili olduğu alanları belirleyiniz.* • *Alanlarını belirlediğiniz kavramlar hakkında bilgi toplayınız.* • *Mahiyetini öğrendiğiniz kavramları bağlamına uygun şekilde kullandığınız bir konuşma yapınız veya kısa bir metin yazınız.*	
Değerlendirme	*Yapılan çalışma öğretmenin öğrencilere anlık dönütler vermesiyle değerlendirilecektir.*

5. ETKİNLİK

25 dk.

Amaç	*Veda Hutbesi'nin güncel sorunların çözümüne katkısını yorumlayabilme*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız. • *Veda Hutbesi'nden çıkarılacak ilkelerin neler olduğunu belirleyiniz.* • *Bulduğunuz ilkelerin günümüzdeki sorunların hangilerine çözüm sunabileceğini tespit ediniz.* • *Aşamalı olarak önce iki, sonra dört ve daha sonra sekiz kişilik gruplarda tespitlerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.* • *Tartışmalar sonucunda grubunuzun ulaştığı sonuçları yazılı olarak tüm sınıfla paylaşınız.*	
Değerlendirme	*"Veda Hutbesi'nde bütün insanlara yönelik evrensel mesajlar bulunmaktadır." çıkarımına katılıp katılmadığınızı aşağıdaki tabloda işaretleyerek gerekçesini karşısındaki boşluğa yazınız.* ☐ *Katılıyorum.* .... ☐ *Katılmıyorum.* ....

4. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki tabloda verilen ve Veda Hutbesi'nde yer alan ifadelerin hangi alanlarla ilgili olduğunu belirleyerek uygun kutucukları işaretleyiniz.

İfadeler	Alanlar			
	Dinî	Sosyal	Ekonomik	Hukuki
Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.				
Herkes ancak kendi işlediği suçtan sorumludur. Baba oğlunun, oğul da babasının suçundan sorumlu tutulamaz.				
Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine iade etsin.				
Cahiliye Devri'ndeki her türlü faiz kaldırılmıştır, ayağımın altındadır.				
Müslüman Müslüman'ın kardeşidir.				
Cahiliye Devri'nin kan davaları da kaldırılmıştır.				
Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takva iledir.				
Allah her vârisin mirastan payını tayin etmiştir.				

3.4.2. Hz. Peygamber'in Hastalık Süreci ve Vefatı

Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında ashabın içinde bulunduğu duygusal duruma dair düşünce ve tahminlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Veda Haccı esnasında Hz. Peygamber'in artık görevini tamamladığına ve bu dünyadan ayrılacağına dair bazı emareler görülmeye başlanmıştı. Bunu destekleyen başka işaretler de dikkat çekiyordu. Zira Hz. Peygamber; Cebrail (as) ile her yıl yaptığı Kur'an mukabelesini o senenin ramazan ayında ikiye, on gün olan itikâf süresini de yirmi güne çıkarmıştı. Vefatına yakın dönemde ise Baki Kabristanı ile Uhud Şehitliği'ne ziyaretleri artırmış, istiğfarı çoğaltmıştı. Baki ehline hitaben *"Ey müminler yurdunun sakinleri! Sizlere selam olsun. Siz bizden önce gidenlersiniz. Bizler de sizlere kavuşacağız."* şeklindeki sözleri de bir nevi vedalaşma olarak değerlendirilmiştir.[64]

Veda Haccı dönüşünde hastalanan Allah Resulü ömrünün son günlerine kadar devlet işlerini yürütmeye, Mescid-i Nebevi'de namazları kıldırmaya, minbere çıkıp ikaz ve nasihatlerde bulunmaya devam etti. Diğer taraftan ashabını da yokluğuna hazırlamak ister gibiydi. Mescitte *"Allah, bir kulundan dünya ile kendi yanındakiler arasında bir tercihte bulunmasını istedi. O kul da Allah'ın yanında bulunanları tercih etti."* dediğinde Ebu Bekir (ra), o kuldan kastedilenin Resulullah olduğunu anlayıp ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resulullah *"Kendine gel Ey Ebu Bekir, ağlama!"* diyerek onu teselli etti.[65]

TARİHTEN

Hz. Peygamber hastalığı sürecinde bir gün mescide gelerek etrafında toplanan kalabalığa şöyle seslenmiştir: "Ey İnsanlar! Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamt ederim. Ben de sizin gibi bir beşerim. Artık aranızdan ayrılma vaktim yaklaştı. Ben kimin sırtına vurmuşsam işte sırtım, gelip vursun. Ben kimin malını almışsam işte malım, gelip onu alsın. Kime hakaret edip onurunu kırmışsam işte onurum, gelip misillemede bulunsun. Hiç kimse de çıkıp 'Allah Resulü tarafından kınanmaktan korktuğum için hakkımı arayamadım.' demesin. Bilesiniz ki kınamak ve kötülemek benim huyum değildir. Aranızda en sevdiğim kişi şayet bende hakkı varsa gelip onu benden alan yahut onu bana helal eden kimsedir. Ben başkalarının hakkı boynumda olduğu hâlde Allah'ın huzuruna çıkmak istemiyorum."

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/223-224)

Allah Resulü'nün şiddetli baş ağrısı ve yüksek ateş şeklinde seyreden hastalığı yaklaşık iki hafta sürdü. Bu süreci Hz. Aişe'nin yanında tamamlamayı tercih eden Peygamber Efendimiz, son üç güne girildiğinde artık mescide çıkamayacak duruma gelmişti. Bunun üzerine namazları Ebu Bekir'in (ra) kıldırmasını istedi. Hz. Ebu Bekir bu talep doğrultusunda Mescid-i Nebevi'de Müslümanlara toplam on yedi vakit namaz kıldırmıştır. Peygamberimiz imamet görevini Ebu Bekir'e (ra) bırakmış olsa da imkân buldukça mescide gitmeye gayret ediyordu. Nitekim kendisini biraz iyi hissettiği bir gün Abbas (ra) ve Hz. Ali'nin yardımıyla öğle namazı için mescide gitmişti. Ebu Bekir (ra) onun geldiğini anlayınca geri çekilmek istedi. Fakat Resulullah, Ebu Bekir'e (ra) yerinde kalmasını ve namaza devam etmesini işaret edip onun yanında namaza durdu.[66]

DÜŞÜNÜYORUM

Hz. Peygamber'in vefatı öncesinde yaşadığı bir hadiseyi Enes bin Malik şöyle anlatır: "Allah Resulü odasının perdesini aralayıp bir süre bizi izledi. Ebu Bekir (ra) insanlara namaz kıldırıyordu. Resulullah, gördüğü manzaradan memnuniyet duyduğunu belli edercesine bize gülümsedi. O an yüzüne baktım. Mushaf yaprağı gibi bembeyazdı. Ne var ki Allah Resulü'nün o anki görünüşünden daha güzel göründüğü bir an hatırlamıyorum. Bizler namazda olduğumuz hâlde Resulullah'ı görmüş olmaktan dolayı sevinç içindeydik. Neredeyse aklımız başımızdan gidecekti. Hz. Ebu Bekir, Resulullah'ın namaza geleceğini zannederek safa gerilemek istedi fakat o bize eliyle namazı tamamlamamızı işaret etti. Daha sonra da perdeyi kapatıp içeri girdi."

(İbni Hişam, *es-Sire,* 4/303-304)

Bu metinden hareketle sahabenin Hz. Peygamber'e olan bağlılığında ona duydukları muhabbetin etkisini yorumlayınız.

Hz. Peygamber vefat ettiği günün sabahında kendini iyi hissettiği için mescide çıkmıştı. Hâl ve tavırlarındaki canlılığı gören sahabiler onun iyileştiğini düşünüp rahatladılar. Bu sebeple mescitte ondan haber almak için beklemekte olanların çoğu evlerine dağıldı. Hz. Ebu Bekir de Medine dışındaki işlerini halletmek için Hz. Peygamber'den izin isteyip şehirden ayrılmıştı. Ancak gün içinde Allah Resulü'nün durumu gittikçe ağırlaştı. Hz. Aişe'nin yanında ömrünün son anlarını yaşamakta olan Peygamberimiz yine de kölelere iyi davranılmasını, namaza devam edilmesini tavsiye etmekten geri durmuyordu. Çok geçmeden bakışları semada olduğu hâlde *"Allah'ım, beni affet ve en yüce dost ile beraber kıl."*[67] duasını ederek fani dünyadan ayrıldı. Hz. Peygamber'in vefat haberinin duyulması üzerine herkes büyük bir üzüntü ve şaşkınlık yaşadı. Öyle ki başta Hz. Ömer olmak üzere bazı Müslümanlar Peygamberimizin öldüğünü kabul etmek istemediler. Durumu haber alan Ebu Bekir (ra) hemen geri dönerek doğruca Resulullah'ın yanına gitti. Üzeri Yemen işi çizgili bir örtüyle örtülmüş olan dostunun yüzünü açtı ve mahzun bir şekilde "Ölümünde de sağlığında da ne kadar güzelsin!" diyerek onu alnından öptü.[68]

TARİHTEN

Hz. Peygamber'in vefatından önce yaşanan bir hadiseyi Hz. Aişe şöyle anlatır: "Resulullah, kardeşim Abdurrahman'ın elindeki misvak dalına öyle bir baktı ki onu istediğini anladım. 'Sana misvak vermemi ister misin?' diye sordum. Bana başıyla 'evet' işareti yaptı. Bunun üzerine ona misvak verdim. Resulullah onu aldı ve hiç olmadığı kadar hızlı bir şekilde dişlerini temizledi."

(İbni Hişam, *es-Sire,* 4/305)

Hz. Ebu Bekir daha sonra kızı Aişe'nin (ra) odasından çıkarak büyük bir şaşkınlık yaşayan Müslümanların yanına gitti. Önce Resulullah'ın ölmediğini söylemeye devam eden Ömer'i (ra) susturdu. Ardından da orada bulunanlara "Ey insanlar! Kim Muhammed'e kulluk ediyorsa bilsin ki şüphesiz Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a kulluk ediyorsa bilsin ki O, diri ve ölümsüzdür." dedikten sonra şu ayetleri okudu: **"Muhammed yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Şimdi o, ölür veya öldürülürse gerisin geri dönecek misiniz?**

Kim geri dönerse bilsin ki Allah'a asla bir zarar vermiş olmayacaktır. Allah şükredenleri ödüllendirecektir."[69] "(Ey Muhammed) elbette sen öleceksin, onlar da ölecek."[70] Hz. Ebu Bekir bu ayetleri okuyunca başta Ömer (ra) olmak üzere Müslümanların hepsi Hz. Peygamber'in ölmüş olduğu gerçeğini kabullendiler.[71]

Hz. Peygamber'in cenaze namazının kılınışı ve defin işlemlerini, günümüzdeki cenaze namazlarının kılınışı ve defin işlemleriyle karşılaştırarak o dönemin koşulları çerçevesinde farklılığın sebeplerini açıklayınız.

632 yılında altmış üç yaşında iken vefat eden Hz. Peygamber'in cenaze işlemleriyle geleneklere uygun şekilde akrabaları ilgilendi. Ehlibeyt'i tarafından yıkanıp kefenlendikten sonra Hz. Peygamber'in naaşı vefat ettiği yerde bir divanın üzerine konuldu. Ardından erkek, kadın ve çocuklar gruplar hâlinde onun bulunduğu odaya alındı. Girenler naaşın önünde saf tutuyor, bir imam olmaksızın kendi başına Allah Resulü'nün cenaze namazını kılıyordu. Bu durum iki gün boyunca bu şekilde devam etti. Hz. Peygamber'in nereye defnedileceği hususunda Ebu Bekir'in (ra) teklifi kabul gördü. Zira o, Resulullah'tan peygamberlerin ancak öldükleri yere gömüleceğine dair bir rivayet işitmişti. Bu sebeple Allah Resulü, vefat ettiği yer olan Hz. Aişe'nin odasına defnedildi.[72] Hz. Peygamber'in defnedilmesinden sonra Hz. Aişe'nin odası önem kazanmış ve "hücreisaadet" ismiyle anılmıştır. Resulullah'ın eviyle minberi arasının cennet bahçelerinden bir bahçe olduğunu haber veren bir hadisi sebebiyle hücreisaadet ile minber arası "tertemiz gül bahçesi" anlamında "Ravza-i Mutahhara" ismini almıştır.

6. ETKİNLİK

20 dk.

Amaç	*Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında ashabın içinde bulunduğu duygu durumu hakkında çıkarımda bulunabilme*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

Enes bin Malik, Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili "Resulullah Medine'ye girdiği gün her şey aydınlanmıştı. O, Medine'de vefat ettiği gün ise her şey karanlığa gömüldü…" demiştir.

(Tirmizi, "Menakıb",1)

Hz. Peygamber'in defin işlemleri sürerken Ümmü Seleme (ra) "Kazma seslerini duyuncaya kadar Allah Resulü'nün öldüğünü kabul edememiştim." sözleriyle üzüntüsünü ortaya koymuştur.

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/265)

Hz. Peygamber vefat ettiğinde yanına önce Ömer bin Hattab ve Muğire bin Şube girdi. Hz. Ömer "Resulullah bayılmış." deyince Muğire bin Şube "Ey Ömer! Allah Resulü öldü vallahi." dedi. Şaşkınlık içindeki Ömer (ra) "Resulullah ölmedi. Sen fitneye düşmüş bir adamsın…" diyerek ona karşı çıktı.

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/233-234)

- *Bu metinlerde hâkim olan duygu hakkında düşününüz.*
- *İç dünyanızda bu duyguların nasıl karşılık bulduğunu belirleyiniz.*
- *Duygu ve düşüncelerinizi akıcı ve sade bir şekilde dile getirebileceğiniz bir konuşma planlayınız.*
- *Konuşmanızı şiirsel bir formda hazırlayınız.*
- *Hazırladığınız konuşma metnini arkadaşlarınıza okuyunuz.*

Değerlendirme	*Yapılan konuşmalara yumruktan beşe tekniğiyle birden beşe kadar puan veriniz.*

5. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki formu sizden istenenlere göre doldurunuz.

TARİHSEL EMPATİ FORMU
Öğrencinin *Adı ve Soyadı:* *Sınıfı ve Numarası:*
1. Hastalık sürecinde Hz. Peygamber'le ashabı arasında neler yaşanmıştır?
2. Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında ashabı hangi duyguları yaşamıştır?
3. Peygamberimizin vefatı ashabı üzerinde niçin şaşkınlık yaratmıştır?
4. Ashabı, Peygamberimizin vefatından duyduğu şaşkınlıktan nasıl kurtulmuştur?

PERFORMANS GÖREVİ

Görev	*Grafik bilgi hazırlama*
Amaç	*Medine Dönemi'ndeki önemli olayları sebep ve sonuçlarıyla birlikte kronolojik olarak sıralayabilme*
Değerlendirme Ölçütleri	*Bilgi toplama, bilgileri düzenleme, içerik, özgünlük*
Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek performans görevini tamamlayınız. • *Medine Dönemi'ndeki önemli olaylarla ilgili güvenilir kaynaklardan bilgi toplayınız.* • *Elde ettiğiniz bilgileri düzenleyiniz.* • *Grafik bilgiyi hangi türde hazırlayacağınızı belirleyiniz.* • *Belirlediğiniz türe göre bir taslak oluşturunuz.* • *Hazırladığınız grafik bilgiyi sınıfta paylaşınız.*	
Değerlendirme	*Çalışmanız aşağıdaki karekodda verilen kontrol listesi ile değerlendirilecektir.*

FARKLI KAYDET

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. soruyu aşağıdaki tanılayıcı dallanmış ağaca göre cevaplayınız.

1. Aşağıda verilen cümlelerdeki bilgiler doğruysa "D", yanlışsa "Y" yönlendirici oklarını takip ediniz ve ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

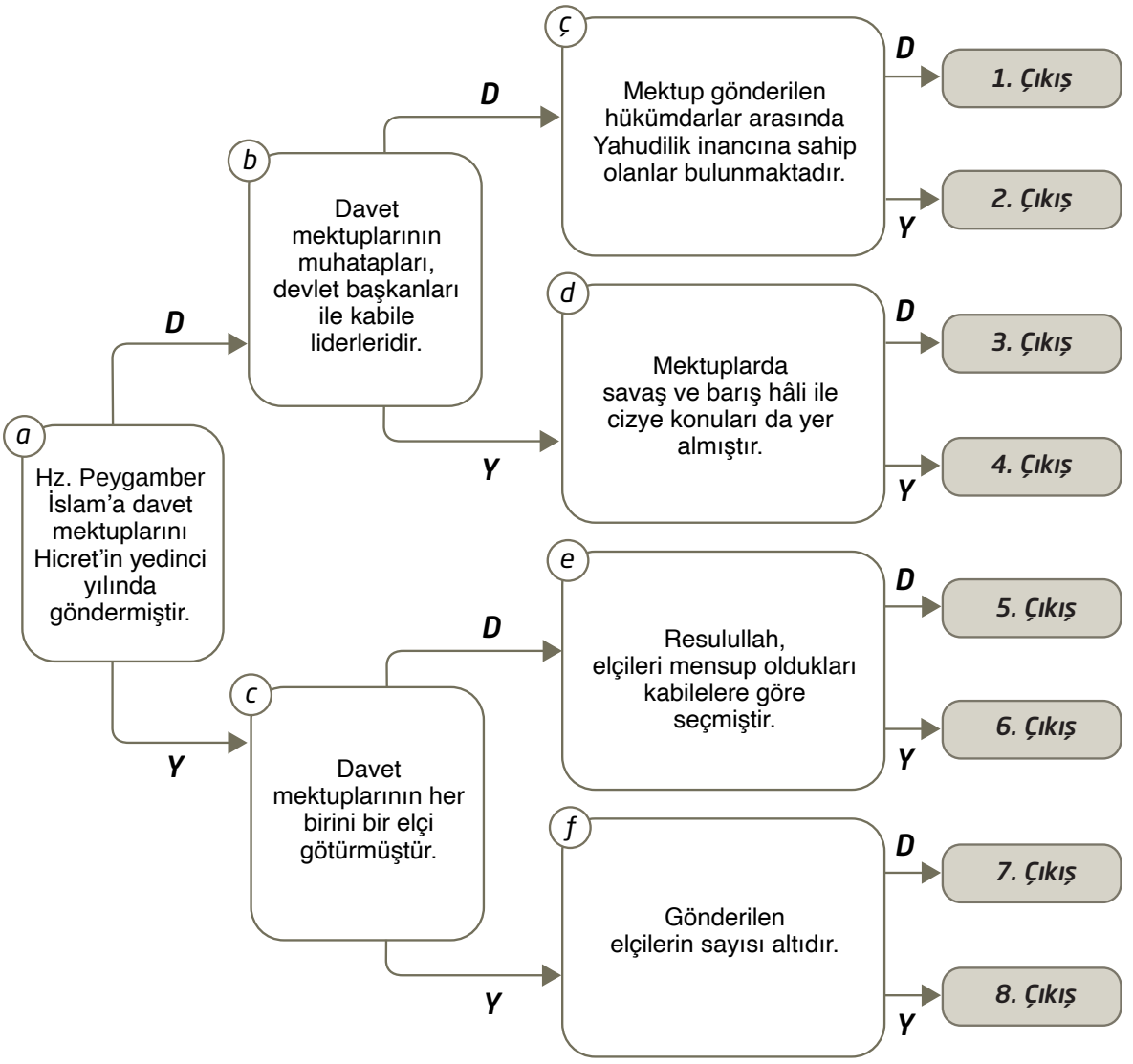

2-7. sorularda verilen ifadelerin başına ilgili olduğu gazveye ait harfi yazarak sebeplerle gazveleri eşleştiriniz.

I		
2.	.....	Antlaşmaların ihlal edilmesi
3.	.....	Düşman saldırılarını yerinde karşılamak
4.	.....	Düşmanla iş birliği yapanları cezalandırmak
5.	.....	Elçi dokunulmazlığının ihlal edilmesi
6.	.....	Mekke'nin ticari imkânlarını kontrol altına almak
7.	.....	Meşru müdafaa hakkını kullanmak

II	
a)	Bedir
b)	Benî Kaynuka
c)	Benî Nadir
ç)	Hayber
d)	Hendek
e)	Huneyn
f)	Mekke'nin Fethi
g)	Mute
ğ)	Uhud

8. soruyu aşağıdaki balık kılçığı diyagramına göre cevaplayınız.

8. Aşağıdaki boş bırakılan yerleri diyagramda istenenlere uygun olarak doldurunuz.

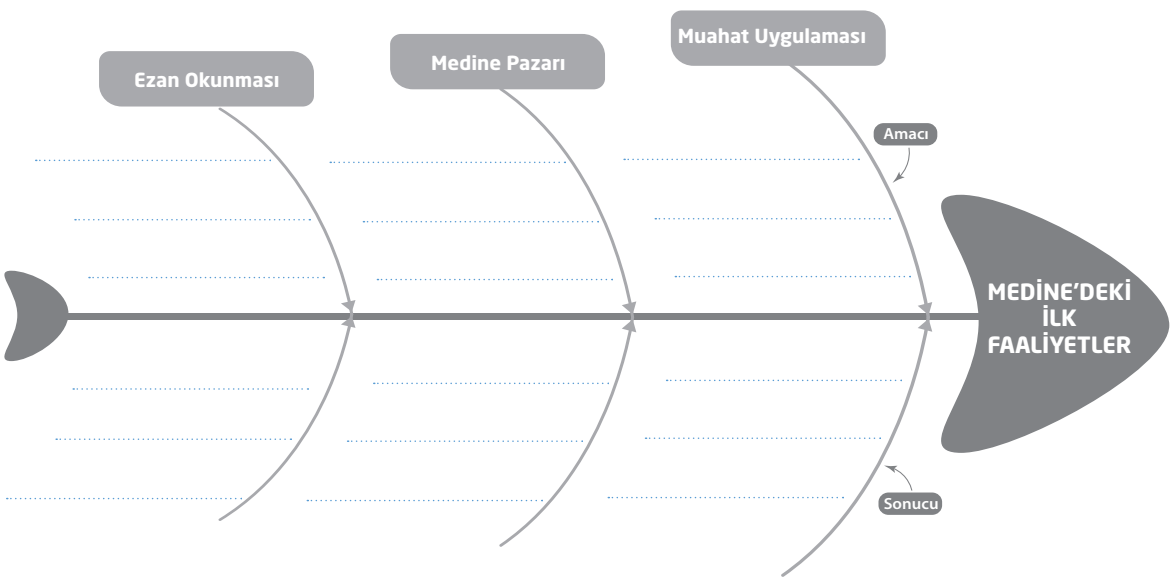

9. soruyu aşağıdaki kavram haritasına göre cevaplayınız.

9. Aşağıdaki boş bırakılan yerleri kavram haritasında istenenlere uygun olarak doldurunuz.

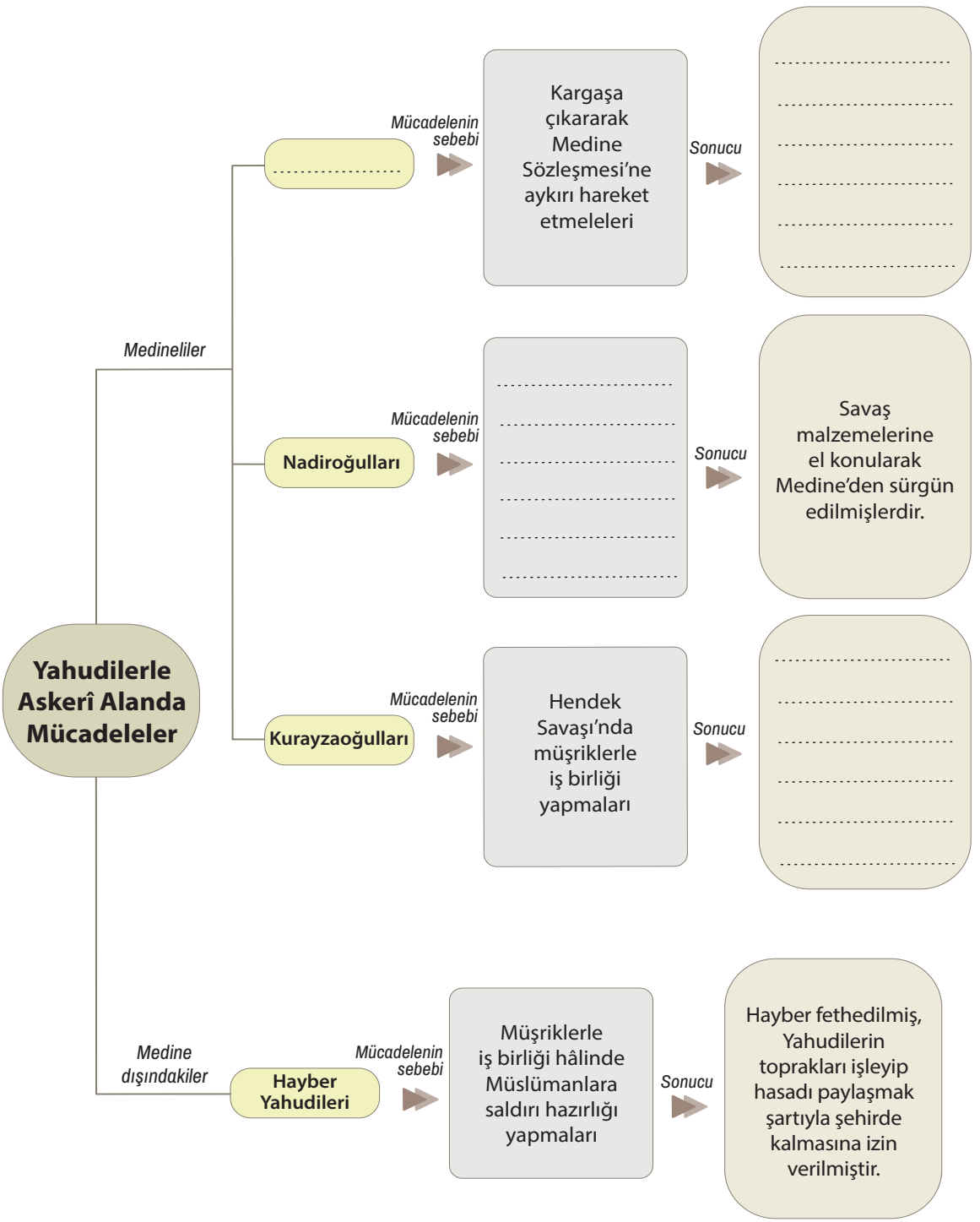

10. soruyu aşağıdaki tabloya göre cevaplayınız.

10. Medine Vesikası ile Hudeybiye Antlaşması'nı muhatapları, maddeleri ve sonuçları bakımından karşılaştırınız. Tespit ettiğiniz benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki tabloya yazınız.

Medine Vesikası	Hudeybiye Antlaşması
Hz. Peygamber tarafından hazırlatılan Medine Vesikası, şehir halkının görev ve sorumluluklarını belirlemiştir. Yahudilere din özgürlüğü garantisi veren sözleşmede askerî konular ağırlıklı olarak yer almıştır. Sözleşmeye göre Medine'yi savunmak gerektiğinde bütün askerî birlikler nöbetleşe görev yapacak, savunma harcamalarına Yahudiler de katılacaktır. Yahudilerin Müslümanlarla birlikte savaşması Hz. Peygamber'in iznine tabi olacaktır. Sözleşmede ayrıca adalet vurgusu yapılmış, Kureyş'le yapılacak muhtemel ittifakların önü kesilmiş ve ihtilaf durumunda Hz. Peygamber karar verici olarak belirlenmiştir.	Kureyşlilerle imzalanan Hudeybiye Antlaşması'na göre Müslümanlar, umre ziyaretini bir yıl sonra ve belli şartlar altında gerçekleştirebileceklerdi. İslam'ı kabul ederek Medine'ye sığınan Mekkeliler geri çevrilecek, Müslümanlardan Mekke'ye dönenler ise iade edilmeyecekti. Tarafların on yıl boyunca birbiriyle savaşmayacağını taahhüt eden antlaşma, diğer Arap kabilelerini her iki taraftan biriyle ittifak yapmakta özgür bırakmıştı. Antlaşmaya göre taraflardan birinin ittifaka dâhil olmayan kabilelerden biriyle çatışmaya girmesi hâlinde diğeri buna müdahil olmayacaktı.

Benzerlikler	Farklılıklar

11-16. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

11. Davet mektupları ile İslam'ın yayılışı arasındaki ilişkiyi yorumlayınız.

……

……

……

……

12. Mescid-i Nebevi hem Müslümanların sosyalleşmesini sağlayan bir buluşma noktası hem de devlet işlerinin yürütüldüğü bir merkez olmuştur.

Bu çıkarıma katılıp katılmadığınızı gerekçesiyle birlikte yazınız.

……

……

……

……

13. Hudeybiye Antlaşması'ndan Mekke'nin Fethi'ne kadar geçen iki yıllık sürede Müslüman olanların sayısı, antlaşma öncesindeki on sekiz yılda İslam'ı kabul edenlerin sayısını aşmıştır.

Bu durumun sebeplerini antlaşmanın şartlarını dikkate alarak açıklayınız.

……

……

……

……

14. Müslümanlar, Hz. Peygamber'in vefatından dolayı büyük bir şaşkınlık yaşamışlardır. Çünkü çok kısa bir sürede büyük bir dönüşüm yaşayan Müslüman toplum, Resulullah'ın liderliğinde başlayan yeni oluşuma ayak uydurmaya çalışırken bir anda hiç hazırlıklı olmadıkları bir kayıpla karşı karşıya kaldı. Hz. Peygamber yaşadığı süre içerisinde kendisine inananlar için mutlak bir liderdi. Onun vefatıyla artık böyle bir mutlaklık da ortadan kalkmış bulunuyordu.

(İsmail Tanrıverdi, "Hz. Peygamber'in Vefatı ve Defni", 10/135-136)

Bu metne göre Müslümanların Hz. Peygamber'in vefatına gösterdiği tepkinin sebepleri nelerdir?

……

……

……

……

15. Aşağıdaki haritada Heyetler Yılı (hicri dokuzuncu yıl) öncesinde İslam'ı kabul eden veya antlaşma yaparak İslam devletine tabi olan kabilelerin yerleşim yerleri verilmiştir.

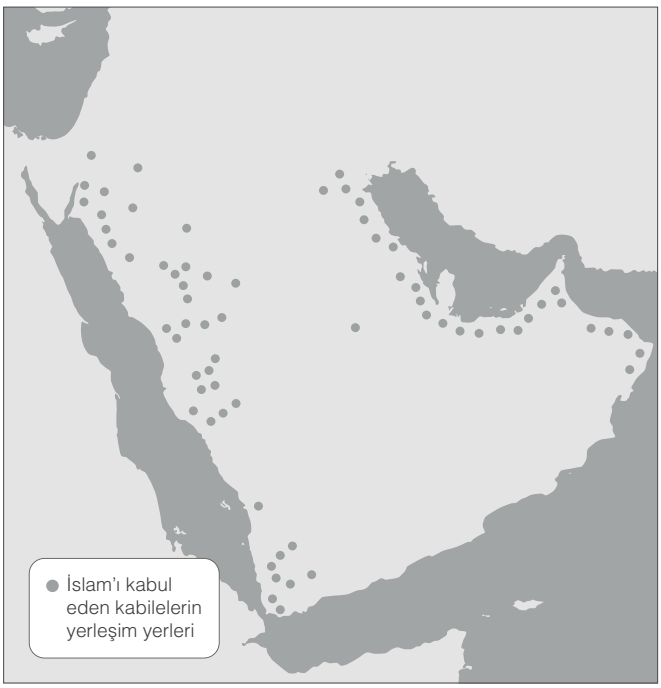

Buna göre hicri dokuzuncu yılda Arap Yarımadası'nın farklı bölgelerinden çok sayıda heyetin Medine'ye gelmesinde etkili olan faktörleri yorumlayınız.

……

……

……

……

16. "Emanet, mesaj, tebliğ" kavramlarını kullanarak Veda Hutbesi'nin önemi hakkında kısa bir metin yazınız.

……

……

……

……

……

……

……

……

17-21. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

17. Aşağıdaki teşri hükümlerden hangisi diğerlerinden daha sonra indirilmiştir?

A) Haccın farz kılınması
B) İçkinin haram kılınması
C) Savaşa izin verilmesi
D) Tesettürün emredilmesi
E) Zekâtın farz kılınması

18. Münafıklar hem cemaate devam ettikleri izlenimi vermek hem de her fırsatta iş birliği yaptıkları İslam düşmanlarıyla gizlice görüşebilmek amacıyla Kuba Mescidi'nin karşısına bir mescit inşa etmişti. Hz. Peygamber'e soğuk kış gecelerinde hasta ve özürlü olanların namaz kılması için bu mescidi inşa ettiklerini söylediler ve onu mescitlerine davet ettiler. Onların bu talebini hemen gerçekleştirmeyen Peygamberimiz, mescidin Müslümanlara zarar vermek için yapıldığını vahiy yoluyla haber alınca "Mescid-i Dırar" adı verilen bu mescidi yıktırmıştır.

(Hüseyin Algül, "Mescid-i Dırâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* 29/272)

Buna göre Mescid-i Dırar'ın yıktırılmasında Hz. Peygamber'in münafıklara uyguladığı

I. hukuklarına riayet etmek,
II. fitnelerine karşı tedbirli olmak,
III. örgütlenmelerine imkân vermemek

stratejilerinden hangileri etkili olmuştur?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

19. Aşağıdakilerden hangisi Hristiyanlarla Müslümanlar arasında gerçekleşen savaşlardan biridir?

A) Bedir
B) Hayber
C) Hendek
D) Huneyn
E) Mute

20. "Düşmanınıza iki mislini verdirdiğiniz kayıp kendi başınıza gelince 'Bu nereden başımıza geldi?' mi diyorsunuz? De ki: 'O, kendinizdendir.' Doğrusu Allah her şeye kadirdir. İki ordunun karşılaştığı günde başınıza gelenler, Allah'ın izniyle oldu ve bu, müminleri belli etmek içindi. Bir de münafıkları ortaya çıkarması için... Onlara, 'Gelin, Allah yolunda savaşın veya hiç olmazsa savunmada bulunun.' denildi. Onlar 'Savaş olacağını bilsek elbette size katılırız.' dediler. O gün onlar imandan çok küfre yakındılar. Kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylüyorlardı. Gizlediklerini Allah onlardan daha iyi bilir. Onlar, oturup kardeşleri hakkında 'Bizi dinleselerdi öldürülmezlerdi.' diyenlerdir. De ki: 'Eğer sözünüzde doğru iseniz ölümü başınızdan savın!' Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma! Bilakis onlar diridirler; lütuf ve kereminden Allah'ın kendilerine verdikleriyle sevinçli bir hâlde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar."

(Al-i İmran suresi 165-170. ayetler)

Uhud Savaşı'yla ilgili bu ayetlerde aşağıdakilerden hangisine <u>değinilmemiştir</u>?

A) Allah (cc) yolunda savaşmanın önemi
B) Münafıkların bazı özellikleri
C) Savaş esirlerine uygulanacak muamele
D) Savaştan kaçanların durumu
E) Şehitlerin ulaşacağı mertebe

21. Ebu Bekir (ra) ve Ömer (ra), Hz. Peygamber'in naaşının bulunduğu yere gelip "Ey Peygamber! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun!" diyerek son kez Resulullah'a selam verdiler. Orada bulunan sahabiler de aynı şekilde Hz. Peygamber'i selamladılar. Daha sonra Hz. Ebu Bekir "Allah'ım! Biz şahidiz ki Hz. Muhammed (sav) kendisine indirileni tebliğ etti. Ümmetine nasihatte bulundu. Allah'ın dinini aziz kılıncaya kadar cihat etti. Ey Allah'ım! Bizi ona indirilen söze tabi olanlardan eyle." dedi. Diğerleri de Hz. Ebu Bekir'in söylediklerini "Âmin! Âmin!" diyerek tasdik ettiler.

(İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/253)

Bu metinden

I. Hz. Peygamber'in vefatı sebebiyle Müslümanlar büyük bir üzüntü yaşamıştır.
II. Sahabe Hz. Peygamber'e olan hürmetini her fırsatta ortaya koymuştur.
III. Ashabı Peygamberimizin görevini layıkıyla yerine getirdiğine şahitlik etmiştir.
IV. Sahabiler Hz. Peygamber'in ölümüne hazırlıksız yakalanmıştır.

ifadelerinden hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I
B) I ve II
C) II ve III
D) III ve IV
E) II, III ve IV

22. Veda Hutbesi'nde yer alan aşağıdaki ifadelerden hangisi eşitlik ilkesine vurgu yapmaktadır?

A) "Cahiliye Dönemi'ndeki bütün faiz alacakları geçersizdir. Geçersiz kıldığım ilk faiz alacağı da Abbas bin Abdülmuttalib'in alacağıdır."

B) "Size Allah'ın kitabını bırakıyorum. Ona sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız."

C) "Müminler ancak kardeştir. Hiçbir Müslüman, kardeşinin malını gönül rızası olmadan alamaz."

D) "Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takva iledir."

E) "Bilesiniz ki şeytan, şu topraklarınızda yeniden saltanat ve nüfuz kurma ümidini ebediyen kaybetmiştir."

23. Aşağıdakilerden hangisi tebliğ sürecinde kullanılan diplomatik uygulama örneklerinden biri değildir?

A) Bir yere elçi gönderileceği zaman diksiyonu düzgün, gittikleri yerin dilini bilen, özgüveni yüksek kişiler tercih edilmiştir.

B) Medine Sözleşmesi'nin maddelerini ihlal ederek Hendek Savaşı'nda Müslümanları yalnız bırakan Kurayzalılar kuşatma altına alınmıştır.

C) Çeşitli kabile ve ülke liderlerine davet mektupları gönderilerek kendilerinden İslam'ı kabul etmeleri istenmiştir.

D) Medine'ye gelen heyetlerle yakından ilgilenilmiş, memleketlerine dönerken kendilerine hediyeler verilmiştir.

E) Medine'ye gelen elçilere dokunulmazlık hakkı tanınmış, bu konuda büyük hassasiyet gösterilmiştir.

Üniteyle ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

SONNOTLAR

[1] bk. İbni Şebbe, *Tarihu'l-Medine,* 1/162-165.
[2] bk. Müslim, "Hac", 454.
[3] Açık, "Hicret Sonrası İlk İslam Medeniyetinin İnşa Sürecinde Toplumsal Kurumların Yapısı", 295.
[4] İbni Hişam, *es-Sire,* 2/141.
[5] Baktır, "Suffe", 37/469-470.
[6] Buhari, "Kefâle", 2; "Edeb", 67.
[7] Belazüri, *Ensab,* 1/318-319.
[8] Koçyiğit, "Hz. Peygamber'in Şehir Tasavvuru Hakkında Bazı Değerlendirmeler", 76-80.
[9] Buhari, "Menakıbu'l-Ensar", 3.
[10] bk. Algül, "Muâhât", 30/306-307.
[11] Hamidullah, *İslam Peygamberi,* 1/189.
[12] bk. İbni Hişam, *es-Sire,* 2/147-150.
[13] Okiç, "İslamiyette İlk Nüfus Sayımı", 7/11-15.
[14] bk. İbni Şebbe, *Tarihu'l-Medine,* 1/304-305.
[15] Alver, *İslâm Şehrini Kurmak,* 37.
[16] Bodur, "Siyer ve Din Sosyolojisi İlişkisi Üzerine", 46-48.
[17] İbni Sad, *et-Tabakat,* 1/208.
[18] bk. Bakara suresi 193. ayet.
[19] bk. Bakara suresi 183. ayet.
[20] bk. Tevbe suresi 60. ayet.
[21] bk. Bakara suresi 219. ayet; Nisa suresi 43. ayet; Maide suresi 90-91. ayetler.
[22] bk. Nur suresi 30-31. ayetler.
[23] bk. Al-i İmran suresi 97. ayet.
[24] Hac suresi 39. ayet.
[25] Fayda, "Muhammed", 30/413-414.
[26] Özdemir, "Seriyye", 36/565.
[27] Fayda, "Ebvâ", 10/378.
[28] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/11-17.
[29] İbni Hişam, *es-Sire,* 3/64, 67.
[30] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/37-40.
[31] Al-i İmran suresi 152-153. ayetler.
[32] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/62-65.
[33] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/91-93.
[34] Fetih suresi 1-3. ayetler.
[35] İbni Hişam, *es-Sire,* 3/332-334.
[36] İbni Hişam, *es-Sire,* 4/31, 38.
[37] Buhari, "Megazi", 48.
[38] İsra suresi 81. ayet.
[39] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/125-127.

[40] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/138-141.
[41] İbni Hişam, *es-Sire,* 4/125.
[42] Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selûl", 1/139.
[43] Sezikli, "Münafık", 31/566-567.
[44] Harman, "Yahudilik", 43/224.
[45] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/26-27.
[46] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/53-55.
[47] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/73.
[48] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/104.
[49] Apak, *Siyer-i Nebî,* 343-344.
[50] İbni Hişam, *es-Sire,* 4/15, 21.
[51] Bilge, "Necran", 32/508.
[52] Yiğit, "Tebük Gazvesi", 40/229.
[53] Ferrûh, *İlk Dönem İslâm Tarihi ve Medeniyeti,* 96.
[54] Kapar, "Hz. Peygamber'in Diplomatik Münasebetlerine Genel Bakış", 72.
[55] Kapar, "Hz. Peygamber'in Diplomatik Münasebetlerine Genel Bakış", 73-75.
[56] Fayda, "Senetü'l-Vüfûd", 36/520.
[57] Çelik, "Hz. Peygamber'in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti", 2/97-99.
[58] Özkan, *Veda Haccı,* 25-26.
[59] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/158.
[60] bk. Tirmizi, "Hac", 57.
[61] Özkan, *Veda Haccı,* 74-81.
[62] Özkan, *Veda Haccı,* 85-96.
[63] Erul, "Veda Haccı", 42/591.
[64] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/174-175,181.
[65] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/200.
[66] İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/193-198.
[67] Müslim, "Selam", 46.
[68] İbni Hişam, *es-Sire,* 4/304-305; İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/232.
[69] Al-i İmran suresi 144. ayet.
[70] Zümer suresi 30. ayet.
[71] İbni Hişam, *es-Sire,* 4/306; İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/232-235.
[72] İbni Hişam, *es-Sire,* 4/312-315; İbni Sad, *et-Tabakat,* 2/252-255.

4. Ünite

PEYGAMBERİMİZİN AHLAKI: İNSANLIĞA MİRAS

4.1. HZ. PEYGAMBER'İN ÖRNEK OLUŞU

4.2. KÜLTÜRÜMÜZDE PEYGAMBER SEVGİSİ

Ünitenin dijital nüshasına ulaşabileceğiniz karekod

Anahtar Kavramlar

- *örf*
- *üsveihasene*

Bu ünitede sizlerden

- Hz. Peygamber'in örnek oluşu konusunda hadis kaynaklarına başvurabilmeyi,
- Kültürümüzde peygamber sevgisinin tezahürü olarak ortaya konmuş eserleri sınıflandırabilmeyi öğrenmeniz beklenmektedir.

Ünitenin sunusuna ulaşabileceğiniz karekod

BAĞLANTI KURMA

◄ Topkapı Sarayı'nda bulunan mukaddes emanetlerin yer aldığı sanal sergiyi yandaki karekod üzerinden inceleyiniz. Bu emanetlerin kültürümüzdeki peygamber sevgisiyle ilgisini yorumlayınız.

4.1. HZ. PEYGAMBER'İN ÖRNEK OLUŞU

Aşağıdaki metinde verilen Hz. Peygamber'in tavsiyelerinden hareketle soruları cevaplayınız.

Hz. Peygamber her konuda olduğu gibi su kullanımı konusunda da mutedil olmayı tavsiye etmiştir. Abdest ve gusül alırken mümkün olduğunca az miktarda su kullanan Resulullah, abdest azalarını üç defadan fazla yıkamayı haddi aşmak olarak nitelendirerek suyun ölçülü ve dengeli kullanılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Hz. Peygamber bir gün Sad bin Ebu Vakkas'ın abdest alırken ihtiyacından fazla su kullandığını görünce "Bu ne israf!" diye tepki göstermişti. Sad (ra) "Abdestte de mi israf olur?" deyince Allah Resulü "Evet, akmakta olan bir nehirde abdest alsan bile." şeklinde cevap vermiştir.

(İbni Mace, "Taharet", 48; Nesai, "Taharet", 105)

1. Ülkemizin su kaynaklarının korunması kapsamında hangi önlemler alınabilir?

2. Özenli kullanılması gereken diğer kaynaklar neler olabilir?

Peygamberler vahyin rehberliğinde toplumları değiştirme ve dönüştürme görevi üstlenmiş kişilerdir. Bu görev kapsamında kendilerine bildirilen inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini tebliğ etme ayrıca bunların anlaşılması ve uygulanması hususunda insanlara örnek olma sorumluluğu taşırlar. Zira vahiy yoluyla gelen emir ve yasakların nasıl hayata geçirileceğini göstermek için bir uygulayıcıya ihtiyaç vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **"İşte o peygamberler, Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir. Şu hâlde onların rehberliğine uy…"**[1] ayetiyle peygamberlerin örnek alınıp izlenmesi emredilmektedir.[2]

üsveihasene
"Hayatın her alanında Müslümanların kendilerine örnek almaları gereken tek ve en güzel model." anlamında Hz. Muhammed'in (sav) sıfatı.

("üsveyihasene", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 374)

Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (sav) diğer peygamberlerden farklı olarak tüm insanlığa gönderilmiştir. Dolayısıyla o, kıyamete kadar gelecek olan tüm insanlar için bir rehber; davranışlarıyla örnek alınacak bir önderdir. Zira Hz. Peygamber Kur'an'da **"İçinizden Allah'ın lütfuna ve ahiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki Resulullah'ta güzel bir örneklik vardır."**[3] ayetinde belirtildiği üzere üsveihasene olarak tanıtılmaktadır. Peygamberimiz birçok ayette Allah'a (cc) bağlılığı, sabrı, ibadete düşkünlüğü, sevgisi, şefkati, fedakârlığı, adaleti hâsılı üstün ahlakını ve kişiliğini oluşturan pek çok meziyetiyle model insan olarak gösterilmektedir.[4]

4.1.1. İbadet Hayatında En Güzel Örnek

"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."

(Malik bin Enes, "Hüsnü'l-Huluk", 1)

Hz. Peygamber hem maddi hem de manevi hayatın mükemmellik ölçüsünü ortaya koyup her iki alanda da insanlığa kılavuzluk yapmıştır. Dolayısıyla onun ortaya koyduğu hayat tarzı Müslümanlar için pek çok alanda yol göstericidir. Tam bir teslimiyetle Allah'a (cc) kulluk etmesi Resulullah'ın örnek alınması gereken özelliklerinin başında gelir.

Peygamber Efendimiz ibadetlerle bir nevi kulluğun pratiğini yapmış, sahip olduğu nimetleri veren Rabb'ine şükran ve minnettarlığını bu şekilde göstermiştir. Gelmiş geçmiş günahlarının bağışlandığını bilmesine rağmen ibadete neden bu kadar düşkün olduğunu soran Hz. Aişe'ye *"Şükreden bir kul olmayayım mı?"*[5] cevabını vermesi bunun açık bir ifadesidir.

Resulullah, yerine getirdiği ibadetler içinde namaza ayrı bir ehemmiyet vermiştir. Öyle ki önemli hadiseler karşısında hemen namaza durmuş, gece namazına hiç ara vermemiş, hiçbir durumda namazı bırakmamıştır. Oruç ibadetine de büyük önem veren Hz. Peygamber, ramazan dışında en çok şaban ayında oruç tutmuştur. Her ayın on üç, on dört ve on beşinci günlerinde oruçlu olmayı da alışkanlık hâline getirmiştir. *"Yalanı ve yalana göre hareket etmeyi terk etmeyenin yemeyi içmeyi bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur!"*[6] buyurarak da orucun makbul olmasına yönelik tavsiyelerde bulunmuştur. Ramazan ayı dışında bazen uzun müddet oruca ara verip hiç oruç tutmayacak hissini uyandıran Hz. Peygamber, bazen de orucu hiç bırakmayacağını zannettirecek kadar uzun süre oruç tutmuştur.

"Her kim ramazan orucunu tutar, sonra buna şevval ayında altı gün daha eklerse bütün yıl oruç tutmuş gibi olur."

(Müslim, "Sıyam", 204)

Hz. Peygamber zekât, sadaka gibi hayırlı işlerde acele etmiş; elindekini hemen infak etmeye çalışmıştır. Öyle ki bir gün evinde bulunan malı bir an önce tasadduk etme arzusuyla namazın ardından aceleyle evine gitmiş ve bu acelenin sebebini bilmeyen ashabını telaşlandırmıştır. Verme konusunda bu kadar istekli davranması sebebiyle Hz. Peygamber hiçbir zaman zekât mükellefi olarak anılmamıştır. Zira o gerek evinde gerekse yanında bulunan mala üç günden daha uzun süre sahip olmamıştır. *"Yarım hurma (sadaka) ile bile olsa cehennemden korunun. Eğer bunu da bulamazsanız güzel bir sözle korunun."*[7] buyurmak suretiyle Müslümanları bu konuda teşvik etmiştir. Allah Resulü, Hicret'in dokuzuncu yılında farz kılınan hac ibadetini ömrünün son yılında yerine getirmiş ve Müslümanlara bu ibadetin nasıl eda edileceğini göstermiştir. Kur'an okumayı ibadet hayatının ayrılmaz bir parçası kılan Hz. Peygamber, vefat edene kadar her ramazan ayında Cebrail (as) ile o zamana kadar inen ayetleri karşılıklı okumuştur *(Görsel 4.1)*. Her durumda Allah'ı (cc) zikreden Resulullah, dua etmek için de özel bir zaman tayin etmemiş; her fırsatta Allah'a (cc) yönelmiştir.[8]

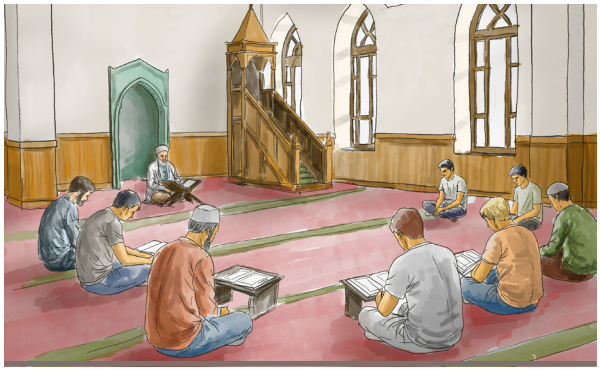

Görsel 4.1
Peygamberimizi örnek alan Müslümanlar mukabele geleneğini sürdürmektedir.

TARİHTEN

Bedir'de müşriklerle karşı karşıya gelen Allah Resulü, Müslümanların sayısının müşriklerden çok daha az olduğunu gördü. Bu dengesizlik karşısında kıbleye yönelip ellerini kaldırarak şöyle dua etti: "Ey Allah'ım! Peygamberlere yardım sözünü, bana da özel olarak zafer vaadini yerine getirmeni talep ediyorum. Eğer şu bir avuç Müslüman yok olursa sana ibadet eden hiç kimse bulunmayacaktır." Elleri semada o derece uzun ve içtenlikle dua etmişti ki hırkasının omuzlarından yere düştüğünü fark etmedi. Durumu gören Ebu Bekir (ra) gelip "Bu kadar yakarış yeter. Allah sana vadettiğini mutlaka yerine getirecektir." diyerek hırkasını tekrar onun omuzlarına koydu.

(Tirmizi, "Tefsiru'l-Kur'an", 8)

4.1.2. Sosyal Hayatta En Güzel Örnek

"Her canlıya yapılan iyilikte bir sevap vardır."
(Müslim, "Selam", 153)

Allah Resulü dünya ve ahiret saadeti için Allah'a (cc) inanıp güvenmek, ibadet etmek, sosyal çevre ve tabiatla iyi ilişkiler kurmak gerektiğini belirtmiş; hayatını da buna göre tanzim etmiştir. Onun insan, hayvan, bitki ve cansız varlıklarla ilgili söz ve davranışlarında özellikle ahlak üzerinde durduğu görülür. Nitekim Peygamberimiz insanlar arası ilişkilerde hak, adalet, sevgi, saygı, sorumluluk, merhamet, samimiyet, diğerkâmlık gibi erdemlere vurgu yapar *(Görsel 4.2)*. Ona göre tüm canlılar en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir. Hayvan ve bitkilere hatta cansız varlıklara korumacı bir şekilde yaklaşmak gerekir. Zira varlık âleminin hepsi Yüce Allah tarafından yaratılmıştır.[9]

Görsel 4.2
Toplumsal dayanışma Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği ahlaki erdemlerden biridir.

Hz. Peygamber hayatı boyunca insanlara örnek olacak üstün bir ahlak ortaya koymuştur. Muhatapları arasında herhangi bir ayrım yapmamış, onlarla ilişkilerinde nezaketi elden bırakmamış, hiçbir zaman kaba ve hoyrat davranışlar sergilememiştir. Allah Resulü bir insan olarak son derece yumuşak huylu ve vakurdu. Şefkat ve merhamette eşsizdi. Sosyal hayatın gereği olarak etrafındakilere karşı daima güler yüzlü davranırdı.[10]

Hz. Peygamber vefalı bir eş, hassas bir baba, müşfik bir dede, sılayırahmi kesmeyen bir akraba, güzel geçimli bir komşuydu. Onun mütevazı aile hayatı, akrabalık ve komşuluk ilişkileri herkes için güzel örneklerle doludur. *"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi olanınızdır. Ben de aileme karşı en iyi olanınızım."*[11] buyurması da Resulullah'ın örnek olma bilinciyle hareket ettiğini göstermektedir.

Ailesine karşı sevgi dolu olan Allah Resulü, onlarla her zaman yakından ilgilenirdi. Kızlarının evlenip yuva kurmasına öncülük etmesi ve kurdukları aile hayatında huzurlu bir şekilde yaşamaları için çabalaması Peygamberimizin aile fertlerine olan ilgisine birer örnektir. Hz. Peygamber, torunlarına olan sevgisini de yakın ilgisiyle göstermiştir. Nitekim o, torunları Hasan (ra) ve Hüseyin'i (ra) kucağına alır, onlarla oynar, sırtına bindirirdi. "Ailemden en çok sevdiğim kişi" dediği kız torunu Ümame'yi omzunda taşır, çocuk sevgisinde kız erkek ayrımı yapmadığını ortaya koyardı. Onunla aynı evde yaşayan herkes Allah Resulü'nün bu sevgisinden nasibini almıştır. Peygamberimize on yıl hizmet eden Enes bin Malik; bu süre zarfında Allah Resulü'nün kendisine hep şefkatle yaklaştığını, bir defa bile "Of!" demediğini ve "Niçin böyle yaptın! Şöyle yapsaydın ya!" diyerek kendisini azarlamadığını dile getirmiştir.[12] Bununla birlikte Resulullah'ın aile bireylerine sevgisini açıkça ifade etmesi ve göstermesi, o günkü toplumun hiç alışık olmadığı bir durumdu.[13]

TARİHTEN

Temim kabilesinin reisi Akra bin Habis, Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde Resulullah'ı torunu Hasan'ı (ra) öperken gördü. "Benim on tane çocuğum var. Ama onlardan hiç birini öpmedim." diyerek yaşadığı şaşkınlığı belirtti. Bunun üzerine Allah Resulü "Merhamet etmeyene merhamet edilmez." buyurdu.

(Müslim, "Fedail", 65)

Hz. Peygamber, aile hayatından başlayarak sosyal hayatın her kademesinde mütevazı bir tavır sergilemiştir. Kanaatkâr bir yapıya sahip olan Peygamberimiz sade bir yaşantı tercih etmişti. Sahabesi ile arasına mesafe koymamıştı. Kılık kıyafeti ve oturup kalkması ile diğer Müslümanlar gibiydi. Nitekim Hz. Aişe "O, sıradan bir insan gibi davranırdı. Söz gelimi elbisesini temizler, koyunun sütünü sağar, kendi ihtiyaçlarını kendisi görürdü."[14] diyerek Peygamberimizin bu yönünü vurgulamıştır.

Kanaatkârlığın günlük hayata yansıyan sonuçları neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ashabına değer veren Hz. Peygamber onların üzülmesini, aralarında herhangi bir küslük olmasını istemezdi. Bu sebeple bir anlaşmazlık yaşanması durumunda sorunun hemen çözülmesi için gayret gösterirdi. Kur'an'da onun bu konudaki hassasiyeti şöyle dile getirilmiştir: **"Ant olsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur."**[15] Arkadaşları da Hz. Peygamber'in bu yaklaşımını karşılıksız bırakmamış, ona sevgiyle bağlı olduklarını her fırsatta ortaya koymuşlardır.[16] Zira onun dostları da kendisi gibi vefakâr güzel ve ahlaklı kimselerdi. Arkadaş seçiminin önemini bilen Allah Resulü "*Kişi arkadaşının dini (ahlakı) üzeredir. Öyleyse her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin."*[17] tavsiyesinde bulunarak konunun hassasiyetini vurgulamıştır.

TARİHTEN

Hz. Peygamber'in Cahiliye Dönemi'ndeki arkadaşlarından biri olan Saib bin Abdullah Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmak için Resulullah'ın yanına geldi. Orada bulunanlar Saib'i (ra) övmeye çalışınca Allah Resulü "Onu bana anlatmayın. O, Cahiliye Dönemi'nde benim arkadaşımdı." diyerek onu zaten tanıdığını belirtti. Saib bin Abdullah da "Evet Ey Allah'ın Resulü! Sen ne güzel dosttun." diye mukabelede bulundu. Saib'in (ra) güzel ahlakına dikkat çekmek isteyen Hz. Peygamber ona şu tavsiyede bulundu: "Ey Saib! Cahiliye Dönemi'nde edindiğin güzel ahlakını Müslüman olduktan sonra da koru. Misafirine ikram et, yetime karşı cömert ol ve komşuna güzel davran."

(Ahmed bin Hanbel, *Müsned,* 3/425)

Hz. Peygamber akrabalığa önem vermiş, akrabalar arasındaki ilişkilerde her zaman dengeyi gözeterek onlarla güçlü bir bağ kurmaya çalışmıştır. Bu bağ sayesinde akrabalarının çoğu tebliğ sürecinin zorlu zamanlarında onu yalnız bırakmamıştır. Sılayırahim konusunda son derece özenli davranan Allah Resulü, ashabını da akrabalarını koruyup gözetme konusunda dikkatli olmaya çağırmıştır. Akrabalara iyilik yapmayı, güler yüz göstermeyi, ziyaret ettiği akrabalarının hatırlarını sormayı son derece önemseyen Hz. Peygamber *"Akrabalık bağını kesen cennete giremez."*[18] uyarısıyla konunun ehemmiyetine dikkat çekmiştir.

"Kim rızkının bollaşmasını, ömrünün uzun olmasını arzu ederse akraba ile irtibatını sürdürsün!"

(Buhari, "Edeb", 12)

Hz. Peygamber ister Müslüman ister gayrimüslim olsun tüm komşularının durumlarını yakından takip eder; iyi günlerinde sevinçlerini, kötü günlerinde de üzüntülerini paylaşır; onlarla yakından ilgilenerek bir sıkıntıları varsa gidermeye çalışırdı. Hz. Peygamber komşularıyla iyi geçinmeye, onlara ikramda bulunmaya, hediyelerle gönüllerini almaya özen gösterirdi. O; komşuluk hakkı üzerinde ısrarla durmuş, bu ilişkilerin asla bozulmaması gerektiğini *"Komşuna iyi davran ki mümin olasın."*[19] şeklinde dikkat çekici bir ikazla dile getirmiştir. Çünkü insanın ailesinden sonra en yakın çevresi olan komşularıyla kurduğu bağ ne kadar güçlü olursa İslam'ın öngördüğü huzurlu ve dengeli toplum yapısını oluşturmak da o kadar mümkün olacaktır.[20]

1. ETKİNLİK

20 dk.

Amaç	*Hz. Peygamber'in tavsiyelerinden hareketle temizlik ve sağlıklı yaşam konusunda kendini değerlendirebilme*

Aşağıdaki metni inceleyiniz ve uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

Hz. Peygamber'in sünnetinde maddi ve manevi her türlü temizlikten bahseden birçok örnek yer alır. Ancak onun günlük yaşantısında "Fıtrattandır." dediği vücut temizliği, ağız ve diş temizliği, saç ve sakal bakımı, tırnak kesme, kıyafet temizliği gibi hususlar daha fazla öne çıkar. Nitekim ümmetine her konuda olduğu gibi vücut temizliği ve bakımı konusunda da örnek olan Peygamberimiz banyo yapmayı alışkanlık hâline getirmiş, bu hususta müminleri de teşvik etmiştir. Sefere çıkarken bile yanında tarak, ayna, tırnak makası, misvak gibi kişisel bakım eşyaları bulundurmuştur. Ağız ve diş sağlığını o kadar önemsemiştir ki "Eğer ümmetime zorluk verecek olmasaydım, onlara her namaz vaktinde misvak kullanmalarını emrederdim." (Tirmizi, "Taharet", 18) buyurarak sağlık ve temizliğe dikkat çekmiştir. Saç, sakal, tırnak gibi her zaman bakım gerektiren kişisel temizlik konularında titiz davranmıştır. Yanına gelen saç ve sakalı bakımsız kişilerden saç ve sakallarını düzeltmelerini istemiş, bu konudaki ihmalkâr davranışlara da müsaade etmemiştir.

(Ramazan Önal, "Hz. Peygamber'in Hayatında Kişisel Bakım", 54-60)

- *Bu metinde Hz. Peygamber'in temizlikle ilgili dikkat çektiği hususları belirleyiniz.*
- *Bu hususların sağlıklı yaşamla ilgisini tespit ediniz.*
- *Hz. Peygamber'in bu metinde verilen uygulama ve tavsiyelerinden sağlıklı yaşam için ilkeler çıkarınız.*
- *Çıkardığınız ilkeleri sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.*

Değerlendirme	*Aşağıdaki öz değerlendirme formunu doldurunuz.*

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Adı ve Soyadı: ..... *Sınıfı ve Numarası:* .....

Aşağıda verilen ölçütlerdeki ifadeler size uygunsa "Evet"i, biraz uygunsa "Kısmen"i, uygun değilse "Hayır"ı işaretleyiniz.

Değerlendirme Ölçütleri	*Dereceler*		
	Evet	*Kısmen*	*Hayır*
Beden temizliğinin sağlıklı yaşam ile doğrudan ilgili olduğunu kavradım.			
Kişisel temizlik ve bakımıma önem vermem gerektiğini fark ettim.			
Kişisel temizliğin sosyal hayat bakımından önemini anladım.			
Kişisel bakım konusunda eksikliğimin olup olmadığını gözden geçirdim.			
Kişisel bakımımı eksiksiz ve doğru yapabilmek için nelere dikkat etmem gerektiğini belirledim.			

4.1.3. Çalışma Hayatında En Güzel Örnek

Hz. Peygamber çocukluk yıllarından başlayarak vefatına kadar geçimini sağlamak için çalışmış ve başkasına muhtaç olmadan yaşamıştır. Çocukluk yıllarında çobanlık yapan Peygamberimiz gençliğinde de ticaretle uğraşmıştır. Çalışma hayatında kul hakkını önemsemiş, kazandığını başkalarıyla paylaşmak suretiyle bu konuda en güzel örnek olmuştur. Çalışma hayatında ahlaki ilkelere önem veren Allah Resulü, ticaret yaptığı süreçte elinden gelenin en iyisini yapması, dürüstlüğü ve kul hakkını gözetmesiyle müşriklerin bile takdirini kazanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi'nde ortaklık kurduğu Kays bin Saib ve Abdullah bin Ebu Hamsa, onun dürüstlüğünden duydukları memnuniyeti çeşitli vesilelerle dile getirmişlerdir.

İş ahlakını toplumun tüm kesimlerine yerleştirmek isteyen Allah Resulü bu konuda çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Şehre gelen malların daha yoldayken ucuza satın alınmasına izin vermeyerek üreticilerin korunmasını sağlamıştır. Diğer taraftan malının kusurunu gizleyen satıcıya *"Bizi aldatan bizden değildir."*[21] diyerek tüketiciyi koruma altına almak istemiştir. Hicretin beşinci yılında faizi haram kılan ayetlerin nazil olmasıyla Müslümanlar arasında faize dayalı ticari ilişkileri yasaklayarak haksız kazancın önüne geçmiştir. İnsanların ihtiyaç duyduğu malların stoklanmasına karşı çıkmış, fiyatların belirlenmesinde piyasadaki arz-talep dengesini esas almıştır. İşçi ve işveren haklarını düzenlemiş, iki tarafın da karşılıklı hak ve sorumluluklarına dikkat çekmiştir. Allah Resulü *"Çalışana ücretini teri kurumadan verin."*[22] buyurarak çalışma hayatına dair önemli bir ilkeye dikkat çekmiştir.[23]

"Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Bir Müslüman'ın kusurlu bir malı kusurunu açıklamadan din kardeşine satması helal olmaz."

(İbni Mace, "Ticaret", 45)

TARİHTEN

Yaşlı bir hanım sahabi olan Kayle (ra), ticari faaliyetlerinde uyguladığı bir yöntemin doğru olup olmadığını öğrenmek maksadıyla Hz. Peygamber'in yanına gitti. Ona "Ey Allah'ın Elçisi! Ben ticaretle uğraşan bir kadınım. Bir şey satın almak istediğim zaman verebileceğimden daha düşük bir fiyat teklif ediyorum. Yavaş yavaş artırarak düşündüğüm fiyata çıkıyorum. Bir şey satacağım zaman da satabileceğim fiyattan daha yüksek bir meblağ söylüyorum, sonra yavaş yavaş aklımdaki asıl fiyata geliyorum. Bu uygulama için ne dersin?" diye sordu. Allah Resulü "Kayle, böyle yapma. Bir şey satın almak istediğin zaman kabul edilse de edilmese de düşündüğün fiyatı söyle. Bir malı satmak istediğinde de yine yüksek olanı değil satmak istediğin fiyatı söyle." dedi.

(İbni Mace, "Ticaret", 29)

4.1.4. Siyasi ve Askerî Alanda En Güzel Örnek

Allah Resulü hem dinî hem de siyasi otoriteyi şahsında topladığından her iki alanda da Müslümanlar için rehberdir. Dolayısıyla mücadelesini yürütürken takip ettiği yol ve ortaya koyduğu uygulamalar, kendisinden sonra gelenler için bir örneklik teşkil etmektedir. Mekke Dönemi'ndeki faaliyetlerine bakıldığında Hz. Peygamber'in tevhidi merkeze alan ahlaki bir ıslah hareketinin öncüsü olduğu görülür. Risalet görevine sadakatle bağlı kalan Hz. Peygamber, çağrısına olumlu cevap vermeyen Mekkeli müşriklerin bu süreçte yaptığı her türlü dünyevi teklifi reddetmiştir. Bu tavrı, iktidar nimetleri için temel değerlerden taviz verilmeyeceğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Hz. Peygamber Mekke Dönemi'ndeki davet sürecini sabır ve kararlılıkla yürüterek başarıya ulaştırmıştır. Zira yürütülen mücadele sayesinde İslam daveti Mekke'nin tamamına yayılarak Kureyş'in birliğini dolayısıyla siyasi bütünlüğünü zedelemiştir. Bu zedelenme Hicret'le resmiyet kazandıktan sonra Kureyş artık bu gerçeği kabul etmek zorunda kalmıştır.

Allah Resulü, Hicret sonrasında yeni bir sistem ortaya koyarak kabilecilik ruhu yerine devlet düşüncesini hâkim kılan bir anlayış getirmiştir. Hz. Peygamber'in siyasi bir kişilikte aranan liderlik, ileri görüşlülük, siyasi zekâ, idari beceri gibi özellikler taşıması İslam devletinin başarı kazanmasında etkili olan unsurlardandır. Ancak asıl görevinin tebliğ olması onu diğer siyasi liderlerden ayırır. Zira Allah Resulü, iktidar peşinde koşan bir siyasi lider değil tebliğ ettiği dini insanlara ulaştırma gayretinde olan bir peygamberdir. Nitekim Medine'de gerçekleştirilen faaliyetlerin siyasetin gerekliliklerine göre değil nebevi anlayışa göre şekillendiği görülür. Yönetimde adalet ve liyakati esas alan Hz. Peygamber hem iç siyasette hem de dış siyasette Kur'an temelli prensiplerle hareket ederek değerleri öncelemiştir. Bu sebeple istişare, adalet, liyakat, ahde vefa, onur, uzlaşma, müsamahakârlık ve affedicilik Hz. Peygamber'in siyasetinde kullandığı prensipler arasında yer alır.[24]

Görsel 4.3
Mehmetçiğin savaşta düşmanına gösterdiği merhamet, ecdadımızın Hz. Peygamber'i örnek alışının bir tezahürüdür.

Hayatı boyunca adalet ve barışı hâkim kılmak için mücadele eden Hz. Peygamber toplumda huzur ve güveni tesis etmeye çalışmıştır. Düşmanlarıyla ilişkilerinde sonuna kadar barışçıl bir çözüm arayışında olmuştur. Savaşın kaçınılmaz hâle gelmesi durumunda ise savaşmaktan çekinmeyeceğini açıkça belirtmiştir. Bununla birlikte hem Müslümanların hem de düşmanın savaşı en az kayıpla atlatmasına yönelik önlemler almıştır. Savaş esnasında insan haklarına riayet etmiş, haksız yere kan akıtmamak için çeşitli tedbirler almış, farklı savaş teknikleriyle düşmanı teslim olmaya zorlamış, teslim aldıklarının da onurunu korumuştur. Düşmanına dahi merhametle yaklaşan Hz. Peygamber savaşın bile bir ahlakı olması gerektiğini söz ve davranışlarıyla göstermiştir [25] *(Görsel 4.3)*.

TARİHTEN

Hz. Peygamber fetih ordusuyla Mekke'ye girerken askerlerine taşkınlık yapmamalarını, intikam hırsıyla hareket etmemelerini emretmişti. Buna rağmen sancaktarlık görevi üstlenmiş olan Sad bin Ubade "Bugün savaş ve intikam günüdür. Bugün Kureyş'in zelil olduğu gündür." diyerek intikam çağrısı yapmıştı. Bunu haber alan Hz. Peygamber de "Hayır, bugün merhamet günüdür. Bugün Allah'ın Kureyş'i aziz kılacağı, Kâbe'nin şanını yücelteceği gündür. Bugün intikam günü değildir." buyurmuş ve sancağı Sad bin Ubade'den alıp onun oğluna vermiştir.

(Vakıdi, *Megazi,* 2/821-822)

Allah Resulü, Müslümanlar için ideal yönetim örnekleri ortaya koymuştur. Yöneticilerle halk arasında mesafe bulunmasını hiçbir zaman hoş karşılamayan Hz. Peygamber bu iki kesimin birbirleriyle temas hâlinde olmalarını istemiştir. Bu hususta *"Herhangi bir idareci; kapısını ihtiyaç sahibine, yoksula ve elinde hiçbir şeyi olmayan fakire kapatırsa ihtiyaç anında Allah da rahmetinin kapılarını onun yüzüne kapatır."*[26] uyarısında bulunmuştur.

4.1.5. Eğitim Konusunda En Güzel Örnek

Peygamber Efendimiz *"Muhakkak ki ben muallim olarak gönderildim."*[27] buyurarak eğitime verdiği önemi ortaya koymuştur. Yürüttüğü eğitim ve öğretim faaliyetleriyle de toplumda sosyokültürel bir dönüşüm gerçekleştirmiştir *(Görsel 4.4)*.

Allah Resulü'nün tebliğ sürecinde gerçekleştirdiği uygulamalarının tamamını bir eğitim ve öğretim faaliyeti olarak değerlendirmek mümkündür. Zira Kur'an'da **"Rabb'imiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder, onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin..."**[28] ayetiyle tebliğin eğitim ve öğretim boyutuna vurgu yapılır.

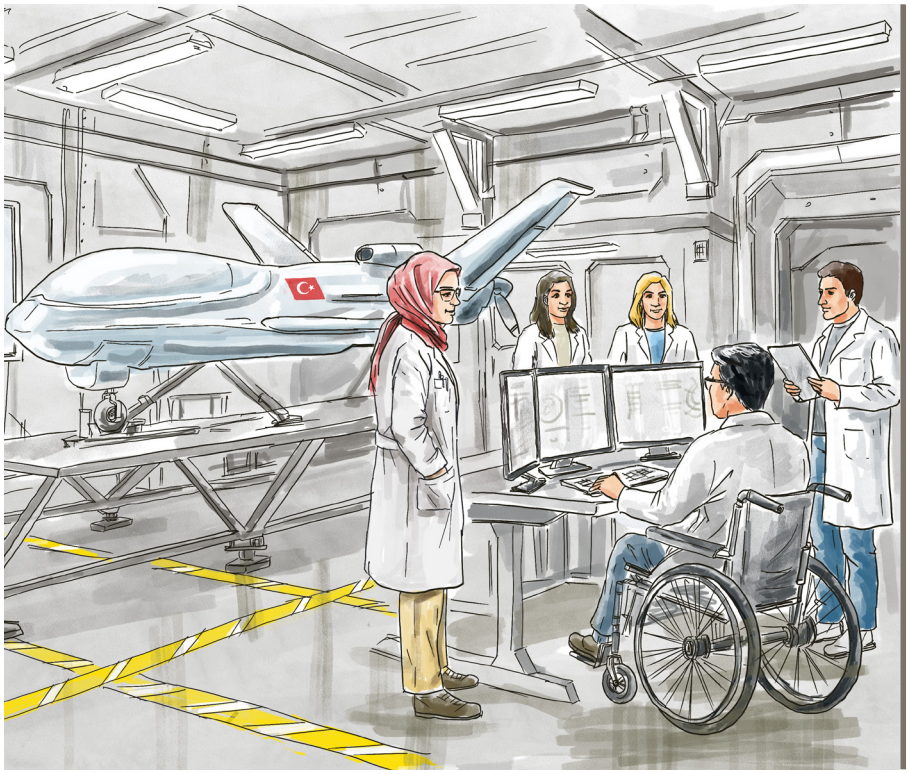

► Görsel 4.4
Hz. Peygamber'in ilim konusundaki tavsiyelerine uygun davranan gençler, yaptıkları çalışmalarla toplumun kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.

TARİHTEN

Bir gün sahabeden biri Hz. Peygamber'e gelerek "Ey Allah'ın Resulü! Abdest nasıl alınır?" diye sordu. Allah Resulü bir kap su istedi ve abdest almaya başladı. Ellerini, yüzünü ve kollarını üçer kez yıkadı. Başını mesh etti. Şehadet parmaklarının ucuyla kulaklarının içini, başparmaklarıyla da dışını mesh etti. Ayaklarını da üçer defa yıkadı. Daha sonra soruyu soran sahabisine "İşte abdest böyle alınır..." dedi.

(Ebu Davud, "Taharet", 52)

Hz. Peygamber'in eğitim ve öğretime yönelik sistematik faaliyetleri Medine Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Nitekim Mescid-i Nebevi'nin yanında inşa edilen Suffe, düzenli eğitim faaliyetinin yürütüldüğü ilk merkez olma özelliğine sahiptir. Hz. Peygamber okuma yazma ve Kur'an öğretilen bu eğitim yuvasının ilk idarecisi ve hocası olmuş, burada kalanları kendi ailesi gibi görüp sahip olduğu imkânları onlarla paylaşmıştır. Peygamberimiz kadınların eğitimine de büyük önem vermiştir. Bu amaca yönelik olarak haftanın bir gününü tamamen hanımlara ayıran Allah Resulü o gün yalnızca onların eğitimiyle ilgilenmek suretiyle Müslümanlara bu hususta da rehberlik yapmıştır.[29]

TARİHTEN

Ebu Hüreyre, Hz. Peygamber'in Suffe ehlini koruyup gözettiğini şu sözlerle anlatır: "Allah Resulü kendisine gelen zekât malından hiçbir şey almaz, onu doğruca Ashabısuffeye gönderirdi. Hediye olarak verilenlerinse bir kısmını kendisi alır, geri kalanını da onlara gönderir böylece Ashabısuffeyi hediyelere ortak ederdi."

(Buhari, "Rikak", 17)

Tablo 4.1
Hz. Peygamber'in Eğitim ve Öğretimdeki Uygulama Esasları

▶	*Soru sorarak muhatabında merak uyandırmıştır.*
▶	*Kıssalar anlatarak konuyu desteklemiştir.*
▶	*Örnekler vererek konuyu kolay anlaşılır hâle getirmiştir.*
▶	*Sözlerini tekrar ederek konunun kalıcı olmasını sağlamıştır.*
▶	*Konuyu şekiller çizerek ve benzetmeler yaparak zihinlere nakşetmiştir.*
▶	*Öğrettiklerini yazdırarak kalıcı hâle getirmiştir.*
▶	*Kolaylık ilkesine bağlı kalarak öğrenmenin önündeki zorlukları aşmıştır.*
▶	*Özendirme ve sakındırma metodunu kullanarak motivasyon sağlamıştır.*
▶	*Tedricilik ilkesini göz önünde bulundurarak öğrenmeyi sürece yaymıştır.*
▶	*Yaşayarak öğretme metodunu kullanarak model olmuştur.*

2. ETKİNLİK

20 dk.

Amaç	*Hz. Peygamber'in örnek şahsiyeti konusunda hadis kaynaklarına başvurabilme*

Aşağıdaki hadisleri inceleyiniz ve uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.

"Kişinin ailesi için yaptığı harcama sadakadır."

(Buhari, "Megazi", 12)

"İlim için yola çıkan kişi, dönünceye kadar Allah yolundadır."

(Tirmizi, "İlim", 2)

"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle namaz kılın."

(Buhari, "Ezan", 18)

"Oruç bir kalkandır. Oruçlu; saygısızlık yapmasın, kötü konuşmasın…"

(Buhari, "Savm", 2)

"… Allah'a ve ahiret gününe iman eden kişi komşusunu rahatsız etmesin…"

(Ebu Davud, "Edeb", 122-123)

"Sadaka/zekât vermek, suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları yok eder."

(Tirmizi, "Cuma", 79)

"Arabozan, yaptığı iyiliği başa kakan ve cimri olan kimse cennete giremez."

(Tirmizi, "Birr", 41)

"Güçlü kimse, insanları güreşte yenen değil bilakis öfke anında kendisine hâkim olandır."

(Müslim, "Birr", 107)

"Sizden biriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz."

(Tirmizi, "Sıfatü'l-Kıyame" 59)

"... Allah beni sıkıntı verip zorlaştırıcı olarak göndermedi. Beni ancak kolaylaştırıcı bir öğretmen olarak gönderdi."

(Müslim, "Talâk", 29)

- *Verilen hadislerin hangi konularla ilgili olduğunu belirleyiniz.*
- *Hadisleri konularına göre dinî, sosyal ve ilmî olarak sınıflandırınız.*
- *Tasnif ettiğiniz hadislerden hareketle Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarıyla örnek oluşuna dair bir çıkarımda bulununuz.*

Değerlendirme	*Ulaştığınız çıkarımdan hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.* 1. *Günlük hayatta Hz. Peygamber'i örnek almak neden önemlidir?* 2. *Hz. Peygamber'in örnek davranışlarından hangilerini hayatınıza yansıtabiliyorsunuz?* 3. *Peygamberimizin tavsiyelerinden daha fazlasını hayata geçirebilmek için neler yapabilirsiniz?*

1. Ara Değerlendirme

Aşağıdaki tabloda verilen Hz. Peygamber'in örnek davranışlarının hangi alanlarla ilgili olduğunu belirleyerek uygun kutucukları işaretleyiniz.

Örnek Davranışlar	Alanlar				
	Dinî	Siyasi ve Askerî	Sosyal	İlmî	Ekonomik
Namaz kıldırırken bir çocuk ağlaması işittiğinde annesine zorluk çıkmasın diye kıraati kısa tutmuştur.					
Bedir esirlerinden bazılarını okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakmıştır.					
Uzun yıllar hizmetini gören Enes bin Malik'i bir kere bile azarlamamıştır.					
Temel tüketim malzemelerinin stoklanmasına izin vermemiştir.					
Haftanın bir gününü hanım sahabilerin eğitimi için ayırmıştır.					
Mekke'nin Fethi'nden sonra genel af ilan etmiştir.					

4.2. KÜLTÜRÜMÜZDE PEYGAMBER SEVGİSİ

Peygamber sevgisinin hangi şekillerde gösterilebileceğine dair fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

örf: Toplumun alışkanlık hâline getirdiği, söz veya davranış olarak sürdürdüğü durumlar.

("örf", *Dinî Terimler Sözlüğü*, 293)

Müslüman Türk toplumlarının örfünde Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve hürmetin büyük bir yeri vardır. Bu sevgi, devlet yöneticilerinden vatandaşa kadar toplumun her kesiminde kendini göstermiştir. Türk-İslam dünyasının önemli temsilcilerinden Osmanlı Devleti'nde de Hz. Peygamber'e duyulan muhabbet, devlet politikalarına ve toplumsal yaşama yön veren önemli bir unsur olmuştur. Milletimiz güzelliğin sembolü olarak gördüğü gülü Hz. Peygamber'e yakıştırmış, onun kokusunu gülde aramış, bu sebeple Ravza-i Mutahhara kandillerinde dört yüz yıl boyunca gül yağı yakmıştır.[30]

Osmanlı Devleti, İslam dünyasının kalbi olarak gördüğü Haremeyn'e (Mekke ve Medine) büyük bir önem atfetmiş ve bu kutsal topraklara hizmet etmeyi şerefli bir görev olarak kabul etmiştir. 1517 yılında Mekke ve

Medine'nin Osmanlı yönetimine geçmesiyle birlikte Osmanlı padişahları, bu iki kutsal şehrin hizmetkârı anlamına gelen "hadimülharameyn" unvanını almışlardır. Ayrıca Hz. Peygamber'in hatıralarını korumak amacıyla İstanbul'a getirilen mukaddes emanetleri de Topkapı Sarayı'nda özenle muhafaza etmişlerdir.[31]

Osmanlılar Resulullah'a olan sevgi ve bağlılıklarının bir gereği olarak yüzyıllar boyunca Haremeyn'in korunması, imarı ve bölgesel refahı için büyük çaba göstermişlerdir. Tahta çıkan her padişah bu bölgede kalıcı bir hayır eseri bırakmayı arzulamış; cami, medrese, kütüphane, imaret, mektep, zaviye gibi birçok kurum inşa ettirmiştir. Ayrıca bu kurumların sürekliliğini sağlamak için vakıflar kurarak bölgenin sosyal ve ekonomik yapısını desteklemiştir. Bölgenin güvenlik, su ihtiyacı, ulaşım gibi temel sorunlarına yönelik projeler de Osmanlı'nın yönetimi altında hayata geçirilmiştir.[32]

Ecdadımızın bıraktığı kültürel mirası koruma sorumluluğunu yerine getirmek için neler yapabilirsiniz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Osmanlıların Haremeyn'e yardımlarının en belirgin tezahürlerinden biri olan surre alayları, padişahların Peygamber Efendimiz'e duyduğu sevginin somut bir ifadesidir. Abbasilerle başlayan ve Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devam eden bu gelenek, Yavuz Sultan Selim'le birlikte devletin resmî politikası hâline gelmiştir.[33] Bu doğrultuda her yıl recep ayının başlarında İstanbul'dan büyük bir törenle yola çıkan surre alayları; kutsal topraklara altın, gümüş, değerli hediyeler ve yardımlarla birlikte Kâbe örtüsünü götürmekle görevlendirilmiştir.[34]

Surre alayları; padişah, sadrazam ve diğer devlet adamlarının katıldığı büyük bir törenle uğurlanırdı *(Görsel 4.5)*. Sarayın önünde dualarla başlayan bu tören, İstanbul'un Üsküdar yakasında tekrar edilirdi. Surre alayı, güzergâhı boyunca halkın yoğun ilgisiyle karşılaşırdı.[35] Surre alaylarının dönüşü de en az gidişi kadar büyük bir coşkuya sahne olurdu. Kutsal topraklardan getirilen Kâbe örtüsünden parçalar ve diğer hediyeler Osmanlı sarayında ve büyük camilerde muhafaza edilirdi.[36]

Toplumların kültürel hayatında hangi unsurlar belirleyicidir? Yorumlayınız.

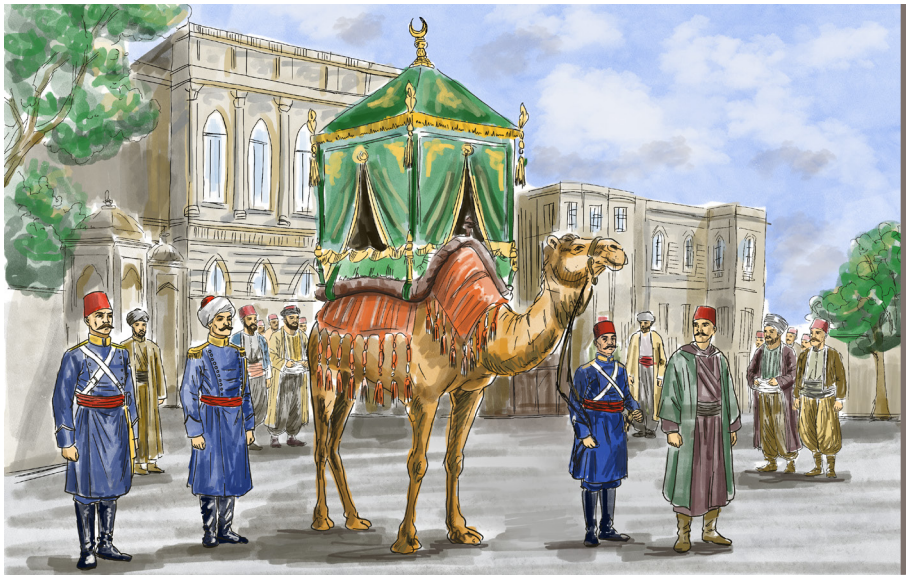

► Görsel 4.5
Haremeyn'e surre adıyla gönderilen armağanları taşıyan sandukaya "mahmilişerif" denmiştir. Dörtgen bir ahşap çerçeve üzerine oturtulmuş dört yüzlü piramit şeklinde olan mahmilişerifin üzeri altın ve gümüş işlemeler, ipek püsküller ve kıymetli taşlarla süslenmiş atlas bir kumaşla kaplanmıştır.

Müslüman toplumlarda Hz. Peygamber'e duyulan sevgi, bağlılık ve özlemi ifade etmenin en etkili yollarından biri sanat olmuştur. Bu sevgi estetik anlayışla birleşerek hat, edebiyat, musiki gibi alanlarda derin izler bırakmıştır. Müslüman sanatkârlar, Hz. Peygamber'i en güzel şekilde anlatmayı âdeta bir ibadet olarak kabul etmişlerdir.[37]

4.2.1. Edebiyatta Peygamber Sevgisi

Peygamber sevgisi asırlar boyunca edebiyatımızın en zengin ilham kaynaklarından biri olmuştur. Hz. Peygamber'in doğumunu, hayatını, fiziki ve ahlaki özelliklerini konu alan manzum ve mensur pek çok eser kaleme alınmış; siyer, naat, mevlit, hilye, esmayınebi gibi müstakil türler ortaya çıkmıştır.

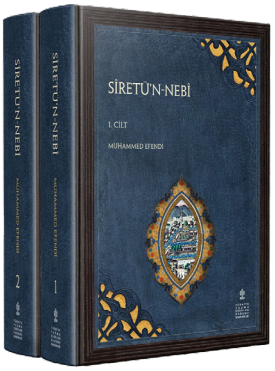

Görsel 4.6
Veysi tarafından mensur olarak kaleme alınan ilk Türkçe telif siyer kitabı

Siyer

Hz. Peygamber'in hayatını konu alan eserler dinî edebiyatın önemli bir kısmını oluşturur. Bunların başında onun hayatının tamamını ya da bir bölümünü ele alan manzum ya da mensur siyerler gelir *(Görsel 4.6)*. Anadolu'da bilinen ilk müstakil siyer kitabı Kadı Darir'e aittir. Eserde olaylar anlatıldıktan sonra genellikle bir manzumeye yer verilmiştir.[38]

Esmayınebi

Esmayınebi, Hz. Peygamber'in kaynaklarda geçen isimlerinin manzum veya mensur eserlerde bir araya getirilmesiyle oluşan bir edebî türdür. Bu eserlerde Hz. Peygamber'in ezelî ve ebedî üstünlüğü, hidayeti, rahmeti, şefaati, Allah'ın (cc) huzurundaki özel konumu, her yönden seçkinliği ve ümmeti nezdindeki değeri vurgulanır. Ayrıca ona duyulan sevgi ve hürmet de içten bir şekilde dile getirilir.[39]

Naat

Fars ve Türk edebiyatında Hz. Peygamber'i öven şiirlerin genel adı olan naat, Türk edebiyatında on birinci yüzyıldan itibaren yaygınlaşmış ve zamanla köklü bir gelenek hâline gelerek günümüze kadar ulaşmıştır. Türklerin yaşadığı hemen her bölgede yazılan naatlar, dinî ve edebî hayatta önemli bir yer tutmuştur. Naatlar yalnızca yazılı metinler olarak kalmamış; bestelenerek cami ve tekkelerde okunmuş ayrıca hattatlar tarafından levhalara yazılarak mescit, dergâh, ev, dükkân gibi mekânları süslemiştir.

OKUYORUM

Cânım kurbân olsun senin yoluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed
Gel şefâat eyle kemter kuluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Mü'min olanların çokdur cefâsı
Âhiretde olur zevk u safâsı
On sekiz bin âlemin Mustafâ'sı
Adı güzel kendi güzel Muhammed

(...)

Sen Hak Peygambersin şeksiz gümânsız
Sana uymayanlar gider imânsız
Âşık Yûnus neyler dünyâyı sensiz
Adı güzel kendi güzel Muhammed

(Mustafa Tatçı, *Dîvân,* 319)

Şairleri naat yazmaya yönelten temel sebepler arasında Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve Allah'ın (cc) rızasını kazanma isteği yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Resulullah'ın üstün şahsiyeti ve ahlakı övüldüğünden şairler de onu methetmeyi aynı zamanda Allah'ın (cc) arzusuna uygun bir davranış olarak görmüşlerdir. Bunun yanı sıra Resulullah'ın kıyamet gününde ümmetine şefaat edeceğine olan inanç, naat yazımında etkili olmuştur. Türk edebiyatında ilk örneklerine *Kutadgu Bilig*'de rastlanan naat yazma geleneği günümüze kadar devam etmiştir.[40]

Mevlit

Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan mevlitler, Peygamber Efendimiz'e duyulan sevgi ve saygının bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Çoğunlukla manzum olarak kaleme alınan bu eserler, edebî ve dinî türler içinde benzersiz bir zenginliğe sahiptir. Mevlit geleneğinin Türk edebiyatındaki en önemli temsilcisi Süleyman Çelebi'dir. Onun 1409 yılında kaleme aldığı *Vesiletü'n-Necat* adlı mesnevisi, bu türde yazılmış eserlerin en meşhurudur *(Görsel 4.7)*. Halk arasında büyük beğeni toplayan ve geniş bir coğrafyada okunmaya başlayan bu eser, sonraki yıllarda birçok şaire mevlit türünde eser verme konusunda ilham kaynağı olmuştur.[41]

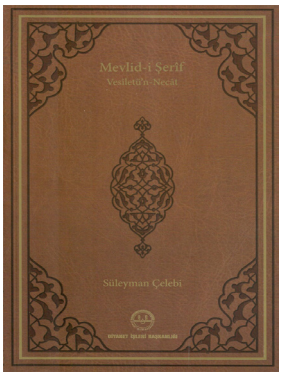

Görsel 4.7
Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necat adlı mesneviyi 15. asırda kaleme almıştır.

Mevlitlerde Hz. Peygamber'in doğumu ve hayatına dair önemli olaylar anlatılır. Miraç hadisesi, Hz. Peygamber'in mucizeleri, vasıfları, vefatı gibi konular ele alınan konular arasındadır.[42]

OKUYORUM

(…)

Çevre yanıma gelip oturdular
Mustafâ'yı birbirine muştular

Didiler oğlun gibi hiç bir oğul
Yaradılalı cihân gelmiş değil

Bu senin oğlun gibi kadri cemîl
Bir anaya virmemişdir ol Celîl

(…)

(Bilal Kemikli, *Vesîletü'n-Necât,* 85)

Günümüz Türkçesiyle

Çevremi sararak yanıma oturdular.
Birbirlerine Mustafa'nın doğduğunu müjdelediler.

Dediler ki: "Senin oğlun gibi bir oğul,
Yaratıldığından beri cihana gelmemiştir.

Senin oğlun gibi eşsiz birini
Celil olan Allah (cc), başka hiçbir anneye vermemiştir.

(Kitap yazarları tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiştir.)

Türk edebiyatında hem edebî hem de dinî açıdan büyük bir etkiye sahip olan mevlitler, asırlar boyunca halkımız tarafından sevilerek okunmuş ve zevkle dinlenmiştir. Günümüzde de kültürel ve dinî hayatın önemli bir parçası olmayı sürdürmektedir.

Hilye

Hilye, Osmanlı kültüründe Hz. Peygamber'in yaratılışını, dış görünüşünü, ruhi özelliklerini ve güzel sıfatlarını ifade etmek için ortaya çıkmış edebî bir türdür. Hilyeler, Hz. Peygamber'in fiziki ve ahlaki özelliklerini konu edinen şemail türünden doğmuştur. Ancak şemail terimi, hilyelere kıyasla daha geniş bir anlam taşır. Şemailler, Peygamber Efendimiz'in şahsi ve hususi hayatını bir bütün hâlinde ele alırken hilyelerde konu daha sınırlıdır. Hem şemail hem de hilyelerin kaynağı, İmam Tirmizi'nin yazdığı *eş-Şemâilü'n-Nebeviyye*'dir.[43]

Osmanlı edebiyatında özgün kimliğine kavuşan hilyeler hem edebî hem de estetik bir değer kazanarak kültürel bir zenginlik hâline gelmiştir. Osmanlı döneminde yazılan şemail kitapları, konuları daraltılarak daha sanatkârane bir üslupla kaleme alınmıştır. Hakanî Mehmed Bey'in 1598 yılında *Hilye-i Hakani* ismiyle yazdığı manzum eserinden sonra bu tür eserler yaygınlaşmıştır.[44]

4.2.2. Musikide Peygamber Sevgisi

Duygu ve düşüncelerin ahenkli nağmelerle dile getirildiği musiki, güzel sanatların temel dallarından biridir. Hayatındaki pek çok örnekten Resulullah'ın ses güzelliğine önem verdiği anlaşılmaktadır. Özellikle Kur'an ve ezan okurken seslerin daha güzel kullanılmasını sahabilerine tavsiye etmesi de bunu göstermektedir[45] *(Görsel 4.8)*.

Görsel 4.8
Ezan ve sela dinî musikinin en bilinen örnekleridir.

Hz. Peygamber'in vefatının ardından Müslümanların özlem ve sevgilerini dile getirdiği manzum ve mensur eserler zamanla dinî musikiye kaynaklık etmiştir. Musiki, insanı Allah'a (cc) yaklaştıran, ruhu ve kalbi arındıran, nefsi ıslah eden bir vasfa sahip olduğu sürece kabul görmüştür.[46] Dinî musikinin ortaya çıkışındaki en büyük etken, dinî hayatın kendisidir. Osmanlı toplumunda Hz. Peygamber sevgisi, farklı musiki formlarıyla sanatın bir parçası hâline gelmiştir.

Kurtuluş Savaşı ve 15 Temmuz olayları sırasında selaların birlik ve beraberliği pekiştiren, insanların millî duygularını harekete geçiren önemli bir unsur olduğu görülmüştür.

Sela

Sela, dinî musikide Hz. Peygamber'e dua ve salatüselam ifade eden Arapça sözlü eserlerin musiki ile icrası anlamına gelir. Günümüzde sela genellikle mübarek gün ve gecelerde ezandan önce müezzin tarafından irticalen ve genellikle hüseynî makamında minareden okunur. Selaların cuma, bayram, sabah ve cenaze selası ile salatıümmiyye olmak üzere farklı türleri vardır.[47]

İlahi

Allah (cc) ve Hz. Peygamber sevgisini dile getiren manzumelerin Türk musikisi makam ve usulleriyle bestelenmiş şekline ilahi denir. İlahiler en fazla bestelenen musiki formlarının başında gelir. Önceleri tüm dinî şiirler ilahi olarak nitelendirilse de zamanla besteli dinî şiir formu olarak daha özel bir tür hâlinde musikiyle özdeşleşmiştir.[48]

İlahi okunuşuna ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Mevlit

Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat* adlı mesnevisi, besteli veya kendine has bir üslupla irticalen okunur. Bu eser özellikle Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü olan Mevlid Kandili ile diğer mübarek gün ve gecelerde okunagelmiştir. Ayrıca ölüm, doğum, sünnet, evlenme, hac ibadetini yerine getirme gibi önemli olayların ardından düzenlenen, sevinç ve üzüntülerin paylaşıldığı toplantılarda da mevlit okunması bir gelenek hâline gelmiştir.[49] Mevlidin bölümlerinin okunacağı makamlar ve aralarda uygulanacak geçişler, geleneksel okuyuş şekilleri olarak günümüze kadar ulaşmıştır.[50]

Mevlit okunuşuna ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Kaside

Kaside, sözlü dinî formlardan biridir. Allah (cc) ve Hz. Peygamber'e yönelik övgülerle din büyüklerine duyulan sevgi ve saygıyı ifade eden dinî içeriğe sahip şiirlerin saz eşliği olmadan bir kişi tarafından okunmasıdır. Genellikle belirli bir usule bağlı olmaksızın makamlı bir şekilde irticalen icra edilir *(Görsel 4.9)*. Edebi bir tür olan kasideyle beyit sayısı ve övgü teması dışında doğrudan bir benzerlik göstermez. Zira musiki formu olarak kaside, çeşitli edebî türlerin bestelenmesiyle oluşur ve genellikle on on beş beyitten meydana gelir.[51]

► Görsel 4.9
Cami musikisinin güzel bir örneği olan kasideler, mevlit bölümlerinin arasında okunagelmiştir.

Miraciye

Miraciye, Hz. Peygamber'in miraca yükselişini konu alan ve mesnevi tarzında kaleme alınan eserlerin genel adıdır. Bestelenerek Türk din musikisinin sanatlı ve görkemli örneklerini oluşturan bu eserlerin en ünlüsü Neyzen Osman Dede'ye aittir. Türkçe olarak yazılan bu miraciye; altı bölümden oluşmakta olup durak formunda, serbest ve usûlsüz bir şekilde bestelenmiştir.[52] Osmanlı kültüründe Miraç Kandili'nden başlayarak ramazan ayının başına kadar selatin camilerinde miraciyye okunması âdetti.[53] Miraciyenin münacat kısmı okunurken dinleyicilere gül suyu serpilir, miraçta Hz. Peygamber'e sunulan içecekleri temsilen şerbet ve süt ikram edilir, mevlit törenlerindeki gibi şeker dağıtılırdı.[54]

Miraciye okunuşuna ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Tevşih okunuşuna ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Tevşih

Mevlit, miraciye gibi büyük formlu eserlerin bölümleri arasında okunmak üzere bestelenen, güftesi Hz. Peygamber'in doğumu ve özelliklerini ya da ona dair övgüleri içeren manzum eserlere tevşih denir. Güfte bakımından naatlarla benzerlik gösteren tevşihler, besteli olmaları ve koro halinde okunmalarıyla naatlardan ayrılır. Tevşihler ilahiden sonra en çok beste yapılan dinî musiki formu olmuştur.[55] Tevşihler içinde en çok bestelenen güfte Dede Ömer Ruşenî'ye ait manzumedir.[56]

4.2.3. Hat Sanatında Peygamber Sevgisi

Güzel yazı anlamına gelen hüsnühat, estetik kurallara bağlı kalarak ölçülü ve güzel bir şekilde yazma sanatıdır. Tıpkı musiki gibi duygu ve düşüncelerin ahenkle şekillendiği güçlü bir ifade aracı olan hat sanatı, Kur'an-ı Kerim'den sonra en çok Hz. Muhammed'in (sav) adı, örnek şahsiyeti ve sözleri etrafında oluşmuştur.[57]

Görsel 4.10
Hilyeişerif örneği
Hattat: Ömer Özgül

Kırk Hadis Mecmuaları

Bazı âlimler, Müslümanların öğrenmesi gereken dinî konulara dair kırk hadis derleyerek çeşitli kitap ve risaleler hazırlamışlardır. Osmanlı toplumunda ise Hz. Peygamber'in şahsına ve sözlerine duyulan derin sevgi ve saygı sebebiyle bu gelenek büyük bir ilgiyle sürdürülmüştür. Osmanlılar diğer milletlerde görülmeyen bir şevkle kırk hadis mecmualarını hat sanatıyla yazıya dökmüşlerdir.[58]

Hilyeişerif

Özellikle Osmanlı hat sanatında Peygamber Efendimiz'i tarif ve tasvir eden, belli bir tertip üzere hüsnühatla yazılmış, tezhip edilerek levha hâline getirilmiş eserlere hilyeişerif denilmiştir[59] *(Görsel 4.10)*. Hilyeişerif levhalarında genellikle Hz. Ali'den rivayet edilen metin önemli bir kaynak olarak öne çıkmıştır.[60]

OKUYORUM

Allah'ın Resulü orta boyluydu boyu ne aşırı derecede uzun ne de göze batacak kadar kısaydı. Mübarek saçı çok kıvırcık olmadığı gibi tamamen düz de değil hafif dalgalıydı. Ne tombul yüzlü ne de yumru yanaklıydı. Yüzünde hafif bir değirmilik vardı. Teninin rengi de beyaz olup hafifçe pembeye çalardı. Gözleri iri ve siyahtı. Kirpikleri sık ve uzundu. Kemiklerinin başları ve iki küreğinin ortası iriceydi. Mübarek vücudu çok fazla tüylü değildi göbeğinden göğsüne doğru ince bir tüy şeridi uzanırdı. Mübarek el ve ayakları etlice, parmakları ise uzunca idi. Yürürken ayaklarını yerden kuvvetlice kaldırır, yere sert şekilde basmaz, adımlarını genişçe atar, meyilli bir yerden iniyormuş gibi yürürdü. Bir tarafa döneceği zaman sadece başını çevirmez, bütün vücuduyla dönerdi. İki küreğinin arasında peygamberlik mührü vardı. Peygamberlik onunla son bulmuştur. İnsanların en geniş kalplisi, en doğru konuşanı, en yumuşak huylusu ve herkesle en güzel geçineni idi. Etkili görünümü dolayısıyla onu ilk defa gören kimsenin içinde bir ürperti hasıl olurdu fakat onunla bir süre kalıp kendisini tanıyınca gönlünde ona karşı derin bir muhabbet uyanırdı. Hz. Peygamber'i vasfedenler sözlerini şöyle bitirirdi: "Sözün kısası, ben daha önce de daha sonra da onun bir benzerini görmedim." Allah'ın salatüselamı ona olsun.

(İmam Tirmizi, *Şemail-i Şerif Şerhi,* 76-78)

Kıta ve Murakkalar

Murakkalar, hat üstatları tarafından farklı hat türleriyle yazılan kıtaların bir araya getirilmesiyle oluşmuştur *(Görsel 4.11)*. Dünyanın önemli müze ve kütüphanelerinde bulunan ve İslam medeniyetinin ulaştığı sanat seviyesini gösteren binlerce murakka, Peygamber Efendimiz'in emir ve tavsiyelerini günümüze taşımaya devam etmektedir.[61]

Görsel 4.11
Kıta örneği
Hattat: Kazasker Mustafa İzzet

Cami Yazıları

Hz. Muhammed'in (sav) ismi ve sözleri sanatkârane biçimde yazılmış ve bu yazılar mimari yapıların estetiğinin tamamlayıcı bir unsuru olmuştur. Özellikle camilerin iç ve dış kısımlarında bulunan bu yazılar kültürümüzde Peygamber Efendimiz'e duyulan muhabbetin somut birer göstergesidir.[62]

Levhalar

Cami, mescit, türbe gibi mimari eserlerin dışında ev ve işyerlerine asılmak için celi hatla yazılmış hadisler ile Hz. Peygamber'e övgü ifade eden ayetler hat sanatında önemli bir yer tutar. İslam büyükleri ve şairlerinin Hz. Muhammed'e (sav) duydukları sevgiyi terennüm ettikleri eserler de levha olarak yazılmıştır *(Görsel 4.12)*.

Bu sanat dallarında ortaya konan eserler, sadece estetik bir kaygının ürünü değil aynı zamanda toplumun Hz. Peygamber'e duyduğu bağlılığın ve ona olan sevgisini ifade etme arzusunun bir yansımasıdır. Bu gelenekler günümüzde devam etmekte ve Hz. Peygamber sevgisini sanatın her alanında yaşatmayı sürdürmektedir.

Görsel 4.12
Bursa Ulu Camii'de hat sanatının en güzel örnekleri bulunmaktadır.

Peygamber Sevgisinin Sanattaki Yansımaları

EDEBİYAT

SİYER
Hz. Peygamber'in hayatını konu alan edebî eserlerdir.

ESMAYINEBİ
Hz. Peygamber'in isimlerinin yer aldığı manzum ve mensur eserlerdir. Onun üstün vasıflarını, faziletini ve ümmeti nezdindeki kıymetini vurgular.

HİLYE
Osmanlı kültüründe Hz. Peygamber'in yaratılışını, dış görünüşünü, ruhi özelliklerini ve güzel sıfatlarını anlatmak üzere şemail türünden doğmuş edebî bir türdür.

NAAT
Özellikle İran ve Türk edebiyatında Peygamber Efendimiz'i övmek için yazılan şiirlerin yaygın adıdır.

MEVLİT
Yazıları Hz. Peygamber'in doğumunu ve hayatındaki önemli olayları konu alan mesnevi türündeki eserlerdir. En bilineni Vesiletü'n-Necat'tır. Yıldırım Bayezid zamanında Ulu Camii'nin imamlığını da yapan Süleyman Çelebi'nin anıt mezarı Bursa'da bulunmaktadır.

HAT

CAMİ YAZILARI
Özellikle camilerin duvar, kubbe ve yarım kubbelerinde Hz. Peygamber'in isimleri ve sözleri sanatkârane bir üslupla yazılarak, mimari estetiğin önemli bir parçası hâline getirilmiştir.

HİLYEİŞERİF
Hz. Peygamber'in eşsiz fiziki ve ahlaki vasıflarını tasvir eden zarif levhalardır.

LEVHALAR
Hat sanatında Hz. Peygamber'e övgü içeren ayet, hadis ve ona duyulan sevgiyi ifade eden edebî eserler levha hâlinde yazılarak cami, türbe, ev ve işyerlerine asılmıştır.

KIRK HADİS MECMUALARI
Osmanlılar Hz. Peygamber'e duydukları sevginin bir yansıması olarak derlenen kırk hadis mecmualarını sanatkârane bir üslupla yazıya dökmüşlerdir.

KITA VE MURAKKALAR
Hattatlar tarafından Hz. Peygamber'in hadislerinin yazıldığı kıtaların bir araya getirilmesiyle murakkalar oluşur.

MUSİKİ

SELA

Hz . Peygamber'e dua ve salatüselam ifade eden Arapça sözlü eserlerin ezandan önce müezzin tarafından belirli makamlarda icra edilmesidir.

İLAHİ

Allah (cc) ve Hz. Peygamber sevgisini anlatan manzumelerin bestelenmiş hâlidir.

MEVLİT

Mevlit icrasına ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Hz. Peygamber'in doğduğu gece olarak bilinen Mevlit Kandili başta olmak üzere mübarek gecelerde ve önemli olayların ardından düzenlenen toplantılarda Süleyman Çelebi'nin eserinden bazı bölümlerin besteli veya kendine has bir üslupla okunmasıdır.

TEVŞİH

Mevlit, miraciye gibi büyük formlu eserlerin bölümleri arasında okunmak üzere bestelenen; Hz. Peygamber'in doğumu, vasıfları ve yüce şahsiyetine dair övgüler içeren manzum eserlerdir.

KASİDE

Allah (cc), Hz. Peygamber ve din büyüklerine övgü içeren şiirlerin, saz eşliği olmadan makamlı şekilde okunduğu sözlü bir dinî musiki formudur.

MİRACİYE

Hz. Peygamber'in miracını konu alan mesnevi tarzı eserlerdir. Osmanlı kültüründe özellikle Miraç Kandili'nden ramazana kadar camilerde okunur ve dinleyenlere gül suyu, şerbet ve süt ikram edilirdi.

Miraciye icrasına ait bir örneğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Grafik Bilgi 4.1
Kültürümüzde Hz. Peygamber sevgisini ortaya koyan bazı örnekler

2. Ara Değerlendirme

Aşağıda verilen 1-10. ifadelerin başına ilgili olduğu kavrama ait harfi yazarak tanımlarla kavramları eşleştiriniz.

I		
1.	.....	Hz. Peygamber'in hayatını konu alan manzum veya mensur eserler
2.	.....	Hz. Peygamber'in isimlerinin manzum veya mensur olarak bir araya getirildiği edebî tür
3.	.....	Hz. Peygamber'e övgü ve şefaat dileklerini içeren şiirler
4.	.....	Hz. Peygamber'in doğumunu ve hayatını anlatan manzum eserler
5.	.....	Hz. Peygamber'in fiziki ve ahlaki özelliklerini tasvir eden edebî tür
6.	.....	Hz. Peygamber'e dua ve salatüselam ifade eden Arapça eserlerin sözlü musiki ile icrası
7.	.....	Allah (cc) ve Hz. Peygamber sevgisini dile getiren manzumelerin bestelenmiş hâli
8.	.....	Allah (cc) ve Hz. Peygamber'e övgü içeren, saz eşliği olmadan okunan dinî şiirler
9.	.....	Recep ayının 27. gecesinden başlayarak ramazan ayının başına kadar okunan besteli manzume
10.	.....	Eserlerin bölümleri arasında okunan besteli manzumeler

II	
a)	Cami yazıları
b)	Esmayınebi
c)	Hilye
ç)	İlahi
d)	Kaside
e)	Levhalar
f)	Mevlit
g)	Miraciye
ğ)	Murakka
h)	Naat
ı)	Sela
i)	Siyer
j)	Tevşih

II. sütunda yer alan kavramların aşağıdaki sanat dallarından hangisine ait olduğunu belirleyerek ilgili alana yazınız.

Edebiyat	Hat	Musikî

PERFORMANS GÖREVİ

Görev	*Deneme yazma*
Amaç	*Hz. Peygamber'in ahlaki özelliklerinin günümüzdeki sorunların çözümüne sunacağı katkıları değerlendirebilme*
Değerlendirme Ölçütleri	*İlişki kurma, içerik, doğruluk, dil ve anlatım*

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek performans görevini tamamlayınız.

- *Hz. Peygamber'in ahlaki özellikleri ve tavsiyeleri hakkında bilgi toplayınız.*
- *Günümüzdeki belli başlı ahlaki sorunları gözden geçiriniz.*
- *Hz. Peygamber'in hangi uygulama veya tavsiyesinin hangi soruna çözüm oluşturabileceğini belirleyiniz.*
- *Çözüm olarak belirlediğiniz hususların hayata geçirilebilmesi için neler yapılabileceği konusunda fikir üretiniz.*
- *Ürettiğiniz fikirleri deneme formatında yazıya dökünüz.*
- *Yazınıza dikkat çekici ve konuyu yansıtan bir başlık seçiniz.*
- *Metninizde sade ve akıcı bir dil kullanmaya özen gösteriniz.*
- *Metninizi yazım kurallarına uygun olarak yazınız.*

Değerlendirme	*Çalışmanız aşağıdaki karekodda verilen bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.*

FARKLI KAYDET

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. soruyu aşağıda verilen metne göre cevaplayınız.

Hz. Peygamber, ashabını hayatın her alanında kapsamlı bir eğitime tabi tutmuştu. Onlara en başta tevhidi, Allah'a (cc) iman etmeyi, O'nu tanımayı ve sevmeyi öğretmişti. İbadetlerin uygulanışını göstererek Allah'a (cc) kul olma şuurunu kazandırmıştı. Ahlakı öğretmişti. Nitekim ashabına edebi, hayâyı, iffeti, şefkati, fedakârlığı öğreten Resulullah'tı. Ashabı her hayırlı işe Allah'ın (cc) adıyla başlamayı, küçüklere merhamet edip büyüklere saygı göstermeyi, yemeği sağ elle önünden yemeyi, başkasının evine izinsiz girmemeyi ve daha birçok şeyi yine ondan öğrendi. Allah Resulü onlara aile kurmayı, çocuk eğitimini, anne baba hakkını gözetmeyi, arkadaşlığı, sılayırahmi, selamlaşmayı, hediyeleşmeyi bizzat örnek olarak gösterdi. Ticareti, alışverişi, alacaklı ve borçlu olmayı, giyim kuşam adabını, yemeyi, içmeyi, bayramı, sevmeyi, sevilmeyi, eğlenmeyi kısaca hayata dair her şeyi öğretti. Resulullah'ın Müslümanlara yaşayarak ve anlatarak öğrettiği sünneti sayesinde İslam dini hayatın her alanına nüfuz etmiştir.

(M. Emin Özafşar vd., *Hadislerle İslâm,* 1/422)

1. Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- ◯ a) Hz. Peygamber'in örnek oluşu ashabıyla sınırlıdır.
- ◯ b) Peygamberimizin eğitim anlayışı itikat, ibadet ve ahlak bütünlüğüne sahiptir.
- ◯ c) Hz. Peygamber'in siyasi ve askerî alandaki uyarıları zamanı aşan niteliktedir.
- ◯ ç) Resulullah'ın eğitime dair yöntem ve teknikleri örnek mahiyetindedir.
- ◯ d) Allah Resulü rehberlik yaptığı toplumu dönüştürmüştür.
- ◯ e) Hz. Peygamber örnek hayatıyla İslam'ın etki alanını genişletmiştir.

Aşağıdaki kutucuklarda Hz. Peygamber sevgisiyle ortaya konmuş eser türleri verilmiştir. 2-4. soruları kutucuklardaki harfleri kullanarak cevaplayınız. Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.

a. hilye	b. hilyeişerif	c. ilahi	ç. kaside
d. levha	e. mevlit	f. miraciye	g. murakka
ğ. naat	h. sela	ı. siyer	i. tevşih

2. Hangileri Hz. Peygamber sevgisine dair hüsnühat alanındaki eserlerdir?

.....

3. Hangileri Hz. Peygamber sevgisine dair musiki alanındaki eserlerdir?

.....

4. Hangileri Hz. Peygamber sevgisine dair edebiyat alanındaki eserlerdir?

.....

5. soruyu aşağıdaki tabloya göre cevaplayınız.

5. Esmayınebi ve cami yazılarını genel özellikleri bakımından karşılaştırınız. Tespit ettiğiniz benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki tabloya yazınız.

Esmayınebi	Cami yazıları
Hz. Peygamber'in isimlerinin ele alındığı edebî eserlerdir. Divanlar ve naatlarda da Resulullah'ın isim ve sıfatlarından bahsedilmektedir. Hz. Peygamber'in isimlerinin yazılıp okunmasının şefaat sebebi olacağı inancı; onu güzel sıfatlarla anlatma isteği; onun isim ve sıfatlarını okuyup evinde bulunduran kimselerin her türlü bela, hastalık ve sıkıntıdan uzak kalacağına dair inanç esmayınebinin yazılmasına ve evlerde bulundurulmasına vesile olmuştur. Hilyeişerif ve müstakil levhalarda esmayınebiler, çeşitli terkiplerde yazılmış ve tezyin edilmiştir.	Hat sanatıyla ortaya konan eser çeşitleri arasında yer alırlar. Hz. Peygamber'in isim ve sözlerinin de yer aldığı levha ve yazılar cami mimarisinin estetik bir unsuru olmuştur. Camilere asılması âdet olan Allah (cc) lafzı, Hz. Peygamber'in isimleri, dört halifenin isimleri ile Hasan (ra) ve Hüseyin (ra) levhaları da celi sülüsle ve çoğunlukla koyu renkli muşamba veya madenî levha üzerine yapıştırma altınla hazırlanmıştır. Cami duvarları, sütunları ve kubbe kasnağı bu tarz celi sülüs yazılarla süslenmiş; cami mimarisine estetik bir yapı kazandırılmıştır.

Benzerlikler	Farklılıklar

6-9. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

6. Günümüzdeki problemlerin çözümünde Hz. Peygamber'in rehberliğinin önemini açıklayınız.

……
……
……
……

7. "Size ne emrettiysem onu yapınız, size neyi yasakladıysam ondan sakınınız."

(İbni Mace, "Sünnet", 1)

Bu hadisten hareketle Hz. Peygamber'in dinî konulardaki rehberliğinin önemini yorumlayınız.

……
……
……
……

8. Türk-İslam medeniyetinde naat yazma geleneğinin oluşmasında etkili olan faktörler nelerdir?

……
……
……
……

9. "Bir kötülük gören kişi eli ile değiştirmeye gücü yetiyorsa onu değiştirsin. Buna gücü yetmezse dili ile değiştirsin. Bunu da yapmazsa kalbi ile o kötülükten nefret etsin ki bu da iman eden kişinin asgari yapması gereken şeydir."

(Ebu Davud, "Salat", 239-242)

Bu hadis Müslümanlara hangi toplumsal sorumlulukları yüklemektedir?

……
……
……
……

10-13. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

10. Aşağıdaki hadislerden hangisi sosyal hayatla ilgili değildir?

A) "Kim bir malı yağmalarsa bizden değildir."

(Tirmizi, "Siyer", 40)

B) "Kim kardeşine haksızlık etmişse onunla helalleşsin."

(Buhari, "Rikak", 48)

C) "Hediyeleşin. Çünkü hediye, gönülden kini söküp atar…"

(Tirmizi, "Vela", 6)

D) "Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın!"

(Müslim, "Cihad ve Siyer", 6)

E) "Düşmanla karşılaşmayı istemeyin. Onlarla karşılaştığınızda ise sabredin!"

(Müslim, "Cihad ve Siyer", 19)

11. "Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünneti."

(Malik bin Enes, "Kader", 3)

"Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: utanma duygusu, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek."

(Tirmizi, "Nikâh", 1)

Bu hadislerden

I. Hz. Peygamber'in üsveihasene oluşu,
II. sünnetin bağlayıcılığı,
III. sünnetin çeşitleri

hususlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

12. Aşağıdaki hadislerden hangisi ekonomik hayata yöneliktir?

A) "Güç yetirebileceğiniz amelleri yapmaya gayret ediniz. Allah usanmaz da siz usanırsınız. Allah katında amellerin en sevimlisi az da olsa devamlı olanıdır."

(Ebu Davud, "Tatavvu", 27)

B) "Yönettikleri insanlara, ailelerine ve sorumlu oldukları kişilere karşı adaletli davranan-lar; Allah katında, Rahman'ın yanında nurdan minberler üzerinde ağırlanacaklar."

(Nesai, "Adabü'l-Kudat", 1)

C) "Allah'ın adıyla Allah yolunda savaşın. Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. Savaşın fakat hainlik yapmayın, zulmetmeyin…"

(Tirmizi, "Diyat", 14)

D) "Satarken, satın alırken, alacağını talep ederken hoşgörülü davranıp kolaylık göste-ren kimseye Allah rahmetiyle muamele eylesin."

(Buhari, "Büyu", 16)

E) "Size yönetici olarak Allah'ın kitabı ile yöneten bir köle dahi tayin edilse onu dinleyin ve itaat edin."

(Müslim, "İmare", 37)

13. Aşağıdaki sanat eseri türlerinden hangisinin ait olduğu alan diğerlerinden farklıdır?

A) hilyeişerif
B) kaside
C) miraciye
D) sela
E) tevşih

14. Aşağıdaki hadislerden hangisi siyasi alana yöneliktir?

A) "Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya da sussun. Allah'a ve ahiret gününe iman eden, komşusuna eziyet etmesin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden, misafirine ikram etsin."

(Buhari, "Rikak", 23)

B) "Kim İslam'da güzel bir işe öncülük eder ve kendisinden sonra bununla amel edilirse kendisinden sonra o işi yapanlar gibi sevap alır. Üstelik onların sevaplarından bir şey eksilmez…"

(Müslim, "İlim", 15)

C) "… Devlet otoritesini kullananlar Allah'tan sakınmayı emreder ve adaletle hükmederse bu yaptıklarından sevap kazanırlar. Bunun aksine davranırlarsa vebalini çekerler."

(Müslim, "İmare", 43)

D) "Müminler birbirini sevmede, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluktan ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer."

(Müslim, "Birr", 66)

E) "Ümmetimde cahiliye âdetlerinden kalma dört şey vardır ki bunları (kolaylıkla) terk edemezler. Bunlar; asaletiyle övünme, nesepleri kötüleme, yıldızlarla yağmur isteme ve bağıra çağıra ölülere yas tutmadır."

(Müslim, "Cenaiz", 29)

Üniteyle ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

SONNOTLAR

[1] Enam suresi 90. ayet.
[2] Çağrıcı, "Muhammed", 30/442-443.
[3] Ahzab suresi 21. ayet.
[4] Çağrıcı, "Muhammed", 30/443.
[5] Müslim, "Sıfatü'l-Münafikin", 81.
[6] Buhari, "Savm", 8.
[7] Müslim, "Zekât", 68.
[8] Avcı, "Hz. Peygamber'in İbadet Hayatı", 15-23.
[9] Oruçhan, "Hz. Peygamber'in Sünnetinde Çevre Duyarlılığı: Ahlâkî Bir Örneklik", 189.
[10] Apak, *Siyer-i Nebî,* 418.
[11] Tirmizi, "Menakıb", 63.
[12] bk. Müslim, "Fedail", 51.
[13] Köse, "Bir Aile Babası Modeli Olarak Hz. Peygamber", 199-201.
[14] Tirmizi, "Şemail", 154.
[15] Tevbe suresi 128. ayet.
[16] Kelpetin, "İnsanî İlişkilerde Model Olarak Hz. Peygamber", 54-57.
[17] Ebu Davud, "Edeb", 16.
[18] Buhari, "Edeb", 11.
[19] Tirmizi, "Zühd", 2.
[20] Sabuncu, *Hz. Peygamber ve Yakınları,* 39-40.
[21] Müslim, "İman", 164.
[22] İbni Mace, "Rühun", 4.
[23] Özkan, "Çalışma Ahlakında Rol Model Olarak Hz. Muhammed", 403-405.
[24] Öz, "Bir Siyasî Model Olarak Hz. Peygamber", 46-51.
[25] Barış, "Savaşlardaki Uygulamaları Bağlamında Hz. Peygamber'in Örnekliği", 469-470.
[26] Tirmizi, "Ahkam", 6.
[27] İbni Mace, "Sünnet", 17.
[28] Bakara suresi 129. ayet.
[29] bk. Buhari, "İlim", 35.
[30] Süleyman Çelebi, *Vesîletü'n Necât,* 16.
[31] Buzpınar, "Surre", 37/567-569.
[32] bk. Atalar, "Türkler'in Kâbe'ye Yaptıkları Hizmetler", 287-292.
[33] Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn,* 253.
[34] bk. Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn,* 114-143.
[35] bk. Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn,* 254-255.
[36] Yıldız Kısacık, "Surre Alayları ve Kabe Örtüleri", 8.
[37] Ateş, *Cami Mûsikîsi,* 100.
[38] Çorak, "Klasik Türk Edebiyatı'nda Siyer ve Siyer Konulu Edebî Türler", 85.
[39] Belenkuyu, "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî", 167.
[40] bk. Yeniterzi, "Na't", 32/436-437.

[41] Aksoy, “Mevlid”, 29/482-483.
[42] Süleyman Çelebi, *Mevlid: Vesilet-ün-Necât,* VII-VIII.
[43] Pala, *Hilye-i Saadet,* 1.
[44] Pala, *Hilye-i Saadet,* 1-3.
[45] bk. Buhari, “Ezan”, 1; İbn Mace, “İkâmet”, 176.
[46] Özcan, “XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Dînî Mûsikî”, 57/ 884.
[47] Ateş, *Cami Mûsikîsi,* 88.
[48] Uzun, “İlâhi”, 22/64-68.
[49] Özcan, “Mevlid”, 29/484.
[50] Ateş, *Cami Mûsikîsi,* 103-104.
[51] Özkan, “Kaside”, 24/566.
[52] Özen, *Mi’râciye,* 19-20.
[53] Ateş, *Cami Mûsikîsi,* 109-111.
[54] Uzun, “Mi’râciyye”, 30/138.
[55] Ateş, *Cami Mûsikîsi,* 96-97.
[56] Özcan, “Tevşîh”, 41/48.
[57] Serin, *Hat Sanatı Târihi,* 1/31, 35.
[58] Serin, *Hat Sanatı Târihi,* 1/58.
[59] Serin, *Hat Sanatı Târihi,* 1/60.
[60] Serin, *Hat Sanatı Târihi,* 1/64.
[61] Serin, *Hat Sanatı Târihi,* 1/76.
[62] Serin, *Hat Sanatı Târihi,* 1/76.

MEKKE DÖNEMİ

571

Hz. Muhammed'in (sav) doğumu
Hz. Muhammed'in (sav), sütannesi Halime'ye verilmesi

575

Hz. Muhammed'in (sav) sütannesi tarafından Mekke'ye getirilerek annesi Amine'ye teslim edilmesi

577

Annesi Amine'nin Ebva'da vefatı üzerine dadısı Ümmü Eymen'in Hz. Muahmmed'i (sav) Mekke'ye getirip dedesi Abdülmuttalib'e teslim etmesi

579

Abdülmuttalib'in vefatı üzerine amcası Ebu Talib'e Hz. Peygamber'in emanet edilmesi.

580

Hz. Muhammed'in (sav) Suriye'ye amcası ile seyahat etmesi

591

Hz. Peygamber'in Ficar Savaşı'na katılması
Hz. Peygamber'in Hilfülfudul Antlaşması'na iştirak etmesi

595

Hz. Muhammed'in (sav) Hz. Hatice'ye ait ticaret kervanının yöneticisi olarak Busra'ya gitmesi

596

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evlenmesi

605

Hz. Peygamber'in Kâbe'nin onarımı esnasında yaşanan anlaşmazlıkta hakemlik yapıp Hacerülesved'i yerine koyması

610

Hz. Peygamber'e Hira'da ilk vahyin gelmesi

613

Hz. Peygamber'in açık davet emrinin gelmesiyle yakın akrabalarını İslam'a davet etmesi

614

Müşriklerin Müslümanlara eziyet etmeye başlaması

615

Habeşistan'a ilk hicret

616

Hz. Hamza'nın ve Hz. Ömer'in Müslüman olması
Hz. Peygamber ve Müslümanların Darülerkâm'dan çıkması
Habeşistan'a ikinci hicret
Hz. Peygamber'i himaye eden Haşimoğulları ve Muttalipoğullarının Ebu Talib Mahallesi'nde toplanması
Müşriklerin Müslümanlara ve Haşimoğullarına boykot uygulamaya başlaması

619

Müşriklerin boykotunun sona ermesi

620

Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib ile eşi Hz. Hatice'nin vefatı (Hüzün Yılı)
Taif Yolculuğu
Hac mevsimi için Mekke'ye gelen Medineli Hazrec kabilesinden bir grubun Akabe'de Hz. Peygamber ile görüşerek Müslüman olması

621

Hz. Peygamber'in isra ve miraç mucizesini yaşaması, beş vakit namazın farz kılınması
Hz. Peygamber'in Medine'den gelenlerle Akabe'de buluşması ve onlardan biat alması
Musab bin Umeyr'in İslam'ı öğretmek için Medine'ye gönderilmesi

622

Hz. Peygamber'in Medineliler ile Akabe'de ikinci kez buluşması ve biat alması

MEDİNE DÖNEMİ

1/622

Müslümanların Medine'ye hicret etmeye başlaması
Müşriklerin Darünnedve'de toplanarak Hz. Peygamber'i öldürme kararı alması
Hz. Peygamber'in ve Hz. Ebu Bekir'in hicret niyetiyle Mekke'den ayrılması
Hz. Peygamber'in Kuba'ya varması, Kuba mescidinin inşa edilmesi
Hz. Peygamber'in Kuba'dan ayrılması, Ranuna Vadisi'nde ilk cuma namazını kıldırması, Medine'ye ulaşarak Ebu Eyyüb Ensari'nin evinde kalması
Mescid-i Nebevi'nin inşasına başlanması
Ezan okunmaya başlanması

1/623

Hz. Peygamber'in ensar ve muhacir arasında kardeşlik tesis etmesi
Hz. Peygamber'in Medine Vesikası'nı tanzim ederek toplumsal yaşamın kurallarını belirlemesi
Mescid-i Nebevi'nin inşasının tamamlanması
Mescid-i Nebevi'de Ashabısuffe'nin teşekkülü
Medine'de Müslümanlara ait pazar yeri kurulması
Müslümanlara savaş izni verilmesi

2/624

Kıble'nin Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a çevrilmesi
Orucun farz kılınması
Teravih namazının kılınmaya başlanması
Bedir Gazvesi
Fıtır sadakasının (fitrenin) emredilmesi
İlk Ramazan Bayramı
Benî Kaynuka Gazvesi
İlk Kurban Bayramı
Zekâtın farz kılınması

3/625

Uhud Gazvesi

4/625

Reci Vakası
Birimaune Vakası
Nadiroğulları Gazvesi
İçkinin haram kılınması

4/626

Beni Abs heyetinin Medine'ye gelerek Müslüman olması
Hz. Ali'nin annesi Fatıma binti Esed'in vefatı

5/626

Müzeyne heyetinin Medine'ye gelerek Müslümanlığı kabul etmesi

5/627

Hendek Gazvesi
Benî Kurayza Gazvesi

6/628

Umre seferi
Hz. Peygamber'in Ebva'da annesinin mezarını ziyaret etmesi
Hudeybiye'de Kureyş'e elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın alıkonulması üzerine Rıdvan Biatı'nın yapılması
Hudeybiye Barış Antlaşması'nın imzalanması
Fetih suresinin nazil olması
Benî Huzâa ve Benî Eslem heyetlerinin Medine'ye gelerek İslam'ı kabul etmesi

7/628

Hz. Peygamber'in Bizans ve Sasani imparatorları başta olmak üzere devlet başkanlarına ve civar kabile liderlerine İslam'a davet mektupları ve elçiler göndermesi
Hayber'in Fethi

7/629

Umretülkaza

8/629
Halid bin Velid, Amr bin As, Osman bin Talha'nın Müslüman olması
Mute Savaşı
Kureyşli Müşriklerin Hudeybiye Barış Antlaşması'nı ihlal etmesi

8/630

Mekke'nin Fethi
Huneyn Gazvesi
Taif Gazvesi
Hz. Peygamber'in umre yapması

9/630

Hz. Peygamber'in bazı şehir ve kabilelere zekât görevlileri göndermesi
Kabileleri temsilen heyetlerin Medine'ye gelerek İslam'a girmesi (Senetülvüfut)
Tebük Gazvesi
Halid bin Velid'in Dûmetü'l-Cendel'e gönderilmesi
Hz. Peygamber'in münafıklara ait Mescid-i Dırar'ı yıktırması

9/631

Haccın farz kılınması
Hz. Ebu Bekir'in Hac Emîri olarak tayin edilmesi
Tevbe suresinin hükümlerini bildirmek için Hz. Ali'nin Mekke'ye gönderilmesi
Necran Hristiyanlarından bir heyetin Medine'ye gelerek antlaşma yapması

10/632

Hz. Peygamber'in Veda Haccı için Medine'den ayrılması
Veda Hutbesi
Veda Tavafı

11/632

Üsame bin Zeyd'in Suriye'ye gidecek orduya komutan tayin edilmesi
Hz. Peygamber'in rahatsızlanması
Hz. Peygamber'in vefatı ve defnedilmesi

A

akit: Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişinin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem.

ambargo: Bir kişinin başka kişilerle ilişkilerini engelleme.

arbede: Birçok kişinin karıştığı gürültülü kavga.

ashap: Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Hz. Peygamber'i çok kısa bir süre de olsa görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse anlamına gelen sahabi kelimesinin çoğulu, sahabe.

ayni: Nakit para dışında belirlenmiş bir mal veya eşya olarak verilen.

azamet: Büyüklük, büyük olma durumu.

azık: Yolculuk sırasında veya dışarıda çalışırken yenmek üzere hazırlanan yiyecek.

aziz: Sevgide üstün tutulan, değerli ve mukaddes olan.

B

bariz: Belirmiş durumda olan, göze çarpan.

beka: Geleceğe doğru varlığını koruyarak devam etme, devamlılık.

beynelmilel: Çeşitli milletlerle birlikte yapılan, pek çok milleti ilgilendiren, milletlerarası.

C-Ç

cefa: Bir başkasına verilen aşırı eziyet veya sıkıntı.

celi yazı: Uzaktan okunacak bir biçimde istif edilmiş, iri sülüs Arap harfli levha yazısı.

Celil: "Ululuk ve celal sahibi, yüce, âli" anlamında Allah'ın en güzel isimlerinden biri.

cereyan: Bir şeyin gelişme, olma durumu.

cizye: İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlardan alınan bir vergi türü.

D

değirmi: Yuvarlak, top veya küre biçiminde olan.

demografik: İnsan nüfusunu yapı, gelişme ve dağılım açısından inceleyen bilim olan nüfus bilimiyle ilgili.

dirayet: Çabuk kavrama yeteneği, kavrayış, anlayış.

E-F

erzak: Uzun süre saklanabilen yiyeceklerin genel adı.

fani: Sonunda mutlaka ölecek olan.

fasih: Açık ve düzgün bir biçimde.

fazilet: Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı; erdem.

ferdî: Bireyle ilgili olan, bireye özgü olan; bireysel.

fitne: İnsanları birbirine düşürerek oluşturulan kargaşa, karışıklık.

G-Ğ

ganimet: Savaşta düşmandan zorla ele geçirilen mal.

gazap: İntikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık.

güman: Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, şüphe.

H

hami: Koruyan, koruması altına alan.

Hanif: Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğinden önce Cahiliye Devri'nde Allah'ın (cc) birliğine inanan kimse.

harem: Herkesin girmesine izin verilmeyen saygıdeğer ve kutsal yer.

havale: Bir işi bir başkasının sorumluluğuna bırakma, devretme.

helak: Ölme, mahvolma, yok olma.

hezimet: Yenik düşen ordunun askerî disiplin ve bağlantı yönünden yaşadığı karışıklık ve perişanlık, bozgun.

hicvetmek: Alay yoluyla eleştirmek.

hoyrat: Hareketleri ve hâli sert, haşin ve hırpalayıcı olan; kullandığı şeyin veya karşısındaki kimsenin kırılıp incineceğini hesaba katmadan hareket eden.

hurafe: İslamiyet'ten önceki dinlerden kalan veya dinde olmadığı hâlde sonradan oluşturulmuş; gerçekle ilgisi bulunmayan batıl inanç, efsane, hikâye, rivayet vb.

I-İ-J

ıslah: İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme işi.

icra: Yapma, yerine getirme. Bir şeyi fiil hâline getirme, yapma, yürütme, uygulama.

idrak: Anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış.

iffet: Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, namus.

ihlal etmek: Bozmak. Geçersiz, hükümsüz bir duruma getirmek.

ihraç: Çıkarma, dışarıya atma. İlişkisini kesme.

ihtilaf: İki veya daha çok tarafın düşünce ve amaçları arasında ayrılık, anlaşmazlık.

ihtimam: Bir şeyin iyi olması için özenerek gayret gösterme, üzerinde dikkatle çalışma.

ikame etmek: Bir şeyi diğer bir şeyin yerine koyma, yerine kullanma.

iktisadî: Ekonomi ile ilgili olan.

imal etmek: Ham maddeyi işleyerek bir mal üretmek.

imaret: Medrese talebelerine, cami görevlilerine, fakirlere, gelip giden yolcu ve misafirlere yemek vermek üzere kurulmuş aşevi.

imtiyaz: Bir kimse, kuruluş veya topluluğa başkalarından farklı olarak tanınan hak ve üstünlük, ayrıcalık.

infak: Malını (hak yolunda) harcama.

inziva: Toplum hayatından kaçıp tek başına yaşama.

ironi: Gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, mizah.

irtibat: İki veya daha çok şeyin birbiriyle bağlı bulunması, bağlantı.

irticalen: Birdenbire, düşünmeden, içine doğduğu gibi.

istikrar: Aynı kararda olma, aynı biçimde sürme, bir düzende devam etme.

istişare: Fikir sorma, bir husus hakkında başkalarının görüşünü alma, danışma.

iştirak: Bir işte yer alma, katılma.

itham: Suçlama, suç ve kabahat yükleme.

itibar: Saygı görme, değerli, güvenilir olma durumu; saygınlık.

ittifak: Fikir birliğine varma, uyuşma, anlaşmaya varma.

K

kâfi: İhtiyacı karşılayacak kadar, yetecek ölçüde olan.

kâhin: Doğaüstü yollardan gizli, bilinmeyen şeyleri ve geleceği bilme iddiasında bulunan kimse.

kanaat: Elindekinden hoşnut olma durumu, yeter bulma, fazlasını istememe.

karargâh: Savaş esnasında ordunun kumanda heyetleriyle birlikte konakladığı yer.

kehanet: Bir olayın gerçekleşeceğini önceden bilme, kâhinlik.

kemter: Çok değersiz, çok aciz, çok aşağı.

kerem: İyi davranma, iyilikte bulunma; cömertlik.

kolektif: Birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan. Ortaklaşa.

kutsiyet: Kutsal olma durumu, kutsallık.

L

liyakat: Bir kimsenin kendisine iş verilmeye uygunluk durumu.

lütuf: Önem verilen, sayılan birinden gelen iyilik; armağan.

M

mabet: İçinde ibadet edilen yapı, tapınak, ibadethane.

maharet: Elinden iş gelme durumu, beceri. Bir işteki ustalık, beceriklilik.

mahrum: Belli bir şeyden kendisinde olmayan, belli bir şeyin yokluğunu çeken; yoksun.

maktul: Öldürülmüş kimse.

manastır: Bazı kesin kurallara bağlı rahip veya rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı.

manzum: Şiir biçiminde yazılmış veya söylenmiş eser.

maruz: Bir olayın, bir durumun etkisinde veya bir olay ya da durumla karşı karşıya bulunan.

meblağ: Para miktarı, tutar.

menfaat: Dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç, yarar.

mensur: Vezinsiz, kafiyesiz, düz yazı biçiminde olan.

meşru: Yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu; yasalara uygun.

meziyet: Bir kişiyi veya nesneyi benzerinden üstün gösteren nitelik.

monolog: Bir oyunda kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma.

muafiyet: Ayrı tutulma, kendisine uygulanmama.

muhasara etmek: Çevresini sarmak, ablukaya almak, kuşatmak.

mukaddes: Güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken, kutsal.

mukavemet: Bir şeye veya kimseye karşı durma, karşı koyma, dayanma gücü.

mukayese: Kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek için kıyaslama, karşılaştırma.

mutedil: Düşünce, iş vb.nde aşırıya kaçmayan; ölçülü. Düşünce ve davranışlarında aşırılık bulunmayan.

mutmain: Şüphe, korku ve endişelerden kurtulup rahatlamış; gönül huzuruna kavuşmuş olan.

muzaffer: Bir mücadelede başarı ve üstünlük elde etmiş, zafer kazanmış kimse.

müdahale: Bir işin gidişine karışmak, birinin işine el atmak, araya girmek.

müdahil: Karışan, araya giren, bir işin gidişine el atan kişi.

mühlet: Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için tanınan süre.

mülkiyet: Kendisinin olan bir şeyi yasa çerçevesi içinde dilediği gibi kullanabilme hakkını taşıma durumu, sahiplik.

mülteci: Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınmacı.

münacat: Konusu Cenab-ı Hakk'ı övme ve O'na yakarma olan manzume.

münazara: Bir konu üzerinde belirli usul ve kurallara uyularak yapılan tartışma, delil ve misal getirerek karşılıklı konuşma.

münezzeh: [Allah (cc) için] İnsanlara mahsus her türlü sıfat, zaaf ve noksanlıktan uzak olan; hiçbir şeye ihtiyacı bulunmayan.

müsamaha: Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme, görmezden gelme durumu, hoşgörü.

müsebbip: Bir şeyin olmasına, yapılmasına sebep olan; yol açan kimse veya şey.

müspet: Gözetilen amaca veya beklenilene uygun. Yararlı, olumlu.

müstahkem: Çevresine siper kazılmak; kale, tabya vb. yapılmak suretiyle düşmana karşı korunmuş, emniyet altına alınmış. Sağlamlaştırılmış.

müşfik: Sevecen. Acıyarak ve koruyarak seven, şefkatli.

N

naaş: Ölmüş kimsenin vücudu, ceset.

nezdinde: Yanında, huzurunda, gözetiminde. Bir şeye, bir kimseye göre.

nida: Yüksek tonda ses çıkarmak, seslenmek, haykırmak.

nüfuz: İstediğini yaptırabilme gücü.

P-R

ricat: Gerileme, geri çekilme. Savaşta bir ordunun veya bir birliğin düşmandan ayrılmak için yaptığı davranış.

Ruhulkudüs: Cebrail (as). Allah (cc) tarafından peygamberlere vahiy iletmekle görevlendirilmiş melek.

S-Ş

sadık kalmak: Birine, bir şeye bağlılığını sürdürmek; bağlı kalmak.

salimen: Hiçbir kötü durumla karşılaşmadan, emniyet içinde.

sayfiye: Yaz mevsimini geçirmek için gidilen yer veya ev.

selatin camileri: Padişahlar, hanım sultanlar ve şehzadeler tarafından yaptırılan camiler.

semavi: Allah'tan (cc) gelen, ilahi.

seriyye: Hz. Peygamber'in kumanda etmediği küçük askeri birlik, öncü kuvvet, akıncı birliği.

sima: Kimse, şahıs.

suistimal: Görev, yetki vb.ni kötüye kullanma.

şek: Bir kimse veya olay hakkında yeterli ve kesin bilgiye sahip olmamakla birlikte bazı belirti ve sezgilerle oluşan olumsuz düşünce, şüphe.

T

taassup: Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı taraftarlık gösterme, aşırı derecede tutma.

tahrik: Bir kimseyi kötü bir iş yapması için harekete geçirmek, kışkırtmak.

talan etmek: Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, yağmalamak.

tasadduk: Allah (cc) yolunda harcama yapma.

tayin etmek: 1. Bir göreve yerleştirmek, atamak. 2. Belirlemek.

teçhiz: Gerekli olan şeylerle donatma.

tedrici: Derece derece, yavaş yavaş olan.

tefekkür: Bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki ilgilerden yararlanarak düşünce üretmek.

teşkil: Vücuda getirme, meydana getirme, ortaya çıkarma, oluşturma.

teşri: Dinî bir hüküm koyma, bir şeyi emretme veya yasaklama.

teşvik: Bir kimseyi bir şeyi yapma hususunda cesaretlendirme, gayrete getirme.

teyakkuz: Olması muhtemel bir şeyi dikkatle bekleme.

tezahür: Ortaya çıkma, görünme.

tezhip: Levhaların, yazma kitapların, sayfaların yaldız ve boya ile bezenmesi; yaldızlanması ile yapılan süsleme sanatı.

U-Ü

uzlet: Toplum yaşayışından kaçıp tek başına yaşama.

V

vaha: Çöllerde çoğu kez yüze çıkan yer altı sularının yarattığı tarım veya yerleşme bölgesi.

vakur: Davranışları ölçülü, olgun, ağırbaşlı kimse.

vefakâr: Sevgisi geçici olmayan, vefalı.

Y

yegâne: Tek, biricik olan; eşi ve benzeri olmayan.

Z

zaviye: Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları küçük bina.

zelil: Hor görülen, değeri olmayan veya değeri çok az olan, aşağı tutulan, aşağılanan**.**

zimmi: İslam devleti tebaasında olan ve haraç veren Hristiyanlar, Yahudiler.

Açık, Fatih. "Hicret Sonrası İlk İslam Medeniyetinin İnşa Sürecinde Toplumsal Kurumların Yapısı". *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 52 (2015), 285-309.

Ahmed bin Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed bin Muhammed Şeybani. *Müsned*. thk. Şuayb Arnavut, Adil Mürşit. 50 Cilt. Ürdün: Beytü'l-Efkâri'd-Düveliyye, 2005.

Aksoy, Hasan. "Mevlid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/482-484. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Algül, Hüseyin. "Mescid-i Dırâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/272-273. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Algül, Hüseyin. "Muâhât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/306-307. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Alver, Köksal. "3. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi". *İslâm Şehrini Kurmak: Hz. Peygamber'in Şehir Tasavvuru*. 32-40. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2015.

Apak, Âdem. "Hz. Peygamber ve Liderlik". *Din ve Liderlik*. ed. Cağfer Karadaş. 50-62. Ankara: Oku Okut Yayınları-KURAV. 2024.

Apak, Âdem. *Erken Dönem İslâm Tarihinde Asabiyet*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.

Apak, Âdem. *Kabile.* İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017.

Apak, Âdem. *Siyer-i Nebî: Hz. Peygamber'in Hayatı-Şahsiyeti-Daveti*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Asya, Arif Nihat. *Duâlar ve Âminler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005.

Atalar, Münir. "Türkler'in Kâbe'ye Yaptıkları Hizmetler". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/1 (1988), 287-292.

Atalar, Münir. *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn ve Surre Alayları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Ateş, Erdoğan. *Cami Mûsikîsi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018.

Avcı, Seyit. "Hz. Peygamber'in İbadet Hayatı". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 10 (Temmuz 2021), 13-31.

Baktır, Mustafa. "Suffe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/469-470. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Barış, Mustafa Necati. "Savaşlardaki Uygulamaları Bağlamında Hz. Peygamber'in Örnekliği". *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyum Bildirileri.* ed. M. Akif Özdoğan vd. 2/461-471. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2018.

Belazüri, Ebülabbas Ahmed bin Yahya bin Cabir. *Ensabü'l-Eşraf*. thk. Riyaz Zirikli, Süheyl Zekkar. 13 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1996.

Belenkuyu, Bekir. "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî -Peygamberimiz (s.a.v.)'in İsimleri- ve Esmâ-i Nebî Metinleri". *Journal of Turkish Studies* 10 (Ocak 2015), 167–197.

Beyhaki, Ahmed bin Hüseyin. *Delâilü'n-Nübüvve ve Marifeti Ahvali Sahibi'ş-Şeria*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1985.

Beyhaki, Ahmed bin Hüseyin. *es-Sünenü'l-Kübra.* thk. Muhammed Abdulkadir Ata. 11 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Bilge, Mustafa L. "Necran". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/507-508. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Bodur, Hüsnü Ezber. “Siyer ve Din Sosyolojisi İlişkisi Üzerine”. *İslâmî İlimlerde Siyer*. ed. Feyza Betül Köse. 37-50. SAMER Yayınları, 2019.

Bozkurt, Nebi - Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Medine”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/305-311. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Bozkurt, Nebi - Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Mekke”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/555-563. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Buhari, Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail. “Sahih-i Buhari”. *Mevsuatü’l-Hadis Şerif: Kütübü’s-Sitte*. 2 Cilt. Arabistan: Daru’s-Selam, 2000.

Buzpınar, Ş. Tufan. “Surre”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 37 (2009), 567-569. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Çağatay, Neşet. “Hz. Muhammed’in Soyu Çocukluğu ve Gençliği”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1960), 19-37.

Çağrıcı, Mustafa. “Muhammed”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 30/442-444. İstanbul: TDV Yayınları, 2020.

Çelik, Nizamettin. “Hz. Peygamber’in (sav) Diplomatik İlişkilerinin Mahiyeti ve Temel Hedefi”. *Hadith* 2 (Temmuz 2019), 72-109.

Çorak, Reyhan. “Klasik Türk Edebiyatı’nda Siyer ve Siyer Konulu Edebî Türler”. *Siyer-Edebiyat İlişkisi: Siyer Atölyesi 2010 Tebliğler Kitabı*. İstanbul: Meridyen Kitaplığı, 2010.

Çubukçu, Asri. “Halîme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/338. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Dinî Terimler Sözlüğü. ed. Ahmet Nedim Serinsu. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2009.

Duman, M. Fatih - Dindi, Korkut. *Cahiliye Döneminde Sosyal Hayat*. Ankara: Fecr Yayınları, 2022.

Ebu Davud, Süleyman bin Eşas Sicistani. “Sünen-i Ebu Davud”. *Mevsuatü’l-Hadis Şerif: Kütübü’s-Sitte*. 2 Cilt. haz. Salih bin Abdulaziz. Daru’s-Selam, 2000.

Erul, Bünyamin. “Vedâ Haccı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 42/590-591. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Erul, Bünyamin. “Vedâ Hutbesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 42/591-593. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Ezraki, Ebu Velid. *Ahbaru Mekke*. çev. Yunus Vehbi Yavuz. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.

Fayda, Mustafa. “Câhiliye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 7/17-19. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Fayda, Mustafa. “Ebvâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/378-379. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Fayda, Mustafa. “Muhammed”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/406-421. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Fayda, Mustafa. “Senetü’l-Vüfûd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 36/520-521. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Fayda, Mustafa. “Siyer ve Megâzî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/319-324. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Ferrûh, Ömer. *Başlangıçtan Emevi Devleti'nin Sonuna Kadar İlk Dönem İslâm Tarihi ve Medeniyeti.* çev. Âdem Apak. İstanbul: Ensar Neşriyat. 2024.

Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 30 Nisan 2025. https://sozluk.gov.tr/

Günel, Fuat. "Hira". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 18/121-122. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Hamîdullah, Muhammed. "Hendek Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/194-195. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Hamidullah, Muhammed. "Hz. Peygamber'in İslâm Öncesi Seyahatleri". çev. Abdullah Aydınlı. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (Haziran 1980), 327-345.

Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. 2 Cilt. çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayımcılık, 1990.

Harman, Ömer Faruk. "Yahudilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/201-207. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

İbni Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik Himyeri. *es-Siretü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa Sekka, İbrahim Ebyari, Abdülhafız Şelebi. 4 Cilt. Beyrut: Daru İhyait Türasil Arabi, ts.

İbni Mace, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid. "Sünen-i İbni Mace". *Mevsuatü'l-Hadis Şerif: Kütübü's-Sitte*. 2 Cilt. haz. Salih bin Abdulaziz. Daru's-Selam, 2000.

İbni Sad, Ebu Muhammed Abdullah bin Müslim. *et-Tabakatü'l-Kübra*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001.

İbni Şebbe, Ebu Zeyd Ömer. *Tarihu'l-Medineti'l-Münevvere*. thk. Fehim Muhammed Şeltut. 2 Cilt. Cidde: Darü'l-İsfahani, 1973.

İbnülesir, İzzüddin Ebülhasan Ali bin Muhammed. *Üsdü'l-Ğabe*. thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996.

İbnülkelbi. *Kitabü'l-Esnâm, (Putlar Kitabı)*. çev. Beyza Bilgin. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.

İmâm Tirmizî. *Şemail-i Şerif Şerhi*. 3 Cilt. çev. Mehmet Yaşar Kandemir. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2015.

Kallek, Cengiz. "Biat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/120-124. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Kapar, M. Ali. "Hz. Peygamber'in Diplomatik Münasebetlerine Genel Bakış". *İslâmî Araştırmalar* (Ekim 1987), 70-78.

Kelpetin, Mahmut. "İnsanî İlişkilerde Model Olarak Hz. Peygamber". *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyum Bildirileri.* ed. M. Akif Özdoğan vd. 2/53-58. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2018.

Kelpetin, Mahmut. "İslâm Öncesi Medine". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/52 (Haziran 2017), 95-113.

Kelpetin, Mahmut. "İslâm'dan Önce Tâif". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54/54 (Haziran 2018), 79-103.

Kılıç, Ünal. "Peygamberimizin Risâlet Öncesi Geçim Durumu". *İSTEM* 4 (2004), 191-202.

Koçyiğit, Tahsin. "Medine'deki Uygulamalarından Hareketle - Hz. Peygamber'in Şehir Tasavvuru Hakkında Bazı Değerlendirmeler". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2013), 73-88.

Koçyiğit, Talât. “Abdullah b. Übey b. Selûl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/139-140. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Köse, Feyza Betül. “Bir Aile Babası Modeli Olarak Hz. Peygamber”. *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyum Bildirileri.* ed. M. Akif Özdoğan vd. 1/198-205. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2018.

Kubbealtı Lugatı. Erişim 10 Nisan 2025. https://lugatim.com/

Kur’ân Yolu. Erişim 30 Nisan 2025. https://kuran.diyanet.gov.tr/

Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Hicaz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/432-437. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Tâif”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/443-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Malik bin Enes, Ebu Abdullah Asbahi, *Muvatta-i Malik*. Kahire: Vizaretü’l-Evkaf, 1994.

Millî Eğitim Bakanlığı. Talim ve Terbiye Kurulu. “Anadolu İmam Hatip Lisesi Siyer Dersi Öğretim Programı (10. Sınıf)”. Ankara. 2025.

Millî Eğitim Bakanlığı. Talim ve Terbiye Kurulu. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni”. Ankara. 2025.

Muhammed İbni Yusuf Salihi Şami. *Sübülü’l-Hüda ve’r-Reşat fi Siret-i Hayri’l-İbad*. Beyrut, 1993.

Müslim, Ebu’l-Hüseyin Kuşeyri. “Sahih-i Müslim”. *Mevsuatü’l-Hadis Şerif: Kütübü’s-Sitte*. 2 Cilt. haz. Salih bin Abdulaziz. Daru’s-Selam, 2000.

Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed bin Ali b. Şuayb, “Sünen-i Nesai”. *Mevsuatü’l-Hadis Şerif: Kütübü’s-Sitte*. 2 Cilt. haz. Salih bin Abdulaziz. Daru’s-Selam, 2000.

OHCHR, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, “Human rights situation in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and the obligation to ensure accountability and justice”. Erişim 14 Mayıs 2025. https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5528-human-rights-situation-occupied-palestinian-territory-including?form=MG0AV3

Okiç, Tayyib. “İslamiyette İlk Nüfus Sayımı”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1-4 (1959), 11-20.

Oruçhan, Osman. “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Çevre Duyarlılığı: Ahlâkî Bir Örneklik”. *International Journal of Social Science* 59 (2017), 189-202.

Önal, Ramazan. “Hz. Peygamber’in Hayatında Kişisel Bakım”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2020 Sonbahar Özel Sayı I/I (Ekim 2020), 54-63.

Öz, Şaban. “Bir Siyasî Model Olarak Hz. Peygamber”. *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyum Bildirileri.* ed. M. Akif Özdoğan vd. 2/44-52. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2018.

Özafşar, Mehmet Emin vd. (ed.). *Hadislerle İslâm.* 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

Özaydın, Abdülkerim. “Arap”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 3/321-324. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Özcan, Nuri. “Mevlid”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/484-485. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Özcan, Nuri. “XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Dînî Mûsikî”. *Yeni Türkiye* 57 (2014), 882-894.

Özdemir, Serdar. “Seriyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/565-566. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Özen, Şevket Şahin (ed.). *Mi’râciye: Nâyî Osman Dede*. haz. Cüneyt Bayraktar. Bursa: Bursa Kültür AŞ, 2024.

Özkan, Halit. *Veda Haccı.* İstanbul: Türkiye Milli Kültür Vakfı, 2019.

Özkan, İsmail Hakkı. “Kaside”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/566. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Özkan, Mustafa. “Çalışma Ahlakında Rol Model Olarak Hz. Muhammed”. *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyum Bildirileri.* ed. M. Akif Özdoğan vd. 2/402-406. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2018.

Özkan, Mustafa. “Medine Vesikası”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, EK-2*. 212-215. Ankara: TDV Yayınları, 2019.

Pala, İskender. *Hilye-i Saadet*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

Sabuncu, Ömer. *Hz. Peygamber ve Yakınları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2023.

Serin, Muhittin. *Hat Sanatı Târihi: Ekoller ve Takipçileri*. İstanbul: Kubbealtı, 2019.

Sezikli, H. Ahmet. “Münafık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/566-567. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Söylemez, Mehmet Mahfuz. “Cahiliye Arap İnancında Putların Yeri”. *Milel ve Nihal* 11/1 (Nisan 2016), 9-50.

Süleyman Çelebi. *Mevlid: Vesilet-ün-Necât*. ed. Faruk K. Timurtaş. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1990.

Süleyman Çelebi. *Vesîletü’n Necât: Mevlid-i Şerif*. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022.

Süleyman Çelebi. *Vesîletü’n-Necât ve Tercümeleri: Mevlid Külliyâtı*. ed. Bilal Kemikli. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Şeyh Gâlîb, *Şeyh Gâlîb Dîvânı*. haz. Muhsin Kalkışım. Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.

Şulul, Kasım. *Siyer-i Nebî.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

Tanrıverdi, İsmail. “Hz. Peygamber’in Vefatı ve Defni”. *Siyer Araştırmaları Dergisi* 10 (2021), 119-141.

Temir, Hakan. *Arap Yarımadası’nda Kabile Hayatı*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed bin İsa. “Sünen-i Tirmizi”. *Mevsuatü’l-Hadis Şerif: Kütübü’s-Sitte*. 2 Cilt. haz. Salih bin Abdulaziz. Daru’s-Selam, 2000.

UN, United Nations Myanmar, “Situation of human rights of Rohingya Muslims and other minorities in Myanmar”, Erişim 14 Mayıs 2025. https://myanmar.un.org/en/244307-situation-human-rights-rohingya-muslims-and-other-minorities-myanmar-report-secretary?form

UNPO, Unpresented Nations & Peoples Organization, “Uyghur Genocide”. Erişim 14 Mayıs 2025. https://unpo.org/uyghur-genocide-un-publish-report-on-situation-of-human-rights-in-xinjang-east-turkestan-confirming-crimes-against-humanity/?form=MG0AV3

Uzun, Mustafa İsmet. “İlâhî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/64-68. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Uzun, Mustafa İsmet. “Mi‘râciyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/135-140. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Vakıdi, Ebu Abdullah Muhammed bin Ömer. *Kitabu’l-Megazi*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1984.

Watt, W. Montgomery. *Peygamber ve Devlet Adamı Hz. Muhammed*. çev. Ünal Çağlar. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2001.

Yeniterzi, Emine. “Na‘t”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/436-437. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Yıldız Kısacık, Sibel. “Surre Alayları ve Kabe Örtüleri: Niğde Müzesi Kabe Örtüleri Örneği”. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi* 4/Özel Sayı (2020), 1-16.

Yıldız, Hakkı Dursun. “Arabistan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/252-258. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Yılmaz, Ali. “Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed’e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Haziran 2019), 59-89.

Yûnus Emre Dîvân - Seçmeler - haz. Mustafa Tatçı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Kaynakça İSNAD Sonnot atıf sistemine göre hazırlanmıştır.

Kitap içerisindeki “Ara Değerlendirme” ve ünite sonu “Ölçme ve Değerlendirme” sorularının cevap anahtarına yandaki karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Kitaba ait görsel kaynakçaya yandaki karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

25°D
30°D
35°D
40°D
45°D
50°D
40°K
35°K
ROMANYA
Bükreş
Tuna N.
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
HAZAR DENİZİ
Sofya
BULGARİSTAN
K A R A D E N İ Z
GÜRCİSTAN
Tiflis
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
Sinop
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
Samsun
ACARA Ö.C.
Artvin
Ardahan
Kura N.
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
YUNANİSTAN
Meriç N.
MARMARA DENİZİ
Kocaeli
Düzce
Karabük
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Kars
Erivan
Gökçeada
Yalova
Sakarya
Bolu
Çankırı
Kızılırmak N.
Amasya
Çoruh N.
Bozcaada
Çanakkale
Bursa
Bilecik
Sakarya N.
Çorum
Tokat
Yeşilırmak N.
Gümüşhane
Bayburt
Aras N.
Iğdır
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
Ankara
Balıkesir
Eskişehir
Kırıkkale
Yozgat
Erzincan
Erzurum
Ağrı
Sivas
Kızılırmak N.
Fırat N.
Tunceli
Aras N.
EGE DENİZİ
Bakırçay N.
Kütahya
Kırşehir
Bingöl
Muş
Manisa
Gediz N.
Afyonkarahisar
Tuz Gölü
Elâzığ
Van Gölü
Van
Atina
İzmir
Uşak
Nevşehir
Kayseri
Malatya
Bitlis
Urumiye Gölü
Küçük Menderes N.
Aydın
Büyük Menderes N.
Konya
Aksaray
Diyarbakır
Siirt
Adıyaman
Batman
Hakkâri
Denizli
Isparta
Niğde
Kahramanmaraş
Şırnak
İ R A N
Burdur
Mardin
Muğla
Karaman
Seyhan N.
Ceyhan N.
Dicle N.
Antalya
Osmaniye
Gaziantep
Şanlıurfa
Adana
Mersin
Göksu N.
Kilis
Hatay
Asi N.
Fırat N.
Dicle N.
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
Erenköy
Lefkoşa
S U R İ Y E
I R A K
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
LÜBNAN
Beyrut
Bağdat
Şam
A K D E N İ Z
L İ B Y A
Tel Aviv
FİLİSTİN
Batı Şeria
Doğu Kudüs
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
İSRAİL
M I S I R
Nil N.
Süveyş K.
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elâzığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400
km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
TÜRKİYE
KAZAKİSTAN
RUSYA FEDERASYONU
SAHA (YAKUT) C.
TUVA C.
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
İRAN
IRAK
SURİYE
AZERBAYCAN
GÜRCİSTAN
UKRAYNA
BELARUS
POLONYA
ALMANYA
FRANSA
İSPANYA
İTALYA
YUNANİSTAN
BULGARİSTAN
ROMANYA
MACARİSTAN
SLOVAKYA
AVUSTURYA
ÇEKYA
İSVİÇRE
HOLLANDA
BELÇİKA
İSVEÇ
FİNLANDİA
NORVEÇ
İZLANDA
İRLANDA
PORTEKİZ
FAS
CEZAYİR
TUNUS
LİBYA
NİJER
ÇAD
SUDAN
MISIR
SUUDİ ARABİSTAN
YEMEN
UMMAN
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
KATAR
HİNDİSTAN
BANGLADEŞ
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Bering Denizi
Ohotsk Denizi
Kuzey Denizi
Manş Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Tiren Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi
Kızıldeniz
Moskova
Astana
Taşkent
Bişkek
Aşkabat
Duşanbe
Kabil
Tahran
Bağdat
Şam
Ammann
Kahire
Trablus
Tunus
Cezayir
Fas
Madrid
Lizbon
Dublin
Paris
Berlin
Varşova
Minsk
Kiev
Moldova
Bükreş
Sofya
Atina
Belgrad
Zagreb
Viyana
Prag
Amsterdam
Brüksel
Kopenhag
Oslo
Stockholm
Helsinki
Riga
Vilnius
Tallinn
Ankara
Lefkoşa
Beyrut
Kudüs
Amman
Riyad
Doha
Abu Dabi
Muskat
Sana
Yeni Delhi
Islamabad
Pekin
Ulan Bator
Dakka
Trablus
Benghazi
Nil N.
Fırat N.
Dicle N.
Amu Derya
Syr Derya
Ural N.
Ob N.
Lena N.
Yenisey N.
İrtiş N.
Volga N.
Don N.
Kura N.
Sarı N.
Hoang N.
Mekong
Ganj N.
İndus N.
Kızıl Irmak
Ceyhan
Seyhan
Meriç
Struma
Vardar
Drina
Sava
Tuna
Kırım B.
Ladoga G.
Onega G.
Beyaz G.
Baykal G.
Balkaş G.
Aral G.
Tuz G.
Urmiye G.
Basra K.
Umman K.
Aden K.
Cebelitarık B.
Hürmüz B.
Bering B.
Kara B.
Laptev B.
Doğu Sibirya B.
Çukçi D.
Beaufort D.
Baffin K.
Hudson K.
Davis B.
Grönland
Kanada
Alaska
ABD
Meksika K.
Kuzey Kutup Dairesi
Yengeç Dönencesi
Ekvator
Oğlak Dönencesi
Güney Kutup Dairesi

Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

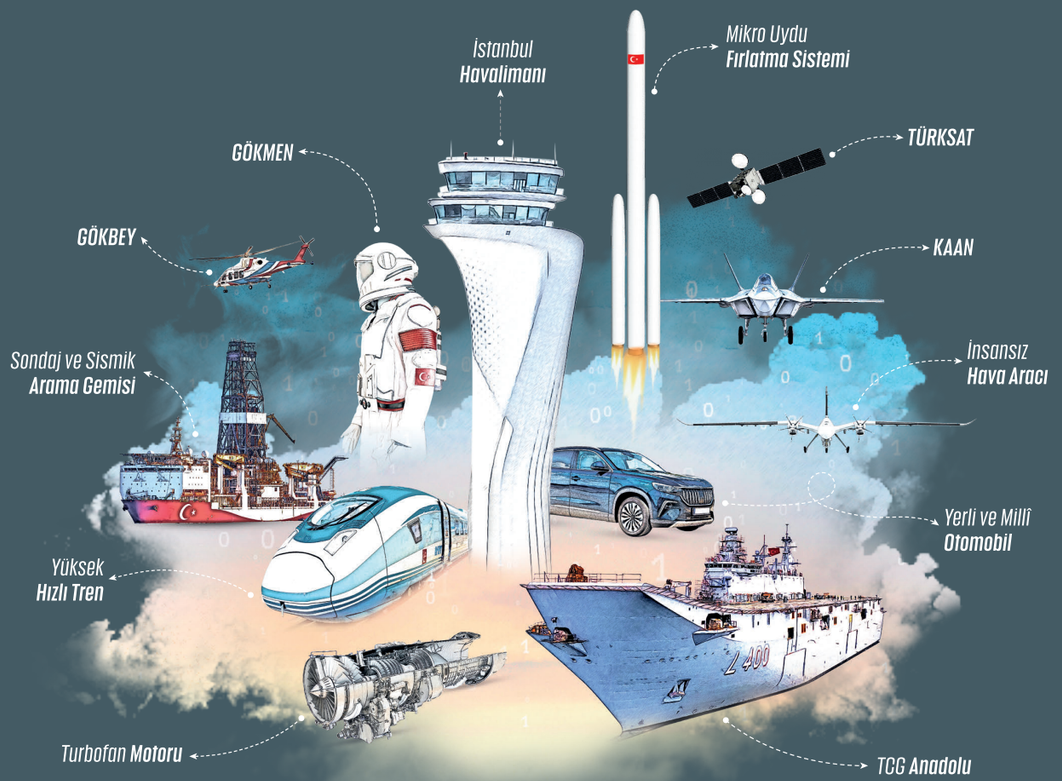

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

ORTAÖĞRETİM ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

SİYER 10. Sınıf Ders Kitabı

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAÖĞRETİM | DERS KİTABI

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

SİYER
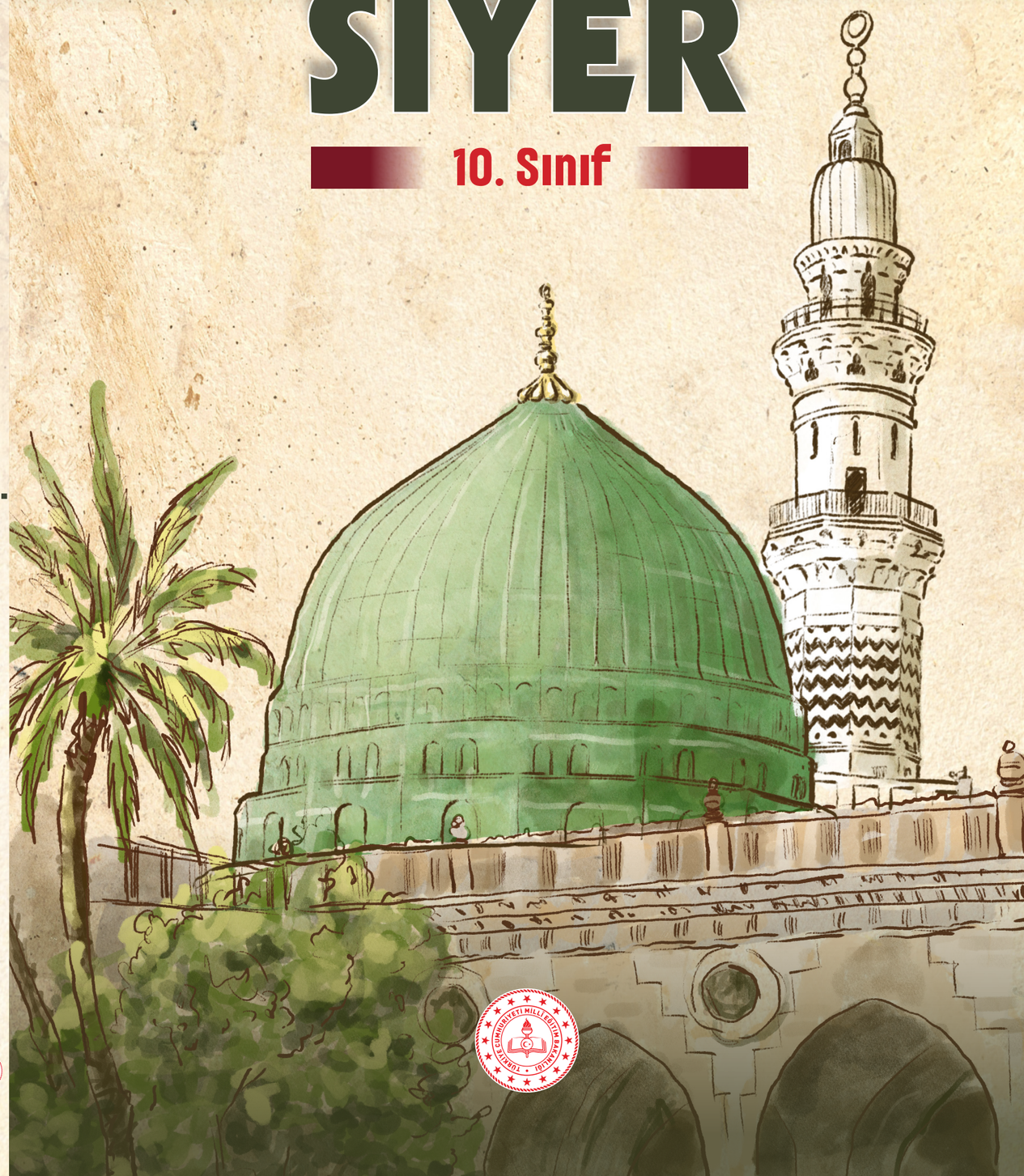
10. Sınıf